

UNITÁRIUS KALENDÁRIUM
2013

Unitárius kalendárium 2013

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház
Kolozsvár
2012

A fedőlapon: a csehétfalvi unitárius templom (Czire Alpár felvétele)

Kiadja a Magyar Unitárius Egyház

Szerkesztette: *Bálint Róbert Zoltán*

Jelentős egyházi évfordulók 2012-ben: *dr. Kovács Sándor*

A Magyar Unitárius Egyház egyházkormányzati névtára:
Bálint Róbert Zoltán és Márkó László

Unitúra – összeállította *Gazdag Árpád*

Fényképek: havi témák – *Czire Alpár*

Műszaki szerkesztő: *Virág Péter*
Szövegkorrekció: *Kürti Miklós*

Borítóterv: Idea Plus

Nyomdai munkák: Gloria nyomda és kiadványtárs, Kolozsvár

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Unitárius Kalendárium. - Cluj Napoca : Editura Episcopiei Unitariene, 2013
ISBN 978-606-92910-2-3

243:282

Köszöntés az Olvasónak

Nagy öröm számomra, amikor köszönhetem a *Tisztelt Olvasót*, aki kíváncsisággal veszi kezébe az Unitárius Kalendáriumot. Összeállításában az a szándék vezetett, hogy unitárius életünk sokféleségét tárjuk fel: ünnepeinket és hétköznapijainkat, életünket és környezetünket. Ismertessük a példát mutató életeket, és hírt adjunk azokról, akik előttünk jártak, és cselekvően részt vettek unitárius és magyar kultúránk gazdagításában.

A kalendárium kéziratában található írások, beszámolók, szükséges és hasznos tudnivalók olvasásakor egy nyári emlék elevenedett meg bennem. Egy szép délután, naplemente előtt ott álltam a legendás Firtos hegyén. Gyönyörű idő volt. Messzire, nagyon messzire el lehetett látni: a székelyudvarhelyi tömbháznegyedektől a varázslatos Hargitáig, a Kalondára vezető úttól a szelíd, gyümölcscsillatú Nyikó menti dombokig. A magasba szökkenő fehér templomtornyok, a szép rendben sorakozó házak, a megművelt földek több évszázados kemény küzdelem, élni akarás bizonyító jeleiként néztek vissza. Egy gazdag és nagy múltú világ tárulkozott ki előttem a maga sokszínűségével és különbözőségével, de egy egységes élni és megmaradni akarással. Egy csodálatos kaleidoszkópba való betekintés élményét éltem át. A fény játékában megsokszorozódott, színesen kavargó világ előtt álltam.

A 2013-as Unitárius Kalendáriumban összegyűjtött írások, képek és megemlékezések is ezt a sokszínűséget tárják elénk. Itt élünk a Kárpát-mendence gyönyörű tájain, Erdély és az Anyaország különböző városaiban, falvaiban. Szellemi, lelki és anyagi képességeinkkel Istenországa építői voltunk és vagyunk. Elődeink hitét nemcsak őrizzük, hanem élő jelét adjuk annak, hogy Isten és embertárs iránti felelős szeretettel, egyéni és közösségi életünk gyarapodásán, erősödésén munkálkodunk.

A kalendáriumban olvasható elmélkedéseket, tanulmányokat, beszámolókat és megemlékezéseket szeretettel ajánlom minden nemesen gondolkodó és érző embertestvéremnek. Szolgálja a lélek épülését és segítsen a teljesebb és igazibb emberi élet kiteljesedésében. Az egy Isten áldása kísérfje mindennapjaink, életünk és munkánk.

Bálint Benczédi Ferenc
püspök

1. **kedd • Újév**
Fruzsina
2. szerda
Ábel, Ákos
3. csütörtök
Benjámin
4. péntek
Angéla, Titusz
5. szombat
Simon, Árpád
6. **vasárnap**
Gáspár, Menyhért, Boldizsár
7. hétfő
Attila, Artúr
8. kedd
Gyöngyvér, Virág
9. szerda
Marcell, Etele
10. csütörtök
Melánia, Vilmos
11. péntek
Ágota, Barna
12. szombat
Ernő, Erna
13. **vasárnap • Vallásszabadság ünnepe**
Veronika, Csongor
14. hétfő
Félix, Bódog, Edömer
15. kedd
Loránd, Aurél
16. szerda
Gusztáv, Dániel
17. csütörtök
Antal, Antónia

1782. január 1-jén halt meg **Gejza József** lelkész, tanár, énekszerző, író. Nyomatásban megjelent temetési beszédei, halotti versei nem mindennapi tehetségéről tesznek bizonyosságot.

1883. január 2-án született **Benczédi Pál** lelkész, teológiai tanár, író. (1966. június 9-én halt meg Kolozsváron.)

1601. január 3-án halt meg **Várfalvi Kósa János**, egyházunk 4. püspöke.

1720. január 4-én halt meg **Kolozsvári Dimjén Pál** iskolaigazgató, hittudós, orvos. (1655-ben született.)

1946. január 7-én halt meg **Józan Miklós** író, műfordító, egyházunk 26. püspöke.

1937. január 8-án halt meg **Csikszentkirályi Bors Mihály** szindi földbirtokos, a huszadik század legnagyobb unitárius jótevője.

1672. január 13-án halt meg **Valentin Baumgart**, a kolozsvári százsz unitáriusok nagyhírű papja. (1610. május 5-én született Memelben.)

1636. január 13-án halt meg **Thordai János** költő, az 1632-ben megjelent unitárius énekeskönyv szerkesztője.

1886. január 13-án Mészkőn született **Gálffy Zsigmond** műfordító, igazgató-tanár. (1958. december 26-án halt meg Kolozsváron.)

18. péntek
Piroska
19. szombat
Sára, Sarolta
20. **vasárnap**
Sebestyén, Tímea
21. hétfő
Ágnes
22. kedd
Vince, Alfonz
23. szerda
Aladár, Zelma
24. csütörtök
Erik, Erika, Hanga
25. péntek
Pál, Henrik
26. szombat
Vanda, Aba, Paula
27. **vasárnap**
Zsolt, Angéla
28. hétfő
Károly, Karola
29. kedd
Adél, Eta, Emőke
30. szerda
Noémi, Gellért, Gerda
31. csütörtök
Marcella, Lujza

1885. január 15-én halt meg **Koronka Antal** unitárius lelkész, író. (1806-ban született Kövenden.)

1889. január 18-án Gyulafehérváron született **dr. Mikó Lőrinczné Zsakó Aranka**, az Unitárius Nőszövetség elnöke. (Kolozsváron halt meg 1968. május 19-én.)

1902. január 18-án Marosvásárhelyen született **Szent-Iványi Sándor** lelkész, író, politikus, a Kolozsvári Teológiai Akadémia tanára, a Polgári Demokrata Párt alapító tagja. (1983. október 16-án halt meg az A. E. Á.-ban, Lancasterben.)

1786. január 21-én halt meg **Agh István** író, természettudós, egyházunk 17. püspöke. (1709-ben született Sepsiszentkirályon.)

1721. január 21-én halt meg **Bíró Sámuel**, egyházunk első főgondnoka.

1778. január 22-én halt meg **Uzoni-Fosztó István** bágyoni lelkész, egyháztörténész.

1899. január 22-én Székelyudvarhelyen született **Dobai István** lelkész, költő, a Tizenegyek egyik szerkesztője.

1941. január 26-án halt meg **Boros György** teológiai tanár, író, egyházunk 24. püspöke.

1881. január 27-én halt meg **Gyergyai Árpád** orvostudományi szakíró.

*Ne nyugtalankodjék a ti szívetek: higgyetek Istenben, és higgyetek énbennem.
(Jn 14,1)*

1. péntek
Ignác, Enikő, Kincső
2. szombat
Karolina, Apor
3. **vasárnap**
Balázs, Oszkár
4. hétfő
Ráhel, Andrea, Csenge, Csengele
5. kedd
Ágota, Ingrid, Ibla
6. szerda
Dorottya, Dóra, Amanda
7. csütörtök
Tódor
8. péntek
Aranka, Salamon
9. szombat
Abigél, Csilla
10. **vasárnap**
Elvira, Gabriella
11. hétfő
Elek, Dezső
12. **kedd • Húshagyó kedd**
Lídia, Livia, Lilla
13. szerda
Ella, Linda
14. csütörtök
Bálint
15. péntek
Kolos, Györgyi
16. szombat
Julianna, Samu
17. **vasárnap • Húsvét előtti 6. v.**
Donát, Emőd

1829. február 3-án Lengyelfalván született br. **Orbán Balázs** író, néprajzgyűjtő, történész, alapítványtevő. (1890. április 19-én halt meg Budapesten.)

1842. február 3-án halt meg Kolozsváron **Bölöni Farkas Sándor** útirajz- és naplóíró. (1795. január 15-én született Bölönben.)

1879. február 8-án Nyárádszentmártonban született **Pozsonyi Szentmártoni Kálmán** igazgató-tanár, népmesegyűjtő. (Kolozsváron halt meg 1968. július 11-én.)

1820. február 13-án Szentgericén született **Jakab Elek** történettudós, Kolozsvár történetírója, Dávid Ferenc egyházalapító püspökünk első monográfiája. (1897. július 22-én halt meg Budapesten, a Kerepesi temetőben pihent. 1900-ban exhumálták, és december 24-én a kolozsvári Házsongárdi temetőben eltemették a város által adományozott főútmenti díszhelyre. Sírelékét 1901. szeptember 21-én avatták fel.)

1802. február 13-án halt meg **Pákei József**, a Kolozsvári Unitárius Kolégium tudós igazgatója, az egyház főjegyzője. (Született 1759. november 10-én.)

1882. február 13-án Homoródjánosfalván született **Kiss Sándor** lelkész, író, fordító. (Kolozsváron halt meg 1973. december 3-án.)

18. hétfő
Konrád, Ellák, Bernadett
19. kedd
Zsuzsanna, Ozsvát
20. szerda
Aladár, Álmos
21. csütörtök
Eleonóra, Nóra
22. péntek
Gerzson
23. szombat
Tas, Alfréd, Lázár
- 24. vasárnap • Húsvét előtti 5. v.**
Mátyás

1903. február 13-án Korondon született **Simén Dániel** lelkész, teológiai tanár, író. (1969. február 25-én halt meg Kolozsváron).

25. hétfő ○
Géza, Vanda
26. kedd
Edina, Izabella
27. szerda
Ákos, Gábor
28. csütörtök
Elemér

Uram, hozzád emelkedem lélekben! Benned bízom, Istenem, ne szégyenüljek meg. (Zsolt 25,1–2a)

1. péntek
Albin, Levente
 2. szombat
Lujza, Dalma, Magor
 3. **vasárnap • Húsvét előtti 4. v.**
Kornél, Kornélia
 4. hétfő
Kázmér, Adrienn
 5. kedd
Olivér, Adorján, Lehel
 6. szerda
Frigyes, Jenő
 7. csütörtök
Tamás
 8. péntek
Zoltán
 9. szombat
Franciska, Gerő
 10. **vasárnap • Húsvét előtti 3. v.**
Ildikó, Elemér
 11. hétfő
Aranka, Szilárd, Teréz
 12. kedd
Gergely, Ince
 13. szerda
Krisztina, Ida
 14. csütörtök
Matild, Pólíka
 15. **péntek**
Kristóf, Lukrécia
 16. szombat
Henriett, Henrik
 17. **vasárnap • Húsvét előtti 2. v.**
Gertrúd, Irén
1853. március 1-jén Kolozsváron született **Pákei Lajos** építésmérnök, Kolozsvár főépítésze.
1661. március 7-én halt meg **Beke Dániel**, egyházunk 8. püspöke.
1819. március 8-án Szentivánlaborfalván született **Berde Áron** természettudós, lapszerkesztő, a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem rektora.
1913. március 9-én Bözödön született **Bözödi (Jakab) György** író, szociográfus, történész.
1792. március 11-én halt meg **Suki László**. Végrendeletében minden vagyonát az Unitárius Egyházra hagyta.
1844. március 13-án született **Szentkatolnai Bálint Gábor** egyetemi tanár, nyelvész, utazó.
1571. március 14-én halt meg **János Zsigmond**, Erdély első unitárius fejedelme.
1910. március 14-én Kőhalomban született **László Gyula** régész, őstörténész, művészettörténész, képzőművész, egyetemi tanár.
1888. március 14-én Homoródalmáson született **Zoltán Sándor** lelkész, író.
1882. március 20-án Fiafalván született **Kovács Lajos** lelkész, író, szerkesztő, fordító, Kovács Lajos püspök édesapja. (1942. október 20-án halt meg Brassóban.)
1932. március 20-án halt meg Kolozsváron **Borbély István**

18. hétfő
Sándor
19. kedd
József
20. szerda
Hubert, Klaudia, Mór
21. csütörtök
Benedek, Bence
22. péntek
Beáta, Lea
23. szombat
Emőke, Botond, Emese
- 24. vasárnap • Virágvasárnap**
Gábor, Karin
25. hétfő
Mária, Zsolt
26. kedd
Emánuel, Bulcsú
27. szerda
Hajnalka, Alpár
28. csütörtök
Gedeon, Johanna, Koppány
- 29. péntek • Nagypéntek**
Jónás, Márk
30. szombat
Hunor, Magor, Zalán
- 31. vasárnap • Húsvét 1. n.**
Árpád, Ákos

teológiai tanár, irodalomtörténész.
(1886. november 23-án született
Torockón.)

1724. március 24-én halt meg
Almási Gergely Mihály,
egyházunk 14. püspöke.
(Homoródalmáson született 1654.
január 11-én).

1881. március 25-én
Nagyszentmiklóson született
Bartók Béla zeneszerző, zongora-
művész, népzene kutató. Felnőtt ko-
rában lett unitáriussá. (New York-
ban halt meg 1945. szeptember
26-án.)

1911. március 27-én
Bánffyahunyadon született **Mikó
Imre** jogász, műfordító, író, politi-
kus, egyházunk főgondnoka.

○ 1888. március 28-án
Nagymedeséren született **Kiss Elek**
teológiai tanár, író, lapszerkesztő,
egyházunk 27. püspöke.

1908. március 28-án Brassóban
született **Szabó Sámuel** közíró, az
egykori *Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet*
titkára, a Kévekötés szerkesztője.

1839. március 29-én Felsőbencéden
született **Benczédi Gergely**, a Ko-
lozsvári Unitárius Kollégium igaz-
gató-tanára, író.

1758. március 30-án halt meg
Szentábrahám Lombárd Mihály,
az unitáriusok „szeme, szíve, szája”,
egyházunk 16. püspöke.

Vizsgálgj meg, Istenem, ismerd meg szívemet! Próbálgj meg, és ismerd meg
gondolataimat! (Zsolt 139,23)

1. hétfő • Húsvét 2. n.

Szörény, Hugó

2. kedd • Húsvét 3. n.

Aron

3. szerda

Keresztély, Richárd

4. csütörtök

Csaba, Ambrus

5. péntek

Vince, Kocsárd

6. szombat

Bíborka, Edna

7. vasárnap

Livia, Orsolya

8. hétfő

Dénes, Zselyke

9. kedd

Géza, Dömötör

10. szerda

Zsolt, Ezékiel

11. csütörtök

Klotild, Leó

12. péntek

Gyula

13. szombat

Ida, Hermina

14. vasárnap

Tibor, Gusztáv

15. hétfő

Emese, Tas

16. kedd

Bánk, Győző

17. szerda

Rudolf, Előd

1781. április 8-án halt meg
Fejérvári Sámuel nyelvtudós, lelkész, tanár.

1792. április 9-én született
■ **Nagyernyei Kelemen Benő**, az erdélyi modern mezőgazdaság úttörője, a zsibói Wesselényi uradalom gazdatisztje, alapítványtevő. (Meghalt 1885. június 3-án.)

1684. április 16-án halt meg
Nagysolymosi Koncz Boldizsár, egyházunk 10. püspöke.

1808. április 18-án Loughbourban született **John Paget** orvos, író, egyházunk lelkes támogatója, a kolozsvári *Angol Olvasókör* alapítója. (Meghalt 1892. április 10-én.)

1861. április 20-án Nagyajtán született **Nyiredy Géza** természettudós, a Kolozsvári Unitárius Kollégium természetrajz és kémia tanára, a természetrajzi és vegytani laboratórium szorgalmas gyarapítója. (1914. június 17-én halt meg Kolozsváron.)

1874. április 20-án Tarcsafalván született **Ürmösi Károly** lelkész-esperes, író. (Kolozsváron halt meg 1953. február 6-án.)

1868. április 23-án Firtosmartonosban született **Vári Albert** lelkész, teológiai tanár, író, az *Unitárius Irodalmi Társaság* elnöke. (Kolozsváron halt meg 1953. szeptember 22-én.)

1648. április 25-én halt meg
Dálnoki Nagy Mihály lelkész, a kolozsvári unitárius iskola igazgatója.

18. csütörtök
Ilma, Andrea
19. péntek
Emma
20. szombat
Tivadar, Töhötöm
- 21. vasárnap**
Zsombor
22. hétfő
Noémi, Csilla
23. kedd
Béla
24. szerda
György, Györgyi
25. csütörtök
Márk, Csongor, Ajnácska
26. péntek
Boglárka, Ervin
27. szombat
Gyöngyi, Zita
- 28. vasárnap**
Valéria
29. hétfő
Tihamér
30. kedd
Ibolya, Kitti

● 1913. április 28-án
Kézdivásárhelyen született **Erdő János**, egyházunk 29. püspöke.
(1996. július 27-én halt meg Kolozsváron.)

1737. április 30-án halt meg
Várfalvi Pálfi Zsigmond, egyházunk 14. püspöke. Halála napján kelt végrendeletében külföldi peregrinációja során vásárolt könyveit a Kolozsvári Unitárius Kollégiumra hagyta.

Legyetek erősek és bátor szívűek mind, akik az Úrban reménykedtek!
(Zsolt 31,25)

1. szerda
Fülöp, Jakab
2. csütörtök
Zsigmond
3. péntek
Irma, Tímea
4. szombat
Mónika, Flórián
5. **vasárnap**
Erna, Kocsárd
6. hétfő
Eliz, Frida, Tamara
7. kedd
Dalma, Tünde
8. szerda
Gizella, Győző
9. **csütörtök • Áldozócsütörtök**
Gergely, Beáta
10. péntek
Antónia, Jób
11. szombat
Albert, Irén
12. **vasárnap**
Pongrác, Johanna
13. hétfő
Szervác, Imola, Imelda
14. kedd
Bonifác, Julianna
15. szerda
Zsófia, Izsák
16. csütörtök
Mózes, Botond
17. péntek
Andor, Ede
1834. május 1-jén született
Buzogány Áron lelkész, kormány-
tanácsos. (Meghalt Budapesten
1888. február 25-én.)
1689. május 12-én halt meg
Szentiványi Márkos Dániel, egy-
házunk 11. püspöke.
1829. május 14-én halt meg
Sylvester György, a Kolozsvári
Unitárius Kollégium tanára.
1871. május 20-án született **Tóth
György** jogász, szakíró. (1942. feb-
ruár 19-én halt meg.)
1937. május 22-én halt meg **Balázs
Ferenc** lelkész, író.
1859. május 25-én született
Kanyaró Ferenc irodalom- és egy-
háztörténész, a Kolozsvári Unitá-
rius Kollégium tanára. (Tordán halt
meg 1910. március 21-én.)
1892. május 29-én született **Tóth
István** festőművész, a Kolozsvári
Unitárius Kollégium rajztanára.
(1964. május 21-én halt meg Ko-
lozsváron.)
1813. május 30-án Nyáradgálfalván
született **Szentiváni Mihály** költő,
író, politikus, szerkesztő. (Kolozs-
váron halt meg 1842. december
10-én.)

18. szombat ◐
Erika, Erik, Hanga
19. **vasárnap • Pünkösöd 1. n.**
Buda, Zoárd, Sára
20. **hétfő • Pünkösöd 2. n.**
Bernát, Hanna, Réka
21. **kedd • Pünkösöd 3. n.**
Konstantin, Szilárd
22. szerda
Júlia, Renáta, Rita
23. csütörtök
Dezső, Vilmos
24. péntek
Eszter
25. szombat ○
Orbán
26. **vasárnap**
Aladár, Gyöngyvér, Evelin
27. hétfő
28. kedd
Nándor, Ágoston
29. szerda
Emil, Csanád
30. csütörtök
Magdolna
31. péntek ◑
Johanna, Janka, Zsanett
Marietta, Matild, Angyalka

1. szombat
Tünde, Álmos
 2. **vasárnap**
Anita, Csilla
 3. hétfő
Klotild
 4. kedd
Ildikó, Bulcsú
 5. szerda
Angéla, Ferdinánd
 6. csütörtök
Norbert, Szabolcs
 7. péntek
Róbert, Levente
 8. szombat
Medárd
 9. **vasárnap**
Félix, Előd, Annabella
 10. hétfő
Margit
 11. kedd
Barnabás, Barna
 12. szerda
János, Villő
 13. csütörtök
Antal, Tóbiás
 14. péntek
Alpár, Vazul
 15. szombat
Jolán, Vid, Zója, Izolda
 16. **vasárnap**
Jusztina
1661. június 2-án halt meg **Járai János**, egyházunk 9. püspöke.
1878. június 4-én Tarcsafalván született **Márkos Albert** tanár, tankönyvíró, műfordító. (Székelykeresztúron halt meg 1949. november 17-én.)
1863. június 11-én született **Boros Sándor**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatója. (1900. június 28-án halt meg Kolozsváron.)
1704. június 14-én halt meg **Kmita Andrásné Wilhelm Krisztina**, egyházunk jótévője. (1656-ban született.)
- 1797. június 15-én Torockószentgyörgyön született **Brassai Sámuel**, az utolsó erdélyi polihisztor. (Kolozsváron halt meg 1897. június 24-én.)
1890. június 24-én Bágyonban halt meg **Kovács Dénes** lelkész, alapítványtevő.
1879. június 25-én Szentábrahámön született **Fekete Lajos** lelkész, író, költő. (Brassóban halt meg 1945. április 23-án.)
1772. június 27-én halt meg **Kénosi Tőzsér János**, a tordai iskola igazgatója, lelkész, egyháztörténetíró.
1811. június 28-án született **Krizsa János** író, költő, népköltési gyűjtő, egyházunk 22. püspöke. (1875. március 26-án halt meg Kolozsváron.)
- ◐

17. hétfő
Laura, Teréz
18. kedd
Arnold, Márkus
19. szerda
Gyárfás
20. csütörtök
Keve, Illés, Szilamér
21. péntek
Alajos, Dalma
22. szombat
Paulina, Krisztina
- 23. vasárnap** ○
Zoltán, Szidónia
24. hétfő
Iván
25. kedd
Vilmos
26. szerda
János, Pál
27. csütörtök
László
28. péntek
Irén, Iringó, Leó
29. szombat
Péter, Pál
- 30. vasárnap** ●
Tihamér

*Mert a vele való közösségben mindenben meggazdagodtatok, minden
beszédben és minden ismeretben. (1Kor 1,5)*

1. hétfő
Renáta, Előd
2. kedd
Ottó
3. szerda
Kornél, Soma
4. csütörtök
Berta, Bíborka, Rajmund
5. péntek
Emese, Sarolta
6. szombat
Csaba, Zsolt
7. **vasárnap**
Donát, Evódia
8. hétfő
Liza, Teréz
9. kedd
Ruth, Vera
10. szerda
Amália, Melinda
11. csütörtök
Nóra, Lilla, Lili, Nella
12. péntek
Izabella, Dalma
13. szombat
Jenő
14. **vasárnap**
Örs, Ulrik
15. hétfő
Henrik, Örkény
16. kedd
Enikő, Kármén
17. szerda
Endre, Elek
1592. július 6-án halt meg **Hunyadi Demeter**, egyházunk 2. püspöke.
1828. július 6-án Nyáradgálfalván született **Nagy Lajos** lelkész, tanár, egyházi főjegyző, a *Keresztény Magvető* egyik alapítója. (1910. május 19-én halt meg Kolozsváron.)
1869. július 16-án született **Váradi Aurél** ügyvéd, hírlapíró, az Unitárius Teológiai Akadémia és a Kollegium felügyelő gondnoka. (1931. május 9-én halt meg Kolozsváron.)
1603. július 17-én a Brassó melletti csatában esett el **Székely Mózes**, Erdély második unitárius fejedelme.
1819. július 17-én Tordán született **Kőváry László**, Erdély történetírója. (1907. szeptember 25-én halt meg Kolozsváron.)
1866. július 20-án Felsőrákoson született **Ferenczy Géza** ügyvéd, lapszerkesztő, egyházunk főgondnoka. (Ürmösön halt meg 1935. március 11-én.)
1836. július 30-án Tarcsafalván született **Simén Domokos** teológiai tanár, író, műfordító. (1878. szeptember 9-én halt meg Kiskadácsban.)

18. csütörtök
Frigyes, Cecília
19. péntek
Emília, Alfréd
20. szombat
Illés
- 21. vasárnap**
Dániel, Léna
22. hétfő
Mária, Magdolna
23. kedd
Lenke
24. szerda
Kinga, Krisztina, Kincső
25. csütörtök
Jakab, Kristóf
26. péntek
Anna, Anita, Panna
27. szombat
Olga
- 28. vasárnap**
Szabolcs, Ince
29. hétfő
Márta, Flóra
30. kedd
Judit, Jutta, Xénia
31. szerda
Oszkár, Heléna

A reménység hitvallásához szilárdan ragaszkodjunk; mert hű az, aki ígéretet tett. (Zsid 10,23)

1. csütörtök
Péter, Reményke, Boglárka
2. péntek
Lehel, Hajnal
3. szombat
Hermina, Kira
4. **vasárnap**
Domokos, Kriszta
5. hétfő
Krisztina, Zita
6. kedd
Berta
7. szerda
Ibolya
8. csütörtök
László, Gusztáv
9. péntek
Emőd
10. szombat
Lőrinc, Blanka, Lóránt
11. **vasárnap**
Tibor, Zsuzsa
12. hétfő
Klára
13. kedd
Csongor, Gertrúd
14. szerda
Özséb, Marcell
15. csütörtök
Mária
16. péntek
Ábrahám, Aba
17. szombat
Jácint, Anasztáz

1691. augusztus 1-jén halt meg **Andreas Lachovius**, a kolozsvári lengyel unitárius menekültek papja.

1837. augusztus 3-án született **Mózes András** lelkész, író, tanár.

1880. augusztus 4-én Benczédén született **Gyallay Pap Domokos** író, újságíró, szerkesztő, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára.

1915. augusztus 5-én Magyarsovátón született **Bodor András** történész, egyetemi tanár, a Kolozsvári Unitárius Kollégium államosítást megelőző utolsó igazgatója.

1901. augusztus 7-én Alsójárán született **Ferenczi Sándor** természettudományi szakíró, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára.

1846. augusztus 8-án Fiafalván született **Kovács János** igazgató, tanár, utazó, a kolozsvári *Angol Társalgó Kör* alapítója és első elnöke.

1574. augusztus 8-án halt meg **Johannes Sommer** humanista költő, a kolozsvári iskola tudós igazgatója.

1845. augusztus 9-én Alparéten született **Ferencz József** lelkész, tanár, író, műfordító, egyházunk 23. püspöke.

1862. augusztus 11-én Kolozsváron halt meg **Székely Mózes** püspökhelyettes, tanár, tankönyvíró.

1886. augusztus 16-án Siménfalván született **Vári Domokos** lelkész-költő.

18. vasárnap

Ilona, Lenke

19. hétfő

Huba

20. kedd

István

21. szerda

Sámuel

22. csütörtök

Menyhért

23. péntek

Farkas, Szidónia

24. szombat

Bertalan, Delinke

25. vasárnap

Lajos

26. hétfő

Endre, Rita, Mónika

27. kedd

Ellák, Gáspár

28. szerda

Ágoston, Mózes

29. csütörtök

Beatrix, Erna

30. péntek

Rózsa, Róza

31. szombat

Erika, Bella, Nimród

1836. augusztus 16-án halt meg
Molnos Dávid teológiai tanár.

1882. augusztus 17-én Gyulafehérváron született **Zsakó István** elme-orvos, orvosi szakíró, az *Unitárius Irodalmi Társaság* alapító tagja.

○ 1632. augusztus 18-án halt meg
Radecki Bálint, egyházunk 6. püspöke.

1885. augusztus 20-án
Küküllődombón született **Ütő Lajos** lelkész, író, lapszerkesztő.

1778. augusztus 21-én
Abrudbányán született **Gedő József** irodalom pártoló, alapítványtevő.

1786. augusztus 26-án született
Székely Miklós, egyházunk 20. püspöke.

1851. augusztus 30-án Közéapján született **Péterfi Dénes** lelkész, író, műfordító.

■

*Legyetek tehát okosak, mint a kígyók, és szelídek, mint a galambok.
(Mt 10,16b)*

1. vasárnap

Egyed, Egon

2. hétfő

Rebeka, Dorina

3. kedd

Hilda, Annamária

4. szerda

Rozália

5. csütörtök

Lőrinc, Szende

6. péntek

Ida, Zakariás, Csanád

7. szombat

Regina, Ivor

8. vasárnap

Mária, Adrienn

9. hétfő

Ádám

10. kedd

Attila, Hunor, Nikoletta

11. szerda

Árpád, Teodóra

12. csütörtök

Virág, Ibolya

13. péntek

Ludovika, Kornél

14. szombat

Szeréna, Szerénke

15. vasárnap

Enikő, Tünde, Debóra

16. hétfő

Edit

17. kedd

Zsófia, Gyula

1797. szeptember 13-án született Székelykálban **Aranyosrákosi Székely Sándor** író, költő, egyházunk 21. püspöke. (Maros-szentkirályon halt meg 1854. január 27-én.)

1763. szeptember 14-én született **Körmöczy János**, egyházunk 19. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1836. december 13-án.)

1559. szeptember 15-én halt meg **Izabella királyné**, János Zsigmond édesanyja.

1912. szeptember 16-án született **Benczédi Sándor** szobrászművész. (Kolozsváron halt meg 1998. január 1-jén.)

1856. szeptember 22-én százegy éves korában halt meg **Abrudbányai Szabó Sámuel**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára.

1893. szeptember 22-én Budapesten halt meg **Berde Mózsza**, az unitárius alapítványtevők fejedelme. (1815-ben született Laborfalván.)

1877. szeptember 30-án született **Kelemen Lajos** történettudós, levéltáros, egyházunk főgondnoka. (Kolozsváron halt meg 1963. július 29-én.)

2010. szeptember 30-án halt meg **Szabó Árpád** lelkész, teológiai tanár, egyházunk 30. püspöke.

18. szerda
Tamás, Diána
19. csütörtök ○
Vilma
20. péntek
Melinda, Frida
21. szombat
Máté, Vadony, Ilka
- 22. vasárnap**
Ottó, Móric
23. hétfő
Etelka, Tekla, Polixéna
24. kedd
Gellért, Mercédesz
25. szerda
Adorján, Kende
26. csütörtök
Jusztina
27. péntek ●
Albert
28. szombat
Vencel
- 29. vasárnap • Őszi hálaadás**
Mihály
30. hétfő
Jeromos, Örs

*Az imádkozásban legyetek kitartóak, és legyetek éberek: ne szűnjetek meg
hálát adni. (Kol 4,2)*

1. kedd
Malvin, Andrea
2. szerda
Petra
3. csütörtök
Helga, Apor
4. péntek
Ferenc, Hajnalka
5. szombat
Aranka, Attila
6. vasárnap
Brunó, Renáta
7. hétfő
Amália, Márk
8. kedd
Etelka, Gitta
9. szerda
Dénes
10. csütörtök
Gedeon, Bendegúz
11. péntek
Gyöngyi, Brigitta
12. szombat
Miksa, Rezső
13. vasárnap
Kálmán, Ede
14. hétfő
Livia, Beatrix, Helén
15. kedd
Teréz
16. szerda
Gál, Mónika
17. csütörtök
Hedvig, Rudolf
1692. október 2-án halt meg
Kövendi Nagy Mihály, egyházunk
13. püspöke.
1798. október 3-án halt
meg **Kozma Mihály** lelkész,
egyháztörténetíró, a *Kénosi-Uzoni*
Históriájának folytatója.
1811. október 7-én halt meg **Lázár**
István, egyházunk 18. püspöke.
1837. október 7-én halt meg
Augusztinovics Pál alapít-
ványtevő. (1763-ban született
Szentábrahámon.)
1886. október 23-án született
Varga Béla filozófus, író, egyhá-
zunk 25. püspöke. (Kolozsváron
halt meg 1942. április 10-én).
1901. október 24-én Kolozsváron
született **Balázs Ferenc** lelkész, író,
költő. (1937. május 22-én halt meg
Tordán.)
1981. október 24-én halt meg
Lőrinczi László lelkész, szövetke-
zetszervező, mezőgazdasági szak-
író.
1553. október 27-én a Kálvin János
vezette Genfben vallásos meg-
győződéséért máglyán elégették
Szervét Mihály spanyol orvost, te-
ológust.
1821. október 29-én Szentgericén
született **Jakab József** szabadság-
harcos, akadémista. (Száműzetés-
ben, Görögországban halt meg
1855-ben.)

18. péntek ○

Lukács, Ambrus

19. szombat

Nándor, Ferdinánd

20. vasárnap

Irén, Artúr

21. hétfő

Orsolya, Zsolt

22. kedd

Előd, Szörény

23. szerda

Gyöngyvér

24. csütörtök

Salamon, Ráhel

25. péntek

Blanka, Vilma, Dália

26. szombat

Demeter

27. vasárnap

Szabina

28. hétfő

Simon

29. kedd

Melinda, Szilárd

30. szerda

Kolos, Keve

31. csütörtök • A reformáció

ünnepe

Farkas, Kristóf

Oldd le sarudad a lábadról, mert szent föld ez a hely, ahol állsz! (2Móz 3,3b)

1. péntek
Marianna, Itala
2. szombat
Viktor, Ella
3. **vasárnap**
Győző, Szilvia, Ilka
4. hétfő
Károly, Karola
5. kedd
Imre
6. szerda
Lénárd, Krisztina
7. csütörtök
Rezső, Lázár
8. péntek
Lehel, Zsombor
9. szombat
Tivadar, Tihamér
10. **vasárnap**
Réka, Delinke
11. hétfő
Márton
12. kedd
Emília, Levente
13. szerda
Szilvia, Bulcsú
14. csütörtök
Aliz, Albert
15. **péntek • Dávid Ferenc**
halálának emléknapja
Lipót
16. szombat
Ödön, Margit
17. **vasárnap**
Gergő, Hortenzia, Hilda

1690. november 5-én halt meg
Bölöni Bedő Pál, egyházunk 12.
püspöke.

1699. november 6-án halt meg
● **Petrichevich Horváth Ferenc**, az
Apologia Fratrum Unitariorum
szerzője.

1579. november 7-én a dévai vár-
börtönben vallásos meggyőződésé-
ért mártírhálált halt **Dávid Ferenc**,
egyházalapító püspökünk.

1873. november 11-én Várfalván
született **Pálfi Márton** nyelvész,
zenetanár, az új énekeskönyv szer-
kesztője. (1936. augusztus 11-én
halt meg Kolozsváron.)

1909. november 13-án Kissolymo-
son született **Kovács Lajos** lelkész,
teológiai tanár, író, egyházunk 28.
püspöke. (Kolozsváron halt meg
1994. október 2-án.)

1726. november 14-én halt meg
● **Keresztúri Sámuel** lelkész, tanár.

1806. november 19-én Bölönben
született **Mikó Lőrinc** ügyvéd, a
Kolozsvári Unitárius Kollégium
tanára. (1872. március 10-én halt
meg Kolozsváron.)

1804. november 21-én halt meg
Petrichevich Horváth Ferenc fő-
gondnok, a *Marosvásárhelyi Kon-
zisztórium* megszervezője.

1643. november 22-én halt meg
○ **Járai Sámuel** kolozsvári lelkész.

1886. november 23-án Torockón
született **Borbély István** teológiai
tanár, irodalomtörténész (1932.

18. hétfő	március 20-án halt meg Kolozsváron.)
<i>Jenő</i>	
19. kedd	1597. november 24-én halt meg
<i>Erzsébet</i>	Enyedi György tanár, teológus, író, egyházunk 3. püspöke. (1555-ben született Nagynyeden.)
20. szerda	
<i>Jolán</i>	
21. csütörtök	1845. november 25-én Tordán született id. Rédiger Géza lelkész,
<i>Ilma, Olivér</i>	költő. (1905. június 7-én Marosvásárhelyen halt meg.)
22. péntek	
<i>Cecília, Csilla</i>	
23. szombat	1723. november 27-én halt meg
<i>Kelemen, Klementina</i>	Désfalvi Simon Mihály , egyházunk első főgondnoka.
24. vasárnap	
<i>Emma, Flóra</i>	
25. hétfő	D
<i>Katalin, Karin, Edina</i>	
26. kedd	
<i>Csongor, Virág</i>	
27. szerda	
<i>Elemér, Leonárd</i>	
28. csütörtök	
<i>Stefánia</i>	
29. péntek	
<i>Taksony, Szabolcs</i>	
30. szombat	
<i>András, Andor</i>	

De mi nem vagyunk meghátrálás emberei, hogy elveszünk, hanem hitéi, hogy életet nyerjünk. (Zsid 10,39)

1. vasárnap • Advent 1. v.

Elza

2. hétfő

Aranka, Melinda

3. kedd

Ferenc, Olívia

4. szerda

Borbála, Boróka

5. csütörtök

Vilma, Ünige

6. péntek

Miklós

7. szombat

Ambrus, Ányos

8. vasárnap • Advent 2. v.

Márta, Mária, Emőke

9. hétfő

Györgyi, Leona

10. kedd

Judit

11. szerda

Árpád, Dániel

12. csütörtök

Gabriella

13. péntek

Luca, Lúcia, Edda

14. szombat

Huba, Konrád

15. vasárnap • Advent 3. v.

Dezső, Valér

16. hétfő

Etelka, Aletta

17. kedd

Lázár, Olimpia

1636. december 2-án halt meg **Csanádi Pál** teológus-orvos, egyházunk 7. püspöke.

1548. december 4-én Tordán született **Bogáti Fazekas Miklós** lelkész, zsoldárfordító, költő.

1869. december 6-án Tordatúron született **Józan Miklós** író, költő, műfordító, egyházunk 26. püspöke. (Kolozsváron halt meg 1946. január 7-én.)

1971. december 7-én halt meg **Kiss Elek** teológiai tanár, egyházunk 27. püspöke.

1906. december 13-án halt meg **Benczédi Gergely** író, a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanára.

1836. december 13-án halt meg **Körmöczy János**, egyházunk 19. püspöke.

1810. december 15-én Providence-ben (Rhode Island, AEÁ) született **Ana Richmond** alapítványtevő. (1881. január 25-én halt meg.)

1841. december 26-án született **Sándor János**, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium igazgató-tanára és jótevője.

1869. december 27-én Szentgericén született **Gál Kelemen**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgató-tanára, pedagógiai, filozófiai és történeti szakíró. (Tatabányán halt meg 1945. február 10-én.)

1890. december 27-én halt meg **Dersi János** alapítványtevő. (1831 augusztusában született Küküllővárt.)

18. szerda
Álmos, Augusztá
19. csütörtök
Viola, Nemere
20. péntek
Apor, Otília
21. szombat
Tamás
- 22. vasárnap • Advent 4. v.**
Anikó, Márk
23. hétfő
Viktória, Győző
24. kedd
Ádám, Éva
- 25. szerda • Karácsony 1. n.**
- 26. csütörtök • Karácsony 2. n.**
István
- 27. péntek • Karácsony 3. n.**
János
28. szombat
Kamilla, Apor
- 29. vasárnap**
Tamás, Tamara
30. hétfő
Dávid, Zoárd
31. kedd
Szilveszter

1879. december 28-án Siménfalván született **Ürmösi József** lelkész, író, a szövetségi mozgalom elkötelezett híve és szervezője. (Kolozsváron halt meg 1953. január 22-én.)

1879. december 29-én halt meg **Jánosfalvi Sándor István** lelkész, könyvgyűjtő, író, az *Utazás a két Homoród mentén* szerzője.

1911. december 30-án Szentábrahámon született **Lőrinczi Mihály** lelkész, teológiai tanár. (Budapestén halt meg 1991. február 24-én.)

1925. december 31-én Budapesten halt meg **Perczel Ferencné Kozma Flóra** író, a budapesti Dávid Ferenc Egylet alapító tagja. (1864-ben született Baracskán.)

Uram, kihez mennénk? Örök élet beszéde van nálad. (Jn 6,68b)

Keresztnevek és névnapok az Unitárius Naptárban

A, Á

Aba I. 26., VIII. 16.	Anita VI. 2., VII. 26.
Abigél II. 9.	Anna VII. 26.
Adél I. 29.	Annabella VI. 9.
Adorján III. 5., IX. 25.	Annamária IX. 3.
Adrienn III. 4., IX. 8.	Antal I. 17., VI. 13.
Ajnácska IV. 25.	Antónia I. 17., V. 10.
Aladár I. 23., II. 20., V. 26.	Apor II. 2., X. 3., XII. 20., XII. 28.
Alajos VI. 21.	Aranka II. 8., III. 11., X. 5., XII. 2.
Albert V. 11., IX. 27., XI. 14.	Arnold VI. 18.
Albin III. 1	Artúr I. 7., X. 20.
Aletta XII. 16.	Attila I. 7., IX. 10., X. 5.
Alfonz I. 22.	Augusztai XII. 18.
Alfréd II. 23., VII. 19.	Aurél I. 15.
Aliz XI. 14.	Ábel I. 2.
Alpár III. 27., VI. 14.	Ábrahám VIII. 16.
Amanda II. 6.	Ádám IX. 9., XII. 24.
Amália VII. 10., X. 7.	Ágnes I. 21.
Ambrus IV. 4., X. 18., XII. 7.	Ágoston V. 27., VIII. 28.
Anasztáz VIII. 17.	Ágota I. 11., II. 5.
Andor V. 17., XI. 30.	Ákos I. 2., II. 27., III. 31.
András XI. 30.	Álmos II. 20., VI. 1., XII. 18.
Andrea II. 4., IV. 18., X. 1.	Ányos XII. 7.
Angéla I. 4., I. 27., VI. 5.	Áron IV. 2.
Angyalka V. 31.	Árpád I. 5., III. 31., IX. 11., XII. 11.
Anikó XII. 22.	

B

Balázs II. 3.	Bendegúz X. 10.
Barna I. 11., VI. 11.	Benedek III. 21
Barnabás VI. 11.	Benjámin I. 3.
Bálint II. 14.	Bernadett II. 18.
Bánk IV. 16.	Bernát V. 20.
Beatrix VIII. 29., X. 14.	Berta VII. 4., VIII. 6.
Beáta III. 22., V. 9.	Bertalan VIII. 24.
Bella VIII. 31.	Béla IV. 23.
Bence III. 21.	Bíborka IV. 6., VII. 4.

Blanka VIII. 10., X. 25.
Boglárka IV. 26., VIII. 1.
Boldizsár I. 6.
Bonifác V. 14.
Borbála XII. 4.
Boróka XII. 4.

Botond III. 23., V. 16.
Bódog I. 14.
Brigitta X. 11.
Brunó X. 6.
Buda V. 19.
Bulcsú III. 26., VI. 4., XI. 13.

C, Cs

Cecília VII. 18., XI. 22.
Csaba IV. 4., VII. 6.
Csanád V. 28., IX. 6.
Csenge II. 4.

Csengele II. 4.
Csilla II. 9., IV. 22., VI. 2., XI. 22.
Csongor I. 13., IV. 25., VIII. 13., XI.
26.

D

Dalma III. 2., V. 7., VI. 21., VII. 12.
Dália X. 25.
Dániel I. 16., VII. 21., XII. 11.
Dávid XII. 30.,
Debóra IX. 15.
Demeter X. 26.
Delinke VIII. 24., XI. 10.
Dezső II. 11., V. 23., XII. 15.

Dénes IV. 8., X. 9.
Diána IX. 18.
Domokos VIII. 4.
Donát II. 17., VII. 7.
Dorina IX. 2.
Dorottya II. 6.
Dóra II. 6.
Dömötör IV. 9.

E, É

Edda XII. 13.
Ede V. 17., X. 13.
Edina II. 26., XI. 25.
Edit IX. 16.
Edna IV. 6.
Edömér I. 14.
Egon IX. 1.
Egyed IX. 1.
Elek II. 11., VII. 17.
Elemér II. 28., III. 10., XI. 27.
Eleonóra II. 21.
Eliz V. 6.
Ella II. 13., XI. 2.

Ellák II. 18., VIII. 27.
Előd IV. 17., VI. 9., VII. 1., X. 22.
Elvira II. 10.
Elza XII. 1.
Emánuel III. 26.
Emese III. 23., IV. 15., VII. 5.
Emil V. 28.
Emília VII. 19., XI. 12.
Emma IV. 19., XI. 24.
Emőd II. 17., VIII. 9.
Emőke I. 29., III. 23., XII. 8.
Endre VII. 17., VIII. 26.
Enikő II. 1., VII. 16., IX. 15.

Erik I. 24., V. 18.
Erika I. 24., V. 18., VIII. 31.
Erna I. 12., V. 5., VIII. 29.
Ernő I. 12.
Ervin IV. 26.
Erzsébet XI. 19.
Eszter V. 24.

Eta I. 29.
Etele I. 9.
Etelka IX. 23., X. 8., XII. 16.
Evelin V. 26.
Evódia VII. 7.
Ezékiel IV. 10.
Éva XII. 24.

F

Farkas VIII. 23., X. 31.
Ferdinánd VI. 5., X. 19.
Ferenc X. 4., XII. 3.
Félix I. 14., VI. 9.
Flóra VII. 29., XI. 24.
Flórián V. 4.

Franciska III. 9.
Frida V. 6., IX. 20.
Frigyes III. 6., VII. 18.
Fruzsina I. 1.
Fülöp V. 1.

G, Gy

Gabriella II. 10., XII. 12.
Gábor II. 27., III. 24.
Gál X. 16.
Gáspár I. 6., VIII. 27.
Gedeon III. 28., X. 10.
Gellért I. 30., IX. 24.
Gerda I. 30.
Gergely III. 12., V. 9.
Gergő XI. 17.
Gerő III. 9.
Gertrúd III. 17., VIII. 13.
Gerzson II. 22.

Géza II. 25., IV. 9.
Gitta X. 8.
Gizella V. 8.
Gusztáv I. 16., IV. 14., VIII. 8.
Gyárfás VI. 19.
Gyöngyi IV. 27., X. 11.
Gyöngyvér I. 8., V. 26., X. 23.
György IV. 24.
Györgyi II. 15., IV. 24., XII. 9.
Győző IV. 16., V. 8., XI. 3., XII. 23.
Gyula IV. 12., IX. 17.

H

Hajnal VIII. 2.
Hajnalka III. 27., X. 4.
Hanga I. 24., V. 18.
Hanna V. 20.
Hedvig X. 17.
Helén X. 14.

Heléna VII. 31.
Helga X. 3.
Henriett III. 16.
Henrik I. 25., III. 16., VII. 15.
Hermina IV. 13., VIII. 3.
Hilda IX. 3., XI. 17.

Hortenzia XI. 17.
Huba VIII. 19., XII. 14.
Hubert III. 20.

Hugó IV. 1.
Hunor III. 30., IX. 10.

I

Ibla II. 5.
Ibolya IV. 30., VIII. 7., IX. 12.
Ida III. 13., IV. 13., IX. 6.
Ignác II. 1.
Ildikó III. 10., VI. 4.
Ilka IX. 21., XI. 3.
Illés VI. 20., VII. 20.
Ilma IV. 18., XI. 21.
Ilona VIII. 18.
Imelda V. 13.
Imola V. 13.
Imre XI. 5.

Ince III. 12., VII. 28.
Ingrid II. 5.
Irén III. 17., V. 11., VI. 28., X. 20.
Iringó VI. 28.
Irma V. 3.
István VIII. 20., XII. 26.
Itala XI. 1.
Iván VI. 24.
Ivor IX. 7.
Izabella II. 26., VII. 12.
Izolda VI. 15.
Izsák V. 15.

J

Jakab V. 1., VII. 25.
Janka V. 30.
Jácint VIII. 17.
János VI. 12., VI. 26., XII. 27.
Jenő III. 6., VII. 13., XI. 18.
Jeromos IX. 30.
Johanna III. 28., V. 12., V. 30.
Jolán VI. 15., XI. 20.

Jób V. 10.
Jónás III. 29.
József III. 19.
Judit VII. 30., XII. 10.
Julianna II. 16., V. 14.
Jusztina VI. 16., IX. 26.
Jutta VII. 30.
Júlia V. 22.

K

Kamilla XII. 28.
Karin III. 24., XI. 25.
Karola I. 28., XI. 4.
Karolina II. 2.
Katalin XI. 25.
Kálmán X. 13.
Kármén VII. 16.
Károly I. 28., XI. 4.

Kázmér III. 4.
Kelemen XI. 23.
Kende IX. 25.
Keresztély IV. 3.
Keve VI. 20., X. 30.
Kincsó II. 1., VII. 24.
Kinga VII. 24.
Kira VIII. 3.

Kitti IV. 30.
Klaudia III. 20.
Klára VIII. 12.
Klementina XI. 23.
Klotild IV. 11., VI. 3.
Kocsárd IV. 5., V. 5.
Kolos II. 15., X. 30.
Konrád II. 18., XII. 14.

Konstantin V. 21.
Koppány III. 28.
Kornél III. 3., VII. 3., IX. 13.
Kornélia III. 3.
Kristóf III. 15., VII. 25., X. 31.
Kriszta VIII. 4.
Krisztina III. 13., VI. 22., VII. 24.,
VIII. 5., XI. 6.

L

Lajos VIII. 25.
Laura VI. 17.
László VI. 27., VIII. 8.
Lázár II. 23., XI. 7., XII. 17.
Lea III. 22., VI. 28.
Lehel III. 5., VIII. 2., XI. 8.
Lenke VII. 22., VIII. 18.
Leona XII. 9.
Leonárd XI. 27.
Leó IV. 11.
Levente III. 1., VI. 7., XI. 12.
Léna VII. 21.
Lénárd XI. 6.
Lilla II. 12., VII. 11.
Lili VII. 11.

Linda II. 13.
Lipót XI. 15.
Liza VII. 8.
Lídia II. 12.
Livia II. 12., IV. 7., X. 14.
Loránd I. 15.
Lóránt VIII. 10.
Lőrinc VIII. 10., IX. 5.
Luca XII. 13.
Ludovika IX. 13.
Lujza I. 31., III. 2.
Lukács X. 18.
Lukrécia III. 15.
Lúcia XII. 13.

M

Magdolna V. 29., VII. 22.
Magor III. 2., III. 30.
Malvin X. 1.
Marcell I. 9., VIII. 14.
Marcella I. 31.
Margit VI. 10., XI. 16.
Marianna XI. 1.
Marietta V. 31.
Matild III. 14., V. 31.
Mária III. 25., VII. 22., VIII. 15.,
IX. 8., XII. 8.
Márk III. 29., IV. 25., X. 7., XII. 22.

Márkus VI. 18.
Márta VII. 29., XII. 8.
Márton XI. 11.
Máté IX. 21.
Mátyás II. 24.
Medárd VI. 8.
Melánia I. 10.
Melinda VII. 10., IX. 20., X. 29.,
XII. 2.
Menyhért I. 6., VIII. 22.
Mercédesz IX. 24.
Mihály IX. 29.

Miklós XII. 6.
Miksa X. 12.
Mónika V. 4., VIII. 26., X. 16.

Mór III. 20.
Móric IX. 22.
Mózes V. 16., VIII. 28.

N

Nándor V. 27., X. 19.
Nella VII. 11.
Nemere XII. 19.
Nikoletta IX. 10.

Nimród VIII. 31.
Noémi I. 30., IV. 22.
Norbert VI. 6.
Nóra II. 21., VII. 11.

O, Ö

Olivér III. 5., XI. 21.
Olimpia XII. 17.
Olívia XII. 3.
Olga VII. 27.
Orbán V. 25.
Orsolya IV. 7., X. 21.
Oszkár II. 3., VII. 31.

Otília XII. 20.
Ottó VII. 2., IX. 22.
Ozsvát II. 19.
Ödön XI. 16.
Örkény VII. 15.
Örs VII. 14., IX. 30.
Özséb VIII. 14.

P

Panna VII. 26.
Paula I. 26.
Paulina VI. 22.
Pál I. 25., VI. 26., VI. 29.
Petra X. 2.

Péter VI. 29., VIII. 1.
Piroska I. 18.
Polixéna IX. 23.
Pongrácz V. 12.
Pólika III. 14.

R

Rajmund VII. 4.
Ráhel II. 4., X. 24.
Rebeka IX. 2.
Regina IX. 7.
Reményke VIII. 1.
Renáta V. 22., VII. 1., X. 6.
Rezső X. 12., XI. 7.
Réka V. 20., XI. 10.

Richárd IV. 3.
Rita V. 22., VIII. 26.
Rozália IX. 4.
Róbert VI. 7.
Róza VIII. 30.
Rózsa VIII. 30.
Rudolf IV. 17., X. 17.
Ruth VII. 9.

S, Sz

Salamon II. 8., X. 24.
Samu II. 16.
Sarolta I. 19., VII. 5.
Sámuel VIII. 21.
Sándor III. 18.
Sára I. 19., V. 19.
Sebestyén I. 20.
Simon I. 5., X. 28.
Soma VII. 3.
Stefánia XI. 28.
Szabina X. 27.

Szabolcs VI. 6., VII. 28., XI. 29.
Szende IX. 5.
Szeréna IX. 14.
Szerénke IX. 14.
Szervác V. 13.
Szidónia VI. 23., VIII. 23.
Szilamér VI. 20.
Szilárd III. 11., V. 21., X. 29.
Szilveszter XII. 31.
Szilvia XI. 3., XI. 13.
Szörény IV. 1., X. 22.

T

Taksony XI. 29.
Tamara V. 6., XII. 29.
Tamás III. 7., IX. 18., XII. 21., XII. 29.
Tas II. 23., IV. 15.
Tekla IX. 23.
Teodóra IX. 11.
Teréz III. 11., VI. 17., VII. 8., X. 15.
Tibor IV. 14., VIII. 11.

Tihamér IV. 29., VI. 30., XI. 9.
Titusz I. 4.
Tivadar IV. 20., XI. 9.
Tímea I. 20., V. 3.
Tóbiás VI. 13.
Tódor II. 7.
Töhötöm IV. 20.
Tünde V. 7., VI. 1., IX. 15.

U, Ű

Ulrik VII. 14.

Űnige XII. 5.

V

Vadony IX. 21.
Valér XII. 15.
Valéria IV. 28.
Vanda I. 26., II. 25.
Vazul VI. 14.
Vencel IX. 28.
Vera VII. 9.
Veronika I. 13.
Vid VI. 15.

Viktor XI. 2.
Viktória XII. 23.
Villő VI. 12.
Vilma IX. 19., X. 25., XII. 5.
Vilmos I. 10., V. 23., VI. 25.
Vince I. 22., IV. 5.
Viola XII. 19.
Virág I. 8., IX. 12., XI. 26.

X

Xénia VII. 31.

Z, Zs

Zakariás IX. 6.

Zalán III. 30.

Zelma I. 23.

Zita IV. 27., VIII. 5.

Zoárd V. 19., XII. 30.

Zoltán III. 8., VI. 23.

Zója VI. 15.

Zsanett V. 30.

Zselyke IV. 8.

Zsigmond V. 2.

Zsolt I. 27., III. 25., IV. 10., VII. 6.,
X. 21.

Zsombor IV. 21., XI. 8.

Zsófia V. 15., IX. 17.

Zsuzsa VIII. 11.

Zsuzsanna II. 19.

Egyházi ünnepeink 2013-ban

január 13. vasárnap, *a vallásszabadság ünnepe*
március 29. péntek, *nagypéntek*
március 31. vasárnap, *húsvét*
május 9. csütörtök, *áldozócsütörtök*
május 19. vasárnap, *pünkösöd*
szeptember 29. vasárnap, *őszii hálaadás*
október 31. csütörtök, *a reformáció ünnepe*
november 15. péntek, *Dávid Ferenc halálának emléknapja*
december 1. vasárnap, *advent első vasárnapja*
december 25. szerda, *karácsony*

Nemzeti ünnepeink

március 15. péntek, *az 1848/49-es forradalom emlékűnnepe*
augusztus 20. kedd, *az államalapító Szent István király ünnepe*
október 23. szerda, *az 1956-os forradalom és szabadságharc emlékűnnepe*

Húsvét időpontja 2023-ig

2013 – március 31.	2018 – április. 1.	(ápr. 8.)	
(keleti szertartású egyházak: máj. 5.)	2019 – április 21.	(ápr. 28.)	
2014 – április 20.	(ápr. 20.)	2020 – április 12.	(ápr. 19.)
2015 – április 5.	(ápr. 12.)	2021 – április 4.	(ápr. 4.)
2016 – március 27.	(máj. 1.)	2022 – április 17.	(ápr. 24.)
2017 – április 16.	(ápr. 16.)	2023 – április 9.	(ápr. 16.)

Jelentős egyházi évfordulók 2013-ban

- 410 éve – 1603. július 17-én a Brassó melletti csatában esett el **Székely Mózes**, Erdély második unitárius fejedelme.
- 370 éve – 1643. november 22-én halt meg **Járai Sámuel** kolozsvári lelkész.
- 350 éve – 1663. októbert 21-én az ádamosi zsinaton püspöknek választották **Nagysolymosi Koncz Boldizsárt**. Nevéhez fűződik a leghosszabb ideig használt magyar nyelvű unitárius káté megalkotása.
- 290 éve – 1723. november 27-én halt meg **Désfalvi Simon Mihály**, egyházunk első főgondnoka.
- 250 éve – 1763. szeptember 14-én született **Körmöczi János**, egyházunk 19. püspöke, természettudós, filozófus.
- 250 éve – 1763-ban Szentábrahámon született **Augosztinovich Pál** alapítványtevő, az erdélyi főszámvevőszék elnöke, egyházunk főgondnoka. 1837. október 1-jén kelt végrendeletében könyvtárát és minden vagyonát az egyházra hagyta.
- 200 éve – 1813. május 30-án Nyárádgálfalván született **Szentiváni Mihály** költő, író, politikus, szerkesztő.
- 160 éve – 1853. március 1-jén Kolozsváron született **Pákei Lajos**, Kolozsvár főépítésze.
- 150 éve – 1863. augusztus 16-án halt meg **Koronka József** iskolaigazgató, a Székelykeresztúri Unitárius Gimnázium egyik építtetője, pedagógus.
- 150 éve – 1863. június 11-én született **Boros Sándor**, a Kolozsvári Unitárius Kollégium igazgatója.
- 140 éve – 1873. november 11-én Várfalván született **Pálfi Márton** nyelvész, zenetanár, az új énekeskönyv szerkesztője.

- 130 éve – 1883. január 2-án Bencédben született **Benczédi Pál** lelkész, teológiai tanár, író, a Kolozsvári Unitárius Kollégium kéziratárának kiváló ismerője.
- 120 éve – 1893. szeptember 22-én Budapesten halt meg **Berde Mózsá**, az unitárius alapítványtevők fejedelme.
- 110 éve – 1903. március 13-án született **Kelemen Imre** lelkész, az Unitárius Szószék szerkesztője, az 1956-os forradalom politikai megtorlásainak áldozata.
- 100 éve – 1913. április 28-án Kézdivásárhelyen született **Erdő János**, egyházunk 29. püspöke.
- 100 éve – 1913. március 9-én született **Bözödi (Jakab) György** író, szociográfus, történész. Végrendeletében könyvtárát az Erdélyi Unitárius Egyházra hagyta.
- 100 éve – 1913. május 26-án halt meg **Szentkatolnai Bálint Gábor** keleti utazó, nyelvész, kolozsvári egyetemi tanár.
- 100 éve – 1913. október 26-án született **Kelemen Imréné Bedő Boriska**, az Unitárius Teológiai Akadémia első lelkészi oklevelet szerzett női hallgatója.
- 60 éve – 1953. szeptember 22-én Kolozsváron halt meg **Vári Albert** lelkész, teológiai tanár, író, az Unitárius Irodalmi Társaság elnöke.
- 50 éve – 1963. augusztus 13-án hunyt el Homoródszentpálon **id. Pálffy Ákos** unitárius kántor-tanító, kórusalapító, felekezeti iskolaigazgató, egyházi zeneszerző, népművelő.
- 50 éve – 1963. július 29-én Kolozsváron halt meg **Kelemen Lajos** történettudós, levéltáros, egyházunk főgondnoka.
- 30 éve: 1983. október 16-án halt meg az Amerikai Egyesült Államokban **Szent-Iványi Sándor**, lelkész, író politikus, a Kolozsvári Teológiai Akadémia tanára, a Polgári Demokrata Párt alapító tagja.

JANUÁR

Szabédi László

Válassz

Int a pillanat, ez a zsarnok:
kettőből egyet kell akarnod!
Húznád, halasztanád a választ,
ő követel: azonnal válassz!

Kétarcú pillanatok szörnyű
sodra örvénylik, mint a gyűrű;
készületlen és akaratlan
választanod kell szakadatlan.

Hiába szólsz, lázadozván:
menj, pillanat! mi közöm hozzád?
Fenyegetéssel hal meg ajkán:
megtagadtál; emlékezz majd rám!

Vagy szólsz mohón: kettőből kettőt,
add hát, akarom mind a kettőt!
Kétes kincsét már eltemette
s: egyet se kapsz! – felel nevetve.

Adj időt, szólsz, a jót akarnám...
Máris ellök magától durván,
s helyette az elsőnél szörnyebb
pillanat kérdőjele görbed.

Egyet, azonnal: kemény törvény.
Forog az idő, mint az örvény,
s behúnyt szemekkel, tántorogva
mi válogattunk hatra-vakra.

Majd a nagy pillanat, a végső,
kinyitja a szemünket, későn,
s mit vakon vállaltunk s nem értve,
kegyetlen megszámloltat érte.

Kérjétek az Irgalmazótól,
válassz meg rosszat a jótól,
gyűjtson világot a szívünkben
tudni a jót még életünkben.

Újvárosi Katalin

Mindennapi választásaink

Minden napunk ajándék. Ez minden hívő ember hitvallása. Éppen ezért nem mindegy, mit teszünk és hogyan. Mit kezdünk az ajándékkal, hogyan bánunk vele. Tudatosítjuk vagy sem, kézben tartjuk, vagy hátat fordítunk neki, sírunk vagy nevetünk, megosztjuk másokkal, vagy megtartjuk magunknak, megköszönjük, vagy elmúlásért esedezünk. A pozitív életfelfogást erősíti unitárius hitünk, miszerint tetteinkért vállalnunk kell a felelősséget: minden nap, minden pillanatban lehetőségünk van arra, hogy válasszunk. Jobbra vagy balra, előre vagy hátra, igazságosan vagy füllentve, egyenesen vagy kerülőkkel... „*A bűn az ajtó előtt leselkedik, és rád vágódik, de te uralkodjál rajta.*” (1Móz 4,7b) – olvashatjuk a Bibliában, Káin és Ábel történetében. Ezzel szemben az újszövetségben ez áll: „*Íme, az ajtó előtt állok, és zörgetek: ha valaki meghallja a hangozat, és kinyitja az ajtót, bemegyek ahhoz...*” (Jel 3,20a).

Rajtunk áll! A bűn vagy a jézusi életforma.

Amikor év elején elindulunk újra, magunk mögött hagyva az ünnepi meghittséget, majd a megszokott jókívánságokat, ne feledkezzünk el egy percre sem arról, hogy új és új ajtók nyílnak meg előttünk. S csakis rajtunk áll, hogy merre lépünk, vagy kit engedünk be az életünkbe.

Áldott új esztendő, és tiszta jézusi lépéseket!

60 éve

1953. január 22-én halt meg ÜRMÖSI JÓZSEF lelkész, író, a szövetkezeti mozgalom elkötelezett híve és szervezője

Siménfalván született 1879. december 28-án. Siménfalva Udvarhelyszéken fekszik, közel Székelykeresztúrhoz, a Nyikó folyócska mentén. Elemi iskolai tanulmányait otthon, szülőfalujában végezte, majd a Székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban folytatta középiskolai tanulmányait, ugyanitt érettségizett. A Kolozsvári Unitárius Teológián nyert lelkészi oklevelet 1903-ban. A lelkészi diploma megszerzése után a mai Magyarországon, a Dunántúlon, a Fehér megyében fekvő Polgárdiba nyert missziós lelkészi kinevezést, ahol ebben a minőségben egy évig működött. Már akkor kapcsolatba került a szövetkezeti mozgalommal. Akkor már több mint 200 keresztény szövetkezet működött a római katolikus egyház szervezésében és irányítása alatt, Prohászka Ottokár esztergomi püspök és Zichy János földbirtokos támogatásával. Ürmösi József figyelmét nem kerülte el e jelenség: a magával hozott szociális érzékenység, a vidék, a falu népe sorsáért való aggodás ösztönözte, hogy felfigyeljen erre és foglalkozni kezdjen a szövetkezeti kérdéssel. Egy évet töltött Polgárdiban, amikor meghívást kapott az udvarhelyszéki Homoródszentpálon megüresedett lelkészi állás betöltésére, amit elfogadott és elfoglalt. Így lett 1904-ben homoródszentpáli lelkész. Mi várta, mit talált Homoródszentpálon? Itt már létezett szövetkezeti mozgalom és gazdakör, a gazdálkodóknak, termelőknek ennek ellenére elég gyenge volt az anyagi helyzetük, alacsony volt a jövedelmük. A kivándorlás, elvándorlás gondolata foglalkoztatta őket. Ürmösi József megértette gondjaikat, melléjük és maximálisan a rendelkezésükre állt, hogy közös erővel megtalálják a kiutat az elkésérítő helyzetből falujukban, s hogy ne adják fel a szülőföldhöz való kötődésüket. A szövetkezeti ügyet ugyanúgy támogatta, mint a gazdakör fejlesztését. Kézbe vette és 6 évig rendezte a szövetkezet pénzügyeit, megerősítve a tagság bizalmát és elkötelezettségét az ügy iránt. A gazdakör ügyeit is kézbe vette, s elérte, hogy ott is megerősödjön a tagság bizalma, és helyzetet javító, majd fellendítő kezdeményezéseket indított, úgymint: gazdaképzés, gépvásárlás, minősített

vetőmag szerzése stb. Ürmösi József 26 évig tevékenykedett homoródszentpáli unitárius lelkészként, és áldásos és gyümölcsöző tevékenységével hívta fel magára mind felettesei (Kolozsvári Unitárius Püspökség), mind a megyei szövetkezeti központ (Udvarhely vármegye), valamint a Nagyenyed-i Országos Hangya Központ figyelmét. Mindenhol elismeréssel méltatták és értékelték tevékenységét. Ezt bizonyítja az a tény is, hogy meghívták és bevásztották a Hangya megyei és a nagyenyedi országos vezetőségbe. 26 éves, Homoródszentpálon kifejtett áldásos tevékenységét az egyházi felettesei is figyelemmel kísérték és értékelték. Egyházi vonatkozásban is elismerést nyert a népért folytatott áldásos és kiváló eredményeket hozó tevékenysége. Az 1930-as évben Kolozsvárra helyezték át püspöki-titkári munkakörbe, beosztásba. Innen ment nyugdíjba, és Kolozsváron maradt 1953-ban bekövetkezett haláláig. Nem volna teljes az Ürmösi József szövetkezeti tevékenységéről alkotott kép, ha nem említénénk meg kiemelten a tejszövetkezetek szervezésében és vezetésében Udvarhelyen elért eredményeit, melyek példaértékűek voltak az egész romániai magyar szövetkezeti ügy számára. A két világháború közötti időszakban, de különösen az 1929–1933-as években, a nagy gazdasági válság idején, a tejszövetkezetek jelentették a mentőövet a jövedelemhiánnyal, pénzhiánnyal küzdő kis- és közepes gazdaságok, mezőgazdasági termelők számára.

Guzs Ferenc

(Forrás: *Kiemelkedő szövetkezeti gondolkodók, személyiségek és szervezők Erdélyben. Ürmösi József (1879–1953)*. In Somai József (szerk.): *Szövetkezetek Erdélyben és Európában*. Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár, 2007.)

A szövetkezeti mozgalom unitárius vonatkozásai. A szövetkezeti eszme

A szövetkezeti eszme

A szövetkezetek olyan gazdasági tevékenységet folytató szervezetek, amelyek önkéntes alapon szerveződnek (tagjaik önkéntes alapon szövetkeznek) azzal a céllal, hogy a szövetkezet tagjai gazdasági tevékenységének fejlődését elősegítsék, gazdasági jellegű érdekeit érvényesítsék. Az idők során több fajta szövetkezet jött létre: hitel-, termelési, fogyasztási, biztosítási stb. Ezeknek a társulásoknak az az előnye, hogy tagjai kedvező pénzhitelekhez juthatnak hosszú távra/lejáratra, alacsony kamat mellett, kedvező áron szerezhetnek be különféle árucikkeket, nem utolsósorban pedig könnyebben értékesíthetik termékeiket a piacon. Az érdekvédelem és kedvező gazdasági feltételek biztosítása mellett a szövetkezeti forma további előnyöket is biztosít a tagok számára, mivel a gazdasági tevékenység során szerzett jövedelemnek egy része pénz formájában közvetlen módon visszajut hozzájuk, ugyanakkor a bevételeknek egy másik része a közösség szociális, közművelődési helyzetének a javítására fordítható. A szövetkezetek igazgatása, ügyvitele demokratikus elvek alapján működik: a tagok irányítják és ellenőrzik a szervezet tevékenységét, aktív szerepük van a vezetésben, döntéshozatalban. Ilyen értelemben a szövetkezeti forma, példa elősegíti az egyes közösségek demokratikus úton való szerveződését és működését.

A szövetkezetek előzményei és kialakulása Magyarországon

A szövetkezeti eszme előzményei a céhszervezetekre vezethetőek vissza. A középkorban a céhek ugyanis azzal a céllal alakultak meg, hogy az azonos mesterséget űző mesteremberek könnyebben érvényesíthessék gazdasági érdekeiket (nyersanyagbeszerzés, áruértékesítés). A gazdasági érdekvédelem mellett azonban segélyező, jótékonykodó feladatokat is elláttak: a céh tagjait és azoknak családjait betegség, elhalálozás esetén pénztámogatásban részesítették. A modern szövetkezetek először Nagy Britanniában jöttek létre a 19. század első felében, az ipari forradalom idején. Egyfajta védőszervezetként alakultak meg a nagyiparosok-

kal és nagykereskedőkkel (nagyvállalatokkal) szemben, akiket a vagyonfelhalmozáson túl nem érdekelt a munkásság társadalmi, közművelődési, egészségügyi, gazdasági helyzete. A modern szövetkezetek tehát a kiszolgáltatott emberek érdekvédelmi szervezeteiként jöttek létre azzal a céllal, hogy a közös munkavégzés által biztosíthassák tagjaik társadalmi szükségleteinek kielégítését.

Magyarországon a szövetkezetek kialakulását a feudális (olyan társadalmi, jogi, politikai, gazdasági berendezkedés, amely a hűbérúr és hűbéres viszonyrendszerre épült) viszonyok megszűnése eredményezte, ugyanis az ingyen munkaerőtől (jobbágyaiktól) megfosztott és nagy földbirtokokkal rendelkező arisztokráciának, hogy pótolni tudja a jobbágyfelszabadítás által okozott veszteséget, egyik-pillanatról a másikra nagyméretű beruházásokra (hitelre) lett volna szüksége mezőgazdasági tevékenységének továbbfolytatásához. Nehézségekkel találkozott szembe ugyanakkor a jobbágyorsorból felszabadítottak is, mivel eszközök hiányában tulajdonképpen nem volt mivel megművelniük a tulajdonban kapott földterületeket. A kedvező pénzhitel hiánya tehát a társadalom mindkét rétegét az elszegényedéssel fenyegette. Az átalakulások a mezőgazdaság mellett az ipart és kereskedelmet is érintették. Ahhoz, hogy ezek a gazdasági ágak lépést tarthassanak a más országok hasonló ágazataival szemben, a fejlesztések végrehajtása végett szintén pénzberuházásokra (tőkeberuházásra) volt szükség.

A legnagyobb gondot a 19. század második felében tehát a pénzhitel kérdésének megoldása jelentette. Ennek a hiánynak a pótlására kezdtek kialakulni a hitelszövetkezetek, amelyek a bankokkal ellentétben sokkal kedvezőbb feltételek mellett nyújtottak hiteleket a szükséges fejlesztésekhez. Az első ilyen jellegű hitelszövetkezetet **Bölöni Farkas Sándor** (író, műfordító, művelődésszervező) hozta létre 1825-ben Kolozsváron Gondviselő Társaság név alatt, az igazi áttörésre azonban a 19. század végéig kellett várni.

A magyarországi szövetkezeti mozgalom kibontakozása és megszervezése elsősorban Károlyi Sándor gróf személyéhez köthető. 1898-ban ő hozta létre a „*Hangya*” termelő-értékesítő és fogyasztási szövetkezetet, de ugyancsak az ő tevékenységének érdeme, hogy a magyar kormány felkarolta a szövetkezeti eszme gondolatát, és létrehozta az Országos Központi Hitelszövetkezetet. Ez a két intézmény lesz majd az, amelyeknek az égisze alatt tömörültek az addig meglevő szövetkezetek, és amelyeknek irányí-

tása alatt rohamos lépésekben bővült ki a magyar szövetkezeti hálózat. Ebben a fejlődésben némi megtorpanást az 1920. évi impériumváltás idézett elő, 1920–1944 között azonban a szövetkezeti mozgalom ismét jelentős eredményeket ért el. A magyar szövetkezeti mozgalom és intézményrendszer megsemmisülését a kommunista rendszer romániai berendezkedése hozta el, miután annak vagyonállományát az állam javára kebeleztek be.

Megjegyzendő, hogy 1918 előtt Magyarországon a szövetkezetek nemzetiségi alapon szerveződtek, ezek gazdasági tőkéi ugyanis nagymértékben hozzájárultak az egyes nemzetiségeknek a magyar állammal szembeni önállóságának fenntartásához.

Az Unitárius Egyház és a szövetkezeti eszme

Az Unitárius Egyház és szövetkezeti mozgalom közötti kapcsolatban két időszakot különíthetünk el: az első időszak a 19. század végétől 1920-ig tartott, a második pedig 1920-tól a kommunista uralom romániai berendezkedéséig.

1920 előtt az egyház és szövetkezetek közt nem állt fenn közvetlen, intézményes kapcsolat. A 19. század végén jelentkező székely kérdés azonban a gazdasági és szociális kérdésekre is ráirányították az egyház figyelmét, mivel híveinek jelentős része a Székelyföldön lakott. Az érdeklődést egy második tényező is ösztönözte. Az egyház társadalmi feladatairól értekezők felismerték, hogy a „monopolhelyzetben” lévő egyház számára komoly konkurenciát jelent a társadalmi igazságosság, egyenlőség elvét hirdető szocializmus, így a gazdasági-szociális jellegű kérdésekkel nekik is foglalkozni kell. Nem utolsósorban ez a kérdés nemzetpolitikai összefüggésben is jelentkezett az egyházi közbeszédben.

A világháborút megelőzően azonban a gazdasági kérdés inkább szóbeli szinten volt jelen, és elsősorban az erkölcsi nevelés (pl. alkoholizmus elleni harc) által látták orvosolhatónak a gazdasági jellegű problémákat. Kivételt ez alól az intenzív szövetkezetszervező, -vezető és népnevelő munkát végző **Ürmösi József** homoródszentpáli lelkész képezett, aki a lelkészekből aktív gazdaságszervező szerepvállalást sürgetett. Ürmösi bekapcsolódását a szövetkezeti mozgalomba egyébként éppen a székelység bizonytalan gazdasági helyzete indította. Fontosnak találta, hogy híveit bekapcsolja a szövetkezeti élet körforgásába, mert úgy értékelte, hogy egy közösség előrehaladása, fejlődése csak akkor le-

hetséges, ha a közösség tagjainak biztosítottak az életfeltételei. Ennek a programnak a megvalósítása, gyakorlatba ültetése érdekében Ürmösi gazdakört, tejszövetkezetet és gépszövetkezetet hozott létre. Kezdeményezésére és irányításával szövetkezeti házat emeltek, amely a környék felnőtt oktatási és művelődési életének központja lett. Ürmösi azonban nemcsak helyi, hanem erdélyi szinten is kiemelkedő szövetkezeti munkát végzett. 1919-ben szervezői tevékenységének köszönhetően a nagyenyedi Hangya Központ igazgatóságának tagjává választották, melynek keretében tevékeny szervező és ügyintéző munkát fejtett ki. 1925-ben az ő javaslatára indítják meg a *Szövetkezés* című önálló szövetkezeti lapot. A szövetkezeti eszmét számtalan cikkben és önálló írásban népszerűsítette. 1930-ban Kolozsvárra távozott, miután püspöki titkárnak nevezték ki. Itt az Unitárius Teológiai Akadémián heti egy órában a teológiai hallgatóknak a szövetkezeti mozgalomról, vidékfejlesztésről tartott előadásokat.

1920-ig tehát az egyház és szövetkezetek közötti kapcsolat szórványos jellegű volt, és az egyes lelkész személyétől, politikai, társadalmi, gazdasági nézeteitől függött a mozgalomba való bekapcsolódás vagy távolmaradás.

1920 után ez a helyzet radikálisan megváltozott a román állam magyar közösségek létét súlyosan érintő intézkedései miatt. Hamar teret nyert az a nézetet, miszerint az egyháznak, lelkészeknek is be kell kapcsolódniuk a magyar társadalom megmaradását szavatoló gazdaszervező tevékenységébe. Az eszményi kereteket, a magyar közvéleményhez hasonlóan, ők is a szövetkezeti rendszerben látták, amely szerintük rokon vonásokat tartalmaz a keresztényi alapelvekkel, és kölcsönösen képes kiegészíteni az egyház társadalomszervező, nevelő törekvéseit. Nézeteltérés mindössze a körül támadt, hogy milyen mértékben és formában kapcsolódjon be a lelkész ebbe a tevékenységbe.

A húszas években, néhány kivételtől eltekintve, még azok voltak többségben, akik a nevelés, szervezés, irányítás álláspontját képviselték, Ürmösi „totális beavatkozás” elvével szemben. A harmincas évektől kezdődően ez a szemlélet azonban az Ürmösi által képviselt nézet felé gravitált, és már általános igényként fogalmazódott meg a társadalmi, gazdasági tevékenységbe való totális bekapcsolódás. 1933-ban a Főtanács tételesen is összegezte ezt a követendő irányelvet: *„Ma csak a templomi szószékben végzett munka korántsem elég az igazi hivatás elvégzéséhez. Ez kétsége-*

len. Tény az, hogy buzgó templomlátogatás ott van és csak ott van, ahol van templomon kívüli egyháztársadalmi élet. Ennek minden irányú ébrentartására, fokozására és fejlesztésére kérjük EK Tanácsunk figyelmének felhívását.” Az „új irányvonal” ugyanakkor nemcsak deklaratív formában jelenítődött meg, hanem konkrét döntés is született róla: december 3-án a Főtanács jóváhagyta a falufejlesztés heti egy órában történő oktatását a teológián. Óraadónak az erre legalkalmasabb személyt, Ürmösi Józsefet nevezte ki.

Az események ilyen irányú alakulását és a lelkeszi tevékenység gazdaságszervező tevékenységgel való bővülését további két tényező befolyásolta: a gazdasági válság és egy új, külföldi tanulmányaik során tapasztalatokat szerző, lelkeszi nemzedék színrelépése, amely az integrális falufejlesztésnek volt az elkötelezett híve. Ennek az irányzatnak ebben az időszakban a két jeles képviselője **Balázs Ferenc** mészköi és **Lőrinczi László** kadácsi lelkészek voltak. Mindketten azt a nézetet vallották, hogy a falvak népének fejlődését minden tekintetben támogatni kell. A szövetkezetszervezés mellett kiemelkedő figyelmet szántak – különösen Balázs Ferenc – a népnevelésre, és arra, hogy ennek a tevékenységnek megfelelő intézményes kereteket biztosíthassanak. Jellemző volt mindkettőjükre, hogy tevékeny szerepet vállaltak falvaikban a szövetkezetek megszervezésében és működtetésében, a gyakorlaton túl pedig – akár csak Ürmösi – előadásaikban és írásaikban is népszerűsítették a szövetkezeti és vidékfejlesztési eszméket.

A harmincas években a világi elem részéről is megfogalmazódott a gazdaságszervező egyháznak és lelkésznek az igénye. K. Nagy Árpád egyházköri felügyelő gondnok 1932. július 4-én ezt két tényezővel indokolta a marosi egyházkör közgyűlésén: a lelkészek és a magyar falu népének siralmas anyagi helyzete. Utóbbi – írta – nemcsak hogy elveszítette az állam támogatását, hanem egyre nagyobb gazdasági nyomásnak van kitéve, gazdasági tanácsadója, vezetője pedig nincs. Az anakronisztikus teológiai oktatás bírálatán keresztül gazdasági és szociálpolitikai szakoktatás bevezetését sürgette, hogy a már bevált és kipróbált szász minta szerint a lelkész a falu anyagi javainak gyarapítója, gazdasági irányítója, tanácsadója lehessen, mert csak ezen keresztül garantálható az egyház és nép fejlődése. Ösztönzőleg hatott erre a követelésre a harmincas években beinduló falufejlesztő mozgalom, a magyar társadalom gaz-

dasági önállósodásra való törekvése, valamint a lelkészeket is súlyosan érintő gazdasági válság.

A lelkészek gazdasági képzésének kollektív igénye 1935 júliusában nyilvánult meg az Egyetemes Unitárius Lelkészkör (EUL) udvarhelyi továbbképzőjén, ahol azon igény fogalmazódott meg a lelkészek részéről, hogy az ötödik gyakorlati évet a teológusok a székelykeresztúri Gazdasági Iskolában végezhesék. Az EKT az EUL kérését kedvezően fogadta, és eleget tett a gazdasági képzés bevezetésének. A javaslatot támogatók a következő indokokkal támogatták az EUL indítványát: a szervezetzeti eszme, az anyagi előnyökön túl, korlátozni képes a szélsőséges eszméket, alkalmas a közösségi vezetők utánpótlás-nevelésére, és nem utolsósorban az irányítási módszerek elsajátítását is lehetővé teszi. Túllépve azonban a gazdasági képzés határain az elemi jogi ismeretek elsajátítását is sürgette, szükségességét azzal indokolva „[...] hogy amikor úgy a jegyzők, mint a tanítók mind nagyobb számát teszik ki a többségek, legyen a lelkész az, aki a magán, rendészeti és közigazgatási jogi kérdésekben megbízható tanácsadója [a] népnek.” A korabeli magyar társadalomszervezési stratégia irányvonalára (egységes, demokratikus kisebbségi társadalom megteremtése) utalva pedig hangsúlyozta, hogy a gazdasági iskola kedvező helyszíne lehet a teológiai hallgatók számára a „néplélek”, a nép gazdasági, erkölcsi teljesítőképességének közvetlen megismerésére, a lelkész és hívek közti „távolságok” eltüntetésére.

A teológiai oktatás gazdasági képzéssel való kiegészítésének terve objektív okok miatt végül nem valósult meg, de a harmincas években a lelkészek és az egyház aktív szerepet vállalt a kisebbségi magyar társadalom gazdaságszervező tevékenységébe. Az irányelveknek, stratégiáknak erre az időszakra keltezhető kikristályodását az 1936. augusztus 18–20. közt Dicsőszentmártonban tartott Lelkeszi Konferencia is igazolja. Ezen Benedek Gábor lelkész – a bekövetkezett közjogi és egzisztenciális változásokra hivatkozva – a kötelező lelkészi feladatok közé sorolta a gazdaságszervező munkát. Mint mondta, „[...] az állami szuverenitás, a hatalmon maradhatás háborúját [...]” elveszítették. A feladataik félreértelmezése, kötelességeik fel nem ismerése azonban a gazdasági háború, a jövő elvesztéséhez fog vezetni. A gazdasági élet terén elért eredményektől függ tehát az erdélyi magyar közösségek megmaradásának sorsa. Életbevágóan fontos ezért, hogy a lelkész minden erejével részt vállaljon

a gazdasági élet irányításában, a szövetkezeti rendszer kiépítésében, működtetésében.

Az unitárius lelkészeknek ez az 1920 után felvállalt gyümölcsöző és számtalan eredményt elérő tevékenysége, szerepköre 1945 után teljesen megszűnt azt követően, hogy a kommunista uralom felszámolta (államosította) az önálló magyar szövetkezeteket, gazdasági szervezeteket, a lelkész tevékenységét pedig a templom falai közé szorította be, hogy ezáltal csökkentse annak a hívekre gyakorolt befolyását.

Konkrét gazdaságszervező tevékenységek és eredmények

Az egyház nemcsak a szövetkezeti mozgalom keretében, hanem az önálló gazdaságszervezés területén is jelentős eredményeket ért el. Ezt igazolja a Székelykeresztúron alapított Gazdasági Iskola, melynek létrehozása mögött több mozgatórugó állt. Mikó Lőrincz egyházi titkár az iskola megalapítását az egyház szemszögéből megközelítve a következőkkel indokolta: *„Bizalommal gondolunk a Romániában most egyetlen magyar nyelvű gazdasági iskolánk úttörő munkájának arra az eredményére is, hogy csapásokkal sújtott, soraiban megritkult középosztályunk meggyöngyült erejét a hasznos ismeretekben s ennek következtében anyagi jólétben gyarapodó kisbirtokos híveink fogják pótolni és lesznek egyházunk fenntartó oszlopai.”* Vagyis az egyház létének alapjait a megváltozott gazdasági viszonyok következtében a meggyöngyült középosztály helyett a gazdaságilag megerősödött kisbirtokos rétegre kívánta áthelyezni. Az iskola nemzetpolitikai és -gazdasági fontosságára Elekes Domokos mutatott rá: *„Kedves fiaink, ennek az intézetnek, melybe eljöttetek, célja az, hogy az általános műveltség emelése mellett saját vagy gondjaitokra bízott birtok okszerű kezelésére tanítson, és így módot nyújtson arra, hogy aránylag rövid idő alatt általános műveltséggel bíró és szakképzett gazdákká nevelkedjete. Célkitűzése intézetünknek az is, hogy a gazdák gyermekeikbe a föld szeretetét megerősítse, és ezzel megtartsa a földet a történelmi hivatású kisköz- társadalom kezében. Ezt pedig olyanképpen próbálja keresztülvinni, hogy megtanítt titeket a mostani viszonyoknak megfelelő ésszerű gazdálkodásra. [...] Lelki szemeim előtt az általános gazdasági ismeretekkel bíró, a kertészeti ismeretekkel felszerelt és szövetkezés, valamint modern állattenyésztés ismeretei iránt lelkesülő ifjú székely gazda gárda lebeg, amely fel van vértézve az élet minden szükséges fegyverével, hogy megtarthassa ősi rögét, hitét és magyarságát.”* Az egyház

másik jelentős eredménye a Székelykeresztúri tejfeldolgozó üzem felállítása volt a kolozsvári Gazdasági és Hitelszövetkezetek Szövetsége közreműködésével. A tejfeldolgozó üzem létrehozását – akárcsak a Gazdasági Iskola esetében – itt is nemzetgazdasági és regionális, egyházi szempontokkal indokolták: *„Keresztúr erősebb termelő és kultúrközponttá válnék, és nagyobb pénzforgalom emelkedésével székely népünknek több megélhetési forrása akadna [...], a gazdasági iskola növendékei különleges képezést nyerhetnek, ezzel a tejfeldolgozó üzemek részére szakképzett vajmesterek fognak rendelkezésére állni, [...] a nyári női tanfolyamnak növendékeit is szélesebb körű képezéssel lehetne ellátni”* – vagyis a zömében unitárius vidék gazdasági megerősödése közvetetten az egyház céljait is szolgálná.

A harmadik eredményt a Női gazdasági és háztartási tanfolyam elindítása jelentette, célkitűzését pedig a háztartási és gazdasági ismeretek elsajátításában jelölték meg, mellyel a *„[...] családok jövedelmét és megélhetési lehetőségeit fokozni tudják”*. A képzés programja ugyanakkor arra mutat, hogy az nemcsak a szakismeretek, hanem a magyar történelmi, irodalmi és művelődési alapismeretek elsajátításának lehetőségét is biztosította.

Népnevelés a gazdaságszervezés és szövetkezeti eszme szolgálatában

Az egyháztársadalmi szervezeteken kívül a gazdasági jellegű felvilágosítás és nevelés legfontosabb láncszeme a Gazdasági Iskola volt, melynek tevékenysége nem korlátozódott pusztán az intézet keretei közé. Tanárai az iskola hatókörébe tartozó régióban jelentős felvilágosító munkát végeztek. Kötelező terepmunkát jelentett számukra a hallgatók nyári meglátogatása és ellenőrzése. Elsődleges célja ezeknek a falu mentalitásának megváltoztatása volt. *„Kitűnő alkalmak gazdasági újítások bevezetésére [...]”* írta Nagy Endre, lehetőség *„[...] rábírní az apát arra, hogy fia újításait ne akadályozza, hanem legrosszabb esetben kisebb területre szorítsa”*. A szaktanárok terepjárása másfelől a falu érdeklődő gazdaközöniségének gyakorlati útmutatásokkal és tanácsokkal való ellátását is biztosította. A népszerűsítés másik formáját az iskola tanárai által falvakon tartott, jelentős tömegeket megmozgató, ingyenes előadások képezték általános gazdasági ismeretekből, gyümölcstermesztésből, méhészetből, baromfityénzésből, szövetkezeti kérdésekből. A gazdasági szakisme-

retek másik hatékony közvetítő csatornáját az iskola szakkönyvtára képezte, melyet nemcsak a diákok, hanem a vidék gazdái is igénybe vettek. Az egyházi középületek a népnevelés közzegeiként is szolgáltak. Brassóban, Homoródszentpálon, Vargyason a helyi lelkészek (Kovács Lajos, Ürmösi József, Dobai István), Alsórákoson pedig a helyi ifjúsági egyesület meghívására tartott templomokban előadást a szövetkezeti mozgalomról az ÁGISZ-t szervező Kacsó Sándor. A kultúrotthonok, egyházközsegi, lelkészi (pl. Balázs, Dobai) könyvtárak, gyülekezeti termek, iskolák a népnevelés további fórumait képezték.

Kiváló népművelési lehetőséget biztosítottak az időszakosan és alkalmmal megjelentetett egyházi kiadványok. A harmincas évektől kezdve a központ által kiadott *Keresztény Magvető* külön mellékletet (*Népnevelés*) jelentetett meg hívei számára, a gazdasági, történelmi, irodalmi, néprajzi és közegészségügyi ismeretek tolmácsolására. Az ugyanezt az olvasóközönséget megcélzó 1928-ban elinduló *Erdélyi Magyar Unitárius Naptár* (1937-től *Unitárius Naptár*), hasonló tartalommal, kizárólag népnevelői céllal jelent meg a Dávid Ferenc Egyesület sajtóorgánumaként. Ebbe a kategóriába sorolhatjuk az 1930–1936 közt megjelenő, elsősorban vitafunkciót betöltő *Kévekötés* ifjúsági lapot, továbbá a regionális szórású, Fikker János (később Abrudbányai) szerkesztette *Kövendi Éle-* *tet* (1933–1938) is.

Összegzés

Történelme során az unitárius egyház hívei valláserkölcsei nevelése mellett kiemelkedő szerepet vállalt a magyar nép gazdasági, szociális közművelődési életének a fejlesztésében, vallási, nemzeti jogainak a védelmében és érvényesítésében is. Az írásunkban bemutatott gazdaság-szervező tevékenység világosan mutatja, hogy népegyházként az unitárius egyház nagyfokú érzékenységet tanúsított hívei gondjaival szemben, és egy olyan társadalom megszervezésén munkálkodott, melynek alapját a keresztény értékrend képezi.

Csak annak a közösségnek a léte biztosított, amelyik képes a történelmi tapasztalatokból megfelelő következtetéseket levonni, azaz képes a múltat megfelelőképpen értelmezni. A történelem eseményei minden esetben utat, megoldásokat mutatnak a jelen problémáira. A szövetkezeti mozgalom és annak sikerei roppant tanulságosak a térségünkben élő egyre nagyobb gazdasági, politikai, jogi kiszolgáltatottságnak kitett

emberek számára. Ennek az állapotnak a hátterében egyrészt éppen a szövetkezetek által is megtestesített közösségi érdekvédő szervezetek megszűnése áll, ugyanis az államszocializmus (kommunizmus) felszámolta azokat a közösségi (gazdasági, közművelődési, politikai) szervezeteket, hálózatokat, amelyek addig az egyszerű emberek érdekeit szolgálták, továbbá kitörölte a közösségi emlékezetből az önszerveződés érdekvédő, -értvénytő szerepének tudatát. A szövetkezeti mozgalom, az egyház gazdaságszervező tevékenysége sikertörténet és kiváló példa arra, hogy egy közösség gazdasági, közművelődési, politikai problémáinak megoldását nem kívülről kell várni, hanem azokat belülről önszerveződéssel, közösségi összefogással kell megoldani. Példa arra, hogy a kiszolgáltatottság csak akkor szüntethető meg, az érdekvédelem csak akkor lesz valósággá egy társadalmi csoportosulás életében, ha annak tagjai képesek közösen megfogalmazni érdekeiket, és azokat együttes erővel gyakorlatba ültetni. Az emberek szövetkezetekbe való tömörülése, a szövetkezeti keretek megfelelő és hatékony érdekvédő és érdekvényesítő szervezeteknek bizonyultak, és egész biztosan kijelenthető, hogy a 21. század emberének sem marad más, mint hogy visszatérjen a régi jól bevált formákhoz: szövetkezzen, tömörüljön, és együttes erővel érvényesítse, oldja meg gazdasági, kulturális, politikai érdekeit, feladatait, ugyanis a gazdasági és politikai hatalmak csak egy szűk érdekcsoportnak és nem a közösségnek az érdekeit szolgálják.

Ajánlott irodalom

Balázs Ferenc: *A rög alatt*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1998.; <http://unitarius.eu/balazs/index.html>

Bölöni Farkas Sándor: *Utazás Nyugat-Európában. Naplótöredék*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2008.

Bözödi György: *Székely bánja*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997.

Balázs Dénes: *Ne nézze senki csak a maga hasznát...* Haáz Rezső Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 1995.

Balázs Dénes: *Szövetkezetek a Fehér-Nyikó mentén a 20. század első felében*. http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/kulhoni_magyarsag/2010/ro/csiki_2009_regeszeti/pages/004_Balazsi_Denes.htm

Balázs Dénes: *Ürmösi József emberszolgálat*. Keresztény Magvető 1995/2., 119–125.

Hunyadi Attila: *Romániai magyar gazdaságpolitika 1918–1940*.

<http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m000230.html> [2012. okt. 30.]

Lőrinczi László: *Vallok életutamról*. Keresztény Magvető 1992/1. 25–31.; Uo. 1992/2. 98–112.; Uo. 1992/3. 173–186.; Uo. 1992/4. 261–265.

Pál János: *Paradigmaváltó kisebbségi sors. Az Unitárius Egyház gazdaságsszervező stratégiai és tevékenysége 1920 és 1940 között*. Keresztény Magvető 2011/1. ; Uo. 2011/2. 115–129.

Szövetkezetek Erdélyben és Európában. (szerk. Somai József), Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár, 2007.

Ürmösi József: *A lelkipásztori gondozás és a gazdasági szociális kérdés*. Székelyudvarhely, 1916.

FEBRUÁR

Szemlér Ferenc

Könyörgés szelídségért

Én Istenem! Pótold erőben,
Ami hiányzik még belőlem.
Taníts ígédhez igazodni,
bölcsségedben bizakodni.

Nehéz utam néhol egyengess,
Kenyeret adj – kicsit, de rendest!
Szemem, szájam óvjad a szennytől,
szívemet védj meg az eszemtől.

Ne sújts szörnyű rettenetekkel,
korbácsodat későbbre tedd el,
Ha majd a szárnyaim kinőttek
és nem reszketek már előtted.

Költőd most még kicsi! Csak ember!...
Tele ezer ijedelemmel.
Ne légy bírāja!... légy csak apja,
Ki rossz fiát simogatja.

Szintkülönbség

A 130. zsoltár a mélység dicsérete. Az ember, akinek kiáltását olvasuk, a mélységben tanulta meg a legnagyobb dolgokat Istenről, önmagáról és embertársairól.

A magasságból gyakran nem látunk a helyes arányok szerint. Míg „fent” vagyunk, felszínesen látunk. A felszínesség pedig elfedi az igazságot, még saját magunk elől is. Többnyire meg vagyunk elégedve magunkkal, mert azt gondoljuk, hogy minden rendben van, és nincs baj velünk. Úgy hisszük, van bennünk elég jóakarát és szeretet is. Úgy véljük, hitünkkel sincs baj, emberségünk is van. De amikor mindezt bizonyítanunk kellene, akkor bizony lehull rólunk a felszínesség csalóka máza. Kiderül, hogy önámítás volt az, ahogyan szemléltük és nyugtattuk magunkat. Mert az ember önmagával a bizonytalanságban, a mélységben tud találkozni igazán.

Rohanásunkban szétszórtakká váltunk, nincs időnk sem magunkra, sem egymásra. Nem jut időnk arra, hogy elcsendesedjünk és átgondoljuk napjainkat, amelyeket visszahozhatatlanul magunk mögött hagytunk. Nincs időnk megkérdezni önmagunktól: mit tettünk jól vagy rosszul, és mit nem tettünk meg Istenért, közösségünkért, embertársainkért? De aztán egy csalódás, egy súlyos betegség, vagy a halál közelségének megérzése felnyitja szemünket, és megláttatja velünk mindazt, ami fontos.

Ennek ellenére mi mindent megteszünk azért, hogy elkerüljük a mélységeket. A zajtól a lármáig menekülünk, csak ne kelljen csendben elmélyüljünk, ne kelljen szembenéznünk a minket nyugtalanító kérdésekkel. Pedig a lényeg a mélységben láthatjuk meg. Ott tanulhatunk meg igazán remélni és várni arra, hogy Isten meghallja kiáltásunkat. Amilyen bizonyossággal várják az örök a reggelt, olyan bizonyossággal várhatjuk Isten látogatásának hajnalát, ami ha bekövetkezik, a mélységből való kiemelkedésünket, Rá és önmagunkra való találásunkat jelenti.

320 éve

kezdte meg Háromszéken püspöki vizitációit

ALMÁSI GERGELY MIHÁLY.

A dési egyezség (1638) után ez volt az első
unitárius püspöki vizitáció Háromszéken

1692. október 23-án a szabédi zsinaton püspökké választották Almási Gergely Mihályt, aki egy olyan időszakban kezdhetette szolgálatát, amelynek elején az ún. *Lipót-diploma* bevett vallásokat szabályozó rendelkezései következtében az unitárius egyház helyzete javult. Elődje, Kövendi Nagy Mihály arra törekedett, hogy visszaállítsa az unitárius püspököknek a háromszéki unitárius egyházközségek feletti joghatóságát, mivel ezeket Bethlen Gábor idejében a református püspök felügyelete alá helyezték. Az unitáriusok, a Lipót-diplomával kapcsolatos tárgyalások adta lehetőséget kihasználva, 1692-ben visszaszerezték Bánffy Györgytől, Erdély kormányzójától a háromszéki egyházközségek feletti felügyeleti jogot. Almási Gergely Mihály püspök 1693 februárjában tíz nap alatt végiglátogatta a megmaradt egyházközségeket. A súlyos veszteség és szomorú tapasztalatok arra indították, hogy kurátorok választását rendelje, aki felel a gyülekezet vagyonáért, és ugyanekkor vezették be az ünnepnapi perselyes adakozást is.

Molnár Lehel

(Forrás: *A háromszéki unitáriusok 17. századi történetéhez. Toposz és valóság* közt. Keresztény Magvető 118/3.)

Az erdélyi unitárius építészeti örökségről

Az építészeti örökség mindazon épületek összessége, amelyet korábbi nemzedékek emeltek, és amelyekhez valamely népcsoport közösségi és személyes élményekkel kapcsolódik. Az építészeti örökség meghatározó az illető népcsoport kollektív memóriája és identitása szempontjából. Az erdélyi alapítású unitárius egyház számára az építészeti örökség első-sorban templomokból áll, melyekbe a hívek vasárnaponként és ünnepnapokon istentiszteletre járnak. Részét képezik az unitárius építészeti örökségnek a templomokhoz tartozó haranglábak, a lelkészi lakások, parókiák, és természetesen az egyház közösségi épületei, az iskolák, kolégiumok vagy akár a bérházak is.

Egy ilyen terjedelmű írásban behatóan foglalkozni és átfogó képet nyújtani a teljes örökségről meglehetősen nehéz. Ezért az alábbiakban a teljesség igénye nélkül megpróbáljuk áttekinteni, hogy az unitárius építészeti emlékek milyen nagyobb csoportokra oszthatók, milyen jellemző értékekkel bírnak, és megkíséreljük azokat a különleges jellemzőket meghatározni, melyeket, ha úgy tetszik, sajátos építészeti jegyeknek nevezhetünk.

Mindenekelőtt szóljunk a templomokról. Az unitárius egyház keletkezésekor, a reformáció szellemi és vallási megújulást hirdető korszakában az új hitre térő közösségek természetesen régi templomaikat használták tovább. Jól tudjuk, hogy az új hitelveknek nem megfelelő kegytárgyaktól megváltak, az oltárokat, a szentek szobrait, a feszületeket a templomokból kivitték, a falfestményeket levakolták, vagy lemeszelték. A XVI. században unitáriussá váló templomok egy része a sorozatos térítések eredményeként később átkerült a református gyülekezetek tulajdonába, majd az ellenreformáció korában a XVIII. század elejétől több templom ismét katolikussá vált.

Középkori templomok

Az unitárius használatban maradó középkori vagy koraújkori templomok általában nem őrizték meg teljesen eredeti állapotukat. A már korábban említett, a belső liturgikus teret érintő változásokon túl, szá-

*A homoródkarácsonyfalvi
templom*

mos templom esetén szükségessé vált az épület bővítése, a templombelső megnyújtása, a belső tér megmagasítása. Megjegyezzük, hogy a templomok folyamatos bővítése, a korábbi részletek átalakítása minden gyarapodó gyülekezetben a reformáció előtt is, után is napirenden volt, tehát nem protestáns sajátosság.

Az átalakítások mellett néhány templomban nagyon értékes középkori részletek, faragott kövek, falfestmények vagy ezek töredékei maradtak fenn.

Falfestmények

A freskókat legtöbbször a rávitt mészréteg mentette meg, a mész ugyanis tökéletes konzerváló anyag. A XIX–XX. század során művészettörténészek újra felfedezték, majd restaurátorok feltárták a középkori ikonográfiai ábrázolásokat, szentek legendáit bemutató freskókat. A legismertebb minden bizonnyal az UNESCO világörökségi listájára is felkerült székelyderzsi templomban látható. Az 1419-ben keletkezett Szent László-legenda képsorai lenyűgöző drámaisággal ábrázolják a nagy ki-

Szent László-legenda – Homoródkarácsonyfalva

rály és a leányrabló kun vitéz történetét. A közelmúltban restaurálták Sepsikilyén és Homoródkarácsonyfalva szintén Szent László-legendát elbeszélő középkori falfestményeit. Ez utóbbin meglepő a királylegenda képeinek élénk, jól konzervált színvilága. Mindhárom templomban nagy kiterjedésű falfestményekkel borított felületek maradtak fenn, és megjegyezzük, hogy a haza és a kereszténység védelmére buzdító, nagyon is székelységhez szóló üzenetet hordozó Szent László-legenda ábrázolások mellett gazdag a más szentekre, illetve evangéliumi jelenetekre utaló ikonográfiai anyag is. Sajnos voltak helyek, ahol a XIX. század végi XX. század eleji feltárás, dokumentálás és visszameszelés után a restaurálás elmaradt, és a műkincs elpusztult. Csupán a Huszka József-féle rajzok tájékoztatnak a XIX. század végén lebontott homoródszentmártoni középkori templom Szent László-legenda ábrázolásairól. Nem volt szerencsés sorsa a magyarszováti középkori templom falfestményeinek sem. Ezek egy javítás során 1925-ben tűntek föl, ekkor részletes rajzok készültek róluk. Mára már csak a diadalív és déli fal piéta jelenete és az északi fal nagyméretű medalion kompozíciójának két töredéke maradt fenn. A freskót részletesen leíró Kelemen Lajos ez utóbbit egyértelműen Erdély egyik legértékesebb falfestményeként értékeli, sajnos 1925 és 1996 között a templom egyik javítása során a vakolattal együtt leverték.

Igen értékes feltárást ígérnek a kökösi templom nyugati falának Szent László-legenda jelenetei, és izgalmas művészettörténeti felfedezés színhelye Nyárádszentlászló, ahol, a Székelység betelepülése szempontjából

is sok új adattal kecsegtető régészeti leletek mellett, a templom szentélyében a középkori falképek feltárása jelenleg is folyamatban van.

Faragott kő részletek

A középkori templomok sajátos értékei között említjük meg a faragott kő részleteket. Díszes csúcsíves ajtók, mérműves ablakok, boltzáró kövek maradtak fenn Ádámoson, Bágyonban, Székelyderzsen, Sepsikilyénen, Kököson, Sepsiszentkirályon, Homoródkarácsonyfalván, Homoródszentpéteren, Korondon, Magyarzsákodon, Magyarszováton, Okládon, Nyárádszentlászlón és máshol. Székelyderzsen és Nyárádszentlászlón áll még a szentély csúcsíves boltozata. Magyarszováton híresek a címeres boltzárókövek. Különlegesen szép mives faragású az apró gót betűs feliratot is tartalmazó sepsikilyéni déli bejárati ajtó. Szintén feliratos a nyugati bejárat kőkerete Homoródkarácsonyfalván.

*A sepsikilyéni templom
déli bejárata*

Középkori erődített falak

A középkori templomokat a tehetősebb közösségek gyakran védművekkel, falakkal és tornyokkal vették körül. A már említett székelyderzsi templomerőd a legismertebb, öt bástya és magasított harangtornya között erős várfalak húzódnak. A várfalak belső tetőszerkezete alatt tárolják ma is a község gabonásládáit, a toronyban pedig ott lóg a füstölt szalonna, sonka és kolbász. A székelyderzsi erődhöz hasonló lehetett a ma már csak romjaiban látható homoródszentmártoni várgyűrű is. Nagyajta hárombástyás erődjén két olaszbástya van, Árkoson az erős falak és monumentális tornyok nyűgözik le az arra látogatót.

A székelyderzsi templomerőd várfa

Bástya nélküli gyűrű alakú kerítőfallyal sok templomot öveztek. Ezek egykor kisebb portyázó csapatok betörése ellen csekély védelmet ugyan nyújthattak, ma már csupán festői építészeti keretet biztosítanak az amúgy is látványos templom-együtteseknek – gondoljunk csak a tájat messziről uraló homoródkarácsonyfalvi templom madártávlati képére.

Tornyok, harangtornyok, haranglábak

A templombővítések során a tornyokat is magasították, vagy a megsemmisült régieket lebontották, és újakat emeltek. A toronysisakok változatos formájúak, alakjuk, szerkezeti megoldásaik jól jelzik az építés korát. Bethlenszentmiklóson a szász erődtemplomoknál vagy a haranglábaknál is megszokott könyökfás körüljáró övezi a hegyes, gúla alakú sisakot. Aranyosszéken a barokkosan ívelt magasított bádogtető gyakori, míg a Homoród mentén, Udvarhelyszéken és a Nyárád mentén a vízcselesztő vonalától szinte íveltté alakított égbeszökő, hódfarkú cseréppel fedett tornyok a magyar falvak leghangsúlyosabb építészeti elemei.

A XVI–XVIII. század jellegzetes alkotásai a harangtornyok és haranglábak. A középkori ácskötéseket mesterien alkalmazó, sűrű oszlopkiosztású, keresztkötésekkel merevített, zsindellyel fedett tornyok elsősorban a Székelyföldön, a Kis-Küküllő mentén és a Mezőségen állnak. Az egyik leglátványosabb harangtorony Kálnokon épült. A toronykörüljáró nyílásainak kör alakú kiképzése a háromszéki székely kapuk jellegzetes tükör-

A kálnoki harangláb

díszítéseire emlékeztet. A magyarsárosi harangláb a Kis-Küküllő mente legmagasabb XVII. századi építménye, de itt említjük meg a kedei vagy szerényebb vámosudvarhelyi, sepsiszentkirályi és a ma már bádoggal fedett magyarszováti tornyokat is. A Nyikó menti és Székelykeresztúr környéki zsindellyel fedett ágasfa szerkezetű egyszerűbb haranglábak az egyházi és népi építészet határmezsgyéjén húzódnak.

Terjedelmi okokból nem térhetünk ki a tornyokban lakó, és naponta zúgó harangokra. A legkorábbi példányok a XV. századból maradtak fenn. A háborúk, főleg a XX. századi világégések harangjainkat is megtizedelték.

Festett mennyezetek és faragott kő szószékek

A templomok megrongálódott boltozatait gyakran cserélték síkmenyyezetekre, és sok templom eleve így épült. A XVII. század végétől és a XVIII. század során Erdély-szerte divatossá váltak a korábbi századok-

A magyarszentbenedeki festett kazettás mennyezet

ban a főúri és polgári építkezésekre jellemző kazettás famennyezetek. Festőasztalos családok járták a vidéket, készítették és festették ki későreneszánsz, barokkos mintákkal és élénk színekkel, nem csak a mennyezeteket, de papi székeket, az úrasztalát, az éneklő széket, és a szószékkoronákat is, létrehozva Erdély protestáns egyházi építészetének legmarkánsabb és talán legjellemzőbb építészeti alkotásait.

A korai festett mennyezetek egyike az 1526-ban készült ádamosi, mely sajnos ma a Magyar Nemzeti Múzeum belső tereit díszíti. A kolozsvári Történeti Múzeumban, raktáron található a homoródszentpéteri 1520 körülre datálható, azaz az egyik legkorábbi unitárius festett karzat is, ahogyan a kolozsvári Néprajzi Múzeumban elrejtve bukkantak fel az elveszettnek hitt várfalvi és kedei festett mennyezetdeszkák is. 1668-ban festették meg az énlaki mennyezetet, melynek tábláira rovásírással írták föl, hogy „Egy az Isten”, és latin betűkkel – többek között – egy angol szerző tollából származó szonettből idéztek. 1667-ből származik Nyárádszentmárton templomának mennyezete. Korának, azaz a XVIII. századnak igen kiemelkedő alkotása a dicsőszentmártoni világi ábrázolásokban is gazdag mennyezet, és a hozzátartozó szószékkorona. A homoródkarácsonyfalvi, magyarszentbenedeki és homoródszentpéteri mennyezetek restaurálását, ahogy a korábban átfestett Nyárádszentlászló, Csókfalva, Homoródkarácsonyfalva szószékkorona eredeti színvilágát Mihály Ferenc restaurátornak köszönhetjük. A festett asztalosmunkák

gazdag örökségének bemutatása jelen írás kereteit szintén meghaladja, ezért a teljesség igénye nélkül a felsorolt néhány emlék említésével megelégszünk.

A kor stílusjegyeinek megfelelően kőfaragók reneszánsz mintákkal gazdagon díszített szószékeket faragtak, néhánnyal az unitárius egyház is büszkélkedhet. 1710-ben készült, a bibliai versekkel gazdagon teleírt, fiait tápláló pelikánt ábrázoló címerpajzzsal ékesített nagyajtai szószék. Alkotója kilétét homály fedi, a feliratok csupán a címertulajdonos adományozó Dónáth György nevét tárják eléink. A kalotaszegi és mezőségi faragott szószékeiről ismert Kidei Sípos Dávid műhelyében tanult mester munkája az 1763-ban készült aranyosrákosi virágos szószék. Az 1790-ben készült magyarszováti kőszószék, mely a főúri Suki család adománya, a felirat mellett klasszicizmusba hajló manierista virágfüzerekkel díszített egyedi szépségű alkotás.

Több figyelmet érdemelnének a sajnos legtöbb helyen letakart, gazdag vakolatornamentikájú téglából falazott szószékek és a hozzájuk csatlakozó szűk, falba épített lépcsős feljárók.

A XVIII. század végén és a XIX. század elején épült templomok

A II. József uralkodásához köthető *Tűrelmi rendelet* 1781-től szabad vallásgyakorlást biztosított a protestáns és ezzel az unitárius gyülekezetek számára is, és ezzel megnyitotta az utat az újabb templomépítkezések előtt.

Az egyik első templom Kolozsváron a Belmagyar utcában Türk Antal tervei alapján 1792–1796 között épült fel. A barokk és klasszicista stílusjegyeket ötvöző háromhajós templombelső csehsüveg boltozatú tere tágas, elegáns. Jóllehet a barokk stílus, a hozzátartozó szobrokkal, falfestményekkel és egyéb bútorzattal az ellenreformáció korában elsősorban a rekatolizáció építészeti üzenetét hordozta, a kolozsvári unitárius templom elegáns és visszafogott rokokó stukkódíszítése, a barokkos, de már empire jegyeket is mutató, falazott szószék példaértékűen oldotta meg a protestáns templombelső kialakítására is alkalmazható építészeti programot. Nem véletlen, hogy ezt követően a XVIII. század végén, de leginkább a XIX. század elején nagy számban emelt unitárius templom a kolozsvári templom mintájára alkalmazta az akkori késő barokk – kora klasszicista építészetet. A kolozsvárihoz hasonló belső díszítéssel és tér-

Csekefalvi templombelső

fűzéssel épült fel többek között Torockó, Torockószentgyörgy, Homoródmás temploma.

A XIX. század első évtizedeinek végén épülő templomokban már kevesebb barokk vagy rokokó elem látható, helyüket fokozatosan egyszerű megfogalmazású klasszicista díszítések veszik át. Ezeknek a félkörös szentélyzáródású, félkörös záródású ablakokkal ellátott, fehérre meszelt épületek nyugati oldalán általában magas csúcsos süvegű torony áll. A templom belső tere fölé továbbra is sík famennyezet borul, ám ekkor a mennyezetet, a szószékkoronákat, a papi székeket és padelőket, az éppen virágzó stílusnak megfelelően, sokkal visszafogottabban díszítették, a négyzetes mezőkbe apró, manierista, klasszicista ízlésű virágos motívumokat festettek.

Székykeresztúr környékén nagyobb számban készültek ebben a korban létrehozott szószékkoronák, padelők. Megemlítjük a csekefalvi padelőket, ahol az ajtóablakokat is elegánsan, apró mintákkal díszítették. Hasonló stílusúak a már említett kedői mennyezet-táblák, vagy az átfestett bözödkörispataki padelők és karzatdeszkák is. A lebontott széky-muzsnai templom egykori festett mennyezettábláit az újabb templom alulról vakolt síkfödémébe építették be, szerencsére festett felületükkel a padlástér felé, így a por alatt feltűntek az egyre halványuló virágos minták. A székykeresztúri templom mennyezetének csupán szegélydeszkája festett, ám ez a kis részlet is mesterien öltözteti a falkoronát.

A XIX. század vége és a XX. század első felének építkezései

A XIX. század második felében ott, ahol erre szükség volt, még építettek új templomokat. Ezek száma a teljes templomállományhoz képest nem számottevő. Gyökeresebb változást hozott azonban a korstílus és a divat változása a templombelsők alakulásában. A korábbi élénk színekre festett és gazdag mintákkal díszített templomi bútorzatot, gyakran a mennyezetet és a padokat is átfestették, ekkor terjedt el a sok helyen ma is megtalálható világoskék szín, melyeken legfeljebb vékony vonalvezetéssel, ezüst vagy arany festékkel a párkányokat, profilozást emelték ki. A XIX. század végén és a XX. század elején már barna, sötétbarna vagy pácerezett bútorfestés volt gyakoribb. Az adományokból készített, sokszor az adományozó nevét is a XVIII. századi feliratok igényességéhez képest egyre kidolgozatlanabb betűkkel feltüntető átfestések „áldozatává” váltak cifra szószékkoronák, feliratos ajtók, úr-asztalok is.

A XIX–XX. század fordulóján az unitárius építkezésekben hangsúlyos változást hozott Pákey Lajos munkássága. A kolozsvári, főépítési munkakört is betöltő, tehetséges alkotó életműve igen gazdag. A korszakra jellemzően eklektikus, azaz a történeti stílusok felhasználásával, ezek újszerű együttes alkalmazásával létrejövő új stílus szellemében tervezett. Nevéhez fűződik néhány új templom tervezése is. Bölön, Firtosmartonos, Székelyudvarhely és Magyarsáros unitárius templomai építéskor a protestáns igehirdetés liturgikus szerepét tiszteletben tartva centrális belső tereket hozott létre. Az ő keze munkáját dicséri a tordai unitárius templom belső terének felújítása is. A templom mennyezetére a korra jellemző eklektikus fődém került, de az új stílus jegyeit hirdetik a karzatok, a szószék, valamint a korabeli asztalosmunka is. Sajnálatos, hogy a jelenkor népies ízlésű faragványai nagy felületen fedik az eredeti Pákey-karzatokat és pilasztereket, illetve megbontják az egységes stílusú díszítés esztétikai egyensúlyát. Fogarasra Pákey Lajos – erdélyi viszonylatban újszerű koncepció szerint – a keskeny telekre városi bérház külsejű épületet tervezett, a földszinten az irodák, a lelkeszi lakás található, az elegáns eklektikus festéssel és csillárokkal díszített liturgikus tér pedig az épület emeletére került.

Az eklektikus korszakot követő szecessziós stílus erdélyi vonulata jegyében alkotott Debreczeni László, akinek nevéhez a mészkői templom újjáépítése és az oklándi templom bővítése köthető. A két világháború

közötti korszak haladó stílusa, a modernizmus jegyében tervezték a hivatalal, és lakásokkal egy épületet alkotó brassói templomot.

A XX. század végén, elsősorban a bekövetkezett politikai változás eredményeként, újabb templomépítkezés indult. Minden bizonnyal ezek az épületek is majd az unitárius építészeti örökséget gazdagítják, ám jelenlegi értékelésük a kortárs építészet-kritikai jellegű írások kategóriájában indokolt.

Parókiák

Az unitárius papi lakások, közismertebb nevükön parókiák, szintén komoly kultúrtörténeti értékkel rendelkeznek, és jól beíródnak a XVIII–XIX. század vidéki építészetébe. A templom minden faluban a legfontosabb építészeti alkotás volt. A hozzákapcsolódó parókia építésénél szintén törekedtek a kiemelt státus megjelenítésére. Alapul leggyakrabban a korszak kismemesi építészetét vették. Az épületek alaprajzukban és megjelenésükben egyaránt az Erdély-szerte fellelhető kisebb udvarházak példáját követték. A központi, tágas fogadó – szoba – mai szóhasználatban nappali – jobb és bal oldalán általában egy-egy nagyobb és egy-egy keskenyebb helyiség áll, egyik oldalon a konyha és a hozzátartozó kamra, másik oldalon egy hálószoba, illetve mögötte a lelkész dolgozószobája, vagy irodája: a *stúdió* kap helyet. A parókiákat több oldalról díszes tornácok, a főbejárat előtt gyakran tágas *nyári ház*, azaz díszített oromfalas

A kolozsi parókia

tetővel záródó tornác-kiugró teszi méltóságossá. Igen nagy kár, hogy a napjainkban eszközölt átalakítások sokszor ezen épületek értékeinek fel nem ismerése jegyében történnek. Szerencsére jó példák is ismertek: a nemrég felújított kolozsi lelkészi lakás helyreállítása az épület történeti értékeinek és megoldásainak tiszteletben tartásával történt, a helyreállítás nem elvett, hanem hozzáadott az épület értékeihez.

Cinteremkapuk

Itt említjük meg a cintermek, vagy ritkábban parókiák külső kapujaként szolgáló faragott faoszlopos fedeles ajtókat. A nemesi, udvarházi építészet felől érkező hatások eredményeként a XVIII. század derekától a XIX. század végéig készültek általában íves záródású, és sas-oszlopain, valamint szemöldökgerendájukon egyaránt növényi motívumokkal, indás faragással díszített kapuk. A mintavilág forrását kétségtelenül a XVI–XVII. század reneszánsz stílusú faragott ajtókeretekben kereshet-

*A nyárádszentlászlói
cinteremkapu*

jük, de megállapítható, hogy a minták kiképzése esetenként alkalmazkodott az új anyaghoz, azaz a fához. A XVIII. század második feléből származik az aranyosrákosi és várfalvi ívsoros szegélydíszítésű, indás kiképzésű parókiakapu, valamint az ádámosi cinteremkapu. A Nyárad mentén a kapukat széles és magas, toronysüvegre emlékeztető zsindefedéllel, és az ezt stabilizáló keresztköteses vagy oszlopos vázszerkezettel látták el. Igen látványos a szintén XVIII. századból származó nyárad-szentlászlói és nyárádszentmártoni cinteremkapu is. Sajnos ez írás korlátozott terjedelme miatt nem áll módunkban több példát említeni, de fontos megjegyeznünk, hogy az ilyen típusú cinteremkapuk szolgáltattak előképet a XIX. század végén a falusi porták előtt Erdély-szerte elterjedő faragott fedeles utcaajtóknak.

Végül említsük meg, hogy kiemelt építészeti értékkel rendelkezik az oklándi parókia 1802-ben állított festett székely kapuja, mely az Erdélyben használatban álló székelykapuk körében az egyik legkorábbi.

Középületek

Az unitárius középületek csoportjában szóljunk előbb az iskolákról, majd röviden a lakóházakról, bérházakról. Klasszicista stílusban épült fel a kolozsvári régi kollégium épülete, a keresztúri, szintén klasszicista épületen a későbarokk hatása is érződik. A két városi kollégium új épületét a XIX–XX. század fordulóján szintén a már említett Pákey Lajos tervezte. A kolozsvári – mely a tanintézetten kívül a püspöki hivatal számára is székhelyet biztosít – építéskor, azaz 1902-ben a város egyik legkorszerűbb középülete volt. Alagsorában felszerelt étkező és medencés fürdő állt, a melegítést központi fűtésrendszerrel szolgáltatták, a dísztermek csillárait gázlánggal működtették. Minden tanteremben természetes szellőzőrendszer biztosította a friss levegőt. Az egyes tantárgyakhoz tartozó laboratóriumok és szertárak egyetemi szintű elegáns sötétbarna bútorzattal és gazdag felszereléssel bírtak. A fontosabb termeket, a díszes előcsarnokot és főlépcsőházat dekoratív mennyezetfestéssel díszítették, a folyosókon mintás mozaikpadlók fénylettek. Sajnálatos, hogy az államosítás éveiben valamint az 1989-es változás utáni években a használat és a sorozatos barkácsolás jellegű felújítási és karbantartási munkálatai az eredeti pompa számos elemét megszüntették, vagy a felismerhetetlenségig „koptatták”. Az épület egyik érintetlenül megmaradt gyöngyszeme a mívés faburkolattal borított festett mennyezetű gyűlés-

terem és a mellette levő amfiteátrum kiképzésű imaterem. A székeskeresztúri új kollégiumépület minden tekintetben a kolozsvári kistestvére. Bár méretei szerényebbek, a tervezés és a kivitelezés igényessége ennek az épületnek is fontos jellemzője.

A városi lakóházak köréből elsőként a püspöki rezidenciáról szólunk, mely egyike Kolozsvár középkori múltra visszatekintő polgárházainak. A címeres kővel díszített, Mátyás király szülőházának bejáratára emlékeztető csúcsíves kapu mögött a közelmúltban végzett falkutatás gótikus ülőfülkéket hozott napvilágra. A ház emelete már XIX. századi ráépítés eredménye. A XIX. század végéről származnak a püspöki rezidencia szomszédságában álló bérházak is, melyeket a városra e korban jellemző eklektikus formakincs díszít.

A régi kollégium épülete mellett emelkedik a második világháború előtti években befejezett Sora üzletház. Bár Kolozsvár belvárosának történeti utcaképebe nem illeszkedik, fontos megemlítenünk, hogy egyike a város modernista, azaz a XX. század első felére jellemző haladó stílust képviselő épületeinek. A kor funkcionális elvei szerint a földszinti áruház fölé jó beosztású, kényelmes és elegáns lakások épültek. Ebbe a sorba illeszkedik a Brassai utcában emelt két bérház is, melynek látványos sarokerkélyei, kerek lépcsőházablakai, mívés nyílászárói a II. világháború előtti évek építészeti minőségi alkotásai voltak. A csillámos szürke vakolatban és a lapos tetőkben igaz, ma még kevesen látnak értéket, de valószínű, hogy az elkövetkező évtizedekben várható szemléletváltás e három bérházat is beemeli majd a szélesebb közösség által kedvelt épületek sorába.

Nem unitárius tulajdonban levő unitárius örökség

Végül szóljunk az unitárius építészeti örökség azon részéről, amely ma már nincs, vagy soha nem is volt unitárius tulajdonban, de igen fontos az egyház története szempontjából. Ilyen a tordai, az ellenreformáció óta ismét katolikus templom, ahol 1568-ban – János Zsigmond és Dávid Ferenc jelenlétében – elfogadták a vallásszabadságot. Déva középkori vára, ahol Dávid Ferenc raboskodott és meghalt, szintén unitárius kegyhely, bár sosem volt, és minden bizonnyal nem is lesz egyházi tulajdonban. Az unitárius híveken kívül kevesen gondolnak arra, hogy a kolozs-

vári Szent Mihály-templom, ahol Dávid Ferenc hitújítási tevékenysége elkezdődött és kiteljesedett, mintegy másfél évszázadig szintén unitárius volt.

Sajnos szintén ma már nem unitárius tulajdon Abrudbánya unitárius temploma sem, melynek romjait, a gyülekezet hiányában, az egyház a város önkormányzatának átadta. Az egyre fogyó gyülekezetek azt sejtetik, hogy ezt a sort nem tekinthetjük lezártnak, a jövőben igen súlyos kérdésként vetül fel a hívek nélkül maradt templomok sorsa és ezek fenntartásának lehetőségei.

Az unitárius építészeti örökség – mint láthatjuk – gazdag és sokszínű. Az erdélyi építészet szerves részeként jól kapcsolódik az európai stílusirányzatok sajátosan közép-kelet-európai vonulatához. Erdély, egyfelől a nyugati ízlés és stílus kibontakozásának legkeletibb területeinek tekinthető, és távol van a nyugat-európai művészeti központoktól, ezért az épületek és ezek belső díszítése szerényebb, visszafogottabb, illetve az egyes stílusjegyek megjelenése az irányzat keletkezéséhez képest akár évszázadnyi lemaradással történik. Másfelől hangsúlyozzuk, hogy miként maga az unitárius egyház erőteljesen erdélyi gyökerű, az egyházi örökség helyi jellege is vitathatatlan. Az erdélyi közösségek Erdélyben alkotó, a kis- és középnemesi udvarok és a városok megrendelőit is kiszolgáló építőmestereket és művészeket foglalkoztattak. Az egyházi örökség művelődéstörténeti jelentőségét csak fokozza az a tény, hogy az egységes erdélyi kultúra tárgyi emlékeiből az adott kor tanúiként leginkább az egyház birtokában levő épületek és berendezési tárgyak maradtak fenn. Mindezek tudatában vigyázzuk és őrizzük örökségünket, elveszteni valamit csak egyszer lehet – a megőrzés viszont állandó feladat és felelősség.

MÁRCIUS

Bárd Oszkár

Én meg akarom magam tartani!

E ráncszakadt, bolond világban,
hol senki sem mutatja azt, ami,
e félrelódult, zagyva árözönben
én meg akarom magam tartani.

Szent hivatás s mindennél nehezebb,
vakmerőn csábító és könnyesen édes,
megmutatni a jövő nemzedéknek,
hogy ember az Istent megőrizni képes,

hogy jöhet pokol és gennyes szerteomlás,
jöhet átok és galád kataklizma,
ki Isten arcára teremtetett egykor,
ön isten-arcában csökönyösen hisz ma!

Én nem látom, ha mind romokban hever
az eddigi világ, a korhadt, az ódon,
én a két karomon kitartom az Istent,
nekem ma nem szabad, én meg nem hatódom.

Érem vagyok, merev, földberejtett egykor
menekülő gazdám, kopott érem, régi,
de ha kiásnak s az új kor kikérdez,
legendás titkokat árulok el néki,

a titkait annak, hogy volt ember, tiszta,
lidércek kergették, vérviharban ázott,
de a vészen büszkén hurcolta a fejét,
melyre önarcképet az Isten formázott.

S ha az Úr az embert, elkopott, rossz tükrét
félredobta s aztán végleg elfeledte,
a tükör megmaradt s mutatja a képet,
hogy Alkotó nézett el egyszer felette.

Parancsolom: kétely, fejvesztettség, átok,
el innen örökre, nem hallok, nem érzek,
kétségbeesésre nincs időm: ős echót
őriznek görcsösen énbennem a bércek.

E ráncszakadt, bolond világban,
hol senki sem mutatja azt, ami,
e félrelódult, zagyva árözönben
én meg akarok magam tartani!

Balázs Ferenc

Húsvét

Az emberek legtöbbszörének ez az ünnep nem egyéb, mint pár napos be-
lélegzése az enyhe, tavaszi levegőnek, boldog megérkezése a tavaszi fel-
szabadulásnak. Egyéb örömünk és reménységünk nincsen, mint a tél
után a tavasz.

S lehetne egyéb?

Megváltást ígértek nekünk eleget. Olyant is, amiért dolgozni kellett s
olyant is, amiben hinni kellett. De a munkára elégtelenek voltunk. Hinni

pedig csak most tanulgat az emberiség céltudatos, értelmes, kitartó munkát végezni s hinni úgy, hogy az hegyeket mozdítson el, nem voltak képesek, nem vagyunk képesek.

Marad tehát a csodavárás.

Hátha megkönyörül rajtunk a végzet, az Isten, vagy akármi intéző hatalmassága életünknek s megvált boldogságra, örömsre, szabad életre? Ilyenkor húsvét táján be sokak szívét megbizsergeti ez a reménység! Csak úgy, mint ezerkilencszáz évvel ezelőtt. Akkor is így várták a csodát.

Várta az egész zsidó nemzet. Vezetői – amint azt az igazság prófétái elkészítették – meghamisították a mértéket, elnyomták a szegényt, testi örömeik kéjében fetrengtek. A nép maga pedig tudatlan és tehetetlen rabja volt urainak és saját erőtlenségének. Hol keressék a kivezető utat? A csodát várták, Isten küldöttjét, a Messiást, aki megszabadítsa őket a külső és belső szolgaságból!

Aztán született is valaki, s ott Galilea szelíd lejtőin szólni kezdett az emberekhez. Ő is ígért boldogságot. De nagy volt annak az ára. Csak az nyerhette meg, aki újjá tudott születni. A tiszta szívűeknek, a síróknak, a szegényeknek és az igazságért üldöztetést szenvedőknek ígérte csak a boldogságot. S a tiszta szívét nem volt könnyű megszerezni; a gazdagságról nehéz volt lemondani; alázatosan gyarlóságunknak megvallani lehetetlen volt. S az emberek közönyében belefulladt a legjobb szándék. Istenországának nem akadtak munkásai.

De ha dolgozni nem akartak Istenországáért, s még hinni sem tudtak benne; a Jézus halála után a csodát mégis tudták várni. Várták, hogy támadjon föl Jézus.

Talán, ha életre kelt volna a keresztfán kínos halált szenvedett Jézus, kész lett volna az emberiség őt követni munkában, hitben, szeretetben, a tökéletességre való törekvésben?

Azért várta a feltámadást s azért várja a feltámadást most is olyan erősen az emberek sokasága, hogy amit elmulasztott, azt kipótolja? Amit elmulasztott az emberiség s amit elmulasztottunk mi mindnyájan, azt csodák várása nélkül is kipótolhatjuk.

Figyelmeztessen bennünket ez a húsvéti ünnep arra, hogy a feltámadás csodáját magunkon kell végrehajtanunk. Halottakból váljunk elevekké. Csodavárók helyett legyünk Istenországa munkásai.

100 éve

1913. március 9-én született
BÖZÖDI GYÖRGY író, szociográfus, történész

Tisztelgés Bözödi György élő emléke előtt

Bözödi György – akinek idén ünnepelhetjük születése századik évfordulóját – a romániai magyar irodalom egyik „leggonoszabbul ignorált” alkotója volt. 1945 után mindössze három könyve jelenhetett meg. 1958-ban *Hazafelé* címmel egy elbeszéléskötete, amelynek *Nyugtalan pásztorok* címmel látott nyomdafestéket egy részben kibővített változata 1968-ban a Romániai Magyar Írók sorozatban. 1979-ben adták ki *Nap és árnyék* címmel egy versgyűjteményét. És hosszú csend – írja Bogdán László az író születésének kilencvenötödik évfordulóján.

Rögtön a rendszerváltás után, 1990-ben a Kriterion Könyvkiadó – sílány kötésben ugyan – megjelentette Bözödi György *Halott-világítás* című novelláskötetét, amelyhez az előszót Gálfalvi György írta *Bözödi György galibái* címmel. Ebből tudtam meg még teológiai hallgató koromban, hogy csak egy szűk hónappal a romániai rendszerváltás előtt hunyt el Budapesten – 1989. november 25-én –, és hogy következő esztendő januárjában temették el szülőfalujában. „*Romániai magyar írónak a Kós Károlyé óta nem volt olyan fejedelmi temetése, mint a Bözödi Györgyé Bözödön. Kilométeres sorban kanyargott fel a végtisztességet tevő gyülekezet a temetőbe...*” – írja Gálfalvi György az előszóban. De azt is megtudtam, hogy értékes könyvtárát az Unitárius Teológiára hagyta. Emlékszem, hagyatékát sokáig nem engedték, hogy felvigyük a nagykönyvtárba, mert nem volt hely. Pedig én nagyon szerettem volna belelapozni könyveibe.

Az irodalmi lexikonok tömören így foglalják össze életrajzát: Bözödi György író – családi nevén Jakab – 1913. március 9-én született Bözödön. A Kolozsvári Unitárius Kollégiumban tett érettségi vizsgát, majd teológiai hallgató lett, ezután a kolozsvári egyetemen jogot és bölcsészetet hallgatott. Az Ellenzék, a Keleti Újság újságírója, később a marosvásárhelyi Székely Szó felelős szerkesztője, s 1935-ben a kolozsvári Hitel főmunkatársa volt. 1940-től a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár tisztviselőjeként dolgozott. A II. világháborúig a Pásztortűz, az Ellenzék, az Erdélyi

Helikon és a Korunk közölte írásait. 1941-ben a Kelet Népeben jelentek meg cikkei, egyik alapítója és 1942–1944. között szerkesztője volt a Termés című kolozsvári folyóiratnak. A felszabadulás után az 1848-49-es Történelmi Ereklye Múzeum őre lett, majd egy ideig könyvelőként dolgozott. 1957-től 1975-ben történt nyugdíjazásáig akadémiai kutatóként tevékenykedett Marosvásárhelyen.

Fontosabb művei: *Székely emberek, zsidó istenek. Jegyzetek a székely szombatosokról.* Kolozsvár, 1935; *Székely bánja.* Kolozsvár, 1938; *Romlás I–II.* Budapest, 1940; *Nyugtalan pásztorok.* Budapest, 1942; *Erdély szabadságharca. 1848–1849 a hivatalos iratok, levelek, hírlapok tükrében.* Kolozsvár, 1945; *Hazafelé.* (Gy. Szabó Béla illusztrációival.) Marosvásárhely, 1958; *Nap és árnyék.* Kriterion, Bukarest, 1979. Fordításkötetei közül említésre méltó: *Szegény ember okos lánya. Román népmesék* (Ignác Rózsával és Jékely Zoltánnal) Budapest, 1957; Liviu Rebreanu: *Akasztottak erdeje.* Marosvásárhely, 1957.

A továbbiakban többnyire Sütő András, Gálfalvi György, Nagy Pál, Cseke Péter és Bogdán László írásai képezik megemlékezésem alapját.

Bözödi György erdélyi magyar író volt. A legjobbak és legszerencsétlenebbek közül való székely regényíró, szabadverselő poéta, tudós történész, és szociológus falukutató. Indulása tündökletes volt. 1939-ben Baumgarten-díjat kapott, és tudjuk, hogy ahhoz Babits Mihály bólintása kellett. Íróként Móricz Zsigmond kedvence volt. A „felszabadulás után” kezdődött Bözödi György kálváriája, mely élete végéig tartott. Egy kéziratban maradt, majd később elkallódott regényének, *Jónás Ninivében*, egyik fejezetét „szerkesztői bevezetővel megfejelve” közölte az egyik „nyilas-fasiszta szellemiségű napilap”, az *Egyedül vagyunk*. A kéziratot Bözödi egyik barátja – a baloldali meggyőződéséért Magyarországról kitiltott, Kolozsváron teológiát végzett, később jobboldalra sodródott Kárász József – vitte el a szerkesztőségbe Bözödi tudta és beleegyezése nélkül. Ennek kapcsán bélyegezték meg évekre, sőt évtizedekre. Ezért vonta felelősségre Kolozsváron a „purifikáló bizottság” s „fasiszta magatartás és fajellenes izgatás” miatt az Egyetemi Könyvtárban betöltött állásából elbocsátotta.

Később többször is letartóztatták, törvényes ítélet nélkül tartották fogva Békáson, a Duna-deltában nádvági rabszolgaként dolgoztatták. Sztálin halála után szabadult (1953).

Tündökletes indulása után oly váratlan brutalitással teperte le őt a „felszabadulás”, hogy harmincöt éves korában az életmű torzóban maradt, alkotókedve és lehetősége darabokra törött. Minden, amit a börtönök után írt, alkotott, levéltárakban kutatott, csak keserves kísérlet volt, hogy visszataláljon hajdani önmagához, hogy tudós álmait, regényírói terveit megvalósítsa. *De lehet-e égő házban fészkelődni? Két házkutatás között regényt írni, történeti munkát befejezni?*

Bözdöt titkos ellenzékiesség és homoszexualitás gyanújával élete végéig figyelték, zaklatták, többször is letartóztatták. Szerencséjére – valotta később – a tárgyaláson a tanúk sorra visszavonták a vizsgálat során erőszakkal kicsikart beismerő vallomásukat. Mandulakeserű humorral jegyezte meg, hogy *„Egy mázsás fiatalembernek azt kellett volna bizonyítania, hogy megerőszkoltam.”*

1945 után csak 1956-ban térhetett vissza az irodalmi életbe román regények fordítójaként. Ez idő tájt születhetett egyik szellemes aforizmája: *„Fiacskám, mi már ordítva fordítunk, és fordítva ordítunk.”*

Bözdöt remeteségéből Földes László mozdította ki az Írószövetség megbízásából 1956 után.

Gálfalvi Györggyel való utolsó beszélgetésében bevallotta, hogy azt a valóságirodalmat, amelyet riportjaiban, regényeiben és novelláiban képviselt, 1944 után lehetetlen volt folytatnia, ezért húzódott vissza „a történelembe”, ezért fordult figyelme szenvedélyesebben a székelység múltja felé: *„Életem főművének azt a 3000 cédulát tekintem, amellyel a Székely Oklevéltár 860 adatát kiegészítem... ízelítőül megemlítem: cáfolhatatlan adataim szerint például a bécsi repülőtér helyén 1200 körül virágzó székely település állt.”*

Egyszer midőn letartóztatták, a „slamasztikából” (Bözdöt kedvenc kifejezése volt!) Sütő András író mentette ki az akkoriban miniszterelnök-helyettesként működő Fazekas Jánoshoz fordulva ügyében. Sütő így emlékezik erre: *„Bánatkék, gyermeki szemeit láttam magam előtt. Elképzeltem, hogy törekénységében miként omlik össze a legelső pribékmancs láttán is. Még ha jogszerűleg bánnak is vele: lepkét fognak harapófogóval.”*

Írásomat hadd zárjam szintén Sütő András megható visszaemlékezésével: „Halála előtt Marosvásárhelyt, a Szent György utcai kórházban láttam őt utoljára. Hideg, már-már zúzmarás, siváran homályos teremben feküdt egymagában. Ha gyertyának mondom őt, ama boltozatos síralomházban az én Gyurka barátom csonkig égett már, riadtan pislákkolt. Vérekes, csupa-könyörgés szeme csak emléke volt az elmeszizkrákat vető kék elevenségnek. Miként a százéves bőzödi házban nagy fagyok idején, most is oldalt feküdvé, két lábát felhúzza csombolyodott olyan kicsire, akár egy didergő gyermek. Csöndesen beszélgettünk. Fájdalmairól faggattam, legyintett, mindegy már, nincs kivel a szenvedésben osztozkodni. Régen megszokta már a magányt. Asszony, gyerek, család nélkül, egész életét egyszál magában töltötte. A szakadatlan munka örömén kívül talán jó barátainak ragaszkodó szeretete vigasztalta. Közéjük tartoztam. Eszembe jut, hogy sok közös utazásunk egyike mily kedvesen emlékezetes. Székelyföldről autón Segesvár felé tartva éjfél előtt Gyurka így szólt hozzám:

– Egy szundításra érdemes vagyok már. Apácán el ne felejts fölébreszteni! Látni akarom Bartalis János szülőfaluját. Mikor a híres község fényei föltűntek, megrázogattam a vállát. Nehezen ébredt, morcosan motyogott a hátsó ülésen, de végül felült, és panaszolta menten az ébrenléten túli slamasztikát:

– Istenem! Már megint olyan szépet álmodtam, és megint nem volt rajtam a szemüveg!

Nem faggattam, mi lehetett az az álom. Lepkét harapófogóval? Istenem, Bözödi Gyurka! Mit nem adnék, ha újból együtt utazhatnánk Székelyföldön, álmodban pedig, ha szépet látsz, feladnám a szemüvegedet.”

(Emlékező írásom alapját Gálfalvi György: *Bözödi György galibái és Sütő András: „Álmodban feladnám a szemüvegedet...”* című írásai képezték.)

Józsa Lajos

Nehéz a föld

Két öregasszony halad az ösvényen a falu felé. Feketébe öltözve mind a ketten, öregesen. A sötét kendő körülfogja arcukat, melyen több a ránc, mint a hajsza a kendő alatt. Hátukon nagy batyu, az egyik fehér zsákot cipel, a másik tarka átalvetőt. Derejuk még jobban meggörnyed a teher alatt. A zsákosnál kapa is van, amit elől magához szorítva viszen.

– Be nehéz ez a föld...

A másik feléje néz.

– Igen megraktad te is.

Nyújtja vén nyakát a zsák mellett előre, mint az igavonó állat, az izadtság csepeg le róla, homlokáról, arcáról.

– A nem, csak már nem bírom a hurcolkodást.

– Hát mért nem küldtél el valakit magad helyett?

– Egyet se bírom... – nyögi csak tovább a vénasszony. Kicsit haladnak, mintha a beszélgetés is nehéz volna.

– Hát kit küldenék ugyanbiza?

– A leányodat. Rózát. Elég erős.

Szuszognak mind a ketten, szünetet kell tartani. A földet cipelő asszony felhajtja fél kezével fekete kötényét, végigtörli az arcát a homlokától le, keresztül a szájánál, s aztán az állán vissza. A földes, poros kötény még nyomot hagy maga után a bőrön.

– Forróság van, hogy az ember el kell olvadjon.

– Mindön kisül, ha nem ad az Isten egy kicsi esőt.

Aztán mégsem tudja tovább megállani, hogy hallgasson a leányáról.

– Rózát mondad?

– Azt.

– Emmár az is elhagyott. A se törődik már többet velem.

– Hát a hogy, te?

– Még nem hallottad? Az egész falu beszéli, hogy milyen dolgot csinált velem.

– Kománé mondott valamit az este, hogy bíróval mönt reád, de aztán nem tudtam meghallgatni, mert éppen jött a paptul a leányka.

– Az úgy. A szégyöntelen. Bíróval.

– Aztán miért, ugyanbiza?
– Valahol felültették, hogy kérje ki a vagyont. Az urát biztatták, hogy küldje. El is jött hozzám, de megmondtam, hogy takarodjék... Amíg én élök, nem forгатom ki magam mindönömből. Akkor még azt mondja: majd hozok én bírót, aki eligazítsa! Hozhatsz, mondom, akárkit, mert az én vagyonomból nem poroncsol.

Az öregasszonynak jólesik, hogy elmondhatja még egyszer, könnyül tőle a lelke. De a teher csak nem könnyül, és szünetet kell tartania, mert kifogyott a szussza. Kicsit szipog, s elkezd megint:

– Hát másnap nem reám jön bíróval? Hogy írassam a nevire a vagyont. És veszekedik, és kiabál, hogy kihúz a házból... De legalább aztán megmondta neki a bíró a magáét... Hát milyen leány vagy? Tudod, hogy mindent reád hagy az anyád, ha meghal. S te így bánsz véle?

– Azóta nem járt nálad?

– Nem. Azt mondogatta másoknak, nem bánja, ha megdöglök is, többet nem jó felém, hogy segítsön rajtam. Hiszen éppen azt várja már.

– Mit, te?

– Hogy már ellögyek a föld színiről. Hogy reája maraggyon.

– Szégyöntelen.

Megint lépegetnek, szólni nem tudnak.

– Ilyen, akinek gyermeke van.

– Ezért felnevelhettem!

Már megbotlik a lába, lépni is alig tud. Nyakán úgy feszül a vén bőr, hogy szakad el.

– Meg kell álljak egy szikrát.

Előrehajlik még jobban, feje felett keresztülveszi a zsák szarát, megcseréli a vállán a batyut. Aztán vagy kettőt, hármat lépik sietve, s beéri a másikat, aki kicsit odébb állt meg, hogy megvárja.

– Tegnap ahajt látom, hogy a ház-főggye kezdött szakadozni, gondolom, megcsinálom, amíg jobban el nem romlik. Mert ki nem állhatom, ha egyszer kezd fölguvadni. Nézöm a pincében, hát nincs fűvény. Úgy aztán gondoltam, csak eljövök ma s vizök, mert szombaton nem lössz mindönre üdöm...

Elhallgat, lépegetnek, aztán megint elindul benne a keserűség, amit vissza akart fojtani.

– S nincs sönki más, ki hozzon helyettem, nincs, aki segítsön rajtam.

A szeméből kiesik a könny, de meg se látszik, úgy befolyta az arcát az izzadság. De a másik észreveszi, megérzi, mert ő is anya.

Egyet se sírj te azért, hadd el.

A földet cipelő, hogy most már úgys észrevették, felfogja köténye sarkát, törölgetni kezdi a szemét.

– Az én gyermekeim se jobbak – folytatja a másik. – Dénös már mingyár egy esztendeje nem küldött levelet Rományiából, oda mönt vót bé dógozni. Elfelejtéközött, vagy ki tudja, mi lött vele.

A zsákos asszony hirtelen megáll.

– Szakadok meg, nem bírom tovább.

– Észe tögyük le egy kicsit.

A zsák és az átalvető egyszerre suppan a fűvön. A két asszony aléltn rogy le az ösvény szélére. Sokáig egy szót sem tudnak szólni, csak lihegnek, mint agyonhajsolt állatok. Aztán kibontódik a zsák, az asszony belemeríti tenyerét.

– Szép sárga fűvény.

– Tiszta arany.

– Azért jöttem ilyen messze érte. Mást közelebb is kaptam volna.

– S be szép kék pala.

– De én nem tudom a házam csak széppel bekenni – folytatja az előbbi.

– Csak széppel...

Megint szuszognak, pihegnek, hallgatnak, mert a beszéd is fárasztó.

– Hát te mit viszöl?

– Én biza egy terű répalapit.

– Van malacotok?

– Van egy.

– A tied?

– Jóskáékkal közösen.

Az asszony a fűvényt visszadobja a többihez, beköti a zsák száját.

– Néköm még az sincs az idén.

Sóhajt, és nem néz a másikra.

– Észe nem is tudok akasztani egyedül.

– Evvel a miénkkel is annyi baj van. A mönyecske már a múlt héten eléállott, hogy a malac az övék.

– Hát nem ketten vettétök?

– Neköm akkor nem vót pénzöm. Azt mondtam, majd megadom az én részem.

– Ühüm...

– Adóba kellött adjam, ami volt, még most is el vagyok maradva, s ölnék meg érte. Azt se tudom, mit csináljak. A hétön is odajárt a végrehajtó, hogy kihúzza a párnát a fejem alól, ha nem kerítök pénzt a földből is.

– Ja, biza, én is elfelejtkeztem róla.

– Mennyi van neköd?

– Hétszáz lej.

– Kilenc fájin malacot is lehetne vönni vele. Ahogy most leesött az ára.

– Hát neköd?

– Neköm négyszáz.

Megint hallgatnak, mint valami sötétség előtt.

– Pedig az egész nyáron én hordtam a malacnak a répalapít – mondja az átalvetős –, s milyen messzünnet.

– Hát a menyecske mit csinált?

– A járt Jóskával dolgozni. Felibe.

– Felibe?

– Úgy biza, mert nekünk kicsi van... A nem elég háromnak...S még az őszön azt találják mondani, hogy mér mönyök a nyakukra télire, ha nyáron nem dolgoztam velük.

– Osztán legyön az embörnek gyermeköke!

Kicsit hallgatnak, aztán a zsákos asszony körülnéz.

– Észe, induljunk megint.

Felszedelőznek, felsegítik egymás hátára a terút.

– Be nehéz ez a lapi – kezdi most a panaszkodást a másik asszony –, mintha kő volna...

– Kövérök erősen. Sok víz van bennök. De az ilyet szereti rágcsálni a malacféle.

– Úgy nyomja a hátam, hogy szakad bé.

– Egyet se tudok emelni. Úgy elmönt, tudod-e, minden erő a karomból, derekamból, hogy a csuda öl meg – panaszkodik a másik s nyög, amikor az átalvetős felsegíti vállára a földet.

– Hát a kapám hová lött vajon?

– Ott a borozda széjibe. Belől.

Az asszony utána hajlik, de a zsák előrehúzza, s leesik. Keze, lába maga alá csuklik, s a föld a zsákkal reá. Nyög.

– Mindön erőm elhagyott.

Az átalvetős lecsapja a lapit, s lelket ver belé. Lehúzza róla a zsákot, feltámoogatja a karjánál fogva, aztán ismét magukra szedik terhüket, s elindulnak. A föld még nehezebb, mint eddig, a vénasszony a kapa nyelére támaszkodik minden lépésnél.

– Észe nem sokáig bírom már. Erősen húz a föld.

– Hány esztendő vagy?

– A hetvenet már rég elhagytam vót. Hát te?

– Én is benne járok már.

Szuszognak, nyögnek minden lépésre. Az izzadság fejükre tapasztotta a fekete kendőt. Arcukon megfeszül minden ín, ahogy vonszolják maguk után a terhet.

– Még a pityókafődem is kapálatlan.

– Az enyim is úgy van egy darab helyt.

– Ha mind így tart a szárazság, észe az idén meg se lehet kapálni.

– Úgy fáj a derekam, többet soha nem indulok el otthonról.

– Hányszor fölfogadtam már én is. S muszáj.

Kop-kop, kopog a kapa vége, s egy öregasszony lépeget utolsó csepp erejével utána. Az ösvény körül virágok, len, kender, répaföldek. Az átalvetős a menyére gondol, a földet cipelő a leányára.

– Be nehéz a föld...

– Be nehéz ez a lapi.

– Be nehéz ez az élet.

Még vánszorognak, lassabban, lassabban, aztán a kertek fölött soha véget nem érő panaszaikkal együtt elnyeli őket a falu.

ÁPRILIS

Reményik Sándor

Szeretnék példát venni...

Szeretnék példát venni tőle
Aki virágot ültet a mezőre
S elrejtí arcát a virág mögé.

Szeretnék példát venni Tőle,
Aki a viharban száll a hegytetőre
És elrejtí arcát fergeteg-palást.

Szeretnék példát venni Tőle,
Ki a nevét írja minden fára, kőre,
De arcát nem látta még senkisé.

Szeretnék példát venni Tőle,
Akinek soha sincsen pihenője,
S munkája mégis olyan zajtalan.

Aki, mikor a csend susogni kezd,
S hulló fenyőtoboz ver síri neszt,
E tompa, síri nesz mögött is van.

Akinek nem kell sok-sok buja szín,
Hogy alkotson – és teremtményein
Megmutassa végtelen hatalmát.

Kinek a gyér havasi fű, az árva,
S a kopár-kemény bazaltszirt is drága
S tán drágább, mint a forró trópusok.

Szeretnék példát venni Tőle.

Máthé Sándor

Nyugtalanság

Lehet a mai világban nyugodtnak lenni? Nyugodt csak az lehet, akit nem érdekel semmi, aki teljesen közömbös, akinek már minden mindegy, aki csak tengődik, csak éppen él. Ezért nem mondom, hogy teljesen ki lehet, ki kell zárni életünkéből a nyugtalanságot, a félelmet, a szorongást, de elviselhetőbbé lehet tenni az életet, ha nem engedjük ezeket az érzéseket teljesen eluralkodni rajtunk.

A nyugtalanság, a félelem egyik ellenszere a bizalom. Milyen szépen mondja a zsoltáros: „*Istenben bízom, nem félek!*” (Zsolt 56,12) Jézus meg így biztatja tanítványait: „*Bízzatok, én vagyok, ne féljete!*” (Mt 14,27) Valamiben hinni kell, valakiben bízni kell. Istenen túl, jó, ha valaki időnként mellénk áll és szól: itt vagyok, veled vagyok, tiéd vagyok, vigyázok rád. Ne félj!

A nyugtalanság másik ellenszere a szeretet. Sokszor, elmondjuk, hogy mennyire nélkülözhetetlen a szeretet az emberi kapcsolatokban. A szeretet elűzi a félelmet, mondja Pál apostol. Nem az akármilyen szeretet: a teljes szeretet. Erre van szükség mindennapi emberi kapcsolatainkban, a családban, baráti viszonyainkban. Ne sajnáljuk a szót, legyen bátorságunk kimondani a sokak számára unalmas, érzélgős szöveget is: igen, szeretlek, szükségem van reád.

Sokan megmosolyogják az ilyen vallomásokat, pedig ilyen vallomások nélkül teljesen elbizonytalanodunk, nem tudjuk, hogy hova és kihez

tartozunk. Azt hiszem, hogy a közösségben is időnként el kell mondjuk, hogy itt mindenki hozzánk tartozik, mindenkit egyformán szeretünk, tisztelünk. Ezért jó tartozni valahova s tudni, hogy gondolnak ránk, s ha mást nem is tehetnek értünk, legalább ránk figyelnek, meghallgatnak.

Van egy másik fajta nyugalanság – az alkotó ember nyugalansága –, mely nélkül nem sokra vinné az ember. A világot mindig az ilyen nyugalanság vitte előbbre. Kell az ilyen fajta nyugalanság, de ne hagyjuk, hogy elfajuljon bennünk s szorongássá, beteges aggodalommá váljon, és megmérgezze a saját és környezetünk életét.

Féljétek Istent, s „*nyugalankodjék a ti szívetek*” (Jn 14,27), de legyen ez a jobbra, nemesebbre törekvő ember nyugalansága.

100 éve

1913. április 28-án született
ERDŐ JÁNOS, egyházunk 29. püspöke

Példamutató élet az unitarizmus szolgálatában

Korunk tekintély- és értékvesztett közgondolkodásában alig van helye és szerepe – s még kevésbé jelentősége – a példaképeknek. Pedig példaképek nélkül nemcsak az egyén, hanem a közösség élete is szegényebbé, színtelenebbé, súlytalanabbá válik. Úgy vélem, hogy a példaképeket, a példamutató életutakat nemcsak egyházunk évszázadokba gyökerező történelmének kimagasló eseményeiben és személyeiben kell keresnünk és megbecsülnünk, hanem a közelmúlt történéseiben és személyeiben is. Sőt, a jelen valóságai közepette is.

Unitárius közelmúltunk egyik jelentős, kiemelkedő, példamutató személyisége d. dr. Erdő János volt, aki mint lelkész, ifjúságszervező, vállaltanár, teológiai professzor, rektor, egyházi főjegyző, püspök gyakorlati irányító képességével, tekintélyt parancsoló következetes magatartásával, teológiai tudós habitusával nagyban befolyásolta az erdélyi unitárius egyház életét, teológiai látásmódját, lelkésznevezékek életútját, valamint az egyház nemzetközi kapcsolatainak alakulását a 20. század második felében.

Születésének századik évfordulója alkalmából, mint tanítvány a meszerére, tisztelettel és hálával emlékezem és emlékeztetek Erdő Jánosra, aki az unitárius panteonban elfoglalta az őt megillető helyet. Tudom, az elismerő és méltató szavak ellen ő maga fakadt volna ki, a rá jellemző komoly, sőt rideg következetesség hangján, valahogy így: „Rezi Elek, hagyja ezeket a huszad rangú dolgokat, térjen a lényegre!”

Erdő János 1913. április 28-án született Kézdivásárhelyen. Szülei ürmösi származásúak voltak, édesapja id. Erdő János, édesanyja Nagy Mária, testvérei: Júlia, Mária, Vilma. A család a jobb megélhetés érdekében költözött Kézdivásárhelyre.

Elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, majd a Kolozsvári Unitárius Teológiai Akadémiára iratkozott be. Teológiai tanulmányait buzgón, lelkiismeretesen és kiváló szorgalommal végezte.

Nemcsak a jeles vizsgaeredmények, hanem az általa benyújtott és díjat nyert pályadolgozatok is arról tanúskodtak, hogy Erdő nagyon komolyan vette a lelkészi szolgálatra, a tudós papságra való felkészülést.

1935–1937 között az angol unitáriusok oxfordi főiskoláján, a Manchester New College-ban mélyítette szakmai ismereteit. Az itt eltöltött időre így emlékezett vissza: „dolgoztam becsülettel, kitartással, szégyent nem hozva sem magamra, sem egyházamra.” Ekkor alapozza meg azokat a széleskörű egyházi és személyes külföldi kapcsolatait, amelyeket haláláig ápolt.

Hazatérve Varga Béla akkori főjegyző a kolozsvári egyházközségbe nevezte ki segéd-, később pedig helyettes- és hitoktató lelkésznek. Hitoktatói munkáját nagy odaadással és lelkiismeretességgel végezte, ennek bizonyossága, hogy hetente egyedül több mint 30 vallásórát tartott. Ezt a munkát korábban hárman-négyen végezték. Munkája lelkiismeretes végzésében akkor sem lankadt meg, amikor két-három gyermeknek tartotta a vallásórákat. A vallásos nevelés mellett az anyanyelvi oktatás, műveltség elmélyítését is célul tűzte ki. A két világháború közti időben a magyar szülők gyakran írárták gyermekeiket román nyelvű iskolába, ennek megakadályozása érdekében az összes kolozsvári unitárius szülőt meglátogatta, hogy azok gyermekeiket magyar iskolába írássák.

Erdő szívügyének tekintette az erdélyi unitárius ifjúság sorsát. Töretlen munkaterülete volt az unitárius ifjúsági egyesület szervezeti életének újjászervezése és a kornak megfelelő munkaprogram kidolgozása. Az 1942–1943-as tanévben a kolozsvári leányközépiskolába járó unitárius tanulók számára létrehozta az Unitárius Középiskolás Lányok Munkaközösségét, amelynek célja volt „öntudatos magyarokká és unitáriusokká nevelni őket, akik hitük alapján cselekvő és építőmunka által megvalósítják vallásunk célkitűzéseit”. A kitűzött célt a munkatáborok megszervezésével igyekezett megvalósítani, amikor a lányok a világháború idején hadbavonultak hozzátartozóinak és a szegény sorsú családoknak nyújtottak segítséget, és kulturális műsoraikkal bátorították a csüggedt lelkeket (Árkos 1943, Homoródalmás 1944). A nagyszerű kez-

deményezés folytatásának a második világháború után fokozatosan megerősödő kommunista hatalom vetett véget.

Erdő érdeme volt a Kolozsvár-Írisz-telepi missziós munka beindítása azzal a céllal, hogy Kolozsvár külvárosában önálló unitárius gyülekezet létesüljön. Törekvése sikerrel járt. Mint lelkész az 1940-es évek elején a szolnok-dobokai egyházkör esperes-helyettese, később a kolozs-dobokai egyházkör esperese volt.

Erdő János megterhelő vallás tanári és gyülekezeti szolgálata mellett tudatosan, nagy kitartással készült a tudós teológusi életpályára is. 1941 nyarán egyháztörténelemből és jogból teológiai magántanári vizsgát tett. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen történelem–angol szakos oklevelet, majd bölcsészdoktori fokozatot szerzett.

1945-től az Unitárius Teológiai Akadémia rendszeres teológiai tan-széke helyettes tanárának nevezik ki. 1947-től rendes tanári megbízatást kap. Ez idő alatt a kolozsvári Állami Leánygimnáziumban is tovább ta-nított, egészen az 1948. augusztus 3-án megjelent oktatási reformig, amely megszüntette az iskolákban a vallásoktatást.

A kommunista államhatalom egyház- és vallásellenes intézkedései közé tartozott a lelkészképzés megnehezítése, ellehetetlenítése. Az 1949-ben megjelent új kultusztörvény véget vetett az önálló unitárius lelkész-képzésnek. Állami nyomásra a protestáns egyházak egy közös lelkész-képző intézetet hoztak létre, a mai Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet elődjét. Erdő az intézet önálló unitárius fakultásának tanári, majd a közös intézet rektori tisztségét is betöltötte egy éves időszakra.

Az 1956-os magyar forradalom erdélyi hatásának megtorlását célzó nacionál-kommunista intézkedések terrorhullámai a Protestáns Teológiai Intézetet is elérték. Tanárokat és hallgatókat tartóztattak le, majd juttattak koncepciós perek által börtönbe. Erdőt is meghurcolták, és a kolozsvári Katonai Bíróság négy év átnevelő börtönbüntetésre ítélte. 1963. február 2-án kegyelemben részesült, február 5-én érkezett haza, és azonnal felajánlotta szolgálatait az egyháznak.

Erdő megbélyegzett személy volt az államhatalom szemében, ezért teológiai tanári állását nem engedélyezték elfoglalni. Az egyház igyekezett segíteni rajta és hasznosítani tudását, szorgalmát. Az egyházi központ-ban helyettes levéltárosi, irodavezetői, könyvtárosi megbízatásokat ka-pott. 1968. november 1-től csak óraadói tanári minőségben oktathatott a Teológián. Tanári jogai ba csak a kolozsvári hadbíró ság 1971-ben ho-

zott felmentő ítélete után helyezték vissza. 1971. október 1-től az unitárius egyház- és vallástörténeti tanszékre kapott professzori kinevezést. Ekkor az egyház irodai munkáitól felmentette.

1972-ben a székelyudvarhelyi zsinaton főjegyzőnek választották. Az egyházkormányzás feladatai mellett, az 1971-ben újraindított Keresztény Magvető teológiai folyóirat főszerkesztője lett, a megbízatás sok idejét és energiáját felemésztette, de Erdő ügyszeretete nem ismert határokat.

1983-ban (70 éves korában) nyugalmomba vonult, de mint konzultáns és óraadó tanár engedélyt kapott a további tanításra, ám javadalmazás nélkül. Az Egyházi Képviselő Tanács további tanári munkáját szerény anyagi honoráriummal jutalmazta, és Erdő így tanított gyakorlatilag haláláig.

Az 1989-es politikai és társadalmi változások után azonnal szorgalmazta az egyház egyleteinek az újjászervezését, a felekezeti iskolahálózat helyreállítását, az egyház alaptörvényének a megújítását, az elkobzott egyházi javak visszaszerzését.

Kovács Lajos püspök 1994-ben bekövetkezett halála után, az ugyanazon év decemberében tartott főtanácsi ülésen munkájának elismeréseként egyházunk 29. püspökének választották meg. Bár rövid ideig töltötte be a püspöki tisztséget, mégis a tisztségnek tekintélyt, súlyt, elismerést és közmegebecsülést adott munkájával.

1996. július 27-én, életének 84. évében váratlanul elhunyt.

Erdő János életútjának lényegét a tiszteletbeli doktori cím (doctor honoris causa; Meadville Lombard Theological School, 1981) odaítélésekor mondott válaszbeszédében így summázta: „Azt szokták mondani, hogy »Jobb egy szál gyertyát meggyújtani, mint elátkozni a sötétséget«. Egész életpályámon, mint lelkész, professzor, egyházi főjegyző és a Protestáns Teológiai Intézet rektora ezt az elvet követtem. Hitem fényében egész életemet és munkámat odaszenteltem az unitarizmus és a szabadelvű vallás ügyének. Elkötelezettségemben igent mondtam az emberi élet szentségére, az emberiségre és Istenországára.”

Mai tanítványai, munkatársai meggyőződéssel valljuk, igazoljuk, hogy valóban, egész életét odaszentelte az unitarizmus ügyének, szerezett anyaszentegyházának, népének. Szellemi örökségét, példamutató magatartását, rendíthetetlen istenhitét, áldozatkészségét, rendszeretét, pontosságát, komoly felelősségtudatát köszönettel megőrizzük és örökkéként átadjuk az utánunk következő nemzedékeknek.

Rezi Elek

Az ember

A vallástörténelemben egyedül Jézus értékelte igazán az ember nagyságát. Tanításának alapállása: az ember Isten teremtménye (1Móz 1,27; Mk 10,6; Mt 19,4), testből és lélekből álló lény (1Móz 2,7). Egyedülálló értéke és méltósága Istentől ered. Nagyságát és különleges hivatását az Ószövetség azzal szemlélteti, hogy az ember a többi teremtménnyel szemben Isten képmása, és hivatva van uralkodni az egész természet felett (1Móz 1,28). Az istenkép az emberen nem állhat egyébben, mint az ember szellemi természetében, jóra való képességében, bölcsességében, igazságában és szeretetében, melyeknek csíráit lelkében hordja.

Jézus az erkölcsi valóság középpontjába a szellemi-erkölcsi erővel megáldott embert helyezi. Minden emberben adva van a felemelkedés képessége és lehetősége; az erkölcsiség kialakítása egyet jelent az ember önmegvalósításával. Ez az önkifejtés kemény küzdelemmel jár, melyben az győz, aki személyes kapcsolatban él Istennel, mint Atyával és ember-társával, mint felebarátjával, tiszteli az erkölcsi értékeket, és azok megvalósítását kötelességének tartja. A küzdelem eredményeként Isten gyermeke erkölcsi személlyé tökéletesedik.

Jézus kiemelte az erkölcsi személy szabadságát és felelősségét. Az ember kötelessége, hogy szabad legyen és eszménye is a szabadság legyen. Szabadok vagyunk isteni hivatásunknál fogva, tanítja Jézus, s ha mégis szolgák leszünk, szabadokká válhatunk újra, mert megvan bennünk az Istenhez való felemelkedésünk képessége. Az ember szabadakarata az erkölcsi világrend alapja és egyúttal végső célja.

Isten atyaságából következteti Jézus az emberiség egységét, mert „az egész emberi nemzetséget” Isten „egy vérből teremtette” (ApCsel 17,26). Az istenképmás alapvető lényege és joga Isten gyermekeinek testvérisége és egyenlősége (8). Mi emberek mind egymásnak testvérei vagyunk, ezért bármilyen megkülönböztetés ember és ember között ellentétben áll Isten akaratával. A mások feletti felsőbbség szerzésének egyedüli módja Jézus szerint a mások szolgálatában való kiemelkedés.

Felfogásunk szerint az ember nincs egyedül, magára hagyva a világban, Istennel életközösségben van, atyai szeretetének körében él és dolgozik (ApCsel 17,28). Az embernek Istenhez való viszonya Jézus szerint teljesen lelki-erkölcsi természetű, lényege a bizalom, hűség és szeretet.

Az ember istentisztelete és Isten magatartása az emberrel szemben lényegében erkölcsi cselekedet (Mt 6,1–34; 7,1–21; Lk 11,1–13). Jézus a külső vallási tekintélyeket is abból a szempontból értékelte, hogy szolgálják-e vagy akadályozzák az embernek Istennel való személyes kapcsolatát. Istennek az emberhez és az embernek Istenhez való viszonya az istenfiúsági viszonyban áll fenn. Mindenki Isten fiává lehet, amennyiben Hozzá hasonlónak lesz és az Ő akaratával megegyező életet folytat. Az erkölcsiség az istenfiúság tudatából táplálkozik, benne az emberi élet isteni méltósága és rendeltetése jut kifejezésre és lesz létté a cselekedetben.

(Erdő János: *Jézus erkölcsi tanítása*)

145 éve

1868. április 23-án született
VÁRI ALBERT lelkész, teológiai tanár, író,
az Unitárius Irodalmi Társaság elnöke.
60 éve, 1953. szeptember 22-én halt meg Kolozsváron

1868. április 23-án született Firtosmartonosban. Tanulmányait a székykeresztúri Unitárius Gimnáziumban kezdte, s 1885-től a kolozsvári Unitárius Főgimnáziumban folytatta; itt érettségizett 1888-ban. A kolozsvári Unitárius Teológián szerzett lelkészi oklevelet 1892-ben. Lelkészi szolgálatát a kénosi egyházközségben kezdte, ahonnan 1905-ben az újonnan alakult székelyudvarhelyi egyházközség hívta meg lelkészének. Szolgálatát alatt épült fel Pákei Lajos tervei alapján az új templom. 1908-tól a kolozsvári Unitárius Főgimnázium vallásstanára; a Teológiai Akadémián előbb óraadó, majd rendes tanár, 1933–1937 között dékán.

1905–1910 között az Unitárius Szószék szerkesztője, 1922-től társ-szerkesztőként, 1929–1938 között egyedül szerkesztette a Keresztény Magvetőt.

Tanulmányait, könyvismertetéseit a Keresztény Magvető, Unitárius Közlöny, Unitárius Szószék közölte. Széles körű irodalmi munkásságot fejtett ki; tagja, majd alelnöke is volt az Unitárius Irodalmi Társaságnak.

(Forrás: Romániai Magyar Irodalmi Lexikon)

Mért vagyok én unitárius?

(részlet)

Bevezetés

Nem vagyok én ellensége egyetlen vallásnak sem. Tudom, hogy mindenik jót akar. Mindenik az Isten tiszteletére s az emberek megbecsülésére tanít. Ki hibáztatná a mezőt azért, mert nem mind egy színű virágok teremnek rajta? Ki kárhozná az erdőt, mert a madarak nem mind egy hangon énekelnek benne? Nem szebb-e a határ a különböző színű, alakú és illatú virágokkal megrakottan, mintha mind pipacs vagy ibolya nyílnék rajta? És nem vonzóbb-e az erdő, mikor a legkülönbözőbb madarak dalától visszhangzik, mintha mindenütt csak a rigók énekét hallanók? Vajon szebb volna-e ez a világ, ha mindenki csak egy hitet vallana, egy nyelven dicsérné, és egy úton keresné az Istent? S nem sokkal szebb-e így, hogy különböző templomokban imádkozunk, s különböző utakon járunk, de mindenütt ugyanazt az Istent keressük, s mindenütt ugyanahhoz a jó Atyához érkezünk. Ne hibáztassa hát senki a dicső emlékü hitjavítókat azért, hogy a keresztény vallás egységét megbontották s az embereknek különböző utakat mutattak az Isten keresésére. Ők ez által nagy jót tettek; mert szabadságot adtak arra, hogy lelkünk szerint gyakorolhassuk a vallást, s keressük az Istent. Nem vezet senki minket, mint szokták a vakokat, s nincsen kijelölve egyetlen út, melyről letérnünk nem szabad, hanem jogunk van a különböző utak közül azt választani, amelyik nekünk a legjobbnak tetszik. Ez nagyon helyes dolog, mert csak a kis gyermekeket kell kézen fogva vezetni. Nagy ember a saját lábán szeret, s azon tud is járni. Ha valakit mindig támogatnak s vezetnek, nem lesz önállósága s nem tud egyedül járni. Olyan lesz, mint a karóval támogatott oltóvány, amely azután sem állja az idők viharait. Jól tették hát azok a dicső emlékü reformátorok, hogy minket vallási tekintetben is nagykorúságra emeltek. Így hát szabadságom van, hogy akármelyik vallásnak legyek a követője. Az állam törvényei is jogot adnak, hogy mindenki azt a vallást kövesse, amelyet akar.

Az emberek külsőleg sem mind egyformák, de még inkább különböznek lelkileg. Az egyiknek értelmi ereje nagy, a másiknak szíve érzése

mély. Az egyik a képzelet szárnyain ismeretlen világok távolában jár, a másik a kézzel fogható valóságon nem tud fölülemelkedni. Mindenkinek más a vágya, reménye, felfogása és gondolkozása.

Ha végigmegyünk a virágos mezőkön, az ott nyíló sok szép virág közül az egyik ember a piros szegfűvet, a másik a szerény ibolyát, a harmadik a büszke pipacsot, a negyedik az ártatlan liliumot kedveli. Éppen így vagyunk a különböző vallásokkal is. Némelyik katolikusnak, másik reformátusnak, a harmadik lutheránusnak, s a negyedik unitáriusnak vallja magát. Jól teszi. Ha lelkében megvan győződve a maga vallásának igazságáról, ragaszkodjék ahhoz, dolgozzék és áldozzon érte. Csak a képmutatás volna rút, amelyet Jézus a mi közös mesterünk is a leghatározottabban kárhoztatott. Én tehát éppen azért, mert nem tudok és nem akarok képmutató lenni, nyíltan kimondom, hogy nekem a többi vallások között leginkább az unitárius vallás tetszik.

A látszat csal

Ennek a vallásnak a hívei talán a legkevesebben vannak. Nagy vagyonnal nem rendelkeznek. Amijök van, azt sem az uralkodóktól kapták, hanem áldozatkészségből gondos takarékossgal gyűjtötték. Templomaik egyszerűek, s nincsenek képekkel s aranyozott drágaságokkal feldíszítve. Papjaik sem különböztetik meg magukat, ruházataikat más emberektől. De nem ezekből ítélem meg én a vallást. Ezek csak külsőségek, melyekre okos ember nem sokat épít. Gazdag emberek között is van sok bűnös, szegény emberek között pedig sok becsületes. A szép külső is takarhat rossz szívet, míg az egyszerű ruha alatt is lakozhatik nemes lélek. Egy egyházat sem ítélek el gazdagságáért s a külső pompa kifejtéséért, csak az esetben, ha ezeket szemfényvesztésre használná. De viszont a szegénység sem ok előttem arra, hogy szeretettel ne közelítsek feléje. Ami pedig az unitáriusok csekély számát illeti, erre azt mondom, hogy nem a „széles út” viszen az üdvösségre, amelyen a nagy sokaság jár, hanem a „keskeny ösvény”, amelyen csak kevesen járnak. Jézus is 12 apostollal indult el, s lám, ma sokan vannak követői. [...] Nem azt nézem hát én, hogy hol vannak többen, hol van a nagyobb külső fény és pompa, hanem azt, hogy hol van az igazság, amely az én lelkemet a legjobban kielégíti, s hol találom meg azt a lelki erőt, amely a tiszta erkölcs útjain járni segít.

MÁJUS

Balázs Ferenc

Búcsúszó és köszöntés

Abban is van mindig valami öröm,
Mikor valakit hátam mögött hagyok.
Valakit, valamit.
Fogva tartottak, lekötöttek.
Most újra magam vagyok.

Nem sajnáltam tőlük soha magamat,
Kinyíltam feléjük, mint nap felé a virág.
Szólottak, szólottam.
Mindig egyformán, mindig ugyanúgy,
Jó barát, hű barát.

Harang voltam: Kongtam, ha kongattak,
Ismerős hangú, kedves, bátor.
De néha, de néha
Szerettem volna kiugrani
A torony ablakából.

Tudtam: ezer titkot rejt a szívem.
Tudtam: milyen kevés, ami kifeslett.
Más arcok, más hangok:
S én is más leszek, vakítóbb,
Fényesebb, szebb.

Futnom kell a régi arcoktól,
Új társak kellenek új földön.
Akkor majd, akkor majd
Szólani fogok új nyelveken,
Magam is meglepődöm.

Mikó Ferenc

Megtérés

Nagyszerű dolog utazni. Új világot felfedezni, új ismerősökkel találkozni, új élményekben részesülni. Valamilyen oknál fogva az ember szeret összepakolni, felkerekedni, máshol időt eltölteni. Nomád őseink is ezt tették. Soha nem mondanánk, hogy ők turizmus céljával mentek Rómába vagy Bajorországba. De az utazás varázsa az ő kalandozásukban is benne van.

Érdekes módon, akármilyen szép helyen is járunk, akármilyen kellemes dolgokban van részünk, egyszer csak megszületik a honvágy. Az ismerősök, a rokonok, a család hiánya, amit alig tud valami enyhíteni. És ilyenkor ugyanolyan vággyal, sőt talán még nagyobb, mint az indulás volt egykoron, elindulunk hazafelé. Értékes volt az út minden pillanata, csodálatos élmények voltak, DE a családot semmi sem tudja helyettesíteni. A szeretteink, akiket nap mint nap látunk, akik örök, szoros köteléket nyújtanak, akik ismernek bennünket, akik tudják, hogy mi volt gyermekkorunk beceneve, melyik a kedvenc süteményünk, azokat nem tudjuk másokkal pótolni. Ezért térünk haza mindig, bármilyen messze is mennénk. A görög nyelvben eredetileg a megtérés azt jelentette, amikor a halak a Jordán folyón lefelé úszva megtértek, amikor a víz a Holt-tengerbe ömlött és kezdett túl sós lenni. Újabb és újabb helyre mennek, de mindegyikük megtér, és visszamegy szülei ívási helyére, az otthonába.

Bármilyen messzire is utazunk, mindig megtérünk otthonainkba.

És Isten segítségével tudunk mi itthon, Erdélyben is boldogak lenni.

100 éve

1913. május 26-án halt meg
SZENTKATOLNAI BÁLINT GÁBOR
keleti utazó, nyelvész, kolozsvári egyetemi tanár

Egykori nagy keleti utazónk nyomában.
Bálint Gábor, a harminc nyelven beszélő tudós zseni

Erdély legkeletibb csücske, a mai Kovászna megye, a régi Orbai-szék több jelentős keleti utazót és felfedezőt adott a világnak. Gondoljunk csak Kőrösi Csoma Sándorra, aki Indiában és Tibetben töltött évtizedeket, vagy Barátosi Balogh Benedekre, aki beutazta Mandzsúriát és Japánt. Kettejük életműve viszonylag jól ismert itthon és külföldön, de harmadik „társuk”, a Szentkatolnán született nyelvzseni, Bálint Gábor neve egyelőre még csak keveseknek mond valamit. Éppen ezért, történetész és mongolista lévén, vállalkoztam életútjának felderítésére, és szerepének tudományos újraértékelésére.

A nyelvzseni és utazó életútja

Bálint Gábor 1844. március 13-án született egy kis székely faluban, Szentkatolnán. Bakk Pál, helyi tanító szerint már gyermekkorában megmutatkozott kivételes tehetsége. A kitűnő tanuló ifjú egyben nagyon csibész gyerek is volt, és nem tűrte a falusi iskolai fegyelmet. Mivel unta a falusi tanító óráit, nem is vett részt rajtuk, hanem inkább a közeli templomtoronyban játszott. Szülei ezért átvitték Kézdivásárhelyre, majd több erdélyi városban is tanult. Már gyerekkorától kezdtek „ráragadni” a nyelvek: édesapjától megtanult németül, majd sorra elsajátította az ókori klasszikus nyelveket: a hébert, valamint a görög és latin nyelvet, majd megtanult angolul, franciául is. Mire leérettéssé vált, már tizenkét nyelven beszélt, sőt tanulmányai alatt már segítette társait is. Ezt követően Bécsben, majd Pesten tanult. Érdeklődése akkor kezdett a keleti nyelvek tanulmányozása felé irányulni. Kezdetben a török követségen próbált nyelvtanárt keresni. Pénz híján ez az igyekezete majdnem kárba vészett. Szerencsére találkozott a világhírű magyar turkológussal, Vámbéry Árminnal, aki támogatta a tehetséges ifút. Bálint nemsokára írt egy török

nyelvtankönyvet, melyet máig jól lehet használni. Másik meghatározó élmény volt számára, amikor joghallgatóként a Pesti Egyetemen megismerkedett Fogarasi János akadémikussal, aki éppen egy magyar nyelvi szótárt szerkesztett. Sőt, szerencséjére a Magyar Akadémia éppen akkor keresett egy fiatal nyelvtudóst, aki elutazna az Orosz Birodalomba, hogy a mongol és a mandzsu nyelvet tanulmányozza. Fogarasi ajánlására Bálint Gábort küldték ki, aki „gyorsan” megtanult oroszul és finnül, de belekezdett a mongolba és a mandzsuba is, hogy kinti munkáját el tudja végezni. Még elutazása előtt, 1870-ben katolikus hitét elhagyta, és felvette az unitárius hitet. Az 1870-es években előbb a Kaszpi-tenger partján élő mongolokhoz utazott, majd fáradtságos, több hónapi utazással eljutott Urgáig, a mai Ulánbátorig, ahol a mongol mellett elsajátította a mandzsu nyelvet is.

Katolikusból unitárius

Önéletrajzi naplótöredéke vall arról, hogyan lett a fiatal Bálint Gáborból unitárius. Elmondása szerint már kiskorától félt a kínzó képektől a szentkatolnai katolikus templomban, különösen Péter és Pál apostol szobrai tettek rá rossz hatást. Már 1854-ben, alig tízévesen kimaradt a helyi iskolából, és magánúton végezte tanulmányait. Saját szavaival élve „erőszakolt templomozás miatt” hagyta félbe elemi szintű tanulmányait. Valószínűleg az erőltetett vallásosság miatt váltott többször iskolát fiatal korában. Előbb Székelyudvarhelyen, majd végül 1864-ben Nagyváradon, a püspöki líceumban tanult. Szülei kívánságát akarta teljesíteni, akik papnak szánták. Bálint aztán végül egy év múlva, 1865-ben szögre akasztotta a csuhát, és nem lett pap. Saját vallomása szerint az ott látottakat és hallottakat sem testileg sem szellemileg nem bírta. Ezek után nem szolgáltat személyes adatot hitéről, naplójában 1868/1869-es évből csupán a következő feljegyzést tette: „Ez év tavaszán cseréltem föl a nekem mindig ellenszenves római katolikus vallást az unitáriussal.” Új hitét aztán élete végéig megtartotta.

Viták és küzdelmek

Bálint Gábor 1875-ben érkezett haza, amikor is magántanári kinevezést kapott a Pesti Egyetemen. Páratlan nyelvtelhetségét azonban csak rövid ideig kamatoztathatta. Fogarasi János halála után egy ideig Arany János támogatta. Karrierjét az törte meg, hogy szakmai vitája támadt a

„szobatudós” Budenz Józseffel, aki szintén török és mongol nyelvi elemzéssel foglalkozott, bár tehetsége jócskán elmaradt a Bálint mögött. Ezt akkori hatalmával kárpótolta. Az Akadémiai Könyvtár Kézirattári adatai szerint Budenz nem javasolta az egyetem vezetőinek Bálint alkalmazását, mert, ahogyan levelében kifejtette, nincs olyan jelentős irodalma a mongol és mandzsu nyelveknek, hogy azt külön érdemes legyen tanítani. Érdekes módon, Bálint eltávolítása után változott a helyzet, és éppen Budenz lett az ural-altaji tanszék vezetője. Történt ez annak ellenére, hogy hazatérte után beszámolóinak hallatán több akadémikus, köztük Vámbéry Ármin, Hunfalvy Pál és Ballagi Mór az akadémia külső tagjának is ajánlotta őt. Az 1870-es évek végén azonban elmérgesedett a „finn nyelvészek”, vagyis Hunsdorfer (Hunfalvy) és Budenz, valamint Bálint Gábor között a vita. Előbbiek az akadémiai pozíciójukat felhasználva minden tudományos közegből kiszorították Bálintot, és nem engedték műveinek megjelentetését. Addigra Bálint megjelentette a burját nyelvről készített leírását, amely meg is jelent a Nyelvtudományi Közlöny számában. Ezenkívül megjelentette a *Párhuzamok a magyar és a mongol nyelv terén* című rövid, de nagyon fontos nyelvészeti elemzését, amelyben azt állította, hogy a magyar nyelv a turáni nyelvcsalád tagja. [...] Bálint Gábor 1879-ben bejelentette önkéntes száműzetésének tervét, és el is hagyta az országot.

Külföldi elismerések

Tizenkét éves külföldi élete során változatos munkát kapott. Előbb az oszmán birodalom különböző tartományaiban kamatoztatta kivételes nyelvtudását. Olyan fontos bizalmi állásokat nyert el, mint pénzügyi ellenőr. Feleségével, Spielmann Rozáliával bejárta a Közel-Keletet és Európa déli részét, ahol újabb nyelveket tanult meg. Az 1890-es években arról értesülhetünk, hogy az Athéni Egyetemen arab nyelvet oktatott, vagyis magyar léte-re görög nyelven magyarázta el az arab nyelvet, és írást. Akkoriban nem volt olyan tudós Európában, aki ennyi nyelvet tudott volna, sőt Bálinthoz hasonló szinten művelte volna. A nagy magyar tudósunk akár két hét alatt is megtanult egy új nyelvet. Még Széchenyi Béla expedícióján Dél-Indiában hihetetlenül gyorsan megtanulta a tamil, vagyis dravida nyelvet, majd amikor megbetegedett Sanghajban, két hétig kellett várnia a hazafelé menő hajóra, még betegen is megtanult japánul, melyet később oktatott is az egyetemen. Röviden úgy jelle-

mezhethnénk, hogy külföldi száműzetése sikeres volt, hiszen bizalmas és megtisztelő állásokat nyert el Európa-szerte. Úgy foglalhatnánk össze tevékenységét, hogy amibe belefogott, azzal mindig sikert aratott. Mégis ő volt az, aki egy nemzetközi nyelv, az eszperantó bevezetése mellett kardoskodott, hogy másoknak ne kelljen a sok nyelv megtanulásával sok időt elpocsékolni.

Végre itthon

Az 1890-es években a székely rendek Jakab Elek történész vezetésével mozgalmat indítottak, hogy hazahívják, és itthon katedrát ajánljanak Bálintnak. Először az Akadémián próbálkoztak, de ott Budenz és Hunfalvy miatt nem értek el eredményt. Ekkor maguk a székelyek fogtak össze, sikerült kieszközölniük, hogy a vallás és közoktatási miniszter kinevezze Bálint Gábort a Kolozsvári Egyetem ural-altaji tanszék vezetőjének. Bálint Gábor 1893-ban foglalta el állását, ahol tizenkilenc évig tanított. Ekkor Kolozsvárott a diákok olyan nyelveket ismerhettek meg, mint sehhol Európában, ráadásul mindezt egyetlen egy embertől! A nyelvek közül csak ízelítőül: japán, kabard, dravida, mongol, mandzsu, és sorolhatnánk. Kis ideig finnt is tanított, de azokat az órákat jobbra arra használta fel, hogy bebizonyítsa az akadémikusok hibáit, és elvesse a finnugor nyelvészet létjogosultságát. Talán ő volt az egyetlen, aki ezt szabadon meglehetett, hiszen megvoltak a nyelvi ismeretei hozzá. Érett korára a hazatért tudósnak legnagyobb riválisa, Budenz József is megbocsátott, főleg, miután rájött, hogy Bálint mongol gyűjtése kincset ér. Ekkor hirtelen az Ethnographia leköszölte a mongol népköltészetről szóló elfekvő tanulmányát. Bálint ekkor már nem foglalkozott a fővárosiakkal, hanem az erdélyi tudományos műhelynek, az „Erdélyi Akadémiának” adta le mongol történeti témájú munkáját, melynek címe: *A mongol császárság története*. Szintén ott jelentek meg kaukázusi, kabard tanulmányai is. 1901-ben újraértékelte a magyar honfoglalás értelmezését, és az eredeti, görög, latin és héber források alapján, valamint saját keleti néprajzi megfigyeléseiből újraértékelte a magyar történelem korai szakaszát, és megállapította, hogy a hun birodalom népei közé tartoztak a magyarok ősei is. Ezen elmélete azóta ismét létjogosultságot nyert, miután a nyugati és keleti tudósok újraértékelték a hun birodalom történetét. A hihetetlen munkabírásu és tudásu Bálint 1912-ben nyugdíjba vonult, és

sokak megdöbbenésére a következő évben meghalt, magával vitte hatalmas tudását, melyre azóta sem volt többé példa hazánkban. [...]

Mai megítélése

Bálint Gáborról az első igazi méltatás 1944-ben történt. Míg a háború éppen zajlott Kolozsvár közelében, addig az Erdélyi Múzeum-Egyesület a keleti utazó és nyelvtudós születésének 100. évfordulójára emlékezett. Ezt a megemlékezést a romániai helyzet miatt nem követte további. Szentkatolna tanítója, Bakk Pál törte meg a hallgatást, és 1969-ben közreadta az általa Bálint Gáborról gyűjtött helyi megemlékezéseket. A rendszerváltást követően, 1994-ben, születésének 150. évfordulójára Szentkatolnán és Kolozsvárott egy tudományos ülést tartottak, ahol megjelent néhány magyar tudós: Szegedről Berta Árpád, Budapestről egy japán vendégprofesszor, Senga Toru. Ők szintén méltatták Bálint munkásságát. Ennek sajnos nem lett magyarországi folytatása. Szülőfalujában, Szentkatolnán nagy kultusz övezi a tudóst. [...]

Élete évszámokban

1844. március 13-án született Szentkatolnán

1871-ben a Magyar Akadémia felkéri, hogy utazzon Ázsiába, és tanulmányozza a mongol és a mandzsu nyelvet.

1871–1874. Utazásai Oroszországban és mongol területeken

1875–1877. A Budapesti Egyetem (ma ELTE) magántanára

1877–1878. Részt vesz gr. Széchenyi Béla indiai expedíciójában

1879–1892. Önkéntes száműzetésbe vonul, az oszmán birodalomban dolgozik, majd Dél-Európa városaiban egyetemeken tanít.

1893–1912. A Kolozsvári Egyetem ural-altaji tanszék egyetemi tanára.

1895. Zichy-expedíció tagjaként a Kaukázusban jár.

1913. május 26-án váratlanul meghal Temesváron.

dr. Obrusánszky Borbála

(Forrás: *Egykori nagy keleti utazónk nyomában. Bálint Gábor, a harminc nyelven beszélő tudós zseni.* Megjelent az Unitárius Élet 2006. május–júniusi számában.)

Szentkatolnai és a magyar nyelv

Munkájának [*Tamul (dravida) tanulmányok – Studia Tamulica*] grammatikai első részében azt mutatta ki, hogy a magyar nyelv ősi formájában hangtanilag, alaktanilag és szótanilag az összes északi turánság nyelvei közül legközelebb áll a déli turánság tizenkét testvéryelvéhez, ezek között is elsősorban az óriásilag kimagasló, régi és gazdag irodalmú tamul nyelvhez, amely minden tekintetben kiállja a versenyt magával a szanszkrit nyelvvel. Munkájának második, vagyis szótári részében a főbb közép-turán, a mandzsu, mongol, török–tatár nyelvekből vett adatokkal próbálta igazolni, hogy a tamul nyelv olyan gyökökre és képzetekre ad kézzelfogható magyarázatot, amikre az éjszaki turánság aprócseprő nyelvei még kerékbetörő vallatással sem képesek.

Hogy ez az elmélet milyen visszatetszést keltett a magyar nyelvészek körében, ahhoz el kell képzelni azokat az izgalmas és ádáz küzdelmeket, amelyek a múlt század 70–80-as éveiben nyelvünknek és eredetünknek egyrészt a finnugor, másrészt a török rokonítása körül zajlottak, némelykor az egyéni becsületbe tipró heveséggel. És íme, most előáll egy külső habitusában is mongol dúvad, aki sem az egyik párthoz nem csatlakozik, sem a másiknak nem tolja szekerét, hanem azt állítja, hogy a magyar nyelv az egyik legősibb és legönállóbb altaji nyelv, amely hangtanilag, nyelvényagilag és nyelvtanilag éppoly kevésbé szorul a finnugor nyelvekre, amint a mongol, török–tatár vagy mandzsu nyelvek sem szorulnak ezekre az éjszaki – mint ő nevezte – „csiribiri” nyelvekre. Bálint Gábor ezt az álláspontját már 1877-ben kifejtette híres »Párhuzam«-ában, melynek címlapjára Geszer khán regéjéből ezt az idézetet tette: „Barildaja la!” (Birkózzunk, la!)

Ez a kihívás Hunfalvyéknek és Budenzéknek, általában a finnugor nyelvészeknek szólt, s a tisztelet hangjának mellőzésével (ez azonban az ellenfél táborából is hiányzott) olyasfélét írt, hogy a finnugorsággal legföljebb a tücsök módjára füttyürészgető kalevalás finn, vagy a gyerekesebbnél gyerekesebb vallásos mitológiát fabrikálgató vogul-féle ember érheti be, s az egész suomi rokonság, melyet főképpen a németek támogatnak (félreismerhetetlenül Budenzre célzott), csak arra jó, hogy a „dicső némettségbe olvadást” tekintsük az egyedüli magasztos dolognak. Amint ismeretes, Arany János az akadémiai ülések alatt azzal szórako-

zott, hogy apró papírdarabkákra tréfás versikéket írt, szándékos kínrímek alkalmazásával. Bálint Gábor »Párhuzam«-ára, melyben Hunfalvyt és a finnistákat szenvedélyesen támadta, ezt a megjegyzést tette:

Igazi vasfejú székel a Bálint:

Nem arra megy, amerre Hunfalvy Pál int.

A versikét átnyújtva Budenznek, bajusza alatt lappangó mosolyával hozzátette: „Nem kell azt bántani”. De bizony e bölcs arany-tanácsnak nem lett foganatja: Hunfalvy a tamul- és a mongol-elméletet nyilvánosan „svihákság”-nak nevezte, amivel vérig sértette Bálint Gábor érzékenységet. Ezt a sebet élete végéig hordozta, elfeledni soha nem tudta.

György Lajos

(Forrás: *Bálint Gábor emlékezete. Egy kolozsvári egyetemi tanár oroszországi és belsőázsiai nyelvtanulmányai.* Erdélyi Magyar Tudományos Intézet, Minerva, 1945.)

JÚNIUS

Bartalis János

Egy-akolban...

Most fényt, színt, illatot,
mindent, ami összegyűlt bennem,
átadok az Istenségnek.

Utat, merészet, bátrat,
ősi szent dalt,
versek nem-sejtett új ízét,
e bús föld énekét,
mellyel nekivágtam a világnak.

Az örök Rendeltetésbe elértem.
Már oly mindegy: mi vagyok?
Hús erdei patak
miképp tükröz tiszta csillagot?

Egy-akolban békélten betértem.
Együtt vagyok már veletek.
Nyáj-társaim: Hold, Hegy, Csillagok,
Föld, Porszem, Emberek.

Alázat a szövetségre

A közösségeket szervezni, megtartani törekvő emberek sokszor elmondják: nehéz összefogni az embereket, az egyéneket. Közös munkánkban sokszor szembesülünk azzal a ténnyel, hogy a közösségi összefogásra való hajlandóság fordítottan arányos az anyagi jóléttel, igényekkel, kényelemmel. Hiányoznak az igazi szövetségek életünkéből, pedig minden lépésünkben szükségünk volna szövetségre.

Szövetség a szülő és gyermek közötti viszony, a barátság, az iskolai közösség, a házasság, a gyülekezet stb. Szövetség minden két vagy több ember között fennálló viszony, mely tudatosan azért alakul ki és működik, hogy mindkét fél számára áldásos, méltányos, biztonságot nyújtó legyen. Így köt a Bibliában is szövetséget az ember Istennel vagy felebarátjával.

Miért vagyunk egyre kevésbé képesek szövetségre? Egy lehetséges válasz az, hogy a szövetségkötéshez elengedhetetlenül szükséges az alázat. Csak az az ember akar szövetséget kötni, aki bevallja, belátja, hogy egyedül nem képes mindenre, segítségre van szüksége, s nem szégyelli más-tól, közösségtől kérni a segítséget. Az ószövetségi nép is volt nemegyszer híján az alázatnak, s semmibe vette az Úrral kötött szövetséget, de mindig lehajtotta a fejét, amikor visszatért, s felelevenítette azt.

Szülő és gyermek kapcsolatában, barátságban, házasságban, közösségben, gyülekezetben éljünk alázattal, adjunk jóindulattal, s fogadjunk el hálával, s ez az egyensúly áldottá teszi életre szóló szövetségeinket.

135 éve született

MÁRKOS ALBERT tanár, tankönyvíró, műfordító

1878. június 4-én született a Nyikómenti Tarcsafalván. Az elemi iskolát szülőfalujában végezte. Középiskolai tanulmányait Székelykeresztúron kezdte és a kolozsvári Unitárius Főgimnáziumban fejezte be 1896-ban. A kolozsvári egyetemen szerzett magyar–latin szakos tanári oklevelet.

Középiskolai tanárként a kolozsvári Unitárius Főgimnáziumban működött 1939-ben történt nyugalmába vonulásáig.

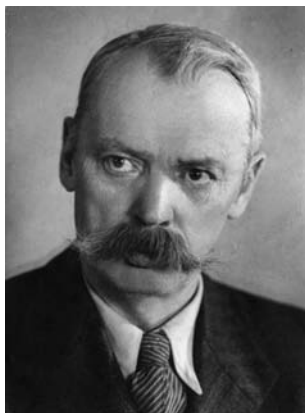
Nyelvészeti cikkei, székely anekdota-feldolgozásai, pedagógiai vonatkozású írásai az iskola évkönyveiben jelentek meg. Fordított angolból és románból. Tagja volt az *Unitárius Irodalmi Társaságnak* és az EME választmányának. Nagy gondot fordított a nyelvtisztaságra; a 20–30-as években az ő latin tankönyveiből tanult az ifjúság.

Munkái: *Latin nyelvtan és olvasókönyv gimnáziumi kezdő tanulók részére*. Kolozsvár, 1922; *Latin mondattan és olvasókönyv a gimnáziumok V–VII. osztálya számára*. Kolozsvár, 1924; *Nagyajtai Kovács István*. Kolozsvár, 1926 [Unitárius Könyvtár 14–15.]; *Római régiségek és a latin irodalomtörténet rövid foglalata a lyceumok V–VII. osztálya számára*. Kolozsvár, 1929; *A nyelvtisztaságra való nevelés*. Különnyomat az EME 1934-i vándorgyűlésének emlékkönyvéből. Kolozsvár, 1935).

A II. világháború alatt magyar nyelvre fordította Kénosi Tözsér János és Uzoni Fosztó István *Az Erdélyi Unitárius Egyház története* című kéziratban maradt latin nyelvű, monumentális munkáját. A mű első kötete nyomtatásban több évtizedes késéssel, 2005-ben jelent meg Balázs Mihály szegedi professzor előszavával, Hoffmann Gizella, Kovács Sándor és Molnár B. Lehel szerkesztésében.

Székelykeresztúron halt meg 1949. november 17-én.

(Forrás: Romániai Magyar Irodalmi Lexikon)

Mért vagyok én unitárius?

(részlet)

A múlt

Ismerem a többi vallások tanításait is, de úgy érzem, hogy ezt az igazságot és lelki erőt az unitárius vallás tanításaiban találom meg. Sokat olvastam ennek az egyháznak a történetét attól kezdve, amikor Dávid Ferenc 1566-ban megalapította s János Zsigmond Erdélyben törvényesítette. Ez a 360 éves történet az üldözések és megpróbáltatások hosszú sorozatát mutatja. Volt idő, amidőn megfosztották törvényes jogaitól, elvették vagyonát, megtiltották a maga igazságainak a terjesztését. De azért nem csüggedett ez a maroknyi tábor. Összetartott, mint a vadtól üldözött nyáj. És a szenvedés nem elcsüggedésre, hanem még nagyobb erő kifejtésre indította. Látom, amint a Báthori fejedelmek idejében halálos csapásra készülnek ellene, Bethlen Gábor és I. Rákóczi György alatt elveszik templomait, I. Leopold korában megfosztják iskoláitól, III. Károly és Mária Terézia uralkodása alatt kizárják híveit a hivatalokból, s még azt sem engedték meg, hogy az utcán csoportosuljanak. De mindezek nem törték meg őket, hanem annál lelkesebb kitartásra és több áldozatra sarkallták, s az elvett templomok és iskolák helyett újakat építettek. Nem vádolok senkit ma ezekért a régi, nehéz időkért és szomorú esztendőkért. Akkor olyan volt a világ. Azt hitték az emberek, hogy Istennek dicsőségét munkálják, ha embertársaikat üldözik. Ma már másképpen gondolkozunk. Ma azt hisszük, hogy Istent sem szeretheti az, aki embertársait nem szereti. Nem vádolok és nem kárhoztatok senkit a múlt szenvedéseieért, de azoknak olvasása közben mindig elgondolom, hogy bizony mégis csak Istentől származott az a vallás, amelyet annyiféle üldözés sem tudott megsemmisíteni. Elgondolom, hogy mégis igaznak kell lennie annak a vallásnak, amelyért annyit tudtak törni, szenvedni és áldozni az emberek.

Az ember

De nem szeretnék a múlt idők erényeivel dicsekedni. A múltra tekintetünk vissza bizonyos önérzettel, de annak érdemeit a magunk érde-

méül betudnunk nem szabad. Éppen úgy, mint az ősök bűnét az utódoknak beszámítani, nem igazságos eljárás. És itt eljutottam az unitárius vallásnak egy olyan igazságához, amelyet a többi keresztény vallásban nem találok meg. Mert mindenik azt tanítja, hogy amit Ádám és Éva követek volt el, teljesen megrontotta az utódokat. Úgy, hogy az ember már születésénél fogva megromlott, bűnös és kárhozatra méltó. Milyen igazságtalannak tartom én ezt a tanítást! Hát érdemem nekem az, ha valamelyik ősöm kiváló ember volt, ha én semmi vagyok. És bűnös vagyok én azért, mert valamelyik ősapám megölte volt a testvérét, vagy elárulta a hazáját? Azt igen is meg tudom érteni, hogy ha valaki valami betegséget szerez magának, az utódain is kiver, mert ez a természet törvénye. Éppen ezért helyesen mondotta Mózes próféta, hogy „megbüntetem az atyáknak vétkeit a fiakban”. De a bűn olyan cselekedet, amit mindenki a saját belátása és szabadsága szerint követ el, s ezért mindenkit csak a saját cselekedeteiért lehet felelősségre vonni. Én nem felelhetek a más hibájáért, de azt sem kívánom, hogy más feleljen az enyimért. A biblia is azt tanítja, hogy „mindenki önmagának áll vagy esik”. Ezért mondom, hogy az unitárius vallás közelíti meg leginkább az igazságot, amely azt tanítja, hogy a kis gyermek születésénél fogva lelkileg és erkölcsileg nincsen megromolva. Annak nincsen még sem bűne, sem erénye. Lehet jó ember is, rossz ember is belőle. Ha jó lesz, ő veszi hasznát, ha rossz lesz, azért is ő bűnhődik. Ez az igazság. Miért igyekezném én a jóra, miért akarnám lelkemet a kísértésektől megoltalmazni, és miért kerülném a bűnt, ha avval a tudattal élnék, hogy őseim bűne úgy is nyomja lelkemet, s attól én meg nem szabadulhatok? Vagy igazság volna az, hogy valaki egész életében a bűn minden útját járja, s mégis érdemes ember legyen azért, mert ősei sok jót tettek és nemesen éltek. Ezeket sehogy sem tudom megérteni, s ezért inkább az unitárius vallásnak adok igazat, amely azt tanítja, amit a közmondás is tart, hogy „minden ember a maga sorsának kovácsa”. Azért éljen becsületesen, lélek szerint minden ember. Fejtse ki Isten adta tehetségeit. Cselekedje a jót. Ne essék kétségbe a fölött, hogy a jóra képtelen eredeti természeténél fogva; de ne is higgye el magát, hogy ő bármi rosszat tegyen, mégis üdvözülni; mert Isten erre választotta el. Akarata ellen senki sem juthat a mennyországba, de erős akarattal mindenki megtalálhatja azt. Ez az emberi akarat művelt sok csodát a tudomány mezején, s ez lesz a jövőben is a haladásnak és fejlődésnek, s ezzel együtt az emberi boldogulásnak legbiztosabb rugója és iránytűje.

Unitáriusok és univerzalisták a Fülöp-szigeteken

Élménybeszámoló az ICUU-konferencia tíz napjáról

Ötven évvel ezelőtt a Fülöp-szigeteken univerzalista hitelveket valló közösség alakult a maga rendjén a katolikus kereszténységből kivált, ún. szabad egyház kebelén, s csakhamar önálló szervezeti formát is öltött. Létrejött némiel hasonló erdélyi unitárius egyházunk születéséhez: alapítója, Toribio Quimada lelkiismerete meggyőződését többre tartotta az előre megfogalmazott hitelveknél, és ő is, ott is vállalta a másként hívés kockázatát. Igaz, ő már korábban és szervezettebben külső segítséget kapott: az egyesült államokbeli univerzalisták felfigyeltek a hasonló hitelveket valló bennszülöttre, és támogatni kezdték az amerikai gyarmaton szabadon szervezhető mozgalmat. S bár az alapító áldozatául esett a politikai érdekek keresztüztüzenek, a nyolcvanas évek végére a közösség biztonságos révbe ért: huszonöt egyházközségével és kétezer hívével az Amerikai Unitárius-Univerzalista Egyház szervezeti egységévé vált.

2012 februárjában az Unitáriusok és Univerzalisták Nemzetközi Tanácsa (ICUU) a Fülöp-szigeteken tartotta éves közgyűlését. Maga a konferencia az ország hétezer szigete közül az egyik legnagyobbikon, Negroson kapott helyet, az unitáriusok „Kolozsvárja”, Dumaguete City óceánparti üdülőjében. A magyar unitáriusok részéről népes küldöttség tette kissé izzadt tiszteletét. Az erdélyi egyházat Bálint Benczédi Ferenc püspök és Kovács István közügyigazgató képviselte, míg a magyarországi egyházrészt Elekes Botond főgondnok és Kászoni József lelkész. Jelen volt még az ICUU meghívására Székely Kinga Réka és Farkas Emőd, továbbá Nagy Gizella nőszövetségi vonalon és Gyerő Dávid az ICUU titkáráként. A hetven résztvevő a világ huszonhat országából érkezett, a legtöbben persze az Egyesült Államokból.

I. nap, utazás – február 4.

Az első nap tulajdonképpen két napot ér, pénteket, amikor elindultam Kolozsvárról, és szombatot, amikor megérkeztem Manilába. Egyedül utaztam a korábban kezdődő ICUU vezetőtanácsai ülésre, a többi magyar unitárius csak a konferencia kezdetére érkezik. Az úton a dol-

gok sablon szerint történtek: repülő Kolozsvárról esemény nélkül, várakozás Bukarestben meglepő nélkül, utazás Amszterdamba rendkívüli nélkül. A hollandoknál ért az egyetlen rossz hatás, a manilai gép késése, egy hóvihár miatt. Rendes időben beraktak a gépbe, délután kettőkor, ott fent azonban négy órát rostokoltunk ülő helyzetben, amíg a reptér feldolgozta a havazás miatti hátrányt.

A kék KLM gépen eseménytelen volt az út, egyedül a *Legénybúcsú II* című hollywoodi film volt maradandó. 12 órát repültünk, a várakozás 4 óráját is beszámítva 16 órát ültünk egy helyben. Manilába déli 2-kor érkezünk, az idő +6 óra otthonhoz képest, a nappali hőmérséklet pedig 28–32 fok. A reptéren meglett a csomagom, taxival mentem a szállóhoz, a recepciónál az amerikai Galen szobatársam várt, aki az ICUU új pénztárnoka. A szoba közepes szintű, jó dolog volt benne az akadozva működő internet, indulás óta nem volt részem benne.

Kicsomagolás után átmentünk Brian ICUU-elnökhöz, értekezés lett belőle a digitális nemzedék vallási igényeiről. Vacsorára a Robinson Mallba mentünk a vezetőkkal, ami a belváros amerikai típusú és szintű bevásárló központja. Vásároltam is gyorsan egy telefontöltésre alkalmas dugaszt, mert az elektromos csatlakozók mérete eltér az otthoniaktól.

A szobában gyors zuhany, Galen szomszéd már horkolt. Levelek mentek haza, ami utazás alatt jött, próbáltam válaszolni. A légkondi zavart kissé, ha kikapcsolom, túl meleg van, ha működni hagyom, túl hangoz és hideg. Valahogy kialakul. Holnap, vasárnap, Kolozson helyettes prédikál. A temetés miatt kicsit ideges vagyok, vajon hogy lesz, bonyolult a helyzet, hátralékos a család. Fejfájással, tompa aggyal, „még seholy semmit nem csináltam” érzéssel alszom el, az átmeneti napok tudnak ilyenek lenni, amikor útban van az ember valamihez.

II. nap, Manila – február 5.

Ma vasárnap van, ezért is friss lelkesedéssel pattant fel a szemem, s még azért is, mert 9 órát aludtam az éjjel. Igaz, többször felébredtem, mert ha kikapcsoltuk a légkeverőt, meleg volt, ha meg vissza, túl szeles volt a fújása. Galen amerikai szomszéd rendben volt, az elején horkolt csak, de lehet, én is megtettem. Vasárnapi fekete nadrág, szürke vasalt ing. Pauline ausztrál platinaszőke kolleganő biztatott, hogy tartsak vele, fogadott egy taxist 3 órára, nézzük meg Manilát. Úgysem volt egyéb tervem, s úgysem lenne más alkalmam erre – rendben! Vissza a szobába,

átöltöztem rövidnadrágba, s egy Boy nevű idősebb úr dzsipjében nekivágtunk a városnak. Elég jól beszélt angolul, csak nehezen lehetett érteni az ákcentusát. Előbb a régi spanyol várost néztük meg, amit a hódító hispánok építettek, egy Szent Ágoston-templom 1571-ben épült. Megálltunk egy bazárnál a csecse becsét nézelődni, ahogy a Kaláka énekli. Aztán a Malacanang negyedbe mentünk, amit fegyveres örök vigyáznak, mert ott lakik a fülöpök elnöke, egy korrupt klán sarja. Az épület szép volt, de a személyi kultusz hangulata visszatetsző. Onnan a kínai negyedbe jutottunk, ami pont ugyanolyan zsúfolt, koszos és zajos, mint máshol a világon. Aztán megnéztük a felhőkarcolók üzleti negyedét, ez Pauline kedvence volt, lévén, hogy ő üzletasszony. Végül az óceán partjára mentünk, ahol akvárium is lett volna, ha meg akartuk volna nézni, ehelyett a kultúrházat bámultuk meg, amit Marcos diktátor épített 1974-ben kortársra, Csáuseszku betonstílusában.

Egy után értünk vissza, gyorsan visszaöltöztem a fekete rendbe, mert indultunk az unitáriusokhoz. Három kisbuszba tették be a csapatot, mert közben már megjött vagy 25 konferenciázó. Az első gyülekezet teljesen bennszülött, tagalog, azaz fülöpi nyelven tartják a tiszteletet egy szegények lakta külvárosi negyedben. Egy betonoszlopokra húzott tető alatt gyülekeznek, az utcára nyíló udvarba jól behallatszik az autóduda és a gyermekzsivaj. Ebből különösen sok van, a gyülekezetben is, tele

Manila tömegközlekedési eszköze az amerikai katonai terepjárókból átalakított jeepney

*A manilai
székesegyház*

van fiatal családokkal és még több kisgyermekkel, 3–12 évesből volt a legtöbb, ötvennél is többet számoltam, felnőtt sem volt annyi. Egyszerű, szinte primitív a vallásuk, de olyan átéléssel vallják, hogy irigylésre méltó. Megélt hitük erejét érezve ugyanaz a csodálat fogott el, mint az indiai unitáriusok között. Én 5–6 gyermek mellé ültem, akik kisiskolás létükre mind tudtak angolul, és segítettek énekelni, és fordították az istentisztelet tudnivalóit. A végén egy 7–8 éves forma adott nekem egy papírszívet, amin egy pár hasznos fülöpi szó volt angolra fordítva, az egyik az alma volt éppen, és a kislány neve és iskolája. Sajnos a nagy kavardásban kiesett a zsebemből, bánom.

Hosszú csevegés és búcsúzkodás után elindultunk a másik unitárius csoporthoz, közben egy palacsintasütő helyen megálltunk estebédet enni. Már sötét volt, amikor 7 körül megérkeztünk a Metro Manilának nevezett második gyülekezetbe, ami teljesen más volt az előzőhöz képest. Egy katonák őrizte városnegyedben gyülekeznek egy NGO székházban, vagyis nem „rendes” templomban. A tagság Manilában dolgozó amerikai unitáriusokból és velük rokonszenvező tanult fülöpökből áll, sokkal kevesebben vannak és főként sokkal erőtlenebbek, mint a bennszülöttek. Az istentisztelet is közepes érzés volt, utána bolond-felé elvitt beszélgetés volt arról, hol mit jelent unitáriusnak lenni.

Kilenc is elmúlt, mire visszaindultunk a szállóhoz. A bejáratnál egy Ernesto nevű sötét úr mindenféle vacsorahelyet ajánlott, mi inkább a szálloda közepesnek minősített vendéglőjében ettünk. Steve közölte

nagy fáradtan, hogy reggel korán kell indulni a reptérre, aztán Cathy Cordes, a UUPCC igazgatója is bevánszorgott még nyüzögőbben, most jött a reptérről. A szobában macskamosdás, Galen szomszéd hamar elaludt, én gyorsan írtam haza a családnak válaszolva rövid jelzéseikre, majd a mai napot véstem képernyőre.

Ismeretterjesztő nap – mondhatnám, ami Manilát illeti, de a helyi unitáriusoknak hála annál több: hiterősítő nap is lett nekik köszönhetően. Bizakodva nézek a következő napok konferenciázására, a nemzetközi munkának van értelme, ha a manilai bennszülöttek erős közösségére gondolok.

III. nap, Dumaguete-be – február 6.

Huh, a tejfől mátlól megvastagodott, mert olyan meleg van, 35 fok felett este tíz után is, hogy tiszta víz vagyok gépelés közben. Manilában rohanós reggel volt, a nigériai küldöttek mellett reggeliztem, akik mondták a magukét azon a nyelven, rám se bagóztak, a hittestvérré. Taxival mentünk a reptérre, de olyan forgalom volt, hogy a szállótól másfél órát mentük azt a pár kilométert. A bejutás sem ment könnyen, sorba kellett állni vagy ötször, amíg beértünk a Cebu Pacific légitársaság kapuihoz. Persze fizetni kellett 200 pesót, mert reptéri használati díj nélkül nem mehet az ember sehova. Cathy Cordesszel lődörögtünk kicsit, ittam egy fülöpi teát tejjel, és a sárga gépet fényképezgettem. Felszállás után pedig, hihetetlen módon, egy tiszta vas repülőgépet nyertem azáltal, hogy vászoltam a légi kisasszonyok kérdezte reklámkérdésre.

Dumaguete egyórai járatra van Manilától, a reptéren taxik vártak, és sokkal fullasztóbb melegben a South Sea Resortba, a konferencia helyszínére vittek. Ott még sehol senki nem volt, mert az ICUU-program csak másnap kezdődött. Farkas Emőddel leszek egy szobában, a fürdőmedence mellett levő E4-es apartman a miénk, szúnyoghálók védelmében, pálmafák árnyékában.

Kora délután Galen, Jill és jómagam Nihal házigazdával a belvárosba mentünk, bevásárlásra. Előbb egy copyshopban papírt és füzetet vetünk, utána egy italboltban bort, sört, csipszet és mogyorót. Délután 4-re értünk vissza, akkortól három óra vezetői gyűlés következett Brian elnök szobájában. Közben egy közepes földrengés is ért, az ágy nem mozgott alattunk, de a poharak mellettünk igen. Nyugisan ültünk a helyünkön, mert ha a falak nem repedtek meg, semmi vész.

A vacsora a városban volt, mert a konferencia szállójában a szakácsok hagytak csapot s papot, és az állítólagos cunami veszélye elől a hegyekbe menekültek. IARF-tárgyú beszélgetés folyt Wolfgang, Ellen és Pauline asztalánál. Kisbusszal füllesztő melegben vissza a szállóba, közben Emőd írt: a magyar küldöttség jól megérkezett Manilába, ott mit kell csinálni? Jill is jelezte, hogy több konferenciázó végül nem jön el, repülőjegy vagy vízum baj okán. A szobában nem megy az internet, ezért a recepcióhoz gyűttem le levelet írni haza. Tiszta víz vagyok, úgyhogy igyekszem viszsza a szobába, mert ott legalább van léghűtés, ha nincs is világháló.

Utolsó lazább nap volt ma, a meleget, az utazást s a gyűlést leszámítva. De nyilván nem gondolom, hogy az egész tekergés lesz, elvégre én sem szórakozni jöttem ide, mint a székelő apa a viccbe, amikor beviszi a fiát a kocsmába. Csak most kezdődik a java.

IV. nap, megnyitó – február 7.

Éjjel többször megbredtem, nagyon meleg volt, pedig a légkeverőt menni hagytam. Rövidnadrágos reggeli alatt a cseh Petrrel és az angol Celiával egyezkedtem a közgyűlésre való európai beszámolókról. A tea lógatós volt és gyenge, ezért ma tervem ellenére kávét ittam, ami sokkal jobb volt. Délelőtt egy páran bementek a városba vásárolni, de mivel én a tegnap már kiizzadtam magam, nem mentem velük. Inkább megírtam az európai beszámolók összefoglalóját, s a saját választási beszédemet.

Ebéd előtt Steve-hez, az ICUU ügyvezetőjéhez baktattam át, de csak később volt segíteni való a szervezésben. Ebédre már a női konferenciázók is megjöttek, otthonról Nagy Gizi tiszteletes asszony volt jelen egyedül. Kicsit panaszkodott, hogy mennyi mindenben nem ért egyet a vezetőikkel – bólogattam, hogy van így az ember. Utána a konferenciai táskákat raktuk össze, mert 3-tól volt az általános konferenciai eligazító, az erdélyiek: Bálint Benczédi Ferenc, Kovács István, Farkas Emőd és Székely Kinga Réka meg sehol nem látszottak. A repülőjük késett, épp csak beértek a kezdő programrészre. Ez a fülöpi házigazdákkal való társalgás volt, minden egyházközségből jelen volt két-három tagjuk, bemutatkoztak, és az épülő bentlakási projektet árulták elég olcsón.

A vacsora előtt csak 10 perc volt szabad, ennyit örültünk egymásnak magyarokul, ugyanis közben megjött Elekes Botond is Kászoni Józseffel. Utána én megint munkába estem, mert a vacsora alatt helyi méltóságokat kellett szórakoztatni. A kormányzó, a polgármester és az egyetem

rektora ült a bársonyszékben, nekem a rendőrfőnök jutott szomszédul. Elég művelt fickó volt, értett a dolgok egy részéhez. Vacsora után rögtön kezdődött a hivatalos megnyitó, két óra ünnepély következett istentisztelettel, helyi táncokkal, a helyi vezetők túl korán való díjazásával – hiszen még meg sem kezdődött a munka. Mindenki túl fáradt volt a végére, nyúzott kis társaság lettünk. Én még bájcsevegtem kicsit a kapitánnyal, de alig vártam, menjen már haza.

Vacsora után az erdélyi társaság egy asztalhoz ült, kivéve Kingát, aki valami feminista amerikai nővel társalgott. 11 körül tértünk haza, a medence mellett sétálva Kovács Istvánnak eszébe jutott, hogy fürödni kellene. A kifüggesztett fürdési program éppen 11-ig tartott, megegyeztünk, nem zajongunk, hátha nem raknak ki a vízből. Úgy is lett, fürdőrucogóban 5 perc múlva a jó hűvös medencében pihogtunk Csaba királyfi örökösei. Amikor a medence széléhez érkeztünk, a parti reflektoroktól elvakítva nem láttam jól, egy asztalra akartam tenni a törülközőt. Hát az asztalon két bakancs, bennük két láb, mellettük pedig egy automata géppisztoly! Az éjjeliőr ült ott, akit a turisták kirablása elleni védelemre fogadtak fel minden nap, szóltanul nézte az illegális fürdőzőket, bizonyára megszokta már a kihágásokat.

Egy órányit ültünk a vízben, utána Kovács elővett egy nagy tábla szalonnát, amit idős Gyerő Dávid küldött meglepetésnek otthonról, Sepsiszentgyörgyről. Nagy csoda, hogy a vámnál nem vették el, azon ugyanis tilos áthozni az állati eledelt. Kenyér és hagyma híján valami német magvas ropogóssal ettük, de azzal is nagyon jólesett! Jóllakva s eltelve vissza a szobába, nagyon fülledt meleg van mindenütt. A szobában ugyan nincs, de ott zörög a légkondi. Holnap kezdődik a közgyűlés, sok tenni-valóm lesz, főként a jelentéstétel, a jegyzőkönyv írása és a választások.

V. nap, közgyűlés 1. – február 8.

Mára túl sok jutott a gyűlésből. Elfáradtam. Időben keltünk Emóddal, éjszaka a légkondi ment végig, mégis izzadtan ébredtem. Reggelinél megkezdődött a beszélgetést a végrehajtó bizottságban, egy csésze kávé mellett. Készítettem magam a sok mindenre. A reggeli áhítat katasztrófa volt, egy mexikói unitárius előben fordította spanyol nyelvű liturgiáját angolra. Az öö-ből több volt benne, mint a lényegből. A végén csokoládé úrvacsora volt, ahol csokoládékockákat osztott szét a népnek – nem tudtam, sírjak vagy kacagjak rajta.

A közgyűlés 9-kor kezdődött, a délelőtti ülészakban a jegyzőkönyv írása volt a dolgom, valamint az előző jegyzőkönyvek bemutatása és elfogadtatása. A gyűlés folytatása előtti félórás szünetben az otthoni egyházközségi kérésekre válaszoltam e-postán. Főként a lelkeszi jelentés feltöltése van napirenden. Délután a közgyűlés a tagszervezetek jelentését hallgatta meg. Én a közép- és kelet-európai egyházak beszámolóját mutattam be, nagy sikerrel.

Szünetben a kávé nesz volt, mert e keleti filippínószok lusták voltak rendes kávé főzni. Utána megint gyűlés orrvérzésig, de csak átvitt értelemben. Vacsora alatt ideges voltam a választási beszédem miatt. Este 8-kor volt ugyanis a jelöltek választások előtti bemutatkozása. Az én titkári tisztségemre a jelölőbizottság nem állított más jelöltet, bizonygatva, hogy az egész világon én vagyok a legjobb unitárius titkár, így megint önmagammal kellett megbirkózni. A többi tisztségre már akadt más jelölt is, a bemutatkozásuknak több tétje lévén, mint az enyémnek. Este a Fülöp-szigeteki unitárius hazaiak tartották az esti áhítatot, az afrikai testvérek jókat zenéltek melléje. Utána mangó margueritas volt műsoron a bárban, majd sörivás a medence partján. Eric Cherry a nevének megfelelő cseresznyepálinkát kapott Botondtól, meg is volt hatódva nagyon. Holnap könnyebb nap lesz, egy előadás vár rám az erdélyi unitárius demokrácia helyzetéről.

VI. nap, konferencia 1. – február 9.

Könnyebb nap lett a csütörtök, mert alig volt valami, amiben csütörtököt mondhattam volna! Reggel kanadai áhítattal indult a nap. A fiúk reggeli után bementek a városba szájat tátani, én nekiültem megírni a délutáni előadást. A témám demokratikus folyamatok az erdélyi unitáriusok szervezetében és vezetésében. A mellettem levő szobában Kovács István izzadt a maga előadásán. Délelőtt tulajdonképpen csak ez történt számunkra. A konferencia délelőtti előadója persze egy fülöpi nő volt, aki az itteni társadalmi igazságtalanságról értekezett.

Ebéd előtt írtam keveset hazafelé, az új központi állások után érdeklődnek többen, elküldtem nekik a munkaköri leírásokat. Nagyon meleg lett, 40 fok körül. Ebéd alatt a seattle-i lelkésszel ültem, aki alsórákosi testvéreiről kérdezett.

Az előadásomra kétszer került sor, hogy a velem párhuzamosan előadókat is meg lehessen hallgatni a többi kiscsoportban. Az első kora dél-

Manila

Az utca

után volt, a második kora este. Elég jól sikerült, sok kérdés volt, sőt kommentár is elég. Az estin összerúgtam a port az ugandai küldöttel, aki csak a vitatkozás kedvéért kötekedett a demokráciaelmélettel, de tartalmi meglátása nem volt. A két előadás között volt a circle group, ami a napi események kiscsoportos feldolgozása, én egy indiai, egy fülöpi, egy amerikai és egy angol társaságába kerültem.

Vacsora előtt az óceán partjáról telefonáltam haza, számolják már a napokat, még hányat kell aludnunk? Utána Kászoni Józsefet hallgattuk esti istentiszteleten, a hangulat amerikaias lett nagyon. Nem volt sok erőm az esti tevékenységekhez, 10 körül már ágyba kíváncsoztam. Nem tűnt nehéz napnak, mégis elfáradtam, az előadás, mint a prédikálás ott-hon, mindig elszívja az erőmet.

VII. nap, konferencia 2. – február 10.

A péntek is konferenciás tartalommal folytatódik. Kezdetben bacont ettünk Emőddel everything (minden) omlettel, ami azt jelentette, hogy a kisasszony mindent rászórt, ami a keze ügyében volt. Az indiai Harrison Kingsley áhítata keresztény volt, hamar belelendült a prédiká-

lásba. A délelőtti előadó az ENSZ unitárius irodájának igazgatója volt, aki a szervezet vallási tevékenységéről adott elő úgy általában. Mivel annyira ez nem érdekelt, és mivel Kováccsal tegnap lemaradtunk a városnézésről, ma délelőtt inkább azt választottuk.

Egy Dany nevű motorkerékpárossal, itteni nyelven tuktukossal mentünk be a városba, miután napozókrémmel jól bekentem magam. A tuktuk a fülöpiek népszerű taxija, motorbiciklire szerelt kóbor alatt, ahova 5–6 ember is befér. A belvárosban baktattunk a zsúfolt utcákon, István pénzt váltott, Emőd fotóztatott, én izzadgattam. A piacon kötötünk ki, rengeteg gyümölcs között, estére vettünk is mangót, papáját, ananászt. Kovács duriant keresett, de csak éretlen volt belőle.

Az óceán partjára értünk ki a piacról, a szél itt sokkal erősebben fújt, jólesett nagyon. Mindenféle árusok rontottak ránk, s elrontották a sétánk nyugalalmát. A napszúrás elől a felbukkanó Dany tuktukjába menekültünk, ezer taxis közül épp ő járt arra? Az is lehet, végig követett minket a hátunk mögött. Hazafelé megálltunk egy pékség előtt, hogy az utolsó adag szalonnához kenyeret vegyünk. Éppen ebédre értünk haza, Gizi és Kinga jól letolt, hogy hol tekeregtünk, de csak a női féltés szólt belőlük.

Délután a nap fő előadására siettünk, amit Paul Rasor amerikai teológus tartott. Tulajdonképp a vallásban használt metaforák fontosságáról szólt, jó volt, bár többet vártam tőle. Délután volt a kiscsoport mai összejövedele, a téma ma a vallási türelem. Mindenki saját történetekkel

Negros szigetén

jött, én, hogy a többségi keresztények nem vették be az egyházak európai tanácsába az unitáriusokat.

Vacsora után szabad program következett, így David Usher angol lelkes hívására az óceán partján masíroztunk egy fél mérföldet, hogy egy tengerész kultúrházban helyi különlegességeket ismerjünk meg. Este a medence mellett hálálkodással megettük az utolsó adag otthoni szalonát is.

VIII. nap, közgyűlés 2. – február 8.

E fülöpöki rendezvénynek kettős jellege van: közgyűlés a szervezeti határozatoknak és konferencia a vallási témáknak. Az első és az utolsó, azaz mai nap a gyűlésezésé volt, a két középső pedig az előadásoké és beszélgetéseké. Ma szombat, a pihenés sabbathja otthon, a gyűlésezés munkájáé itt a távolban. Reggeli után rögtön kezdődött a közgyűlés utolsó része, ahol kissé megváltoztattuk a költségvetést, és megtartottuk a választásokat. A vezetőtanács tagságát mind újraválasztották, kivéve az afrikai képviselőt, aki egy Fulgence nevű fekete hittestvér lett Burundiból.

Mint akik jól végezték dolgukat, ebéd előtt beraktak hat-hét kisbuszba, s felvittek a hegyekbe egy pálmaültetvény oldalába, egy Azálea nevű étterembe, ahonnan szép kilátás nyílt az óceánra. Ebéd alatt az indiai unitárius elnökkel értekeztünk az indiai vallási helyzetről. Délután egy Balinsasayao nevű tóhoz vittek volna, de egy földrengés pár napja beomlasztott egy hidat, nem tudtunk felmenni. Csoportkép-készítés közben kis baleset történt, Mike ausztrál hittárs beesett egy gödörbe, de előbb elütött pár embert, közülük Brian elnöknek lejött a nagy lábujjáról a körme.

Visszavittek hát a szállóba a buszokkal, aki akart, városnézni ment, én pedig a régi-új vezetőtanács első ülésére baktattam. Kiértékeljük a rendezvényt, majd egykettőre megterveztük a 2012-es évet. A helyi unitárius egyháztagok jelenlétét hiányoltam, ezenkívül nem volt semmi hiányérzetem. Az ősszel viszont számíthatunk egy európai ICUU-konferenciára Kolozsváron!

Az esti program vacsorával kezdődött, amit ma nem az óceán partján, hanem a fehér függönyös teremben szolgáltak be nekünk. A nőszövetség vezetői között ültem, az ősszel Marosvásárhelyen lesz egy nagy nemzetközi női összefogás. Az esti program a záró istentiszteletből állt, az

alkalomra egy sebtében hevenyészett kórust is toboroztak. A fénypont a Silliman egyetem Kayag táncsoportja volt, akik egy törzsi, egy spanyol, egy iszlámi és egy bambusz táncot lejtettek.

A búcsúzások közben sok fényképezés volt, a kiszolgáló lányok csokra mindenkivel külön képet akart megörökíteni. A nap végén a Likha nevű kultúrházban búcsútevékenységet folytattunk, hiszen holnap kirándulás-nap lesz, amin csak a fele vesz részt a társaságnak, a másik fele pedig hazamegy.

IX. nap, kirándulás – február 9.

A ráadás nap célja az volt, hogy meglátogassunk egy párat az itteni unitárius egyházközségekből. Reggel a konferenciázók fele hazaindult, ezért reggeli után búcsúzkodás volt a program. A másik fele beült hat kisbuszba, és kétfelé oszlott, tudniillik szabadon lehetett választani két útvonal között. Egyik csoport délnek indult, mi pedig északra – a magyar unitáriusok mind egy irányban mentünk. A csomagunk a szobában maradt, estére visszajövünk még.

Egyőrai járásra volt az első egyházközség, egy Siapo nevű faluban. Egy hegy lábánál van a hely, rossz, köves úton, benne puritán beton-templom fogadott csupasz falakkal, ajtók, ablakok nélkül. A lelkész egy túl öreg, tapasztalt férfi volt, aki teljesen karizmából prédikál, nem képzettségéből. Húsz nő és tíz férfi jelent meg a fogadásunkra, s vagy harminc gyermek és fiatal. A liturgiát a gondnoknő vezette angolul, a lel-

*A siapoi
gyülekezet*

kész csak az imát és a prédikációt mondta bennszülöttül, amiből egy kukkot sem értettünk. Mi is bemutatkoztunk sorra, majd a püspökünk köszöntötte őket, és megáldotta a gyülekezetet ékes magyar nyelven, amit persze nekem kellett angolra fordítani, onnan még ők le bennszülöttre. Gyűjtést is kértek a közösség javára, kaptak is szépen, amit friss, zsenge kókuszdióval háláltak meg. A gyümölcs a héjában volt még, lecsapták a tetejét egy nagy késsel, majd mi egy szívószállal kiittuk a tejet, kb. fél liter volt benne. Akkor a karddal felvágta a héját, s egy héjdarabbal kikapartuk a húsát, ami puha volt és édes, nem kemény, mint az itthon kaphatóké. Egy hangosan és szépen éneklő karizmatikus fiú sokkal jobban tudott angolul, mint más. Szóba is álltam vele, kiderült, Amerikában élt egy ideig, de valami történt vele, mert egy bolondokházában kötött ki, s azóta is orvosi felügyelet alatt él. Egy szerelmi történet miatt folyton büntudata van, s úgy érzi, büntetnie is kell magát. Most éppen a lábait szurkálta össze, az egyiket be is kötötte, de a rongyokból szörnyű szag áradt, biztos, meg volt fertőzve a sebe. Elég bizalmasan elmondta a dolgait, csak úgy önmagától. Próbáltam biztatni, hogy szeresse kicsit jobban saját magát, mert Isten is szereti, őt is. Azt mondta, megpróbálja.

A beszélgetés annyira megrázott, hogy a hátizsákomat a templomban felejtettem, benne minden irattal, útlevéllal és pénzzel. Szerencsére már a falu végén észrevettem, a kisbusz nyomás vissza, szinte beragadt a sáncba. Hát egy kislány már jött szembe velünk egy motorbiciklis fiú mögött, hátán a zsákkal! Jólesett, hogy vigyáztak a vendégek dolgaira. A főútra visszaérve egy Scooby's nevű gyorsétkezdében etettek meg ebédre. Mérgesek voltunk, hogy a helyi ételek helyett hamburgert vagy rántott csirkét kellett fogyasztani. A kirándulást azonban nem az ICUU, hanem a fülöpöki egyházi főnökök szervezték, úgy, ahogy.

A második egyházközség, Samoyao teljesen a hegyek tetején volt, ezért másfél órát másztunk fel a köves úton, az alsórákosi Tepe útjára emlékeztetett, ahol az Olt menti találkozóra zötykölődtünk. Ez a második gyülekezet egy sokkal szegényebb faluban volt, annyira az Isten háta mögött, hogy az indiai földhözragadtságra emlékeztetett. Földművesek élnek benne, akik kókuszdiót, papáját, mangót és banánt termesztenek. A csirke, a malac, a kutya az udvaron vagy a házban, kedve szerint. A gyermekek mind mezítláb jöttek a sárban, vízben, épp eleredt az eső. A templom itt még szegényesebb, ha lehet ilyen, s a kezek meg kérgesebbek. A lelkész itt az előző öreg pap fia, nem sokat tud angolul, a gondnok

fordította a beszédét, aki fiatal, jártas és lelkes vezető. Itt az volt a jó, hogy a prédikálás helyett beszélgetés alakult ki, ahol a vendégek és háziak kérdeztek egymástól. A faluban utána bámészkodtunk kicsit, mindenütt kakasok voltak az utcán kikötve, a kakasviadal nagy divat erre felé.

Délután indultunk vissza, le a köves úton, 6 körül értünk vissza Dumaguete-be a szállásra. Kis pihenő után vacsora jött a maradék csoporttagokkal az óceán partján. Végül Elekes Botond borral kínált, utolsó este lévén. A társaság nyüzött volt, lélekben mindenki készült már haza. Én is fáradtan bambultam, a beszédek többsége elment a fülem mellett. A csomagolást reggelre hagytuk, és ágyikába bújtunk – ilyen korán még egy este sem sikerült.

X. és utolsó nap, Manila – február 10.

Indulásból inkább dumaguete-i búcsúnap ez, s csak érkezésből lett manilai. Utolsó reggel volt a South Sea Beach Resortban, a helyieken is érződik a dolog vége, alig volt valami a reggelineél az asztalon. A kanadaiakkal ismerkedtem meg jobban, Alan Boyle, Sylvia Krogh és Marilyn Gaa volt az asztaltársam. A dél-afrikai Roux is ott evett velünk.

Csomagolásom hamar ment, a parton a gyöngyhalászoktól még vettem egy pár csecsebecsét. Kinga elhagyott táskáját kereste, Emőd a halászokat fényképezte a parton, Ferenc maradék pénzét költötte, István pedig elment egy holland bambuszkereskedőhöz látogatóba. Mi Steve-vel 11-kor kimentünk a reptérre előkészülni, a többiek is utánunk szotyogtak lassan. A Cebu-társaság elég jól igyekezett a beszállással, hamar ment minden. Volt még egy óra az indulásig, szájtátásra beültünk egy nemzetközinek mondott kávézóba. S ha már a szájunk tátva volt, be is töltöttünk ezt-azt rajta, én például mangólevet. Gizivel a kenyai testvérekkel beszélgettünk, az egyik Nairobiban, a másik Kitengeléban világi prédikátor. Aszongyák, jobban állnak, mint a fülöpiek, egyedül csak vizük nincs. Három óra tőlük a tanzániai határ, a legtöbb turista onnan indul fel tőlük a Kilimandzsáróra.

A manilai járat egy óra helyett kettőt tartott, mert a gép nem tudott leszállni. Jill és Steve mellett ICUU-tennivalókról beszélgettünk. Hosszú várakozás volt a csomagokra, Gizi elment az ausztrálokkal a másik terminálra, ma indul haza Dohán keresztül. A Lotus Garden Hotelhez tízen gyűródtunk egy nagyobbacska taxiba, én fél lábbal álltam, fél

farcsokkal ültem. A szállodára mintha meglepetésszerűen törtünk volna rá, mert még egy szoba sem volt kitakarítva. Várakozás közben az utolsó San Miguel sört ittuk meg Steve-vel, utána ketten egy szobába hurcolkodtunk.

A délutáni esőben elbattyogtam a Robinson Mallba utolsó vásárlásra. Mangót, lekvárt, mogyorót, rumot, szárított mangószeleteket vettem nehéz hátizsákba. Egy hosszú rúdra csavart csipszet eszegettem, ebéd híján éhség gyötört. Esőben mentem vissza a Lotusba, tiszta víz lett a szandálom.

Kicsit matattam a csomagokkal, majd Kevin recepciónak igyekeztem kifizetni a maradék szobákat. Nem ment könnyen se, gyorsan se, végül 40 perc alatt sikerült neki kiszámolni a végső összeget, s búcsúzás előtt már a hitelkártyámat is használni tudta.

A fiúk is épp akkor érkeztek meg a fülöpöki légitársasággal, Ferenc atyát jól megfizették a határértéket meghaladó súlyú csomagjáért. A szobák elfoglalása itt is eltartott egy darabig, Emődöt megint egy pótágyba akarták fektetni. A szobában kis megbeszélést tartottunk, több elmélet is született arra nézve, hármuk közül ki is aludjon a földön.

ICUU-csoportkép

A vacsorahely kiválasztása nem ment könnyen, felette két táborra oszlottunk. Végül többen lettünk azok, akik menni akartunk, valami új helyre. Beültünk hát két kis taxiba, és egy Seafood Dragon Gate nevű kínai étterem fele igyekeztünk, amit a reptérről jövet szemeltem ki. Hogy mi nem tudtuk pontosan, hogy kell odajutni, az egy dolog, de hogy a taxis se tudta, az már nagyon vicces volt. Kiderült ugyanis, hogy ez a harmadik napja egy kiskocsi kormányánál, egész életében kamionsofőr volt egy másik szigeten, Manilát annyira ismerte, mint mi! Látszott is a vezetési mozdulatain, hogy olyan darabosak...

Végül én mondtam neki, hogy merre menjen, s egy felesleges kanyart leszámítva jól odaértünk. A kínai étterem akkora volt, mint egy bálterem, de tiszta üresen kongott, hetünkre éppen nyolc pincér jutott, ott is lihegtek a tarkónkban végig. Az árak az elején magasnak tündek, aztán kiderült, hogy az adagok 3, 5 vagy 7 személyre szólnak, méretes tálakon, amit a kerek asztalon tolnak körbe, hogy mindenki hozzáférjen. Nagy lakomát csaptunk, a Lapu Lapu hal maradt a legemlékezetesebb fogás.

Visszafele a kényelmesek taxival, a kalandorok gyalog jöttek. Út közben a pocsolyákat kerülgettük, de sok nyomort és nélkülözést is. Be-bé néztünk egy-egy karaokeklubba, amelyek bőségben sorakoztak minden utcában. Kovács és én voltunk az előfutárok, akik szétnéztünk a terepen, aztán a kint álldogáló Kásonira mutattunk: ő a gazdag bankár, meg kell kérdeznünk, van-e kedve pont itt karaokét énekelni. Kedve lett volna is, de kockázata is a dolognak.

Tizenegy körül értünk vissza a szállóba, a taxisok már hűvös fehér bort kortyolgattak. Mi is csatlakoztunk, én egyenesen búcsúzó jelleggel, mivel reggel korán indulok a reptérre. Aztán mindenki a szobájába ment, én a jó öreg Steve mellé, megmosdottam, hogy reggel időt nyerjek, éjjélkor ágyba, rövid levél haza, hogy indulok, aztán befelé fordultam, szervusz fülöpöki világ, elalszom!

JÚLIUS

Szemlér Ferenc

Megáldom a betűket

Én minden betűt megáldok,
Mely párás műhelyekből indult útnak
Oda,
Ahol emberek loholva futnak
A pénz, kenyér nyomában
S a kis betűk az elnyűtt szíveket
elkezdik simogatni lágyan,
Hogy nyíljanak benn szép örömvirágok...
Én minden betűt megáldok.

Megáldok én minden betűt,
Mely hangtalan és hangos harsonása
Hitnek, reménynek, emberszeretetnek;
Áldó vigasszal jár-kel mindenütt,
Hogy gyötrelmek közt fájó könnyet ejtnek
S a balzsam írást osztogatja ott,
Hol a gonoszság sajgó sebet üt...
Megáldok én minden betűt.

Én minden betűt megáldok,
Mely az igazság tisztos őre,
Lebírja, ami hazug, álnok;
A jónak azt mondja: „Előre!”
S ha kell: „Nem engedek! Megállok!”
Én minden betűt megáldok.

Megáldok én minden betűt,
Mely lelkeket az ég felé emel,
Nagy, szent eszményekét a harcban
Nem alkuszik meg senkivel;

Minden gyávát, renyhét, lemondót
Felrázni készen felkutat
S álmok, remények temetőjén
Mindig csak fölfelé mutat,
Ahol az égen az élet áldó fénye süt
S forranganak szebb, boldogabb világok...
Megáldok én minden betűt!
Én minden betűt megáldok!

Rácz Norbert

Szavak

Szavakból építettünk magunknak világot.

Szópalotákban lakunk, szórengetegben elvesztődve keresünk pontot mondataink végére, szósisivatagban szomjazunk tiszta igeforrásokat, amelyek néha délibábként szaladnak messze tőlünk.

Szavakból alkottunk magunknak világot.

Puha szavakból, olyanokból, mint az anya lehelete gyermeke arcán, amely nem érinti, csak követi a bőr vonalát.

Tüzes szavakból, melyek sisteregve, perzselve zúdulnak ki a szájból, lávaként égetve mindent maguk körül.

Szerelmes szavakból, suttogó, dúdoló, éneklő, vágyban hevülő szavakból.

Kemény szavakból, sziklából, összeszorított öklökből, száraz, maguknak utat törő vad, romboló szavakból.

Gyászos, jajongó, síró, üvöltő, nyüsztő szavakból, vagy megsemmisítő, mérges, tajtékzó, parttalan, gyűlölő szavakból.

Vagy mézes, hízelgő, émelgő, kétszínű szavakból, vagy könnyed, füttyörésző, kacagó, szabadon szaladó, játékos szavakból.

Szavakból építettünk magunknak világot.

Ám minden szó mögött ott van egy mély, lágy, kedves szó. Egy szó, mely ott táncol a szélben, és amelyet áhítatosan és lassan suttognak a fák, melyre táncra perdülnek a galaxisok, és amelytől izzani kezd egyaránt a kő és a tekintet. Egyetlen drága, folyamatosan kimondódó, soha el nem hallgató, véget nem ismerő szó. Az egy, mely mindenben megjelenik, de mit észre nem vesz csak az, ki odafigyel. Mint a lét igéje a mondatban: nélkülözhetetlen, mégis legtöbbször láthatatlan. Az Ő szava, s egyben a mi legalapvetőbb szavunk. Ebből ered és – új értelemmel megtelve, a kimondó ember jellemét és lelkét hordozva, alakot nyerve, néha szennyesen, máskor ünneplőbe öltözve – ide tér vissza minden kifejezés.

Ma vigyázni akarok szavaimra, hogy legyen bennük muzsika, és táncolva kergessék egymást, hogy simogassanak, és hogy életem legtisztább ingét magukra öltve váljanak eggyé e lét folyamával.

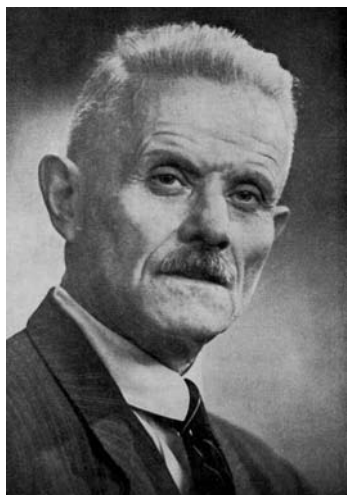
50 éve

1963. július 29-én halt meg KELEMEN LAJOS
történettudós, levéltáros, egyházunk főgondnoka,
az Unitárius Irodalmi Társaság alelnöke,
az Unitárius Teológiai Akadémia felügyelő gondnoka

Ma már vitathatatlan, hogy Kelemen Lajos a 20. századi erdélyi magyar történetírók nesztora volt. Életútja a Bolyaiak városából indult, régi marosszéki székely családból. Kelemen Miklós ítélőtáblai irodatiszt és Csomoss Janka második gyermekeként született Marosvásárhelyen 1877. szeptember 30-án. Az unitárius vallást apai ágon örökölte. Ez az ág, a nagyernyei Kelemen családé, a történelem folyamán egyházunknak lelkészeket is adott, valamint egy alapítványtevőt, Kelemen Benjámint.

Kelemen Lajos elemi és középiskolai tanulmányait szülővárosában, a nagy múltú Református Főgimnáziumban végezte 1886 és 1896 között. Ezt követően 1901-ben Kolozsváron a Ferenc József Tudományegyetemen történelem–földrajz szakos tanári diplomát szerzett, de a teljes jogú tanári képesítéshez szükséges vizsgát csak 1908-ban tette le. *„Alapos, történettudományi ismeretekkel, a korszerű forráshasználat kívánalmainak tudatosításával a levéltári munkára felkészülten”* hagyta el az egyetem padjait – írja Szabó T. Attila. Az Erdélyi Múzeum könyvtárhoz került napidíjasként, itt működött 1907 őszéig, amikor az unitárius Egyházi Képviselő Tanács a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanárának választotta. A következő évben pedig az Unitárius Egyház levéltárosi állásának a betöltésére is felkérték. Tanárként és egyházi levéltárosként dolgozott 1918 tavaszáig, amikor az őt igazán megillető helyre, az Erdélyi Múzeum levéltárosának nevezték ki. Ettől fogva valóságos életterévé, otthonává, műhelyévé a levéltár vált. 1938-ban nyugdíjazták, és ebben az évben a Magyar Tudományos Akadémia kültagjává választotta. A bécsi döntést követően Horthy Miklós kormányzó 1940. szeptember 15-én Kelemen Lajost munkásságának elismeréseképpen a magyar Corvin-lánccal is kitüntette.

Nyugdíjazása ellenére a munkabírási feladatainak még teljében levő Kelemen Lajost Hóman Bálint, akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter, az Er-

délyi Nemzeti Múzeum főigazgatójává nevezte ki. A második világháború végén végleg nyugdíjazták, de továbbra is nap mint nap eljárt a levéltárba, és kutatóként dolgozott 83 éves koráig.

Tagja, majd elnöke volt az Unitárius Irodalmi Társaságnak, felügyelő gondnoka az Unitárius Teológiai Akadémiának. Élete alkonyán, 1960-ban az unitárius egyház a legmagasabb világi tisztségre érdemesítette és főgondnokává választotta. Neve ékesen díszítette ugyan az egyházat, de – Kálnoki Kis Tamást idézve – „az unitáriusok hajóját irányító, kormányzó munkában tevőleges részt vállalni 1960 és 1963 között már

nem tud(hat)ott”. Hosszas ágyhoz kötöttség után 50 évvel ezelőtt, 1963. július 29-én meghalt.

Kelemen Lajos nem a terjedelmes, nagy összefoglaló művek, hanem a kisebb tanulmányok, közlemények, cikkek, adatközlések, ismertetések mestere volt. Tudományos munkásságának könyvészetét áttekintve megállapíthatjuk, hogy a múltból főként a művelődés-, a művészettörténet, néprajz és egyháztörténet érdekelte, de az irodalom- és nyelvtörténet területén is maradandót alkotott. Így lett Erdély legkiválóbb művészettörténésze, az erdélyi történeti néprajzi kutatások úttörője és első munkása. Az ő nevéhez fűződik a középkor-végi és újkori levéltári anyag helynévtörténeti kutatásainak kezdeményezése.

Kelemen Lajos az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltára gyarapodásának, fejlesztésének szellemi irányítója és legodaadóbb munkása volt. A 19. század végén az alig 40 000 (negyvenezer) darabot számláló gyűjtemény az erdélyi történelem és társadalom rendkívül gazdag, több mint 600 000 (hatszázezer) dokumentumot tartalmazó levéltárává fejlődött.

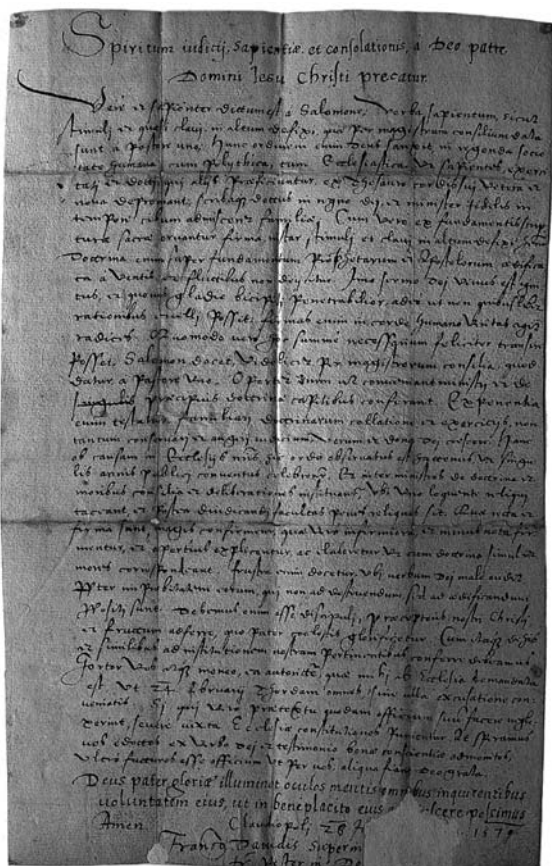
Molnár Lehel

Unitárius levéltárügy

Sokan nincsenek még ma sem tisztában azzal, hogy a levéltár (archívum) fogalma mit is takar. Egyesek talán azt gondolják, hogy a levéltárban őrzött iratok a múlt különböző, kisebb-nagyobb jelentőségű eseményeiről részletes felvilágosítást tudnak nyújtani, és hogy a levéltár feladata a hozzáforduló magánszemélyek kíváncsiságának kielégítése. Bár ilyen feladatokat is elláthat, nem ez a történelmileg kialakult rendeltetése.

Valószínűleg azt is kevesen tudják, hogy a levéltár eredete korábbi időkre nyúlik vissza, mint a könyvtaré vagy a múzeumé. Míg például a múzeumnak (azaz a múzsák kertjének) az eredete a görögökhöz kötődik, addig az uralkodók tetteit, az állami élet szempontjából meghatározó törvényeket és határozatokat megőrkítő okleveleket már a görögök előtt próbálták levéltárakban megőrizni az elkövetkező nemzedékek számára. Bár teljes bizonyossággal tudjuk, hogy az ókori Egyiptomban léteztek levéltárak, könyvtárak (ezt igazolja a levéltárak, könyvtárak és tisztviselőik említése különböző feliratokon), feltárni még egyet sem sikerült, mivel mind az agyagtéglákból emelt épületek (követ szinte kizárólag a templomok építésénél használtak), mind maguk a dokumentumok könnyen pusztuló anyagból készültek, és ezek az évezredek során megsemmisültek. A legrégebbi fennmaradt agyagtábla-levéltár, könyvtár az észak-szíriai Ebla városában jött létre J. e. 2500–2250 között. Királyi levéltár, könyvtár volt. 16 000 agyagtáblát találtak benne a régészek, ezek közül 5–6000 agyagtábla épen megmaradt. A hajdani Nyugat-Szíriában lévő ugariti városkirályság, majd az ugariti királyság központjában az ugariti levéltár J. e. 1400–1200 között működött és a levéltári dokumentumokat a királyi palota termeiben tárolták. Az Újasszír Birodalom fővárosában, Ninivében Asszurbanipál uralkodó J. e. 650 körül hozta létre a levéltarat, könyvtarat, ahol fennmaradt a Gilgames-eposz, valamint Enúma elis teremtetéseposz. A sort tovább lehetne folytatni, de ebből is láthatjuk, hogy a levéltár létrejöttének elsődleges feltétele az írásbeliség kialakulása volt. A levéltár mindenkori birtokosainak érdekében állt azokat a dokumentumokat megmenteni a pusztulástól, ame-

lyeket szükség esetén bizonyítékként lehetett felhasználni. Ily módon a levéltári anyagot azok az írott dokumentumok alkották, amelyek egyének vagy intézmények számára jogbiztosítást vagy jogi szabályozást jelentettek. Az iratok ilyen funkciója azonban idővel hatályát veszti. Ugyanakkor egyre fontosabbá válik egy másik rendeltetésük: tartalmuk révén lehetővé válik a múlt különböző területeinek tudományos rekonstruálása. Ennek fontosságát különösen akkor értjük meg, ha arra gondolunk, hogy a levéltári anyag összetevő darabjai egyetlen példányok (unicumok), vagy legalábbis nagyon kis példányszámban jöttek létre. Ezért olyan fontos, hogy gondosan őrizzük azokat.

*Dávid Ferenc levele,
mellyel meghívta az
erdélyi unitárius pa-
pokat az 1579. feb-
ruár 24-én Tordán
tartandó zsinatra*

Mindegyik unitárius egyházközségnek van saját levéltára, és ezek a levéltárak elvileg egyidősek az egyházközségek alapításával. A mindenkori lelkész az egyházközség igazgatása folyamán kapcsolatot tartott a püspökével, az esperesével, a patrónusokkal, az állammal, a híveivel, leveleket írt, leveleket kapott, ezek alkották a legrégebbi levéltári anyagot. Később már jól elkülöníthető irattípusok keletkeztek: anyakönyvek, testületi jegyzőkönyvek: egyházközségi önkormányzati szervek keblitanács vagy presbitérium, bírósági jegyzőkönyvek, vizitációs jegyzőkönyvek, törvényrendeleti jegyzőkönyvek, számadáskönyvek, elszámolások, iskolai és egyesületi iratok stb.

A történelem folyamán azonban sok irat megsemmisült. Egyházközségeink életében talán a legnagyobb pusztítást a tatárjárás okozta, majd az ellenreformáció és az 1848-as szabadságharc, legújabb kori egyháztörténelmünkben pedig az 1948-as államosítási törvény. A háborús pusztítások és állami rendelkezések egyházközségi levéltárainkat úgy érintették, hogy vagy tűz martalékává váltak, vagy az állam aktivistái megrostálták és elvitték a dokumentumok azon részét, amelyek úgy mond nem voltak egyházi jellegűek. Sok helyen, ahol az iratok átvészelték ugyan a kívülről érkező pusztításokat, ott a tárolási körülmények és a megfelelő adminisztrációs munka hiányossága miatt mentek és mennek tönkre az iratok. Itt megemlítem azt az anekdotaszámba menő esetet, amelyet egyik idősebb lelkésztársam mesélt, és amelyet ő is hallomásból ismert: annakidején egy-két lelkész iktató könyv helyett iktató szeget használt. Íróasztaluk szélén alulról felfele egy jókora szeget ütöttek át és a beérkező iratokat abba a szegbe beleszúrták.

A gyülekezeti levéltárakban őrzött dokumentumok az egyházközségek történetének elsődleges forrásai. További pusztulásuk esetén az egyházközség történetének kutatása, megírása, felderítése leküzdhetetlen akadályokba ütközik, a történelmi gyökerek elvesztése pedig a jelenben folyó egyházi munkát is megnehezítheti. A saját múltját elfelejtő vagy csak hézagosan ismerő intézmény nehezen tudja a meghatározott társadalmi, kulturális és vallási helyzetben élő emberek között képviselni feladatát. Egyházunk, egyházközségeink történetének ismerete, és az ehhez szükséges dokumentumok, iratok, források, könyvek megőrzése az evangélium hirdetésének eszköze is, ezért az egyházközségi és lelkészi munka fontos része, ami épp olyan odafigyelést követel, mint a hívek gondozása.

Legnagyobb és legértékesebb egyházközségi levéltárunk a kolozsvári Belvárosi Unitárius Egyházközségé. Az 1720-as évek előtt, amikor létrejött egyházi központunk csírája, az egyetemes egyház ügyét a kolozsvári egyházközség intézte élén a püspökkel, aki 1758-ig az egyházközség első papja és az akkori kolozs-dobokai egyházkör esperese is volt. Tehát az egyházközség levéltára az egész unitárius egyházra vonatkozó dokumentumokat, sőt mohács előtti okleveleket is őriz. Erről a levéltárról 1807-ben készült egy úgynevezett *Registrum* (jegyzék), amely a dokumentumokat különböző tárgyak szerint 33 fasciculuszba (iratcsomóba) sorolta. Ilyenek például a testamentumok 1647-től 1715-ig, a typográfiáról szóló levelek, a piaci templom körül levő patikáról és kis boltokról stb. A 2012-es rendezés és dobozolás során kiderült, hogy ezekből a fasciculuszokból már több hiányzik, megsemmisült vagy éppen lappang valahol.

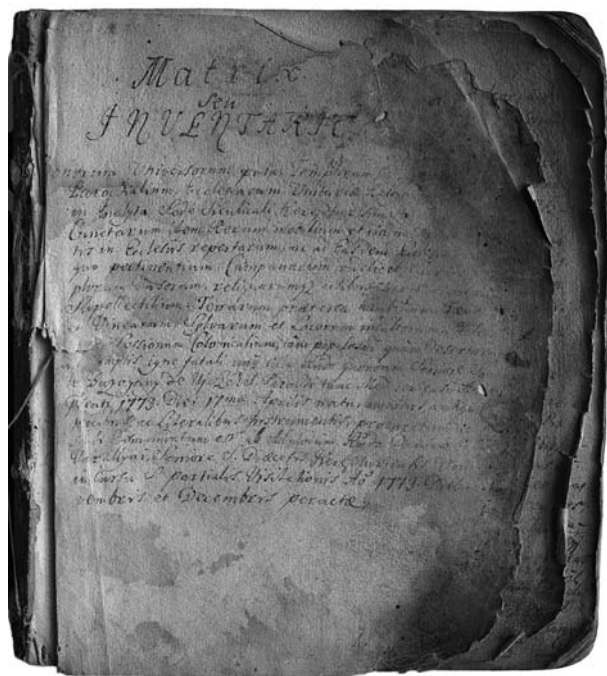
Sok unitárius egyházközségből most is eltűnnek levéltári, könyvtári értékek. 2010-ben magyarországi aukción és bolhapiacon bukkant fel Székelyföldről kikerült iskolai jegyzőkönyv, valamint levelezés, amelyeket azonban sikerült megvásárolnunk.

Kelemen Lajos az Unitárius Egyház egykori levéltárosa már 1917-ben megkongatta a vészharangot és felhívta a figyelmet arra, hogy egyházközségi levéltáraink nincsenek sem tűz, sem lopás, sem elkallódás ellen biztosítva, és „az a tény, hogy székelyföldi anyakönyvet a Szilágyságban találtak meg, és szállítottak be irántunk jó indulattal viseltető egyének, az a tény, hogy egyházközségeink pecsétjeivel ellátott graduálét antiquariusnál találtak meg, s több hasonló eset, mind amellet bizonyítanak, hogy Egyházunk közérdeke parancsolja ezeknek az értékeknek lehető biztonságba helyezését.”

Az egyházközségek levéltári iratainak biztonságos tárolására a Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára adhat legalkalmasabb helyet, ahol korszerű feltételek mellett őrizzük a dokumentumokat, és egyúttal a kutatók rendelkezésére is bocsátjuk, így bekapcsolva a primér forrásokat a tudományos körforgásba. Ez a levéltár a 18. század elején jött létre, amelynek gyűjtőjellege éppen azért alakult ki, hogy az egyházi központ iratai mellett az egyházközségek, az egyházkörök és különböző unitárius családok, egyházi eljárók, teológiai és kollégiumi tanárok, világi személyek iratait összegyűjtse és megőrizze az utókor számára.

Az egyházközségi levéltári iratokra vonatkozóan 2003 júliusában az Egyházi Képviselő Tanács elfogadta azt a javaslatot, ami az elnéptelenedő vagy lelkészek nélküli egyházközségekben található irat együttes megmentésére vonatkozik. Köztudott, hogy a protestáns gyülekezetek, mint önálló jogi személyek, teljes autonómiát élveznek. A gyülekezetek életét a lelkész, a gondnok és a presbitérium vagy keblitanács irányítja. Nagyobb fajsúlyú dolgokban való döntéshez kell a keblitanács jóváhagyása is. A levéltári iratokat is csak az ő beleegyezésükkel lehet elhozni. Az Egyházi Képviselő Tanácsnak 2003-ban hozott határozatának nincs kényszerítő ereje, éppen ezért csak ajánlani tudta, hogy az egyházközségek a legjobb belátásuk szerint döntsenek a levéltári irataikról. A felelősség azonban minden esetben az adott egyházközséget terheli, vagy megfelelőképpen tárolják és őrzik dokumentumait, vagy ha ezt nem tudják teljesíteni, akkor át kell adni a Gyűjtőlevéltárnak.

Sokan megértették ennek a határozatnak a fontosságát, és azokból az egyházközségekből, amelyek felajánlották, levéltári anyagaikat elhoztuk, rendeztük, dobozoltuk, és így bekapcsoltuk a kutatás vérkeringésébe. Itt a ravai unitárius egyházközségből bekerült levéltári anyagából kiemelek egy nagyon értékes dokumentumot, nevezetesen az 1773-ban készült „Matrix seu Inventarium Bonorum Universorum...” címűt, amelynek címlapján olvashatjuk a kötet keletkezését. Eszerint 1773. április 17-én Medeséren a papilak leégett, és az ott lakó esperes keze alatt levő minden hivatalos dokumentum megsemmisült. Éppen ezért az említett év november és december hónapjaiban esperesi vizitációt tartottak, melynek írott emléke ez a „Mátrix”, és amely tartalmazza a keresztúri egyházkör eklézsiáinak minden ingó és ingatlan javainak részletes leírását. Végh Mihály ravai lelkész 1890-ben a Keresztény Magvető hasábjain a ravai egyházközség történetét tárgyalva először tett említést erről az értékes dokumentumról, majd megjegyezte, hogy: „Ez igen becses könyvet az egyházi felsőbbség be kellene kérje – nehogy idővel megsemmisüljön.” Ehhez képest több mint 116 év elteltével 2006 decemberében hoztuk fel Kolozsvárra a ravai gyülekezet levéltári anyagát a Matrixszal együtt. Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy ezt a Matrixot Adorjáni Rudolf Károly volt szőkefalvi unitárius lelkész 1990-ben teljes terjedelmében közzétette a Keresztény Magvetőben.

A ravai Matrix,
1773

Meg kell jegyeznünk, hogy munkánk során a lelkészek nélküli gyülekezetekben egy nagyon erős emocionális kérdéssel szembesültünk. Ha ugyanis valamelyik gyülekezetből elvisszük az iratokat, az már a végtisztesség adásnak a jelét is előrevetítette a kevés lélekszámú hívek körében. A megmaradt egyházközségi tagok ezt a gesztust úgy értékelték, hogy halálra vannak ítélve, a teljes felszámolás fele haladnak, megszűnnek létezni. Még az írott múltjukat is elvisszük. Sajnos a két rossz közül a kisebbik rosszat kell választanunk. Ha az ilyen kis gyülekezetekbe ott hagyjuk a levéltári anyagot, és a hívek szépen elfogynak, akkor végérvényesen mindent elveszítettünk. Mások pedig úgy értékelték munkánkat, mint egy második „államosítást”, amikor nem az állam, hanem most már az egyház akarja elvenni és elvinni a gyülekezet javait, jelen esetben írott örökségét. Ilyen helyeken az egyházközség nem egyezett bele, hogy Kolozsvárra szállítsuk levéltári irataikat. Mi legalább meggyőződhetünk arról, hogy milyen anyagot őriznek, és reménykedünk, hogy előbb vagy utóbb jobb belátásra jutnak.

A Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára, a püspökség intézményi iratai mellett, az évszázadok alatt sok értékes dokumentumot összegyűjtött, amelyek a 16. század második felétől kezdődnek. Ezek közül érdemes megemlítenünk az 1587–1606-os Kolozs-dobokai egyházkör parciális zsinati azaz egyházköri közgyűlési jegyzőkönyvet

A Kolozs-dobokai egyházkör parciális zsinati jegyzőkönyve, 1587–1606

A 17. századból rendkívül fontosak az 1629-től kezdődő zsinati, főtanácsai jegyzőkönyvek, az 1640-es évektől már vannak püspöki vizitációs jegyzőkönyvek, amelyekből az első teljes 1692–1693-as keltezésű. Szintén értékesek a Kolozsvári Unitárius Kollégium iskolafőnökeinek 1626-ban kezdődő számadáskönyvei, az úgynevezett „Fasciculus Rerum Scholasticarum” kötetei, továbbá a kolozsvári kollégium tanulóinak névsorait, az 1660-ban Erdélybe letelepedett lengyel unitáriusok iratai stb.

Levéltárunk több nevezetes unitárius személy írott hagyatékát, levelezését, személyi iratait is őrzi. Ezek közül kiemeljük a Lázár István (1742–1811), Körmöczy János (1762–1836), Kriza János (1811–1875), Ferencz József (1835–1928), Boros György (1855–1941), Kiss Elek (1888–1971) püspökökét, Augusztinovics Pál (1763–1837) főgondnokét, Simén Domokos (1836–1878), Brassai Sámuel (1800?–1897), Kovács János (1846–1905), Benczédi Gergely (1839–1906), Kanyaró Ferenc (1859–1910), Borbély István (1886–1932), Gál Kelemen (1869–1945) teológiai és kolégiumi tanárokét, Bölöni Farkas Sándor (1795–1842) író, utazóét, Nagyajtai Kovács István (1799–1872) és Kőváry László (1819–1907) történészét, Berde Mózes (1815–1893) jogász, egyházi jótevőét, Pákei Lajos (1853–1921) műépítészt stb.

Ezeket az iratokat évente átlagosan 140–150 kutató olvassa, forgatja, akiket protestáns egyház- valamint intézménytörténet, iskola- és oktatástörténet, irodalomtörténet, művészettörténet, családfakutatás stb. érdekel.

Fasciculus Rerum Scholasticarum, II. kötet 1626–1693

Nagyon fontos tehát megőriznünk írott örökségünket akár intézményi iratainkról, akár családi dokumentumainkról van szó. Ennek összefüggésében pedig szeretnék meggyőzni mindenkit arról, hogy családi irataikat, leveleiket ne dobják el, hanem őrizték meg az utódaik számára, ha pedig ezeket az iratokat nem akarják, nem tudják tárolni, megőrzés végett adják be a Gyűjtőlevéltárunkba, ahol szakszerű rendezés után bármikor hozzáférhetnek ezekhez a hagyatékokhoz.

AUGUSZTUS

Dsida Jenő

Egyszerű vers a kegyelemről

Csodákat próbáltam:
arannyal, ezüsstel
hívtam a népeket,
jöjjenek énhozzám!
Hiába, hiába,
az arany nem kellett,
az ezüst nem kellett,
nem jöttek énhozzám.

Elmondtam naponta
tíz hegyibeszedet,
gyönyörű szavakat,
ígésző szavakat,
hiába, hiába:
egy fül sem fülelte,
egy szív sem szívelte
a hegyibeszedet.

Tüzet is akartam
rakni az erdőben:
nyulacska ne fázzék,
őzike ne fázzék, –
hiába, hiába!

Gyújtófám kilobbant
és a tűz nem akart
gyúlni az erdőben.

...S egyszer csak maguktól
gyűlnek az emberek,
együgyű szavamtól
sírásra fakadnak,
ránéznem alig kell
s a tűz is felszökken, –
az Úr áll mögöttem.

Moldován-Szeredai Noémi

Adj erőt, Uram!

Adj erőt, Uram! – sóhajtok fel.

Kiegyenesítem derekam, megtörlöm kezem, és kimegyek a tornáczra. A fák koronájától alig látom az eget, így lemegyek az udvarra, egész addig, míg felnézhetek az égre. Figyelem a csillagos eget, és eltölt a csoda érzése. Megkeresem az ismerős csillagformációkat, körbefordulok, s nem tudok betelni a látvánnyal. Eszembe jut a múlt héten a hegyekben látott hulló csillag és a kívánságom. Elmosolyodok, köszönetet mondok Istennek, s megyek vissza félbehagyott munkám végezni. E rövid testi és lelki pihenő, Istenhez való fohász és csodalátás erőt és kitartást nyújtott.

Eszembe jut, milyen jó lenne, ha máskor is, mikor fáradtnak, türelmetlennek érzem magam, mikor panaszkodom, hirtelen ki tudnám szakítani magam abból az állapotból, „kilépni” az adott élethelyzetből, kívülről látni önmagammat és a körülöttem levő világot. Most sikerült az imádság és néhány lépés által. Milyen egyszerű, mégis sokszor nehéz.

„*De én bízom benned, Uram, vallom: Te vagy Istenem*” (Zsolt 31,15) – erőt, szeretetet és türelmet adó Isten.

50 éve

1963. augusztus 13-án hunyt el Homoródszentpálon PÁLFFY ÁKOS

A jeles kántortanító, iskolaigazgató, zeneszerző, közíró, népművelő 1883. július 22-én született Tarcsafalván. Családja felmenő ágon a székely nemességhez tartozott, e Pálffyak közül származott János, az 1848-as magyar országgyűlés udvarhelyszéki képviselője, Mihály, székelyudvarhelyi ügyvéd, nyárádszeredai Takarékpénztár igazgató, Károly, kolozsvári tanár, egyházi főtanácsos.

Pálffy Ákos a székelykeresztúri Magyar Királyi Állami Tanító Intézetben 1902-ben nyert tanítói oklevelet. Itt a magyar irodalom alkotó művelése terén Gyallay Pap Domokosnak volt vetélytársa. Zeneszerzésre a tanítóképzős évek során Wégler Gyula zenetanár oktatta, aki már a felvételi vizsgán „látta-hallotta” tehetségét.

Életkorára való tekintettel kezdetben helyettesként Homoródszentpálon, Peteken és Homoródkeményfalván tanított, míg 1904-ben Datkra kapott rendes tanítói kinevezést. 29 éves volt, amikor 1912-től énekvezér és igazgató-tanítói állásra nevezték ki Homoródszentpálra, ahol Ürmösi József lelkész (később püspöki titkár) kiváló segítőtársaként a szövetkezeti élet szervezése, a gazdakör létesítése terén nagy hozzáértéssel munkálkodott. Algyógyon 1913-ban egy országos mezőgazdasági tanfolyamon *Homoródszentpál mezőgazdasági viszonyai* című dolgozatával első díjat nyert.

Faiskolát létesített a földrajzi fekvéséből adódóan gyümölcstermesztésre kevésbé alkalmas vidéken, a gyermekekkel, ifjakkal gyümölcsfanesemléssel kísérletezett. Tanítványai munkáját facsemetékkel jutalmazta. A hivatalos tananyagon túlmenően állattartást, kertészkedést, gyékény- és kukoricaháncs-fonást, kottaolvasást, zeneelméletet tanított a kisiskolásoknak, harmóniumát és hegedűjét a gyermekek is használhatták. Nyáron vetélkedőkkel egybevont „madarak és fák ünnepét” szervezett.

Szolgatársával, Ürmösi József lelkésszel elméleti és gyakorlati módon ismertették a falusi gazdákkal a közösségi összefogás előnyeit. A szövetkezeti mozgalom terén Homoródszentpál a környékbeli települések „él-

lovasává” vált. Pálffy megalakította a helyi ifjúsági egyletet, amelynek találkozóiira a keze alól kikerült ifjak szívesen jártak vissza, hisz volt tanítójuk ismeretterjesztő előadásokat tartott; versmondás, felolvasás terén is képezte őket. A kórusszervezés és karvezetés terén kiváló eredményeket ért el, két- és négyszólamú kórusa több dalversenyen vett részt. 1913-ban megszervezte az EMKE daloskört, amely 1920-tól Dávid Ferenc Egylet Dalárda néven működött. E dalárdával 1932-ben Székelykeresztúron az egyházköri Dávid Ferenc Egylet II. dalosversenyén a kezdő férfikarok csoportjában I. díjat és Boros György püspök adományából ezüst vándorserleget nyertek.

„Pennaforogatóként” is népművelőnek bizonyult, a székely néplélek jó ismerőjeként ízes mondásokkal, humorral fűszerezte írásait. Az Unitárius Irodalmi Társaság Kolozsváron 1920. augusztus 28-án tartott tagválasztó ülésén az unitárius irodalom és közművelődés terén szerzett érdemeiért rendes tagjának választotta, és az év szeptember 11-én oklevéllel tüntette ki.

Gazdaságfejlesztési ismeretek hatásos terjesztése terén elért eredményeiért 1935-ben az Egyházi Főtanács a Berde Mózes-díjat ítélte neki. 1938 márciusában megnyerte a Brassói Lapok országos novellapályázatát *Kurátor uram a másvilágon* című elbeszélésével.

1942-ben írta Homoródszentpál község monográfiája című dolgozatát. Zeneműveit nagyrészt orgonára írta. Átdolgozta az Unitárius Énekeskönyvet, 262 művet tartalmazó kéziratos daloskönyvet hagyott hátra. Egyházi énekeskönyvünk 1924-es kiadásánál több javaslatát is figyelembe vették. A datki és homoródszentpáli unitárius egyházközségek Pálffy Ákos ügybuzgóságának és szakértelmének köszönhetik korszerű orgonáik beszerzését.

Munkássága elismerésül 208 egykori tanítványa díszoklevéllel tüntette ki.

Életének 81. évében, 1963. augusztus 13-án hunyt el, a temetési gyászszertartást 15-én Bárány József unitárius lelkész végezte.

Pálffy Tamás Szabolcs

A vigécjárvány

Fennjáró beteg volt az asszony. Betegségét múltó járványnak vélte, teákkal, háziszerekkel gyógyítottuk: eredménytelenül. Orvos, patika s a háztartás mérlegének összeroppanása következett. Rongyosodtunk, szegényedtünk. Ruhabeszerezésről, háziszuterutánpótlásról nem lehetett szó. Pénznemléte miatt sok jó vásár elmaradt. Szűkös anyagi helyzetünk tejébe jött a vigécjárvány: naponta kettő, három. Ezek az urak ma igazgatóknak, rosszabb esetben cégképviselőknek címezik magukat... Egyik kedvesebb mosollyal érkezett, mint a másik. Az eredményhiány miatt azonban mindenik egyforma, lekajlasztott orral távozott. Egyik olcsó könyvsorozattal kereskedett, másik csekély havi részlettel erőszakoskodott, harmadik magas méltóságok, neves politikusok ajánlására hivatkozott, kik elől a kitérés veszélyesnek látszott. Ha mindenkinek bedőlünk, esküszöm, hogy háztartásra, gyógykezelésre nem marad egy rozsdás vasunk sem. Azonban hol ezzel, hol azzal az indokkal kitértem a skorpió-ollóból.

Egyik napon fáradtan s mi több, aggodalommal tértem haza hivatalos munkámból. Fojtott a gondolat: mi van beteg asszonnyal? Sokszor csüggedten, elkeseredve, néha sírva találtam. Most, mikor benyitottam, meglepetésemre, nem sírt, nem panaszkodott, ellenkezőleg, örömsugaras szemmel fogadott s egy képre mutatott, mely a honvédbevonulást ábrázolta s kérdezte:

– Úgy-e szép kép?

Valamit sejtve, a szó elakadt bennem, nem tudtam: mit feleljek. Ha mondom: szép, fogva vagyok; ha mondom: nem szép, megsértődik. Kérdéssel feleltem:

– Mibe került?

Felpattant.

– Mit érdeklí az ára? Kértem magától pénzt rá?

Tudtam: képre nem kért; de azt is tudtam: reggel tíz pengőt hagytam konyhai célokra. Tovább kerülgettem a forró kását:

– Nem vigéc csapá-e be?

– Engem? Vigéc? – méltatlankodott. – Szeretném látni azt a vigécet. Hát drága ez a kép két pengőért?

– Nem drága – hebegtem –, nem arról van szó. – Megtapogattam zsebem horpasztát s megkockáztattam:

– A maga helyén kisiklom a vigéc karmaiból...

– Maga ki, majd megválnék – felelte vészjóslóan.

Szó szóra esett s duzzogás lett a vége, mint rendesen, mikor nem hagyjuk helyben az asszony igazát... A nyomott hangulatot nyomtalan álmom követte...

Reggel alig törölöm ki szemeimből az álmot, látom, hogy egy fiatalúr a kerítéshez támasztja kerékpárját, kopog az ajtón – s nem várva tessékelést, – hangos köszönés után a magasságos mennyországig dicséri fül a harmadik faluban lakó gyermekeim magas szellemi képességeit, unokáim kedves ötleteit, kiket, mint szavaiból sejtem, a tegnap „tisztelet” és „kopasztott” meg. A gyors beszédűtől habzó szájjal mondja a nevét: Flekkent vagy Flekktet, ami – ne tagadjuk – elég reménygerjesztő ebben a „hústalan”, „bőrtelen” világban. Tovább szaporázza, hogy erdélyi körúton van s gyűjti a felszabadultak örömondásait. Előmbé tesz egy albumot s azt lapozgatva, látom benne előbb befőzött gyermekeim, rokonai, barátaim, ismerőseim, semmitmondó, elkapkodott frázisait. Utánuk kanyarítom, Petőfitől: „Nem fajult el még, a székelvén.”

– Nagyszerű, ötletes, találó, időszerű – kapom a dicséretet –, ilyent senki sem írt, pedig a „Székelyföldön” járok.

Mellem dagad az elismeréstől, mikor barna bőrtáskájából hirtelen kikap egy képet s „megtisztel” vele. Meglep a „tisztelet” s akadozva kérdem:

– Mibe kerül a megtisztelés?

– A képet ingyen adom – hadarja –, csupán az útiköltségre kérek öt pengőt.

Lélegzetem eláll a meglepetéstől s érzem: „szakszerűen” becsapott. Tekintek a sarokban gunnyasztó botomra: mit szól hozzá? Megfásultan tűri s hallgat... Nézem a csizmám orrát s keresem az „illetékes” helyét. Megdermedt, földhőztapadt a bámulattól. Tekintet a jelmondatomra: „Nem fajult el még a székelvén”... Összeszorítom pénzen vett „saját” fogaimat s átnyújtom kuporgatott, utolsó öt pengőmet hónap közepén...

A vigéc tovább rohan örömben, nehogy észretérjek. (Mint hátul kiderül: adta alább is.) Beteszem utána az ajtót s tekintek az asszonyra. Arca felragyog s nagyot nevet:

– Jól kisuvada a vigéc körmeiből, úgy-e? Én két pengővel megúsztam, maga öttel ugrott be, ki járt jobban?

– Nekem a maga kacagása, ami félév óta az első, sajnos az utolsó volt, megéri az öt pengőt...

Azért – vigéc urak – kerüljenek, mert: „Nem fajult el még a székely vér...”

SZEPTEMBER

Bözdödi György

Őszi hálaadás

Azt mondják, vasárnap van ma.
Mindegy, menjünk ki a mezőre, a hegyoldalba
bolyongani, mint tegnap s tegnapelőtt.

Látod, milyen szép a falunk így messziről?
Kis tarkaság a zöld mezőben,
magas fehér tornyáról lefújja a szél a harangszót.

Őszi hálaadás van. Újkenyértörés napja,
úrvacsorára mennek ott lenn az emberek.
Ők is a munkájukkal szentelték meg a búzaszemet,
s templomba mennek szentelt kenyérért.
Nézd, itt a tarlón egy búzakarász,
Kihullott a kéréből s ittfelelték.
Kibontom apró, barna szemeit,
lehántom héját, nézd, kezemben a drága fehér mag,
hálaadásnak napja van ma:
legyünk mi is egyszerűek s hívők,
jer, vegyünk tenyeremből úrvacsorát.

Próbálkozás Isten előtt

Milyen kicsi vagyok én a Te nagyságod előtt. Lelkem, mint egy hang-jegy egy több felvonásos műben. Örökkévalóságod ellenében egész tudatos életem csak egy sóhajítás. De én mégis boldognak érzem magamat, mert látom életemben a Te kezed vonását és a Te jelenlétednek lábnyomait. Látom, hogy gondviselésed, életem napja nem távozik el tőlem, nem változtatja meg sugarainak irányát, hanem melegen süt és sugarai-val közelségembe emel. Ennyit a megszokott képekkel.

És most azért fordulok Hozzád, megtartó Isten, hogy megköszönjem Neked az elmúlt időszakot és a mai napot. S hogy megkérjelek Téged, maradj velem, a hidegebb időben is. Jóban, rosszban. Reményben és csüggedésben. Úgy, mint eddig is. Felismertem, hogy életemben sok az akadály. Hogy gyakran eluralkodik rajtam a félelem, a kilátástalanság. Félek a holnaptól, a bizonytalantól, mert úgy érzem, fogytán az erőm, hogy sokszor védtelen vagyok. Hogy túl könnyen tévedek, és visszatekintve a viszonyfogalmak mezején azt látom: sokszor a rossz döntést hoztam a jó helyett. Sok vereséget elszenvedtem. Nyert a gyávaság, a kényelem, a halogatás, a hanyagság, a kétség és a bizalmatlanság, a féltékenység és a szomorúság. S mert álommal mértem és egyoldalúan vizsgáltam a dolgokat, csalódtam.

Kérlek, bátoríts engem vigasztaló szóval, segíts megerősödni, hátrahagyni azt, ami elmúlt, és kellemetlen volt. Erőt érdemlenni abból, ami feltöltött, mert szép. Láttasd meg győzelmeimet is, említsd meg gyorsan feledő elmémnek, hogy nem csak elbuktam, hanem igenis: felülkerekedtem az elnyomáson, az egyedülléten, a gondon, a betegségen.

Említsd meg, hogy egy kis hittel képes vagyok romokból, régi kövek felhasználásával új világot építeni.

Küldj életembe egyszerűséget, sok színt, hangulatot. Adj pillanatokat, amikor tudok a közhelyeknek is örövendeni.

Tevékenységednek áldásait megköszönve arra kérlek, hogy vigasztald a szomorkodókat, tápláld a szegényeket, gyógyítsd a betegeket, légy atyja az árvának, és gondviselője az özvegyen maradottnak. Ennyi. Szép napot Neked is!

250 éve

1763. szeptember 14-én született
KÖRMÖCZI JÁNOS, egyházunk 19. püspöke

Az unitárius az egyetlen olyan protestáns felekezet, melynek bölcsőjét Erdélyben ringatták. A méltán híressé vált 1568. évi vallásügyi határozattal kezdődően – mely a vallástürelem klasszikus országává emelte a korabeli Transsylvániát – az unitárius egyház a haladás, a szolgálat, a hit és a tudományoszeretet szolgálatában jeleskedett. Az unitárius egyház neves püspökeiről, tanáiról, művelődésszervezőiről rendszeresen meg szoktunk emlékezni. Az utóbbi húsz esztendő során lehetővé vált olyan sikeres nemzetközi konferenciák szervezése, amelyek jelentősen hozzájárultak a magyar kultúra, irodalom és tudomány európai léptékű népszerűsítéséhez. A legnevesebb nemzetközi konferenciák közül is kiemelkedően fontos volt a Magyar Tudományos Akadémia, az Erdélyi Múzeum-Egyesület, a Magyar Unitárius Egyház közös szervezésében megrendezett Enyedi-konferencia (1997). A 16. század jeles unitárius püspöke, szépírója, filozófusa halálának négyszázadik évfordulóján közel tíz ország képviselői méltatták Enyedi életművét. A konferencia előadásait tartalmazó kötetet a Balassi Kiadó jelentette meg 2000-ben. 2011-ben ugyancsak közös összefogás nyomán – Kriza János Néprajzi Társaság, Magyar Néprajz és Antropológiai Tanszék, Erdélyi Unitárius Egyház – szervezhettük meg Kriza János születésének 200. évfordulóját. A két helyszínen, Kolozsvárott és Nagyajtán szervezett konferencián erdélyi és magyarországi előadók méltatták Kriza nagyságát. 2013-ban Körmöczi János 250. születésnapja kapcsán hasonló rendezvényre készülünk.

A Johan Henrik Kellgren svéd költőtől, Johann Gottlieb Fichte német filozófustól, Thomas Paine angol származású politikus, újságíró, esszéistától fordító Körmöczi János munkásságát kívánja szélesebb körben ismertetni az a háromnapos tudományos nemzetközi konferencia, melyet 2013. szeptember 13–15-én a felvilágosult tudós születésének 250. évfordulóján *Körmöczi János és a kortárs eszmei áramlatok* címen szervezzük Kolozsváron. A konferencián németországi, budapesti, szegedi és kolozsvári filozófusok, irodalom- és művelődéstörténészek, egyháztör-

ténészek mutatják be Körömczi munkásságát, és szóltatják meg több mint 2000 oldalas kéziratos hagyatékát. A téma a nemzetközi kutatási trendekbe is jól illeszkedik, mivel rendre jelennek meg olyan munkák, amelyek a vallási elő-felvilágosodással foglalkoznak, vagyis azt vizsgálják, hogy az egyes felekezeteken belül miképpen jelennek meg olyan törekvések, amelyek előkészítik az európai felvilágosodás kibontakozását.

Körömczi János 1763. szeptember 14-én született, a Küküllő megyei Kissároson. A kolozsvári unitárius főiskolán, majd 1794-től a bécsi, jénai és göttingeni egyetemen végezte tanulmányait. 1798-tól Kolozsváron az Unitárius Kollégium matematika-fizika tanára, az első fizikaszertár megalapítója (1814. szeptember 22-én egy 63 tételes szertárat adott át utódának). 1802-től 1812-ig a kollégium igazgatói tisztségét is betöltötte. 1812-ben unitárius püspöknek választották, sajnos, szellemi öröksége jószerivel ismeretlen a Kárpát-medencében. Az eruditus filozófust, műfordítót, fizikust és egyházi embert Hajós József az 1970-es években kiadott nagyszerű tanulmányaiban ismertette, és publikációs nyomán el is indult az értékes levéltári forrásokat feltáró és megszólaltató kutatómunka. Csetri Elekkel közösen tervezték egy Körömczi munkásságát bemutató kötet kiadását, ez azonban sajnálatos módon meghúzóult. Nem folytatódott gazdag kéziratos hagyatékának részletekbe menő feltárása sem, pedig tudjuk, hogy Körömczi külföldi peregrinációja idején készült jegyzetei, fontos műveket feldolgozó kivonatai, az egyetemes egyház történetére és az unitarizmusra vonatkozó dokumentum-másolatai fontos forrásai annak, hogy szűkebb közössége, illetőleg az erdélyi protestáns értelmiség legjobbjai miképpen találkoztak a 18. századi Európa új szellemi áramlataival, s hogyan próbálták ezt összekötni a saját múltjukkal való szembenézéssel.

Kovács Sándor

Vallás és tudomány találkozása a Biblia-kutatás és a módosult tudatállapot-kutatás mezsgyéjén

A tudomány és vallás meddő szembeállítása helyett újra és újra a két nagy szellemi terület kölcsönösségére, kiegészítő együttműködésére csodálkozhatunk rá. Ebben a tanulmányban ennek a kölcsönösségnek egy meglehetősen új területét kísérel meg áttekinteni, mégpedig a módosult tudatállapot-kutatás és a Biblia-kutatás találkozását.

Néhány bibliai példa

A Bibliát keresztül-kasul szövik azok a történetek, amelyeket általában „jelenések” vagy „látomások” kulcsszavakkal szoktunk említeni, de többnyire idetartoznak a prófétai megnyilatkozások is. A nagyszámú ószövetségi pátriárka-történeten át (pl. Ábrahám, József), Mózesen és a próféták elhívási és különleges működését bemutató elbeszéléseken túl az Újszövetségben is gyakori előfordulással találkozunk. Csak az Apostolok Cselekedetei több mint húsz idetartozó esetet beszél el (lásd például Pál elhívását a 9. fejezetben, vagy Péter látomását a 10. fejezetben).¹ Jézus földi működése idején, közvetlenül hozzá kapcsolódóan kiemelten két elbeszélés került ennek a kutatási iránynak a figyelmébe: Jézus megkeresztelkedése (Mk 1,9–11 és párh.), megkísértése (Mk 1,12–13 és párh.).² A tanítványok szemszögéből közelítve pedig ezek: a vízen járás³ (Mk 6,45–52 és párh.), az átlényegülés⁴ (Mk 9,2–10 és párh.) és a feltá-

1 Elemzéshez lásd: John J. Pilch: *Paul's Ecstatic Trance Experience near Damascus in Acts of the Apostles*. In: Harvard Theological Studies 58/2, 2000, 690–707.

2 Vö. Bruce J. Malina – Richard L. Rohrbaugh: *Social-Science Commentary on the Synoptic Gospels*. Fortress Press, Minneapolis, 2003, 327–329.

3 Bruce J. Malina: *Assessing the Historical Jesus. Walking the Sea: Insights from Cross-Cultural Social Psychology*. In: Bruce Chilton – Craig A. Evans: *Authenticating the Activities of Jesus*. NTTS 28/2, Leiden, Brill, 1999, 351–371.

4 Lásd John J. Pilch: *The Transfiguration of Jesus: An Experience of Alternate Reality*. In Philip F. Esler: (szerk.): *Modelling Early Christianity: Social-Scientific Studies of the New Testament in Its Context*. London, Routledge, 1994, 47–64.

madás utáni látomások.⁵ Az utóbbi marad az ősegyház legmeghatározóbb élménye, amely bibliai szinten, Pálon keresztül (lásd leveleit) egészen a Jelenések könyvéig egy kiteljesedő folyamatot mutat. Az utóbbiban a szerző négyszer is hangsúlyozza, hogy mondanivalója transzban nyert élményből származik (Jel 1,10; 4,2; 17,3; 21,10). A teljes Bibliát áthatja az a szemlélet, amely szerint Isten az emberrel gyakran módosult tudatállapot felhasználásával kommunikál, amire a deuteronomista történetíró így utal: „Abban az időben ritkaság volt az Úr igéje, nem volt gyakran látomás.” (1Sám 3,1)

Igen figyelemre méltó, hogy Borsányi Schmidt Ferenc (Országos Rabbiképző Egyetem, MTA Zsidó Vallástudományi Kutatócsoport) egy nemrég megjelent tanulmányában ebből a nézőpontból értelmezi a próféták működését, és általában a prófétaság jelenségét, amire a későbbiekben még utalni fogunk.⁶

Az előítéletek eredete – kulturális különbségek az akkor és most között

Miért van az, hogy ez a megközelítésmód oly sokáig idegen volt a bibliaértelmezéstől? Látni kell, hogy a tudományos bibliakritika a nyugati felvilágosodás örökségére épült fel, és egy jól meghatározott világképet képvisel(t). Ez a „tudományos világkép” sokáig alapállásból elutasította a transzcendencia „természeti világba” való belépésének a lehetőségét.⁷ Márpedig minden „valóság” társadalmi konstrukció, és ha tudatába kerülünk annak, hogy az „objektivitás” lényegében nem egyéb, mint társadalmilag támogatott „szubjektivitás”, érzékenyebbé válunk az egyes valóság-konstrukciókra. Mindez a használt nyelvezeten keresztül válik hozzáférhetővé. Márpedig az evangéliumok (hogy szűkítsük a kört) azt a koiné görög nyelvet használták, amely osztozott az első századi mediterrán világ értékrendjében, ezért nem magyarázta azt, ami az adott kor

5 Phillip Wiebe: *Altered States of Consciousness and New Testament Interpretation of Post-Resurrection Appearances*. In: McMaster Journal of Theology and Ministry 4, 2001.

6 Borsányi Schmidt Ferenc: *A próféta és a prófétálás a Biblia és a pszichológia megvilágításában*. In: Zsidó–Keresztény Teológiai Évkönyv 2003, Budapest, Keresztény–Zsidó Társaság, 13–18.

7 Vö. Reid, Barbara P.: *The Transfiguration: A Source- and Redactioncritical Study of Luke 9:26–28*. In: Cahiers de la Revue Biblique 32. Paris, Gabaldas, 1993, 6.

kultúrájában élők számára evidens volt. Amikor ma megértési szándékkal közeledünk a bibliai szövegekhez, segítségül kell hívnunk olyan tudományterületeket, amelyek tolmácsolni tudnak a szóban forgó kulturális/társadalmi jelentésszisztemek és a mai között.

Fogalmi meghatározások

Az antik görög szemlélet szerint az ember kettős világban él.⁸ Az egyik az ébrenlét világa, amit a *hypar* szóval fejeztek ki, és amelynek melléknévi használata azt jelentette, hogy „éber”, „valóságos, tényleges”. A másik állapotot az *onar* kifejezés írta le, és általában „álmovilágot” jelentett, mindazzal a széles jelentéstartománnyal, amely a tényleges ébrenléti állapot ellentétéként értelmezhető. A kettő közötti átmenet számos jelenségről tudtak, aminek szemléltetésére álljon itt egy példa Arisztidész tollából, amelyet az Aszklépiosz templomában tett látogatása kapcsán ír le:

„A lehető legvilágosabb módon jutott kifejezésre, akárcsak az istenek jelenlétének számos más kifejezési formája. Volt olyan, aki mintha érintést érzett volna, olyan valóságosan, mintha ébrenléti állapotban lett volna. Volt, aki alvás és ébrenlét között volt, szerette volna kinyitni szemét, de mégis tartott attól, hogy túl korán visszavonuljon ebből az állapotból. Volt, aki figyelt és hallotta a körülötte zajló dolgokat, mégis mintha álmódott (*onar*) volna, máskor meg mintha egészen ébren (*hypar*) történe mindez. Volt, aki rettentő félelmet élt át, volt, aki sírt a boldogságtól, és volt, akinek a szíve majd kiugrott a mellkasából, de nem a büszkeségtől. Kicsoda tudná ezt a tapasztalást szavakba önteni? De bárki, aki átélte ezt, azonnal tudja, miről beszélek, és azonnal felismeri ezt a tudatállapotot.”⁹

Az előbbi leírásból is könnyen felismerhető, hogy a kulcsfogalom a „tudat”. A *tudat(osság)* egy szélesebb konszenzusos örvendő módon úgy határozható meg, „mint az egyén vagy a közösség részéről megnyilvánuló éberség az érzékelés, észlelés, gondolat, beállítódás és érzés tel-

8 A Liddell–Scott–Jones-féle görög lexikon alapján.

9 Dodds nyomán (Dodds Eric Robertson: *The Greek and the Irrational*. University of California Press, 1951, 113.

jessége nézve egy adott helyen és időben.”¹⁰ Ennek megfelelően a *módosult tudatállapot* általánosságban úgy írható le, mint „olyan állapotok, amelyben az érzékelések, érzetek, kognitív és érzelmi funkciók módosulva jelennek meg. Ezeket az állapotokat az érzékelés, az érzet, gondolkodás és érzés területén végbement változások jellemzik. Ezek által megváltozik az egyén viszonya önmagával, testével, öazonosságával, és az idő, tér és más emberek által leírható környezettel.”¹¹

Az antropológusok megoszlanak abban a vonatkozásban, hogy a sajátosságokat kell-e hangsúlyozni vagy a sajátosságok mögötti egyetemes jeleget. Például egyesek ragaszkodnak ahhoz, hogy különböztessük meg a sámáni tudatállapotot és a módosult tudatállapotot. Mások a módosult tudatállapotnak, mint gyűjtőfogalomnak a használatát elégségesnek tartják.¹² Lényegében hasonló logika mentén beszél Borsányi a „prófétai tudatállapotról”.¹³

A módosult tudatállapot kutatását évtizedek óta laboratóriumi körülmények között (is) végzik, ugyanakkor értelmezésében meghatározó adathalmazt képviselnek a vallásos szövegek leírásai, beleértve a Bibliát is. E kutatások eredményeként a tudat „ugrásra kész” ébrenléti állapota és a mély állapotok (transz) között számos lehetséges átmeneti fokozatot különböztet meg, amelyeknek a számát Krippner már 1972-ben 20-ban állapította meg.¹⁴ Ezek részletes áttekintése túlmutat mostani célunkon, de a megjegyzés által utalni kívánunk arra, hogy már az antik irodalom is eltérő fogalmakkal jelzi az egyes állapotokat, amelyek illusztrálására később visszatérünk. Előbb azonban nézzük meg, hogy a vallásnak e gyakori jelenségéről mit mond a kulturális antropológia.

10 Pease, R. W. Jr.: *Merriam–Webster’s Medical Desc Dictionary*. Springfield, Merriam–Webster, 1993, 140.

11 Erika Bourguignon: *Altered States of Consciousness*. In: Bourguignon (szerk.): *Psychological Anthropology: An Introduction to Human Nature and Cultural Differences*, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1979, 233–269, 236.

12 Lásd bővebben az utóbbi álláspont melletti érveléssel: John J. Pilch: *Altered States of Consciousness in the Synoptics*. In: Wolfgang Stegemann – Bruce J. Malina – Gerd Theissen (szerk.): *The Social Setting of Jesus and the Gospels*. Fortress Press, 2002, 103–116, 106.

13 Borsányi Schmidt Ferenc: *A próféta és a prófétálás*. 15–17.

14 Stan Krippner: *Altered States of Consciousness*. In: J. White: *The Highest State of Consciousness*. New York, Doubleday, 1972, 1–5.

Kulturális összehasonlító kutatások

A módosult tudatállapot és vallás kapcsolati jelenségének kultúrákőzi vizsgálatában elsősorban a pszichológiai- és kulturális-antropológia kutatásai értek el jelentős eredményeket.¹⁵ A jelenlegi legteljesebb kulturális adatbázist, a Yale Egyetem Human Relations Area Files adatait elemezve E. Bourguignon arra a következtetésre jutott, hogy a megvizsgált 488 társadalom kilencven százalékában igazolható a módosult tudatállapot jelensége. Ezen társadalmak között szerepel az ókori egyiptomi, görög, héber és még további negyvenegy mediterrán térséghez tartozó társadalom. Bourguignon megállapítása szerint a jelenség annyira egyetemesnek tekinthető, hogy „azokat a társadalmakat kell történelmi kivételnek tekintenünk és magyarázattal ellátnunk, amelyekben ezeknek a tudatállapotoknak a használata nem fordul elő, és nem azt az abszolút többséget, amelyekben a használatuk ismert”.¹⁶

Egy lehetséges magyarázattal szolgál a kérdésre az orvosi antropológia kiválósága, A. Kleinman: „Úgy tűnik, hogy csak a modern, szekuláris Nyugat volt képes blokkolni az egyén hozzáférését az ennek ezekhez az egyébként egyetemes/teljes emberi dimenzióihoz.” Amikor a tizenhetedik században a tudomány szétszakította az emberi tudat testi–lelki–spirituális (bio–psycho–spirituális) egységét, amely addig létezett, helyette egy olyan „tulajdonított tudatot” helyezett, amelyben az én önmagát elkülönítve mintegy „objektíven” szemléli. Csakhogy ez a metaén nem teszi lehetővé a megélt valóság teljességének a befogadását, ami épp az erre irányuló módosult tudatállapot sajátossága. A teljes emberi érzékelés potenciálja az ember idegrendszeri adottságához tartozik, tehát egyetemes.¹⁷

Tekintve tehát a jelenség antik és mai elterjedtségét, könnyű belátni, hogy mennyire helytelen lenne a mi felvilágosodás utáni, ipari forradalom utáni, magasan technicizált társadalmi értékrendünket az egyedüli

15 Áttekintésükhöz lásd John J. Pilch: *Visions in Revelation and Alternate Consciousness: A Perspective from Cultural Anthropology*. In: *Listening: Journal of Religion and Culture* 28, 1993, 231–244.

16 Erika Bourguignon: *Possession and Trance in Cross-Cultural Studies of Mental Health*. In: William P. Lebra: *Culture-Bound Syndromes, Ethnopsychiatry, and Alternate Therapies*. University Press of Hawaii, 1976, 47–55, 51.

17 Pilch idézi, *Visions in Revelation*, 233.

érvényesnek tekintve normatívnak minősíteni. Már maga a „módosult” kifejezés is lényegében ezt a szemléletet sugallja, amely szerint az éber állapot „normális”, míg a többi nem. Pedig minden ember minden nap több tudatállapoton halad át, egészen természetes módon. Sok kultúra pedig, így a bibliai is, figyel a mélyebb tudatállapotokban történő jelenségekre. A történeti Jézusról szóló nemrég megjelent 3300 oldalas tanulmánygyűjtemény egyik megállapítása, hogy Jézus feltűnő sikerét tanítványai és követői körében épp a módosult tudatállapotokhoz való könnyű hozzáférése és azok fölötti uralma magyarázza.¹⁸ Az ősegyház életét is ez a tudás határozta meg, ahogy azt az ApCsel több mint húsz erre vonatkozó beszámolója igazolja.

Látni kell, hogy ugyanazt a jelenséget másként beszéli el a „belül levő”, és másként a „kívül levő”. A kétféle szemléletmód közti különbséget az *émikus* (belső) és *étikus* (külső) kifejezések írják le a társadalomtudományokban. Az emberi idegrendszer alapvetően nem változott évezredek óta, tehát az általa átélt/átélhető jelenségek többnyire azonosak, mégis a tudomány fejlődésével ugyanazt a jelenséget más fogalmi készlettel írjuk le. Ebben az esetben is érvényesül, hogy a bibliai nyelvezetben használt émikus kifejezések a későbbi tudományos terminológia szerint étikus leírást kapnak. Viszont épp ezeknek a társadalmi valóságból fakadó fogalmi és jelentésbeli módosulásoknak a tudatában van lehetőségünk leginkább közel kerülni a korábbi századok émikus tapasztalatának a jobb megértéséhez. Ezekből a fogalmakból tekintünk át néhányat az alábbiakban.

Álom, látomás, transz és extázis

A bibliai szemléletben Isten gyakran álmok és látomások útján szól az emberhez, leginkább a kiválasztottjaihoz. Ennek eredete még az édenkerti történetre nyúlik vissza, amikor is Isten mély álmot bocsátott Ádámra. (1Móz 2,21) Az álmokra vonatkozó tudáskészlet többnyire általános volt az antik mediterrán világban. Álmok esetén Isten aktivitása és az álmodó passzivitása kapott hangsúlyt, ezért is beszéltek arról, hogy

18 Bruce J. Malina: *Social-Scientific Approaches and Jesus Research*. In: Tom Holmén – Stanley E. Porter (szerk.): *Handbook for the Study of the Historical Jesus* (4 Vols.) Brill Academic Pub., 2011, 743–776, 765.

valaki „álmot látott”, szemben a mai birtokos fogalmazásmóddal, „álma volt”.¹⁹ A jelentős és jelentéktelen álmok megkülönböztetése jelentette az „álomtudomány” egyik nagy kihívását. Általában jelentéktelennek tekintették az ébredés előtti, sekélyes alvásban látott álmokat és a rémálmokat. Így találjuk ezt Arisztotelész álmokkal foglalkozó írásaiban. A jelentős álmoknak többnyire három formáját különböztették meg. Az egyik a figyelmeztető álmok csoportja (*chrematismos*), amelyekben Isten vagy valamely küldöttje, például pap, szülő vagy más tekintélyt hordozó személy mintegy orákulumként elmondja, hogy mi fog történni, vagy hogyan kell cselekedni. Jellegzetes példa lehet erre Illés álma a barlangban (1Kir 19,9–18). A figyelmeztető álmok klasszikus utalási helye mégis a lét nagy kérdéseit feszegető Jób bölcsességi könyvében található: „Hiszen szól az Isten így is meg amúgy is, de nem törődnek vele. Álomban, éjszakai látomásban, amikor mély álomba merül az ember, vagy a fekvőhelyén szendereg, akkor ad kijelentést az embernek, és intelmeire pecsétet tesz. Így téríti el az embert a rossz cselekedettől, és így óvja meg az embert a kevélységtől. Így akarja megőrizni lelkét a sírtól, és életét, hogy ne dőlje át fegyver.” (33,14–18)

Az álmok másik nagy csoportját a szimbolikus álmok képezik, metaforák, szimbólumok, megfejtésre váró titokzatos elemek kíséretében. Ezek az álmok értelmezést, „megfejtést” kívánnak. Mindenki által jól ismert példa József álma a börtönben (1Móz 40).

A harmadik csoport, az ún. *horama*, átmenetet képez az álmok és látomások között, és lényegében jövőbeli események előre-látását jelentik. Általában idesorolódik Péter már korábban említett látomása is. (ApCsel 10,9–16)

És ezzel már át is térhetünk a látomások kérdésére. Dodds szerint az ébren átélt látomások és az ébredés folyamatában bekövetkező álmok pszichológiai eredetüket és szerkezetüket tekintve megegyeznek az álmokéval, és mindenik kulturális mintázatokban ölt formát.²⁰ A bibliai szemlélet is az álom és látomás közös szövetéről tud: „Az Úr ezt mondta: Halljátok meg beszédemet: Ha van az Úrnak prófétája köztetek, azzal látomásban ismertetem meg magam, álomban beszélek hozzá.” (4Móz

19 Dodds: *The Greek and the Irrational*, 105.

20 Dodds: I. m. 116.

12,6). Az ókorban a módosult tudatállapotra leggyakrabban használt kategória a „látomás” (*horama*), amelynek igen széles jelentéstartománya volt.²¹ Lényegében magában foglalta a szellemvilággal, a transzcendens tartományokkal való kommunikálás legtöbb formáját. Mai, részint étikus fogalomként ezt a széles jelentéstartalmat talán a „misztikus (élmény)” fogalma tudja lefedni.²² Ilyen értelemben mondja Borsányi: „a próféták koruk, valamint a rákövetkező évezredek legnagyobb misztikusai voltak. Mint ilyenek, a legmagasabb szinten gyakorolták a meditáció fennköltebb, a vallásos meggyőződéstől és az elhivatottság érzésétől, illetve ennek a tudatától áthatott módszereit. [...] A prófétákra általában azért nem gondolnak mint a világtörténet legnagyobb misztikusaira, mert talán Ezékiel kivételével alig említették, rendkívül szűkszavúan utaltak misztikus tapasztalásaikra, meditáció útján nyert élményeikre, módszereikre. [...] a próféta olyan egyéniség, aki teljesen kiüríti, üressé teszi magát, elcsitítja, szinte kiürítve magát az *ego*, az *én-tudat* minden árnyalatától; tudatát, lelkét olyanná téve, mint egy üres, üreges cső (héb.: *biv*); önmagát az Isteni Szellem befogadására mintegy »csatornává« téve.”²³

A leggyakrabban használt mai tudományos gyűjtőfogalom mégis a „transz”. Ahogy Walsh megjegyzi, széleskörű használata nem találkozik egy precíz meghatározással.²⁴ Közös elemként mégis megtalálható benne az extrém módon fókuszált figyelem, amely lecsökkenti a környezetre irányuló éberséget. A fókusz iránya lehet belső vagy külső, és ennek megfelelően változik az éberség hiányának az iránya is. Mai tudományos értelemben alig vagy egyáltalán nem különül el a hipnotikus állapottól, legyen az önmaga általi vagy külső hatásra előidézett intenzív figyelem eredménye. A korábban idézett Aszklépiosz-templomi leírást és a hozzá hasonló tudósításokat értelmezők többnyire önhipnotikus ál-

21 Elpidius W. Pax: *Epiphaneia: ein religionsgeschichtlicher Beitrag zur biblischen Theologie*. München, Karl Zink Verlag, 1955, 177.

22 Michael Lambek: *Human Spirits: A Cultural Account of Trance in Mayotte*. New York, Cambridge University Press, 1981, 50–51.

23 Borsányi Schmidt Ferenc: *A próféta és a prófétálás*, 16–17.

24 Roger Walsh: *Phenomenological Mapping and Comparisons of Shamanic, Buddhist, Yogic, and Schizophrenic Experiences*. In: *Journal of the American Academy of Religion* 61, 1993, 739–769, 745.

lapotról beszélnek, amikor is a résztvevők teljes figyelmükkel az általuk jelen levőnek hitt istenségre összpontosították, és olyan élményeket éltek át, amelyek ebben a hitben, kulturális miliőben értelmezhetőek voltak önmaguk és a környezet számára.

Tudomásunk van arról, hogy az ókorban számos technikát alakítottak ki a transz-állapot elérésére, amelyek *theurgia* néven voltak ismertek.²⁵ A Marcus Aurelius korára (180 körül) az *Oracula Chaldaica* gyűjteményben kodifikált formát is nyert technikák közt olyanokat találunk, mint a hallgatás, böjt, ima, tartózkodás az alvástól, öncsonkítás, szentálat bőrén való alvás, szent tárgyak használata vagy szent helyen való alvás. Ezeket időnként kombinálták, és általuk a módosult tudatállapot azon formáját érték el, amit az újszövetség is gyakran az *ekstasis* vagy az *existemi* megjelöléssel illet. Mielőtt az extázisról ejtenénk szót, fontos hangsúlyozni, hogy az evangélium szereplőinek esetében nehéz megállapítani, hogy közvetlenül folyamodtak-e olyan technikákhoz, amelyeket az ókorban a theurgia alatt értettek. Inkább az látszik valószínűnek, hogy ők is részt vettek olyan ősi vallási gyakorlatokban, mint amilyen például a böjt vagy az ima, amelyeket később beemeltek a theurgia praktikai közé.²⁶

Az extázis újszövetségi használatban jelenthet önkívületi állapotot, de ritkábban zavart, tanácsalanságot, sőt ámulást, megdöbbenést is. Az utóbbi használatra jó példa lehet, amikor Jézus meggyógyította Jairus lányát, és a jelen levők „azt sem tudták, hova legyenek a nagy ámulattól” (Mk 5,42); vagy ugyanez áll Márk evangéliumának eredeti befejező mondatában: „Ekkor kijöttek és elfutottak a sírbolttól, mert remegés és döbbenet fogta el őket. (Mk 16,8)²⁷

A fogalom elsődleges jelentése mögött az a szemlélet áll, hogy az ember öntudata, személyisége magasabb erők uralma alatt áll, és ilyenkor (extatikus állapotban) az öntudata magasabb erőknek enged teret félre-

25 George Luck: *Theurgy and Forms of Worship in Neoplatonism*. In: J. Neusner stb. (szerk.): *Religion, Science and Magic: In Context and in Conflict*. New York, Oxford University Press, 1989, 185–225.

26 Pilch: *The Transfiguration of Jesus*, 54.

27 További példák: Lk 5,26; ApCsel 3,10. Hasonló szóhasználat fordul elő az Ószövetség görög fordításában is, pl. 1Móz 43,33: Az emberek pedig *ámulva néztek* egymásra; 1Sám 11,7: Ekkor az Úr rettegésbe ejtette a népet, és az egy emberként kivonult.

állásával, azaz az illető „nincs magánál”.²⁸ Erre a következtetésre jut Luck is: vizsgálatai alapján megállapítja, hogy a görög fogalomhasználatban csak azt az elragadtatott, önkívületi állapotot jelenti, amely vallási tartalommal társul.²⁹ Tehát minden extázis transznak tekinthető, de nem minden transz extázis. Ennek megfelelően a fenti példánál azért fordítja a magyar szöveg az extázist ámulat, megdöbbenés stb. fogalmakkal. A vallási tartalommal társuló extázisra jó példa Pál damaszkuszi-úti elhívása (ApCsel 9), vagy amikor utolsó nyilvános beszédében arról számol be, hogy a börtönben imádkozás közben „révületbe esett”, és Jézust látta, aki menekülésre intette (ApCsel 22,17–18). Péter híres látomását is extatikus állapotban nyerte, és ebben jutott tudtára az új vallási tartalom, amely szerint minden étel tiszta (ApCsel 10–11). Amikor Pál első kézből, azaz leveleiben számol be elhívásáról és vallási élményeiről, akkor az *existemi* kifejezést használja (pl. 2Kor 5,13). Jézus esetében a keresztelés, megkísértés és átlényegülés elbeszélései állnak közel ehhez a vallási tartalomhoz.

Kulturális beágyazottság és irodalmi forma

Miről beszél a misztikus, amikor misztikus élményéről beszél? – szokták kérdezni a valláskutatók. Miért tűnnek gyakran olyan semmitmondónak vagy sematikusnak ezek a beszámolók? Az antropológiai kutatások (pszichológiai és kulturális) egybehangzó felismerése, hogy a hit és a módosult tudatállapotok közti viszony körkörös. A módosult tudatállapotban megjelenő látomások, álmok képei összhangban állnak azzal, amit az illető hisz. És amit lát, az meghatározza hitét. Tehát minden látomás kötelezően az adott (vallási) kultúra mintázatait viseli magán. Még a legnagyobb transz vagy extázis állapotában is a környezet számára értelmezhető viselkedés történik, és minden álom az adott kultúrán belüli megformáltságot nyer. Ez alapján ismeri fel a látomást vagy álmot látó a megjelenő figurákat, és ez alapján „dekódolja” a környezet azokat.³⁰ Ez lehet a magyarázata annak, hogy miközben a módosult tu-

28 Vö. Varga Zsigmond: *Újszövetségi görög–magyar szótár*. Magyar Bibliatanács – Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1992, 296.

29 Luck: *Theurgy*, 193–195.

30 Dodds: *The Greek and the Irrational*, 102–104.

datállapot élményeiről szóló leírások meglehetősen sematikusak, a stilizálást nem annyira az irodalmi rögzítés szintjén kell keresni, mint inkább a beszámolók eleve sematikus kulturális mintázatokat követő jellegében. És ha figyelembe vesszük, hogy az írásban rögzített tartalmak a hitvilág meghatározó elemei közé tartoznak, akkor könnyű belátni, hogy a körkörösség ezen a szinten is érvényesül, azaz visszahatnak a látomások, álmok várható megformáltságára.

Összegzőként megállapíthatjuk, hogy egy izgalmas új kutatási területtel állunk szemben, amelytől méltán várhatjuk nem csak a bibliai vallási élmények, hanem a mi vallási életünk igényeinek és jelenségeinek a mélyebb megértését is.

OKTÓBER

Reményik Sándor

Istenarc

Egy istenarc van eltemetve bennem,
Tán lét-előtti létem emlék-képe!
Fölibe ezer réteg tornyosul,
De érzem ezer rétegen alul,
Csak nem tudom, mikép került a mélybe.

Egy istenarc van eltemetve bennem,
Néha magamban látom, néha másban.
Néha állok, mint fosztott ág, szegényen,
Ha rossz órámban eltűnik egészen
Alter-egóm az örök vándorlásban.

Egy istenarc van eltemetve bennem,
A rárakódott világ-szenny alatt.
A rámrakódott világ-szenny alól,
Kihűlt csillagok hamuja alól
Akarom kibányászni magamat.

Egy istenarc van eltemetve bennem,
S most ásót, kapát, csákányt ragadok,
Testvéreim, jertek, segítsetek,
Egy kapavágást ti is tegyetek,
Mert az az arc igazán én vagyok.

Egy istenarc van eltemetve bennem:
Antik szobor, tiszta, nyugodt erő.
Nem nyugszom, amíg nem hívom elő.
S bár világ-szennye rakódott reája,
Nem nyugszom, amíg nem lesz reneszánsza.

Lőrinczi Lajos

Búzakoszorú

A szekértúránk ideje alatt újra sok olyan templomban megfordultam, ahol még megtalálható a mennyezetről láncon vagy dróton leengedett búzakoszorú. A búza a kenyérnek, a mindennapi falatnak, magának az életnek a jelképe. A búzakoszorú ezért hálaadás az életért és Isten minden ajándékáért.

Az ember sok törődése, küzdelme, munkája semmit sem ér az isteni áldás nélkül. Emberé a munka, de Istené az áldás. Áldást pedig a zsoltár szerint csak oda küld az Isten, ahol az atyafiak békességben és egyetértésben élnek.

A búzakoszorú ezért közösséget is jelent. A kalászeket szépen összefonják. Nincs ott gubanc, nincs ott bog, nem lóghat semmi ki az összhangból. Isten hajlékába nem lehet hevenyészett, tókmók munkát bevinni. Csak a legszebbet, a legjobbat. A búzakaralászek az életet jelentik, az embert, az embereket. Ahogy azok egymás mellé tudnak simulni, hogy egy szép összhangot teremtsenek, hogy ezzel a harmóniával dicsérjék az Istent, kifejezzék a hálaadást, úgy kell nekünk is, embereknek egymás mellé simulni. Úgy kell nekünk is közösséget teremteni. Isten színe előtti életünkben, úgy kell nekünk is kerülni a veszekedést. Nem keresni, hanem kerülni a viszályt. Nem keresni egymásban a rosszat, a hibát, mert azt könnyű találni, hanem azokat elsimítva, kiküszöbölve, inkább a jót, a szépet. És látni azt, hogy amikor összefogunk, tudunk mi

szépet, jót, maradandót is alkotni. Istennek és jó embernek gyönyörűségest. Megtartót és előbbre vivőt.

A búzacoszorú össze van varrva. Különben széthullana. A mi emberi közösségünket is szorosra kell varrni. De nem cérnával, hanem szeretettel és békeséggel, türelemmel és megértéssel.

A búzacoszorú fentről lóg alá, felfüggesztése nélkül a földre esne. Éppen így esünk mi is a földre, ha nem kötődünk nemcsak személyenként, hanem közösségként is az égre, Istenhez.

Sajnos, egyre kevesebben szántnak, vetnek, aratnak. Határainkon több a bokor, mint a ringó kenyérgabona. Templomainkban is egyre kevesebb a búzacoszorú. Egyre kevesebb a megtermelt gabonán, kenyéren keresztül érzett hálaadás.

Akkor leszünk újra boldogok, amikor megművelt földjeinkről búzacoszorút fonunk, és az közösségi életünknek, Isten iránti hálaadásunknak szép jelképe lesz.

250 éve

1763-ban Szentábrahámon született
AUGOSZTINOVICH PÁL alapítványtevő,
az erdélyi főszámvevőszék elnöke,
egyházunk főgondnoka

Az Erdélybe letelepedett lengyelországi unitáriusok leszármazottja 1763-ban született Szentábrahámon. Apja lelkész volt. Elemi iskoláit Kissolymosban, majd a Kolozsvári Unitárius Főiskolában végezte. Apja kívánságára papi pályára készült, de végül világi pályát választott. Előbb Marosvásárhelyen a királyi táblánál jegyzőként, majd a királyi kúriánál mint írnok nyert alkalmazást. 1796-tól Bécsben az erdélyi kancelláriánál gyakornokként dolgozott. Ekkor kért és kapott az unitárius egyháztól 20 arany segítséget, hogy pályáján előre haladhasson. Ügyvédi vizsgát tett, s nemsokára udvari ágenssé lett. E hivatalt 30 évig viselte, amikor előbb az erdélyi királyi táblához ítélőmesternek, majd a főkormányshékhöz tanácsosnak nevezték ki. 1837-ben az erdélyi főszámvevőség elnökének választotta az országgyűlés, a hivatalt azonban nem foglalhatta el, mert ugyanazon év október 6-án meghalt Nagyszebenben. Kissolymoson helyezték örök nyugalomra. Gyöngyösi István ó-tordai pap mondott fölötté gyászbeszédet.

1837. október 1-ei keltezésű végrendeletében Nagyszeben közelében levő ladamosi birtokát, könyvtárát és értékpapírjait az unitárius egyháznak hagyta, melynek főgondnoki tisztségét is betöltötte 1832–1837 között. Végrendeletében így határozta meg alapítványa rendeltetését: „*nem-kem szívemen leginkább feküdvén a kolozsvári nemes unitária oskolában a tudomány és erkölcsi nevelés jobb lábra állítása, tehát vagyonom mi célra fordítása elhatározásában ezt tartásák lelkiismeretesen szemeik előtt.*”

(Forrás: Ferencz József: *Unitárius kis tükör*)

Őrizője vagyok-e én az én atyámfiaának?

Az ember társas lény – szoktuk mondani. Ősidőktől fogva csoportokban él. Elsősorban a létfenntartáshoz szükséges táplálék megszerzése, az utódokról való gondoskodás tette ezt szükségessé. Az emberi faj értelmi és érzelmi fejlődése nyomán a csoportokban együtt élők között kialakult a kommunikáció, az információcsere, szabályokat állítottak fel, vezetőket választottak; barátok és ellenségek jelentek meg. Az egyének közötti viszony sokat változott, árnyaltabbá vált, és nagyon sok formája van jelen társadalmunkban is.

Az egyik véglét a nemtörődömség, amelynek megfogalmazását a bibliában 1Móz 4,9-ben olvashatjuk: *„És monda az Úr Kainnak: Hol van Ábel a te atyádfia? Ő pedig monda: Nem tudom, avagy őrizője vagyok-e én az én atyámfiaának?”*.

Ezzel szemben Jézus tanítása a szeretet fogalmát állítja előtérbe, erről szól a kettős parancsolat: *Szeresd azért az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből, teljes elmédből és teljes erődből. Szeresd felebarátodat mint magadat. Az apostolok leveleikben a szeretet gyakorlására hívnak fel: Minden dolgotok szeretetben menjen végbe. (1Kor 16,14) Mindenek előtt pedig legyetek hajlandók az egymás iránti szeretetre, mert a szeretet sok vétket elfedez. (1Pét 4,8) Egymás terhére hordozzátok és úgy töltsétek be a Krisztus törvényét. (Gal 6,2) Vagy gondoljunk a szeretet himnuszára Pál apostol tolmácsolásában: A szeretet soha el nem fogy.*

A keresztény egyházak feladatuknak tekintették nem csak hirdetni, hanem gyakorolni is a szeretet tanát, támogatni a rászorulókat, vigasztalni az özvegyeket és árvákat, szociális intézményeket alapítottak és tartottak fenn. Mivel a nők szociális érzékenysége hangsúlyosabb, ezért természetesen az egyházon belül a szociális munkát főként a nők és a nők szervezetei vállalták magukra. Unitárius Egyházunkban is az 1910-ben megalakult Unitárius Nőszövetség és annak tagszervezetei elsősorban szociális és nőnevelő munkával foglalkoztak, nagyszerű megvalósításai voltak. Munkaterveikben szerepeltek egészségügyi, jogi, gazdasági, kulturális előadások, tanácsadás terhes anyáknak és csecsemővédelem,

az Unitárius Leányotthon támogatása, gyermekek táboroztatása, Unitárius Otthon létrehozása és még sok más. De ez már mind a régmúlté, nemsokára már nincs, aki emlékezzen rá. Éppen ezért értékes Zsakó Erzsébet *Hinni és tenni* című könyve, amelyben megírta a nőszövetség történetét. A XX. század történelmi fordulata véget vetett ennek az áldásos önként vállalt egyházunkat szolgáló nőszövetségi munkának.

Közel fél évszázados kényszerszünet után az Unitárius Nőszövetség újraalakult, és megváltozott életkörülmények között tapasztalat és anyagi alapok hiányában újra kezdte tevékenységét. A kommunizmus ideje alatt megszoktattak, hogy mindenről a pártállam gondoskodik, az önálló szervezkedés veszélyes volt. A nők megszokták a kenyérkereső munkahelyeket, szükségletté is vált, így kevesebb idejük maradt, nem csak a családra, de a közösségi munkára is. A jó értelemben vett karrierépítés, az önfejlesztés, a továbbképzés ma már igény és követelmény. Ezért az újjáalakult nőszövetségekben főként az idősebb nők tevékenykednek.

Az idők változtak, a nőkre nagyon sok feladat, szerep hárult, de a kérdés most is időszerű: őrizője vagyok-e én az én atyámfiaimnak? Ki figyeljen és gondoskodik a körülöttünk élő rászorultakról? Ki nézzen utána az egyedül élő időseknek, a dolgozó szülők iskolás gyermekeinek? Ki látogassa meg azokat az időseket, betegeket, akik nem tudnak kimozdulni otthonról? Ilyen és ehhez hasonló társadalmi szükségleteket tudnak részben kielégíteni a helyi nőszövetségek, amelyek ismerik, számon tartják a híveket, és lehetőségeik szerint segítenek figyelemmel, szeretettel. Ünnepek alkalmával élelmiszersomagokat készítenek az időseknek, a gyermekeknek édességsomagokat, használt ruhaneműt osztanak, betegeket látogatnak, megszervezik a szépkorúak köszöntését. Nem beszélhetünk szakmai szociális munkáról, de beszélhetünk embertársainkra való odafigyelésről a szeretet jegyében, ami keresztényi kötelességünk. Minden hónapban program szerint egy-egy nőszövetség meglátogatja a Lókodi Kiss Rozália Ökumenikus Öregotthon lakóit. Jelentős mennyiségű ételmezt, termékeket, pénzt adományoznak az otthon lakóinak az ellátására, kis műsorral köszöntik őket, személyre szóló figyelemességekkel kedveskednek, és elbeszélgetnek az idősekkel.

Az elmúlt két évtizedben történtek próbálkozások az országos nőszövetség részéről nagyobb tervek beindítására, így például a 90-es években Kolozsváron helyzetfelmérésbe kezdtünk a magyar lakosság körében,

ökumenikus összefogással, azután egy nyugdíjsház alapítását vettük tervbe, Kft.-t alapítottunk, hogy annak jövedelmét szociális célokra fordítsuk. Azonban rövidesen be kellett látnunk, hogy ilyen feladatokra csak szakmai szervezetek vállalkozhatnak, nem amatőrök. Meg kellett maradnunk a helyi nőszövetségek lehetőségeinek keretei között. Ma már egyházunknak van szociális munkára szakosodott szervezete, a Gondviselés Segélyszervezet, amely nagyobb terveket tud vállalni, pályázati és különböző szociális támogatásokat megszerezni. De emellett a nőszövetségeknek is marad bőven tennivalója, mert az emberközeli lélekápolás, a kisközösségek tagjainak a felkarolása, a szeretet gyakorlása, a személyes kapcsolatok fenntartása, mind olyan hiánypótló tevékenység, amelyet a szakmai szociális intézmények nem tudnak nyújtani, de ami bizonyítja keresztényi felelősségérzetünket, azt hogy őrizői vagyunk a mellettünk élőknek, és részt vállalunk egymás terhének hordozásából.

A Gondviselés Segélyszervezet egyházközösségi és hitelvi alapjairól

Szervezeti alapadatok

A Magyar Unitárius Egyház 2007 őszén útjára indított segélyszervezetének küldetése: a szükségben és bajban levők segítése, s ezáltal az egyház ember- és közösségszolgáló hivatásának kiteljesítése.

A 2005. évi udvarhelyszéki árvízi károk enyhítésére, unitárius egyháztársadalmi alapon létrejött Nyikó menti Árvízi Segélyező Bizottság a segélyezési és újjáépítési tevékenységének vége fele kezdte fontolgatni egy egyházi alapú, átfogó tevékenységű segélyszervezet létrehozását. E kezdeményezés alapján az illetékes egyházvezetőségi testület határozatot fogadott el az Erdélyi Unitárius Egyház szociális szervezetének megalkotásáról. A Gondviselés Segélyszervezet formailag 2007. november 12-én alakult meg; az önálló jogi személyiséget biztosító nyilvántartásba vételére november 14-én került sor a kolozsvári bíróságon.

Az unitárius egyházi alapokon nyugvó, felekezeti korlátok nélküli segélyszervezet működési területe Erdély és Magyarország. A segélyszervezet – önálló jogi személyiséggel rendelkező – magyarországi tagozata 2011 óta működik (budapesti székhellyel), és az erdélyi tagozat fiókjaival közösen alkotják a kolozsvári székhelyű anyaszervezetet.

A segélyszervezet első területi irodája 2009-ben nyílt meg Székelykeresztúron. Példaadó tevékenységével a – 2012-ben létrehozott – Hargita megyei fiókszervezet központjává nőtte ki magát. Középtávon újabb területi fiókok létrehozása esedékes.

Tevékenységünk szakmai területei:

- Természeti csapásokra való felkészülés: megelőzési, mentési és segélyezési programok.
- Szegénységi küszöb alatt élők segélyezése.
- Családsegítő programok: kismamaklub, babamasszázs, házasságok lelkigondozása, más oktató-nevelő programok.
- Fogyatékkal élőket segítő programok.
- Idősek közösségi programjai.
- Szociálisan hátrányos gyerekek felzárkóztatása.
- „Mecénás” program – átlagon felüli tehetségek támogatása.
- Rendezvények, szakmai képzések.
- Babarádió (www.babaradio.ro).

Megoldásra váró egyházközségi problémák

A XXI. század második évtizedében a Magyar Unitárius Egyház erdélyi része két kiemelkedő problémával küzd. Az egyik probléma régebbi, az 1960-as évektől érlelődik, és most csúcsosodik ki, nevezetesen: az elnéptelenedés. Az 1960-as évektől csak a falusi egyházközségeink létszáma csökkent. A városi gyülekezetek és azok lélekszámai növekedtek. Az 1990-es évek közepétől világossá vált, hogy a városi gyülekezetek létszáma is csökkenően van. Az ember azt várná, hogy kevesebb emberrel kevesebb gond van, de a jelenkori új problémák ettől az ábrándtól is megszabadítanak. Behatolt és úrrá lett rajtunk a nyugati fogyasztói kultúra és a túlságos individualizmus. A hagyományos hívő keresztény értékrend is megváltozott, vagy legalábbis felhígult. Kevesebb a norma, a korlát, az elvárás, ami a hiten és az erkölcsön alapulva medret szabhatna az egyének viselkedésének. Túl sok mindent szabad az egyénnek megtenni arra az érvrendszerre támaszkodva, hogy mindenki szabadon valósíthatja meg saját boldogságát.

A Gondviselés Segélyszervezet hitelvi alapokon nyugvó tevékenységével Istenországát óhajtja építeni itt a földön. Egészséges lelkeséget akar nyújtani egyéneknek és közösségeknek egyaránt. Az élet iránti alázat és szeretet, a felebarát iránti együttérzés és segítőkészség által akarja megvalósítani küldetését.

Jövőképünk a hagyomány és a fejlődés pilléreire támaszkodik. Az Istennek tetsző magatartásformákat megőrizve, a hagyományos lelki értékeket népszerűsítve fejlődésre buzdítjuk az idős és a fiatal nemzedéke-

ket. Az elhatározásokhoz szükséges bátorsággal és a megismerés iránti alázattal akarjuk a jövőt jelenné, majd múlttá szelídíteni.

Egyetemes kitekintés

Közösségszolgáló tevékenységünk és az élethez való viszonyulásunk által lehetőségünk van beleszólni a nagyvilág dolgaiba. Nem óhajtunk elszigetelten élni, mivel hiszünk a közös munka előnyeiben és gyümölcseiben. Minden intézmény és minden egyén közeledését jó néven vesszük, akik az élet tiszteletét és az emberi együttérzést csúcsertékeknek tartják. Minden egyes egyén számít – élete, munkája, véleménye által. Minden intézmény számít, amely már bebizonyította értékeltvűségét, de azok is fontosak, akik most vannak kibontakozóban. Felelősséget érünk egyházunk, nemzetünk és az egyetemes emberiség iránt.

Egyházunkat különlegesnek, értékesnek, értékteremtőnek tartjuk. Intézményként a vallásszabadság és az emberi méltóság megőrzését tűzte zászlajára. Nemzeti megmaradásunk, nyelvünk, kultúránk ápolása szívügyünk, mert hasonlóan a veszélyeztetett növény- és állatfajtákhoz a magyar kultúrát is a kihalás veszélye fenyegeti. Az egyetemes emberiség hatalmas özönében csak egy apró vízcsepp vagyunk. Érezzük parányiségünket, de ugyanakkor azt is érezzük, hogy küldetésünknek eleget tudunk tenni, ha mind egyéni, mind közösségi vonatkozásban kitartunk megvallott értékeink mellett. Ahogy Ady Endre fogalmaz, az ér eljut az óceánig, az aprónak tűnő értékrend a nagy rendnek pótolhatatlan részévé válik.

Bizonyára soha nem leszünk világhatalom, olyan erő, amely egyik pillanatról a másikra országok és népek sorsán gyökeresen változtathat. Bizonyára nem hozzánk fognak befutni a búsas vagyont hátrahagyó testamentumok. De miénk lesz minden egyén vágya, aki igazságosabb, méltányosabb és boldogabb életet akar magának. Miénk lesz a veszteségében zokogó ember, a kiszolgáltatott, a megcsúfolt és meghurcolt, a megkeseredett embertárs. És ebben a nagy lelki sötétségben, mint egy szál gyufa lángja, gyengén és remegve indul el az együttérzés, a segítségnyújtás, a mindent elfedő szeretet. És együtt fogjuk megtapasztalni az isteni csodát, amikor a megmentett, a kisegített, a felkarolt, az újra hívó és szerető ember tekintetében fellobban a reménység lángja.

Összeállította: Szabó László és Székely Kinga Réka

NOVEMBER

Kabós Éva

Romok felett

Uram, remegve és
csodálkozó alázattal,
mint aki meg nem érdemelt
nagy jutalmat kapott,
úgy fogadom Tőled
én a mindennapot, –
csaták halottai
között az életet
és hajléktalanok
ezreitől távol,
fejem fölött a régi fedelet,
reggeliző
asztalomon
a Miatyánknak kenyerét
és vakok éjétől
szabadultan,
arcomnak két látó szemét,
épségben maradt lábaim
nyomán a lépteket –
s pillanatok
békéjét a kuszán
leomló évek romjai felett.

Novemberi gondolatok

Apró, leheletfinom fátolként borult rám minap a gondolat: november van, az enyészet hava. És ilyenkor a természet ráncos korú tükrebe nézve önmagam látom viszont. Az embert, a halandót, a teremtményt, kinek mulandósága mások szívében mindig fájdalmat okoz.

S ahogyan magamba ittam az ősz színes illatát, a várost ölelő sárgásbarna dombokban nagyapám hajlott hátát véltem felfedezni; az ég szürkéjében szemének halovány világát, s régmúlt szavait suttogetta fázó füleimbe az enyhe délutáni szellő.

Egykoron őt temettük, most a természet van mulandóban. Mindkettőt újra és újra megsíratnám...

Az ember fél az elmúlástól, retteg elszakadni e tán néha biztonságot nyújtó kétkezi valóságtól. Ezért oly bánatos a szem, mely a lehulló levelek táncát figyeli, s könnyes a gondolat, ahogyan mezítelen fákat, szürke égboltot ölel át.

November van, enyészet hava, egy pillanatnyi változása a nagy világ-egyetemnek, mely a teremtés koronáját mindig gondolkodásra készíti. Az a nap van ma, amikor azt érzem, hogy kezeim között haldoklik az élet, hogy néhány hónapig havas domboldalak magányában tetszhalottá válják.

És most, amikor letűnt nyarak napfényes emlékeit hantolom, mégsem fáj a búcsú; s tán még a zöld levelet, a fecskét, gólyát, nárciszt és rózsákat sem siratom. Mind vissza fognak jönni.

Majd ha napsugarak simogatására itt is meg ott is megmozdul a rög, rügyet fakaszt a picus, és színekbe öltözik a táj, jó lesz majd nevetni és arra gondolni: „én balga, hát persze, hogy ismét lesz tavasz”, és lesz élet, és lesz virág...

140 éve

1873. november 11-én született
PÁLFFI MÁRTON nyelvész, zenetanár,
az új énekeskönyv szerkesztője

Várfalván született, földműves szülők gyermekeként. Középiskoláit Tordán és Kolozsváron, az Unitárius Kollégiumban végezte, majd a kolozsvári egyetemen szerzett magyar–latin szakos tanári oklevelet 1899-ben. Még az egyetemi diploma megszerzése előtt került be tanárnak egykori iskolájába, s itt tanított az I. világháború alatti katonáskodása és sebesülése miatti hároméves megszakítással nyugdíjazásáig.

Brassai Sámuel követőjeként nagy súlyt helyezett az önképzésre. Fialtal korában elsajátította a finn nyelven kívül a román, német és francia nyelveket. Ezenkívül a tudományos kutatás és munkásság által megkívtán mértékben ismerte az angol, olasz és török nyelvet. Nyelvismereténél fogva az egyház román fordítója és a teológia román nyelvű kisegítő tanára volt. Magánúton tanulta meg a vogul nyelvet. Tanulmányutat tett Finnországban.

Cikkei, fordításai 1898-tól jelentek meg a Keresztény Magvető, Magyar Polgár, Újság, Ellenzék, Erdélyi Lapok, Család és Iskola, 1918 után a Cultura, Erdélyi Múzeum, Ethnographia, Ifjú Erdély, Keresztény Magvető, Keleti Szemle, Magyar Nyelv, Magyar Nép, Pásztortűz, Unitárius Közlöny, Vasárnapi Újság hasábjain. Fordított latin, angol, finn, francia, román és svéd nyelvből. Tagja az Unitárius Irodalmi Társaságnak. 1925–1928. között az Unitárius Közlöny szerkesztője.

Tehetségét egyháza, iskolája és az irodalom szolgálatába állította. Az egyetemes egyház szempontjából irodalmi munkásságának a legfontosabb része használatban levő énekeskönyvünk átdolgozása és számos új énekkel való gazdagítása.

1936. augusztus 11-én halt meg Kolozsváron. Az unitárius kollégium díszterméből temették a Házsongárdi temetőbe.

(Forrás: Gálffy Zsigmond: *Pálffi Márton*. In: Unitárius Közlöny 1936/9; Romániai Magyar Irodalmi Lexikon)

A mi unitárius énekeskönyvünk

„[...] Zenei kiskorúságunk és nemtörődömségünk úgyis rossz hírbe keverte egyházi éneklésünket. Tennünk kell valamit s legalább keresnünk a jobbat, különben elsorvadunk. Ahol az ének is elnémul az ajkakon, ott a halál kopogtat, ott a harang is el fog némulni.”

Pálffi Márton, 1924. szeptember 3.

Jelenlegi énekeskönyvünk első kiadásának előszavából vett idézet elgondolkodtató. Önkéntelenül is megfogalmazódik bennünk néhány kérdés: *Milyen is a mi unitárius énekeskönyvünk?* Szeretjük-e vagy megszoktuk csupán? Kielégíti napjaink elvárásait? Szekularizálódó világunkban lehet-e lelket megérintő és vallásos érzést ébresztő eszköz, mely a világias életből Isten felé fordítja arcunkat? Elérkezett-e az alkalom, hogy új időknek igényeit figyelembe véve más dallamokat és vallásos szövegeket énekeljünk istentiszteleteinken? Szükség van-e az újírtásra, úgy ahogy azt 1924-ben véghezvitték – nagy reménységgel – Pálffi Márton és társai?

Ahhoz, hogy kérdéseinkre választ kapjunk, meg kell vizsgálnunk, hogyan állunk használatban levő énekeskönyvünkkel? (Egyáltalán: van-e minden unitárius hívő embernek énekeskönyve?)

Megpróbálok néhány szempontot megvizsgálva véleményt formálni. Vizsgálódásomat az énekeskönyv felosztásával kezdem.

Énekeskönyvünk 13 fejezetből áll:

I. Kezdő énekek. (1-től a 22-ig számozott 22 ének.) A 22 énekből 10-nek saját dallama van. A kérdés, ami felvetődik: sok-e vagy kevés ez a 22 kezdő ének? Ha szertartásrendünket vesszük figyelembe, azt láthatjuk, hogy kizárólag ezeket használjuk kezdő énekként, míg derekas énekek címen ott vannak a vasárnapi (37 ének), a hétköznapi énekek (23 ének), a töredelmes esedezések (18 ének), a zsoltárok (37 ének), a vigasztaló (7 ének) és az új énekek (18 ének). Ezekhez még hozzáadódnak az alkalmi (37 ének) és az ünnepi énekek (45 ének). Tekintettel arra, hogy liturgiánk alkalmakként alig változik, a megszokott kezdő énekeket használjuk

minden istentiszteleten, és a temetési szertartások esetében is. (26 temetési énekünk van, de ezekből keveset éneklünk.)

II. Közénekek. (23-tól 42-ig számozott 20 ének.) A kezdő énekek számával összehasonlítva ebben az esetben egy viszonylagos egyensúly lehető fel. 20 közénekből 8-nak van önálló dallama. Szertartásrendünket figyelembe véve helyesebb lenne a derekas énekek után elhelyezni közénekeinket, közvetlenül a záró vagy úrvacsorai énekek elé.

III. Vasárnapi énekek. (43-tól 79-ig számozott 37 ének.) Ha csupán ezekből választanánk énekeket minden vasárnap, aránylag egyensúlyban lennének kezdő és közénekeinkkel, de számban még így is meghaladják azokat. 23 éneknek van saját dallama. Ritkábban énekelt énekeink lassan feledésbe mennek. Ezért tartom szükségesnek, hogy kiegyensúlyozottabb legyen az énekeskönyv.

IV. Hétköznapi énekek. (80-tól 102-ig számozott 23 ének.) Hétköznapi énekeink többnyire vasárnapi istentiszteleteinken hangzanak el. Valamikor minden hétköznapi istentisztelet volt az unitárius templomokban. Napjainkban sajnos kevés helyen tartanak hétköznapi istentiszteletet, legfeljebb sátoros ünnepeink nagyhetein, hiterősítő istentiszteleti héten, vagy néhány egyházközösségben szombat délutáni áhítatokat.

V. Töredelmes esedezések. (103-tól 120-ig számozott 18 ének.) Ezeket az énekeket általában olyankor énekeljük, amikor egyházközösségünkben, nemzeti közösségünkben, családjainkban megrázó események következnek be. Fiatal lelkész koromban mellőztem ezeket az énekeket, mert még nem ismertem személyesen a csapások súlyát. Nem tudtam teljes mértékben azonosulni híveim bánatával, aggodalmával, mert ifjú szívem tele volt derűlátással, életkedvvel. Pedig meg kell tanulni együtt sírni a sírókkal, és együtt nevetni a nevetőkkel. Ezen énekek aránylag magas száma utal a nehéz időkre, amikor egyházi életünk nagy megpróbáltatásokon ment keresztül. Elég, ha halotti anyakönyveinkben lapozunk vissza a múlt század elejére, láthatjuk, hogy milyen nagymértékű volt a csecsemőhalandóság, a háborúban elesettek, a tüdőgyulladásban idejekorán eltávozottak száma. Ez is a mi unitárius örökségünk része. A 18 ének közül csupán 5-nek van kölcsönzött dallama.

VI. Ünnepi énekek. (121-től 165-ig számozott 45 ének.) Ez a leggazdagabb fejezetünk. Unitárius egyházi életünkben kevés az ünnep más felekezetekhez képest. Mégis sok szép ünnepi énekünk van, melyeknek közel fele saját dallammal rendelkezik.

VII. *Úrvacsorai énekek.* (166-tól 175-ig számozott 10 ének.) Figyelembe véve, hogy évente – a rendkívüli alkalmakat kivéve – négyszer veszünk úrvacsorát, számuk elegendőnek bizonyul.

VIII. *Zsoltárok.* (176-tól 212-ig számozott 37 ének.) A 150 Szenczi-féle zsoltárból az 1837-es, Székely Sándor püspök kiadásában megjelent első összesített énekeskönyv csupán 34 zsoltárt vitt tovább. A 37 zsoltárból 27-nek van saját dallama.

IX. *Alkalmi énekek.* (213-tól 249-ig számozott 37 ének.) 11-nek van saját dallama, 26 pedig más dallamra íródott. Konfirmációra, esketésre, egyházi gyűlésre, lelkészbeiktatóra, templom-, harangszentelésre, megpróbáltatás esetén, tavasszal, vetés idején, ősszel, télen és egyéb alkalmakra nyújtanak elmélyülést éneklő gyülekezeteink számára.

X. *Vigasztaló énekek.* (250-től 256-ig számozott 7 ének.) Meglepő, hogy a 18 töredelmes esedezésre, valamint a 26 temetési énekünkre válaszul csak 7 vigasztaló énekünk van. A statisztikák kedvelői könnyen arra a következtetésre juthatnak, hogy nincs vigasz az unitárius egyházban, legalábbis a liturgia keretében. Valóban egy elkeseredett egyház kevése vigaszáról szól ez a hét ének?

XI. *Záró énekek.* (257-től 278-ig számozott 21 ének.) 9 ének rendelkezik saját dallammal. Meglátásom szerint leginkább a záró énekek esetében fogadható el a más, ismerős dallamra való hagyatkozás. A záró ének az istentisztelet keretében már elhangzott ének dallamát ismételheti meg anélkül, hogy az zavaróan hatna.

XII. *Temetési énekek.* (279-től 304-ig számozott 26 ének.) Sajnos temetési énekeink többsége már nem felel meg sem teológiai nézeteinknek, sem ízlésünknek. Azt tapasztalom, hogy sem az érzelgős énekeket, sem a teológiailag már elavult énekeinket nem használjuk temetési szertartásaink alkalmával. Ezzel szemben dallamviláguk tekintetében megállják a helyüket. A helyhez, alkalomhoz illő, megfelelő hangvételő és hangnemű énekekkel rendelkezünk.

Például az Iszlai Márton által szerzett és Pálffy Márton által átírt 279-es számú ének f-mollban írt dallama méltóságteljes, alkalomhoz illő szövegével csodálatos érzéseket ébreszt az éneklőben. Kiemelendő a 283-as ének dallama, amely a tiszta kvárt kezdő hangközével és D-dúr hangnemével egyértelmű himnikus jelleget ölt. A 284-es énekünk régi dallama, jól énekelhető é-moll hangneme nagy érték. Új szöveget kelene írni rá. A 289-es énekünk régi dallammal rendelkezik, g-moll hang-

nemével jól énekelhető a mozgásban levő gyászmenetben. Kifogásolható a 279-es, 283-as és 284-es számú énekek szövegeiben az a tény, hogy a halott szól az élőkhez.

290-es számú temetési énekünk régi dallama szintén g-moll hangnemben íródott. A 291-es számú ének régi dallam, szövegét egy Miklós nevezetű diák írta a XVI. századból. Ez kultúrtörténeti érték, és mint ilyen akkor is énekelnünk kellene, ha teológiai vagy elvi szempontból kifogásolható. A G-dúrban írt dallam optimista érzést ébreszt, és a szövegben kifejtett örökélet örömét emeli ki. Jobban oda kéne figyelnünk egy-egy elfelejtett énekünkre. A 292-es énekünket szövege miatt ritkán énekeljük. A dallamot jónak tartom, új szöveget kellene írni hozzá. Két utolsó, dallammal rendelkező temetési énekünk a 249-es és a 297-es. Előbbi F-dúr hangnemben íródott, utóbbi f-mollban. Mindkettő megható és elgondolkodtató, az elengedés problematikája szólal meg bennük. Ezek a búcsúzők vallomásai. Nem minden versüket tartom megfelelőnek, de megfelelő átirással, átfogalmazással nagyon értékes temetési énekeinkké válhatnának.

XIII. Új énekek. (305-től 322-ig számozott 18 ének.) Ezen énekek közül 10 rendelkezik saját dallammal. 4 felújított zsoltárt is tartalmaz ez a rész: a 309-es ének a LXI., a 314-es a XXIV., a 317-es a LXVI., a 319-es énekünk pedig a XVI. zsoltárt dolgozza fel. Ezek közül csak a 309-es éneknek nincs saját dallama.

A 221-es számú énekünk, a *Himnusz* ún. nemzeti imánk, és valóban az is marad, ha kivételes ünnepek alkalmával énekeljük. Utolsó, a 322-es számú énekünk a *Szózat*, mely önmagában minden feltételét tartalmazza egy ország, nemzet himnuszának. Meg kell mégis állapítani, hogy nem tartalmaz egyetlen olyan elemet sem, amely miatt vallásos éneknek minősülne. Érdekes lenne megvizsgálni, hány gyülekezetünkben énekelik, hisz ritmusát illetően nem a könnyen énekelhető gyülekezeti énekek közé tartozik.

Ezek lennének a felosztás szerinti észrevételeim. Még egy szempontot vizsgálat tárgyává tennék. Amint azt temetési énekeink esetében már megtettem, szeretném zenei szempontból általánosan megvizsgálni az összes dallamot. Ezt azért tartom szükségesnek, mert valahányszor testvérgyülekezeti tagok vagy amerikai lelkész vendégek vesznek rész istentiszteleteinken, mindig megkérdezik, miért olyan szomorú a mi templomi éneklésünk? Nem értik, mert a gyülekezeti éneklés az öröm-

üzenet hordozója kell legyen. (Az igazat megvallva, ez az ők gyülekezeti éneklése esetében érződik is.) Arról nem is beszélve, hogy az afro-amerikai felekezetek gyülekezeti éneklése önmagában egy örömnép. A baptisták körében legendának számító Duke Ellington jazz-zenész egész szertartásokat lefedő csodálatos ritmusú és dús harmóniájú, lelket megragadó szövegű vallásos zenét írt. Elgondolkodom, hogy a 20. század legnagyobb zeneszerzője, Bartók Béla unitárius volt, de nincs tudomásom olyan egyházi énekről, melynek dallamát ő szerezte volna!

322 énekünkben 153-nak van önálló dallama, a fennmaradó 169-nek is ezek szolgálnak dallammal. A 153 dallamból 88 dúr és 65 moll hangnemű. A dúr hangnem általában pozitív, akár vidámabb dallamot eredményez, míg a moll köztudottan szomorkásat. Példaként állítanám énekeskönyvünket: A töredelmes esedezéseket tartalmazó V. részben számolt 13 önálló dallamú ének közül 12 moll hangsorú és csupán egy dúr. Temetési énekeink esetében is hasonló az eset: 3 dúr és 6 moll hangsorú. Énekeink többsége, hangneméből fakadóan, inkább himnikus. Ezt fokozza a jellegzetes himnikus tiszta kvárt hangközzel való indítás mely szinte valamennyi induló jellegű nemzeti himnuszban megtalálható.

Énekeink dallamvilága tehát nem is annyira szomorú, mint ahogyan azokat megszólaltatjuk. A himnikus jellegű énekek is szomorkásnak hathatnak, ha ritmikailag túl lassú tempóban énekeljük. Túlzás nélkül elmondható, hogy éneklő gyülekezeteink a kelleténél lassúbb ritmusban énekelnek, és énekvezéreink sok esetben nem vezetik az éneket, hanem kísérik az éneklő gyülekezetet. Persze ennél elszomorítóbb jelenség, amikor főként nagyvárosi gyülekezeteinkben – ahol bár képzett énekvezér és jobb minőségű orgona áll rendelkezésére – a templomi gyülekezet passzív hallgatóként van jelen.

Mindezek után mi lenne a teendő?

„Énekeljetek az Úrnak új éneket, énekelj az Úrnak te egész föld!” (Zsolt 96,1)

Hagyományörzés vagy újítás? Ha újítás mellett döntenénk, vajon elég lenne csupán az új énekeket bővíteni, vagy teljesen új énekekben gondolkozzunk? Vajon nem volna jó, ha meglévő énekeinket feldolgoznánk énekkarok részére? Ez nem csupán megfelelő ritmusú énekelést vonna maga után, de elterjedhetne a gyülekezeti többszólamú éneklés is.

(Szászcsáváson a református templomban évtizedek óta szólamokban énekelnek!)

Ha új énekekkel szeretnénk gazdagítani egyházi zenekultúránkat és énekeskönyvünket, vajon milyen stílus irányába mozdulhatunk el? A meglévő új keletű egyházi irodalomból meríthetnénk, vagy önálló énekeket kellene komponálni? Vajon mit szólnának hozzá az idősebbek? Mit szeretnének az ifjabb nemzedék tagjai? A kérdéseket érdemes lenne körüljárni és úgy gondolkozni, hogy a következő kiadások valamelyikében érdemi javításokat is tehessünk, mert: *„Ahol az ének is elnémul az ajkakon, ott a halál kopogtat, ott a harang is el fog némulni...”* (Pálffi Márton, 1924. szeptember 3.)

Egy napom az erdőben

Hangosan dobogó szívvel lépek ki az ajtón. Tele vagyok félelemmel. Az nem lehet, hogy az oly sokszor biztosságot nyújtó menedékem megszűnjön létezni, hogy por és hamu legyen belőle. Biztos valami tévedés van. Összekeverték egy másik erdővel, vagy egyszerűen nem is történt akkora katasztrófa, ahogyan mondják.

Az ösvény végén futásnak eredek, nem nézek se jobbra se balra, nem bosszankodom a patak mellett elterülő szeméthalom miatt, nem állok meg megnézni, hogy megérett-e már a csipkebogyó, csak futok ész nélkül. Még egy kanyar és megláthatom, hogy igazat mondtak-e, hogy tényleg vége van-e mindennek. Megállok, lassan sétálva teszem meg a még hátralevő pár métert. Már csak egy fa takarja el szemem elől a végső igazságot. És akkor meglátom. Elszédülök, megtántorodom, erő nélkül rogyok le a földre. Igazat mondtak... Valami hideg simogatja végig arcomat. Egy könnycsepp. Nem törölöm le, engedem, hogy egyre több keresztesse arcomat, hogy egyre több értékes gyémánt hulljon az elpusztult földre. Hangtalanul siratom egykori pajtásom, egykori menedékem. Könnyes szemmel felnézek, és úgy tetszik, mintha egykori pompájában látnám azt a hatalmas erdőt, azt a mindig megnyugtató barátot. Felállok, lassan elindulok. Az agyam nem tudja elfogadni azt, amit a szemem lát. Meg akarom tapintani, érezni akarom a bőrömmel, biztos akarok lenni benne, hogy megtörtént, hogy nem csak egy illúzió. Útközben megmegállok, pihenőt tartok. Az az érzésem, hogy ez alatt a pár pillanat alatt ötven évet öregedtem. Kiérek a dombra, lábam alatt hamu, elszenesedett fadarabok. Úgy érzem, egy más világba léptem, egy világba, amit a gyász ural. Minden csupa fekete és szürke. Akárcsak egy temetőben. Ráébredék, hogy igen, egy temetőben járok. A fák temetőjében, az erdő temetőjében. Nem bírok tovább menni, leroskadok egy fa tövébe, és csak nézem azt a tájat, szemem újra könnyektől lesz nedves. Lassan gördülnek végig a könnycseppek arcomon.

Hirtelen mozdulattal letörölöm. Szívemben harag lesz úrrá. Haragszom arra, aki ezt tette. Figyelmetlenségből tönkre tett egy egész élőhelyet, életeket. Megérdemelné, hogy bezárják ide. Hogy egész életét itt élje

le, hogy lássa mennyire nehéz egy erdőnek kialakulni: a fáknak megnőni, az állatoknak visszatérni, a bokroknak újra termést hozni. Kezem ökölbe szorul, majd erőteljesen hanyatlik le.

Végigsimogatom a földet, és megnyugszom. Ezért szeretek ide járni, mert akárhányszor ide jövök, lehetek mérges, feldúlt, magányos vagy éppen elhagyatott, itt mindig valami hihetetlen nyugalom vesz körül. Nézem az erdőt, és hirtelen emlékek színes képe kezd el kavarni szemem előtt. Először Édesapámmal jöttünk ide medvesre. Az volt életem első leshelyre való menése, és tudtam, hogy nem láthatok semmit, de mégis elmentem. A fán levő kis leshelyről gyönyörű kilátás nyílt az őszi erdőre. Színes falevelek sokasága, görbült, félig szendergő fák, a fákon élelmet elraktározó mókusok, egy-egy énekesmadár, ami már csak halkán énekelte szomorú, búcsúdallát. Órák telhettek el így. Édesapám éppen szundikált, amikor hirtelen szokatlan csend telepedett az erdőre. Figyelmesen kezdtem jártatni a tekintetem. Az egyik bokor megmozdult. Összerezementem, de nem mozdultam. A szél irányából tudtam, hogy a bokor mögött levő valami nem tudja, hogy mi itt vagyunk, ezért csak vártam. Néhány pillanat múlva előlépett a bokor mögül egy kicsi medvebocs. Nem vett észre minket, gondtalanul és figyelmetlenül keresett élelmet. Nem hittem a szememnek, hisz annyi történetet hallottam arról, hogy erdőt járó emberek évekig nem látnak egyetlen egy medvét sem, nekem pedig ez az első alkalom, hogy lesbe jöttem. Figyeltem a kis torkos jószágot. Miután teletömte bendőjét, elindult vissza oda, ahonnan jött. Attól a naptól kezdve rendszeresen jártam ki oda, hátha ismét találkozhatok vele, de soha többet nem láttam. Édesapámmal élelmet is tettünk, de eredmény nélkül. A rendszeres sétáim azonban nem szűntek. Nem jártam már a leshez, de azért mentem az erdőbe, mert rájöttem, hogy megnyugtató, hogy ott mindig boldog lehetek. Volt egy fa, aminek imádtam az ágán ücsörögni, és nézni a békés természetet. Egyszer aztán, a fának hült helyét találtam. Édesapám mondta, hogy kivágták egy csomó más fával együtt. Haragudtam az emberekre. Nem értettem, hogy miért kell a fákat kivágni, hogy miért nem lehet csak azt kivágni, ami meg van engedve. Hetek elteltével jöttem rá, hogy a pénz miatt vitték el szeretett fámat, hogy a pénz uralja az emberek tudatát és szívét is. Ezért nem látták be, hogy csak annyi fát kell kivágni, amennyi feltétlenül szükséges, hogy nem kell kapzsiság miatt tönkretenni a környezetet. Attól kezdve nem mentem az erdőbe. Nem akartam érezni szeretett társam hiányát.

Hónapok teltek el, azonban egyre nyugtalanabb lettem. Nem találtam a helyem. Egyik délután Édesanyám sétálni hívott. Nem tudtam hova készülünk, csak annyit mondott, hogy csipkebogyt kell szednünk, mert mama szeretne lekvárt készíteni. Fogtam egy táskát, és elindultunk. Nem néztem, hogy merre vezet Édesanyám, de egyszer csak abban a bizonyos erdőben lyukadtunk ki. El akartam szaladni, de valami megállított. Egy belső érzés, ami rádöbbenett, hogy megnyugodtam, hogy úgy érzem jó helyre jutottam. Boldogsággal teltem meg, és újra rendszeres látogatója lettem az erdőnek. Igen, mindig ide jöttem, ha valami bántott, ha szomorú voltam, mindig az erdő vígasztalt engem. Most mindennek vége lett. Elpusztult az erdő, nyom nélkül eltűnt az a nyugalom, az a béke. Nem, most nem akarok erre gondolni!

Hirtelen egy másik emlék villant be. Egy gyönyörű napsütéses májusi nap volt. Egy tizennégy tagból álló lelkes csapat lóháton indult el Ivóból, hogy megmentse azt a hosszú utat Oklándig. Mindenki tele volt energiával. Lovasok és lovak egyaránt örültek a kihívásnak. Utunk során végiglovagoltunk az Ilona-völgyén, ami számomra a leggyönyörűbb élmény maradt. A sok zöldellő fa, egy csendes kis patak, amely velünk együtt haladt, a vágázó lovak által kavart por, na meg az ég kékje, mind felejthetetlenül belesimult a szívembe. Sokszor megálltunk, pihenőt tartottunk, de mégis egy pihenő maradt meg igazán. Célunkhoz közeledtünk, amikor hirtelen csapatunk egyik bölcsőbb tagja pihenőt javasolt. Megálltunk, és szívdobogva vettem észre, hogy ugyanannak az erdőnek a szélén vagyunk, ahova én is szoktam járni, ahol annyi szép percet eltöltöttem. Érdekes volt látni ugyanazt az erdőt, de mégis más volt. Hideg és könyörtelen. Beljebb merészkedtünk a sötét fák közé, majd leheveredtünk egy kis szundira. Ekkor megnyílt előttünk az a csodaország, amiért én is rajongtam. A fák lombjai között átszűrődött a lemenőben lévő nap fénye, a madarak belekezdtek zengő operájukba, a fák lágyan susogtak, mintha altatódalokat énekeltek volna a megfáradt lovas csapatnak, a fűszálak gyengéden simogattak, a virágok fejünk felett ontották bódító illatukat, az egész erdő volt a megtestesült harmónia. Az a harmónia, amiről minden érzelmeket tanulmányozó könyv ír, az a harmónia, amit az ember nem tud megteremteni, mert erre csak a jó Isten képes, csak Ő tud ilyen hihetetlenül csodálatos alkotni, mi erre képtelenek vagyunk, de talán nem is kell. Ha így sincs időnk észrevenni a szépet, akkor mi lenne, ha a mai rohanó világban még nekifognánk teremteni.

Akkor már tényleg nem lenne időnk semmire, nem lenne időnk néha-néha megállni, hogy a lelkünk utolérje a testünket. Isten megteremti az embernek a felemelőt, a magasztost, de az ember elpusztítja. Hát akkor egyáltalán, minek teremti meg? Minek teremti zöldellő mezőket, csendesen csobogó csermelyeket, vadul vágtazó patakokat, békésen mészázó erdőket, lassan gomolygó felhőket, fokozatosan haló tavakat, játékos tengereket, végtelen óceánokat, ha egyszer úgymint mindegyik elpusztul, átalakul, ha egyszer mindennek vége lesz? Minek ad életet, ha úgymint halál a vége?

Miért van a fának levele, ha egyszer el kell búcsúzzon tőle? Miért szeretünk másokat, ha egyszer úgymint el kell válnunk? Miért van mindennek kezdete és vége? Hisz ha a körnek nincs, akkor a természetnek miért kell legyen? Miért nem lehet az is egy végeláthatatlan kör? Miért halt meg ez az erdő? Miért pusztult el, amikor nem vétett senkinek? Miért hagyott itt egyedül gondjaimmal, bajaimmal? Most itt ülök egy véges hamuszőnyeg és kormos fatörzsek oszlopa között, és azon töprengök, hogy miért nem élhetett tovább ez az erdő, miért nem jöhettem ide nagymamaként is, miért nem láthatta meg, hogy mi lesz belőlem?

Isten tudta, és talán már én is tudom. Ez az egésznek a lényege. Meg kell tanulni búcsút venni. Minden, amit szeretünk, egyszer elmegy, itt hagy bennünket, hogy egyedül folytassuk tovább. Elvégre minden cállal jött létre. Az erdőnek az volt a célja, hogy megértesse velem azt, amit gyermekként nem tudtam felfogni, azt, amit még most is csak sejtek, és amit minden ember, tudós csak ismer, hallott róla. A halált. Azt a köztes időt, amikor valaki búcsú nélkül megy el, mert tudja, hogy még találkozunk valahol, ő előre megy, hogy tárt karokkal várjon minket, hogy legyen, aki kellőképpen fogadjon, amikor mi is csendesesen, búcsú nélkül elhagyjuk ezt a mostanit. Mi is elmegyünk, hogy fogadjanak, és, hogy mi is fogadjunk. És ez nem kifejezetten szomorú dolog. Hisz vannak olyan családok, akik egy évben egyszer találkoznak, és így egész évben a következő találkozón török a fejüket. Igen, ezt akarta nekem megmagyarázni az erdő. Hogy azért, mert ő elpusztult, nem hagyott itt teljesen egyedül, megajándékozott a rengeteg szép emlékekkel, vidám, kellemes perccel és azzal a tudattal, hogy együtt éltünk egy kis időre, és talán valahol még újra találkozunk. Talán nem is kell megvárjam az én haláloamat. Ha ültetek fákat az elszenesedett törzsek mellé, azzal én is segíthetek, hogy minél hamarabb újra találkozzunk. Igaz, az nem lesz ugyanaz

az erdő, de az én szeretetemből épült fel, az én két kezem munkájának segítségével született, és ezért fontos lesz nekem, akárcsak az a bizonyos másik erdő, ami egy felelőtlen tarlóégető ember miatt por és hamu lett. Igen, a hamu alatt ott az élet, csak félre kell seperni a hamut, és segíteni kell a természetnek újjáépülni. És én leszek az, aki kezébe veszi a seprűt, és dolgozni fog, és verejtékezni fog, és el fog fáradni, és sokszor fog csalódni, de pont ezért lesz szép, amikor kész lesz. Mert az én időm ment rá, az én lelkem van benne. Felnéztem a lemenőben levő napra, és tudtam, hogy ő hallotta a fogadalmamat, ő segíteni fog, hogy ez az erdő újra régi pompájában tündököljön, mert a csodák csak akkor szűnnek meg, ha mi már nem hiszünk bennük. Én pedig hiszem, hogy az egykori csodaország visszatér. Újból ránéztem a kopár dombra, de most tudtam, mit akarok, és erős volt az elhatározásom.

Egy utolsó könnycsepp gördült végig arcomon, majd leesett a földre. Azon a helyen a hamu eltűnt, és eltűnt vele együtt a szomorúságom. Eddig mindig az erdő segített rajtam, most neki van szüksége rám, és én nem fogok meghátrálni! Lassan bandukoltam hazafelé, és nem néztem vissza, mert tudtam, hogy azt az erdőt soha többet nem láthatom. Lesz egy új, egy ugyanolyan értékes, de az soha többet nem lesz. És ez az egészben a varázslat. Ha elmegy egy számunkra fontos dolog, akkor nem felejtjük el soha, nem törlődik ki az emlékezetünkől. Lesz új, amit szerethetünk, de attól nem fog elhalványodni annak a képe, amit valaha szerettünk. Soha, mert ezért vagyunk ezen a világon. Hogy szeressünk, és hogy mi se tűnjünk el nyomtalanul, hogy valahol ottmaradjon az emlékünk.

DECEMBER

Bartalis János

Végállomás felé

Szívem csendesülj el az előtt, aki mindenkinél
előbb való.
És ajkam némulj el, mert nagy az Úr!
Mozgunk a földön, mint szomorú vándorok.
Egyiknek nyomában virág nő,
 másiknak égő zsarátnok.
Romlandó a mi alkotásunk,
 csak te vagy bölcs, Uram.
Ifjú fejem előtt felködlik az *Élet-határa*,
és vonagló szívem megdermed. Számlálva
vannak lépteink, ahányat odáig teszünk.
Szent Teremtőm! mi rövid az út, ami innen van
és mi végtelen, ami azontúl terjed.
Mindennél porszemnyibb az ember, mert
vágyai magasröptűek.
Elrohanunk az *Élet-úton*. Percnyi késedelem
nélkül érkezünk meg a végállomásra.
Elenyészik nyomunk és időnk sincs, hogy
visszapillantsunk a megfutott útra.
Szent teremtmény! Oly rövid az élet, hogyha
egyebet sem, csak jót cselekednénk, akkor is
egy szempillantás alatt elrebben!
Nem érdemes ezt a maroknyi életet mások
elkeserítésével és elszomorításával eltölteni.

Az idő

„Láttál-e a róna felett / Elszállni madársereget, / Ha rája lövének? / Így szállnak az évek! / Egy pillanatig / Még hallani szárnyzuhogásaikat, / Már a másikon alig / Kísérheti a szem a kétést utat, / Mely röptük iránya, / [...] / Tűnődve: mi volt ez? való-e vagy álom?”

(Petőfi Sándor: *Láttál-e a róna felett...*)

Az IDŐ, s az ehhez kötődő dolgok e hónapi elmélkedésem témája, tárgya. Miért?

Mert:

1. Az IDŐ a legérdekesebb, legértékesebb, legpompásabb, legtitokzatosabb dolgok egyike. Egyszerre elmúlt, van és lesz. A múltat felidézzük, kutatjuk, őrizzük, a jövőt tervezzük, próbáljuk megjósolni, megsejteni az elkövetkezőket, s közbe rájövünk, hogy a jelen a legrovidebb.

2. December van: az advent, a várakozás, a karácsony, a család, a szeretet, Jézus születésének, Őesztendő-búcsúztatás, a számadás, esetleg éves számonkérés, disznóvágás, s még ki tudja, hogy mi mindennek az ideje.

Annyiféle időnk létezik: múlt, jelen, jövő, határ-, vég-, boldog-, új-, európai, ünnepi idő stb. Mindannyian az idő foglyai vagyunk. Számítan-szor megtörtént már velem is, és biztos Veled is, kedves Olvasó, hogy el-suhant az idő, vagy egyetlen perc örökkévalóságnak tűnt.

Weöres Sándor: *A Teljesség felé* című művében megkülönböztet egy külső és egy belső időt. Az évszakok, napok változása a külső idő. Ezt le-het órával mérni. A belső idő más: *„Tapsztalod személyed testtelen tar-talmainak változását: ez a belső idő, melyhez mérőeszközöd nincsen, a külső időhöz képest hol gyorsan, hol lassan múlik.”*

Az IDŐt már az ókortól kezdve sokan próbálták meghatározni – filo-zófusok, fizikusok, üzletemberek, teológusok stb. –, azonban az egyik, negyedik századi egyházatyá *megfogalmazása mindig visszatérő motí-vum: „Mi hát az idő? Ha senki sem kérdezi, tudom; ha kérdik tőlem, s meg akarom magyarázni, nem tudom.”* (Hippói Szent Ágoston) *Én sem tudom,*

és nem is akarok az időt meghatározó útvesztőkbe elmenekülni, elveszni, azonban azt tudom, hogy az IDŐ mennyire értékes tulajdonságokkal bír:

- nem kölcsönözhető (az anyagi világ összes kincse kölcsönözhető, de az idő kölcsön nem adható-vehető);

- nem raktározható (számítógépeken, különböző adathordozón rengeteg adatot tárolhatunk manapság: fényképet, zenét, dokumentumot stb., de az időt nem lehet lemezbe zárni, raktározni, felhalmozni);

- megismételhetetlen, vissza nem fordítható, (ezért hasonlítják egyesek folyóvízhez);

- végtelenül igazságos (az Olvasónak, a földművesnek, az orvosnak, a papnak, a katonának, a diáknak, a tanárnak, öregnek, fiatalnak, mindenkinek egyaránt 24 órából áll egy nap, egy óra pedig 60 percből, igazságosan. Az már más kérdés, hogy mit teszünk a rendelkezésünkre álló idővel, hogy végtelennek érezzük-e a perceket, vagy csak úgy elsuhannak az órák, napok.)

A lényeg azonban az, amit megírt a Prédikátor, könyvének 3. fejezetében: *„Mindennek megszabott ideje van, megvan az ideje minden dolognak az ég alatt.”* Felsorolja, hogy mi mindennek van meg az ideje, de a listát, a felsorolást tetszés szerint ki lehet egészíteni, azonban azt kell tudni, hogy minden hiábavalóság, az ami igazán fontos ugyanis, a 9. fejezetben található: *„Azért edd csak örömmel kenyeredet, és idd jókedvvel borodat, mert mindig ez volt Isten jóakarata, hogy ezt tedd. Ruhád legyen mindig fehér, és fejedről ne hiányozzék az olaj! Tedd meg mindazt, ami a kezéd ügyébe esik, és mihez erőd van.”* (Préd 9,7–8; 10a)

Mindehhez egyetlen dolog szükséges: egy mondat, mely sokszor eszembe jut: *„Megyek Jakab 4,15-el!”* Sokáig nem értettem ennek a titokzatos mondatnak az értelmét, de aztán egy szónoklattán órán kiderült, hogy Jakab levele 4. fejezetének 15. verse így kezdődik: *„Ha az ÚR akarja és élünk...”*

Isten segítségével megvalósítható a Prédikátor tanácsa: élni kell az Életet a családdunkkal, amíg tart az IDŐnk.

Jóakarát emberei

„Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.” (Lk 2,14)

Az adventi időszak kezdetén szólított meg ez a bibliai rész. Azóta hordozom magamban a mennyei sereg dicsőítését:

Klasszikus változatban: *„Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség, és az emberekhez jóakarát.”*

Békés Gellért fordításában: *„Dicsőség a magasságban Istennek, és békesség a földön Isten kedveltjeinek.”*

Filológus megközelítésben: *„Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség a jóakarát embereinek.”*

Klasszikus megközelítésben a mennyei seregek sokasága három részre tagolja a világot. A *fenti* rész a dicsőítés által Istent illeti meg. A dicsőítés csak Istennek jár ki. Senki másnak. Nem emberi.

A *lent*nek van egy *egyetemes* része, ahol békesség jár a földnek. Ez az egyetemes rész a békesség által tud a fenthez kapcsolódni. A *lent*nek van egy *vízszintes*en, embertől emberig haladó útja, amely a jóakarát útján járható be. Ezzel kapcsolódik az egyetemesbe, általa Isten dicsőítésébe.

A nem hagyományos fordítások mindezt úgy mondják el, hogy hangsúlyozzák a kizáró jelleget: aki nem Isten kedveltje/jóakarát embere, annak a mennyei seregek éneke szerint nem jár ki a békesség, sem az Isten dicsőségében való részvétel.

Ki lehet Isten kedveltje és a jóakarát embere?

A jó ember („*a jó ember jóakarátot nyer*” – Péld 12,1)

Az isteni, jó lélek hordozója („*...a te jó lelked vezéreljen a földön.*” – Zsolt 143,10)

Az angyali seregek sokasága miért ezt énekli?

A választ szintén az Úr angyala adja meg: *„Ne féljete! Nagy örömet hirdetek nektek és az egész népnek: ma született az Üdvözítő Dávid városában.” (Lk 2,10)* Olvassuk a különböző szentírásfordításokat és úgy egészül ki az angyali válasz: Üdvözítő, Megváltó, Megtartó. Az angyali üzenet mellé olvassuk az önvallomásokat, az evangélisták és apostolok

örökségét, és tovább értelmeződik bennünk az Üdvözítő. Ő lesz a Krisztus, Isten fia, a Bárány, Dávid fia, Emberfia, az Ige, a Világ Világossága...

Befogadója, megértője, követője nem tud más lenni, csak a jóakarát embere, aki Isten kedve szerint alakítja életét. A jóakarát embere, akit az első zsoltár még így nevez meg: „*Boldog ember az, aki nem jár a bűnösök tanácsa szerint...*” A rossz tanácsot elkerülő ember attól a pillanattól, hogy befogadó, követő, megértő, életét Isten kedve szerint alakító lett, új nevet, új feladatot és vele együtt új ajándékot kap. A zsoltárt parafrázálva mindezt egy mondatba így tudom sűríteni:

Boldogok a jóakarát emberei, mert övük a békesség, és így dicsőítik Istent.

Könyörgés

a gyarlót aki újabb mérget forral
a nem levőket és az elmenőket
a letarolt a kifosztott erdőket
a sárkányoktól lankadó erőket
az itt felejtett szikkadt nagyszülőket
a templom felé vivő kisutcákat
a szélbélelte aggó iskolákat
az aprópénzen megvett kenyeret
a kormosodó levegőeget
az otthoni vizek legédesebbjét
kétségbe esettek örök keresztjét
az elpusztult s születő könyveket
az álmot amit lát a kisgyerek
a hajót amely zátony fele fut
a félelmébe horgonyzott falut
botló beszédünk sápadó reményünk
a jót a rosszat amit meg kell érnünk

áldd meg Isten karácsonyoddal

UNITÚRA

2012. június 28-án egyházegyesítő zsinatnak adott helyet a kolozsvári belvárosi egyházközség temploma. A zsinat határozata értelmében a két egyházrész, az Erdélyi Unitárius Egyház és a Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete egyesülésével létrejött a Magyar Unitárius Egyház. Az újonnan megalakult egyházszervezetet hat erdélyi egyházkör és egy magyarországi egyházkerület alkotja. Idei kalendáriumunk lapjain az anyaországi egyházkerület egyházközségeit mutatjuk be az Olvasónak.

A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének egyházközségei

Budapesti Unitárius Egyházközség

A budapesti egyházközség több mint 130 éves múltra tekint vissza: 1881. április 14-én alakult meg. A kiegyezés utáni Budapest az egész Kárpát-medencei magyarság politikai, gazdasági, kulturális és közigazgatási központjává vált. Ennek köszönhetően egyre több erdélyi unitárius család települt időlegesen vagy tartósan Budapestre. Hitéleti tevékenységüket szolgálandó, Ferencz József püspök Derzsi Károly lelkészt bízta meg az egyházközség létrehozásával. Kezdetben a Deák téri Evangélikus Gimnázium dísztermében tartotta istentiszteleteit a gyülekezet, majd az Alkotmány utca és a Koháry utca (ma Nagy Ignác utca) sarkán 1890-ben meg-

épült az egyházközség temploma, amely a mai napig székhelyül szolgál. A templomépítés céljára a Székesfőváros telket adományozott. Az épületben, mely Pecz Samu műegyetemi tanár tervei alapján épült meg, a templomon kívül közösségi helyiségek és lakások is létesültek.

Derzsi Károly lelkész 1895-ben felmentését kérte, ezután Gál Miklós (1896–1899), majd több mint négy évtizeden át Józan Miklós volt az egyházközség vezető lelkésze. A trianoni diktátum után ugrásszerűen megnőtt a Magyarországra települt unitáriusok száma: az egyházközség szórványgondozása kiterjedt Pestszentlőrincre, Sashalomra, Budafokra, Nyíregyházára, Szombathelyre, Szolnokra, Gyulára, Debrecenre, Bajára, Győrre, Egerre, Kaposvárra, Miskolcra és Pécsre. A II. világháború után sokáig Remetei Filep Imre és Pethő István állt a gyülekezet élén, majd 1971-től Huszti János, 1992-től Szent-Iványi Ilona vezette azt. 1998. június 1. óta vezető lelkésze Kászoni-Kövendi József. Munkáját két gondnok (dr. Hatfaludy Zsófia és dr. Vajda László, jelenleg hivataltan levő gondnokok) és 13 tagú presbitérium segíti.

Az egyházközségnek 610 egyházfenntartó tagja van, a hívek száma családtagokkal együtt 1300 főre tehető. Az egyházközség a hitéleti tevékenység mellett rendszeresen tart kulturális eseményeket, előadásokat magyarországi, erdélyi és külföldi meghívottakkal. Az egyházközség saját kiadványa az évente négyszer megjelenő Budapesti Unitárius Hírlevél. Évente kétszer a Verőcéhez tartozó Magyarakúton, az egyházközség kezelésében lévő vendégházban, festői környezetben szabadtéri istentiszteletet és szeretetvendégséget tart a gyülekezet. Testvéregyházközségi kapcsolatot létesített több erdélyi egyházközséggel és az Oregon állambeli Portlandi Unitárius-Univerzalista Egyházközséggel.

Budapesti Bartók Béla Unitárius Egyházközség

1921-ben a körlelkészként tevékenykedő Csíki Gábor, aki az Erdélyből menekült és áttelepült hívek lelki gondozását végzi Budapesten, körutat tett Angliában. Ott az unitárius érdekeket képviselve előterjesztette egy külföldi mintára megtervezett Unitárius Misszióház gondolatát. A következő évben felveszik a kapcsolatot egy angol–amerikai bizottsággal, mely felvállalta az erdélyi és magyarországi unitáriusok sorsának gondozását, és megvásárolta a Misszióház céljára a Rákos (ma Hőgyes Endre) utca 3. szám alatt levő épületet. A költségek fizetését a Brit és Külföldi Unitárius Társulat vállalja magára. Az épület telekkönyvileg a Társulat tulajdona

lesz. Bevételeinek tiszta jövedelmét a magyar unitárius misszióra fordítják. Egyik részét templommá alakítják át, és létesítenek egy lelkészi lakást. A többi részt erdélyi menekültek, egyetemi hallgatók és a főiskolai növendékek részére diáktothonként használják, illetve hivatalos helyiségeket létesítenek. Az épület, mint alapítvány, a Magyar Unitárius Egyház birtokába került át. A Misszióház gondozta Budapest IV., VIII., IX., X. kerületeiben lakó, valamint a vidéki unitárius lakosságot.

A budapesti egyházközség egy keblitanácscsal és vezetőséggel, de két templommal – a Nagy Ignác utcai és a Hőgyes Endre (Missziósház) utcai templomokkal – működött egészen 2001-ig, amikor a két templom köré hivatalosan is két önálló gyülekezet szerveződik.

Ezzel megkezdődött a Hőgyes Endre utcai templom körüli önálló gyülekezeti élet megszervezése. Az új gyülekezet a Bartók Béla Unitárius Egyházközség nevet vette fel, melynek a névadó ünnepe 2001. szeptember 22-én volt, majd szeptember 30-án az őszi hálaadó istentisztelet után megválasztották a gyülekezet gondnokát és vezetőségét. Ugyanekkor fogadta el a gyülekezet Léta Sándor lelkész kinevezését a másodlelkészi állás betöltésére, aki 2009 óta egyedüli lelkészként vezeti az egyházközséget. Az egyházközségnek jelenleg 647 nyilvántartott tagja van.

Pestszentlőrinci Unitárius Egyházközség

1920 után, a trianoni békeszerződést követően menekültek érkeztek Pestszentlőrincre, akiket a Népjóléti Minisztérium a kőfallal körülvett, volt Lipták lőszergyár helyén telepített le. Az unitárius és nem unitárius menekültek a Felvidékről, Délvidékről, Erdélyből érkeztek. A közös sors összekapcsolta őket, és a lakók szorgalma, összefogása kedves kisvárost varázsolt az egykori gyártelepből.

1928-ban új, fiatal erdélyi hitoktató, Pethő István került Budapestre. Lelkészként összefogta a kis létszámú gyülekezetet. Egy kultúrházzá előléptetett nedves barakképületbe jártak a hívek istentiszteletre. A vágy egyre nagyobb volt egy templom után, az építéshez azonban nem volt meg a fedezet: 19 000 pengő költségelőirányzatból alig 1800 pengő állott rendelkezésükre.

A belügyminisztérium 1929-ben átengedett egy telket templomépítés céljára. A terveket Máthé Géza építésmérnök díjtalanul készítette el, a munka többi részét pedig elvégezte a gyülekezet. Az egyik szomszédos

gyár területén megvásárolták egy összedőlt műhely épületét, majd közös munkával kitermelték a téglát, és hozzáfogtak az építkezéshez.

1935. október 3-án került sor az alapkövetételre. 1936. február 19-én volt az első istentisztelet a belül kész, de kívül még vakolatlan templomban. Április 16-án megkezdtek a gyülekezeti ház és tanácsterem építését, majd 1936. június 17-én felszentelték a teljesen kész templomot és a hozzáépített gyülekezeti termet. Ekkor 170 tagja volt a gyülekezetnek. A templom padjait, csillárjait, a szószék faburkolatát Damokos Albert műbútorasztalos presbiter készítette. Az első kis harmónium a kispesti Czirmay György harmóniumkészítő presbiter munkája.

A második világháború korai eseményei, a bombázások, sajnos nagy törtést okoztak az egyházi életben. De a sok bánat, veszteség után lassan megindult az élet.

Harang később került a toronyba. 1949 nyarán avatták fel.

1977-től a régi kertes házakból álló telepet lebontották, és helyette tízeletemes házakat építettek. Az itt élő családokat – köztük az unitáriusokat is – elköltöztették Budapest más kerületeibe. A gyülekezet létszáma emiatt jelentősen csökkent, de az 1990-es évektől ismét növekedni kezdett, lassan az Erdélyből áttelepült családok is bejelentkeztek.

Ma mintegy 200 család tartozik a gyülekezethez, akiknek gyakran 1–2 órát kell utazniuk a templomig. Számptalan programmal próbálja a vezetőség tartani a kapcsolatot a régi hívekkel, illetve más felekezetűekkel is megismertetni a gyülekezetet és az unitárius vallást. A vasárnapi istentiszteleti alkalmakon kívül gyülekezeti napokat, családi összejöveteleket is rendeznek szeretetvendégséggel.

A templómépítő Pethő Istvánt Huszti János, László Andor lelkészek követték, majd 1995-ben történt nyugdíjba vonulásáig dr. Jakab Jenő volt a gyülekezet lelkésze. Ezt követően Rázmány Csaba vette át a gyülekezet lelki vezetését, aki 2000-ig szolgált. Őt követte Szász Adrienne 2009-ig. 2011. október 15-től dr. Szent-Iványi Ilona a gyülekezet lelkésze.

Kocsordi Unitárius Egyházközség

A kocsordi egyházközség 1938-ban létesült, amely év folyamán lelkészt alkalmaztak, harangot öntettek és templomot építettek. A gyülekezeti tagok az egyház támogatása mellett óriási anyagi terheket vállaltak.

A templom épületegyüttesét dr. Sente László sepsiszentgyörgyi származású unitárius műépítész tervezte, népi stílusban. Az építést Kereki

Gábor első lelkész vezette és saját kezűleg festette a mennyezet 104 kazettáját aranyosmenti, főleg mészalkó bútormintákkal. A templom nagyszerű példája a szecessziós népi építészetnek és művészi megvalósításnak, méltóképpen fejezi ki az unitárius vallás lelkületét. A templom mellé lelkész lakást és gyülekezeti termet építettek. 2006-ban, Nyitrai Levente Mózes lelkési szolgálata idején történt a templom teljes körű felújítása. A műemlék templom különleges építészetével sok látogatót is vonz. Sok lelkész szolgált ebben a gyülekezetben. Dr. Abrudbányai Fikker János teológiai tanár és 1956-os elhurcolt lelkész emlékét örökíti meg a templom falán lévő márványtábla. A templom falán található másik emléktábla Kereki Gábor emlékét őrzi. Kiemelkedett lelkési szolgálataival Végh Mihály is.

A kocsordi gyülekezethez tartozik szórványként Nyíregyháza, Vásárosnamény, valamint Szatmárnémeti és Nagykároly, összesen 226 nyilvántartott taggal.

Miskolci Unitárius Egyházközség

2004-ben alakult, ám története az 1920-as évekig nyúlik vissza, amikor Magyarország területén megkezdődött az unitáriusok egyházi szervezetbe tömörítése.

1923-ban a történelmi kényszerből létrejött Egyházi Igazgató Tanács feladatai közé tartozott az itteni egyházközségek támogatása, az anyagi erőforrások megteremtése, a hívek nyilvántartásba vétele és a menekült hívek gyámolítása. Már ebben az évben több más nagyváros mellett Miskolcon is elkezdődött a hatékony belmissziós munka, amelynek eredményeképpen 1924-től istentiszteleteket tartottak, majd 1925-től az unitárius vallású tanulók hitoktatására is sor kerülhetett.

A lelkési feladatokat kezdetben Budapestről látták el, majd 1938-tól, amikor a közösséget a debreceni szórványkörzethez tartozónak nyilván-

nították, a mindenkori debreceni gyülekezeti lelkész pásztorolta a híveket. 1952-ben a Köri Tanács Miskolcot a mintegy száz kilométerre lévő debreceni egyházközség leányegyházközségévé nyilvánította. Az egyházközség önállóvá válásáig a debreceni lelkészek – Buzogány Kálmán, Szász János, Bajor János és Miklósi-Vári Katinka – szívvel-lélekkel pásztorolták az északkeleti szórványban élő unitáriusokat. Gyülekezetépítő munkájukat hosszú éveken át önzetlenül és nagy odaadással segítette Fésűs Ferenc, Perjés Lászlóné, Sallay Lászlóné, illetve családtagjaik.

2004-ben történt önállósulása óta a gyülekezet lélekszáma megnégyszereződött. Jelenleg 54 nyilvántartott tagja van a gyülekezetnek. Ez egyrészt az Erdélyből áttelepült unitárius hívek felkutatásának, másrészt a betérők számbeli növekedésének eredménye. Utóbbiak jellemzően olyan fiatal felnőttek, akik az unitárius hitelvekben és a helyi közösségekben találták meg a hitgyakorlás számukra legmegfelelőbb lehetőségét.

Jelenleg Miskolchoz tartoznak az Egerben, Tiszaújvárosban, Sárospatakon, Sátoraljaújhelyen, Edelényben, Ózdon, Kazincbarcikán, Mezőkövesden, valamint a Szolnokon és környékén élő unitárius hívek. A lelkészpár munkáját 2005 óta Elekes Huba gondnok és Nagy István pénztáros segítik.

Az istentiszteleteknek, gyülekezeti alkalmainknak több évtizede a belvárosi evangélikus egyházközség biztosít helyet. Az ígéretesen növekvő lélekszám, és az ezzel együtt felmerülő közösségi igények a közeljövőben szükségessé teszik egy saját istentiszteleti hely, illetve parókia kialakítását. Ezzel megteremtődne annak lehetősége, hogy az egykor néhány főt számláló, mára életképessé vált közösség a fejlődés egy következő lépcsőfokán folytassa hitéleti tevékenységét, s ezzel együtt hatékonyabbá váljon az unitárius missziós tevékenység Magyarország negyedik legnépesebb, egyetemi városában. Mindez szépen igazolná a közel egy évszázaddal ezelőtt elkezdett munka értelmét.

Debreceni Unitárius Egyházközség

A múlt század végen egy református pap fia, Szabó József Kolozsvárra kerülve megismerkedett az unitárius vallással. Annyira hatása alá került a „szeretet egyházának”, hogy életcélul tűzte maga elé a debreceni gyülekezet megalakítását. Célját elérte. Kis vagyonát 1887. november 16-án az egyházközségnek hagyta örökül – alapítványként – azzal a megfogással, hogy a Hatvan utcai telken templom és iskola épüljön az unitá-

rius hitigazságok ápolására.

A templom megépült, és 1928. június 7-én Józan Miklós püspök avató beszéde után használatba vették a főként az első világháború után Erdélyből Debrecenbe áttelepedett unitárius családok. Ma is ezen hívek leszármazottai, és az azóta kitelepedettek al-

kotják a gyülekezet gerincét. Iskola nem épülhetett, mert az államosítások során, 1944 után az alapítványi föld szövetkezeti tulajdonba került. A Hatvan utcai templom és parókia a háborús években súlyosan károsodott, egy része romba is dőlt. Csak az utóbbi évtizedekben sikerült az épület és udvar régi szépségét visszaadni.

A debreceni gyülekezet kis lélekszámú. A jelenleg 119 nyilvántartott tagot számláló közösség lelkésze Pap Gy. László.

A Füzesgyarmati Unitárius Egyházközség és a Gyula és környéke Szórványgyülekezet

Az unitárius eszmék már a 16. században, a reformáció idején elterjedtek az Alföld e részén. Erős gyülekezetek alakultak, de az ellenreformáció, a testvérfelkezetek, valamint a török–tatár dúlások eredményeként el is tűntek. Majd főként az 1867-es kiegyezés után újra megjelennek e vidéken is az unitárius vallás követői, kisebb-nagyobb közösségekben szerveződve. Füzesgyarmaton egy papválasztás eredményeként született meg az egyházközség. A helyi református gyülekezetből kivált 147 személy, mivel nem a szívüknek-lelküknek tetsző új lelkészt kaptak a debreceni püspöktől. Azért választották az unitárius vallást, mert a Viharsarok délebbi részeiben már voltak ilyen közösségek (Hódmezővásárhelyen, Orosházán, Mezőberényben stb.), melyeknek híre eljutott a füzesgyarmati kiszakadni vágyó emberekhez.

Az első istentiszteletet Józan Miklós, budapesti lelkész tartotta 1902. július 27-én egy családi ház udvarán. 1903-ban négy hónap alatt felépí-

tették az erdélyi mintára tervezett templomot, amit ősszel Ferencz József püspök fel is szentelt. A korondi származású Gálffy Kálmán személyében lévita tanítót kapott a gyülekezet. Az évtized végére már lelkészi lakást is vásároltak, amelyben felekezeti iskolát indítottak.

Első lelkészüik Kiss Sándor volt. 1911-ben vezetésével felépült a templom tornya is. Az első világháború alatt Kiss Sándor visszatért Erdélybe. A háború vérvesztése nagyon meglátszott a kis gyülekezeten. Egy reformátusból áttért lelkész idején hanyatlásnak indult a közösségi élet. A hívek próbáltak kitartani.

Az Erdélyből érkezett Darkó Béla lelkészkedése idején újra szép időszak következett, amit a második világhégés zavart meg. 1944-ben a lelkész hazatért Erdélybe, helyébe Józán Miklós püspök Bajor János fiatal lelkészt helyezte ide. Nagy tudásának és hozzáállásának köszönhetően egy megújulási időszak következett. Távozása után 1955-től egymást váltották a beszolgáló lelkészek. Az 1958-tól 1963-ig Kelemen Miklós töltötte be a lelkészi állást. 1963-ban László Andor lelkész jött ki az erdélyi Lókodból. Budapestről szolgált be, de lelkiismeretes munkája, ügybuzgósága sem tudott sokat emelni a gyülekezet életén. 1972-től ismét Bajor János szolgál be Debrecenből. 1990-ig a gyülekezet szinte elfogyott. Amikor a jelenlegi lelkész, Balázi László és családja megérkezett a gyülekezetbe az egyházi épületek, a templom, a roskadozó lelkészi lakás, és környezete teljesen elhanyagolt állapotban volt, szinte nem volt, akinek istentiszteletet tartani. A lelkészi család albérletben lakott, és munkát vállaltak a TSz-ben, hogy a családot fenn tudják tartani. Ezzel párhuzamosan beindult egy fellendülési időszak.

1990 óta eltelt idő alatt a gyülekezet majdnem teljesen kicserélődött helyben és a szórványban is. Öregedik a település, a fiatalok elvándorolnak, de a gyülekezet tartja a 130-as lélekszámot a betérőkkel és szimpatizánsokkal. A gyülekezet rendszeres egyháztársadalmi tevékenységet folytat, és szoros kapcsolatot tart fenn számos civil szervezettel. Élénk testvérgyülekezeti kapcsolatot ápol az árkosi és marosszentgyörgyszászrégeni gyülekezetekkel.

1998-tól újjáalakult Gyula központtal a szórványgyülekezet. Az istentiszteleteket a gyulai Pándy Kálmán Megyei Kórház ökumenikus kápolnájában tartják.

A gyülekezet szervezi a 20 éve rendszeresen megtartott alföldi unitárius búcsút.

Hódmezővásárhelyi Unitárius Egyházközség

A XVI. században alakult Makóvásárhelyen unitárius gyülekezet, azonban a többi, elnéptelenedő alföldi gyülekezet sorsára jutott. Hódmezővásárhelyen az unitarizmus újbóli életre kelése 1879 tavaszán kezdődött. Ekkor néhány evangélikus és református földműves, iparos és tisztviselő kilépett addigi egyházából, és foglalkozni kezdett az unitárius vallás felvételével. Tanítójuk egy erdélyi unitárius iskolai tanár, Nagy Tamás volt. 1879-ben a hívek száma annyira gyarapodott, hogy még abban az évben, május 5-én megalapították a hódmezővásárhelyi fiókegyházközséget.

Az első istentiszteletet 1880. május 17-én tartotta Nagy Lajos kolozsvári esperes. Az érdeklődők száma nagy volt. Az unitáriusok erős pártfogóra akadtak Kovács József téglagyáros személyében.

1910-ben épült a csúcsíves gótikus stílusú templom. A 32 méter magas tornyú épület a legelső teljesen felszerelt unitárius templom volt Magyarországon. Az I. világháború után az egyházközség anyagi megszállásért 60 hold földbirtokot vásároltak. Bíró Lajos lelkész vezetésével újra megindult az egyházközség fejlődése. Missziós tevékenysége kiterjedt a szomszédos városokra: Szegedre, Békésre, Békéscsabára, Gyulára, és Orosházára.

1945–1953 között R. Filep Imre végezte a lelkési szolgálatot. Az egyházközség 1957-ben elvesztette földbirtokát s ettől kezdve papjai megélhetési gondokkal küzdöttek. Jakab Jenő nyolcéri szolgálat után lemondott, utóda Kelemen Miklós volt. Ezután tíz évig nem volt önálló lelkész Hódmezővásárhelynek.

1986-ban állandó lelkészt hívtak Hódmezővásárhelyre Kiss Mihály személyében. Kezdetben a szellemi és lelki újjáépítés nehéz volt. De ma már nagy ünnepeken ismét megtelik a templom, épül, erősödik az egyházközség. A gyülekezetnek 154 nyilvántartott tagja van.

Duna-Tiszaközi Unitárius Szórványegyházközség

A mai Duna-Tiszaközi unitárius szórványegyházközség – régi nevén Duna-Tiszaközi szórvány – megalakulási terve először 1902-ben, az úgynevezett Misszióház létesítésével merült fel.

1929-ben az unitárius szórványélet szükségessé tette a Duna és a Tisza között élő unitáriusok lelki igényeinek kielégítését. Ez a feladat a Misszióház lelkészeire hárult. Az 1920-as években a budapesti unitárius egyházközség jegyzőkönyvi bejegyzései szerint Kecskeméten P. Buzogány Lajos unitárius atyánkfia foglalkozik a városban lakó néhány unitárius ifjú valláserkölcsei nevelésével. A Duna-Tiszaközén, a Misszióház gondozása alatt, 1932-ben létrehozott körlelkésség megalakulásáig végzi munkáját. 1943-ban kerül sor a Misszióház templomához tartozó szórványok megszervezésére.

A Duna-Tiszaközi szórványegyházközség alakuló közgyűlésére 1944 márciusában kerül sor. A lelkészi teendők végzésére a Misszióház lelkészei kapnak megbízást. A szórvány gondnokául P. Buzogány Lajost (Kecskemét) és H. Fejér Domokost (Rákospalota) választják meg. Munkájukat a 12 tagú presbitérium segíti. A szórvány központi települései: Kecskemét, Szolnok, Rákospalota, Újpest, Sashalom, Rákosszentmihály, Gödöllő, Hatvan, Pestújhely, Zugló.

1946-ban a fenti településeken kívül Mátyásföldön, Rákoshegyén, Rákoskeresztúron, Rákosligeten és Rákoscsabán élő hívek is rendszeres istentiszteleti szolgálatban részesültek. Az istentiszteleteket különböző alkalmas helyeken tartják.

1951-ben a Misszióház jellegének hatályon kívüli helyezését követő években (1952), a Duna-Tiszaközi szórvány újból anyaegyházközséggé alakul. Ma a 44 nyilvántartott taggal működő szórványegyházközség területei: Kecskemét, Vereasegyháza, Budakalász, Ladánybene és Ásotthalom.

Győri Unitárius Egyházközség

Az egyházközség 1992-ben alakult, de mint szórványterület már az 1920-as évektől létezett, és kezdetben a budapesti unitárius egyházközség, később a polgárdi székhellyel tevékenykedő dunántúli egyházközséghez tartozott.

Az első és második világháborút követő kivándorlás, majd az 1989-es esztendő romániai társadalmi változásai következtében a Győr és környékén élő unitárius családok száma jelentős mértékben megnőtt. Ez tette szükségessé, hogy az egyház unitárius központot hozzon létre Győrben.

1996-ban a gyülekezet önerőből vásárolt a Szittyta utca 2. szám alatt egy ingatlant akkora telekkel, ahová reményeik szerint templomot is lehet majd a későbbiek során építeni. Nagy erőfeszítések árán rendbe hozták az ingatlant, és kialakítottak egy istentisztelet tartására alkalmas helyet, ami átlagos évközi vasárnapokon kielégíti az igényt, de a nagyobb ünnepeik alkalmával a gyülekezet kiszorul a szabad ég alá az udvarra. Az egyházközség régiós központ, innen látják el a Pápán, Veszprémben, Sopronban, Szombathelyen, Mosonmagyaróváron, Tátán, Tatabányán, Komáromban élő hívek lelkipásztori gondozását. A valláserkölcsi nevelés a lelkészi lakáson történik két csoportban, istentiszteletek előtt és után. A körzetekben mindenütt tartanak hittanórákat bevonva a szülőket is hittani anyagok átadásával a folyamatos tanításba. A gyülekezet lelkésze Sándor Gyula Mátyás. 489 nyilvántartott tagja van.

Dunántúli Unitárius Egyházközség

Az egyházközséget két részre lehetne osztani: Közép- és Dél-Dunántúlra. A Közép-Dunántúl központja Polgárdi, ahol 1886-ban alakult unitárius gyülekezet. A Dél-Dunántúl központja Pécs, s bár már 1570 körül létezett itt unitárius gyülekezet, az ellenreformáció idején megszűnt. Pécsen 1990 óta működik életképes unitárius gyülekezet. 2001-től itt van a dunántúli unitárius egyházközség központja. A lelkész fő tartózkodási helye Pécs, innen pasztorálja a Polgárdiban, valamint ennek környékén élő unitárius híveket.

Saját ingatlannal az egyházközség egyelőre csak Polgárdiban és Pécsen rendelkezik (kis lelkészi lakással, irodával). Istentiszteleteket rendszeresen Pécsen, Szekszárdon, Székesfehérváron és Polgárdiban tartanak.

Pécsen minden hónap második és negyedik vasárnapján, de. 11 órától, a Szabadság úti református egyházközség gyülekezeti termében, Székesfehérváron minden hónap harmadik vasárnapján, de. 10 órától, a Szekfű utcai evangélikus egyházközség belső gyülekezeti kistermében, Polgárdiban pedig minden hónap harmadik vasárnapján, du. 15 órától, az unitárius gyülekezeti teremben tartanak istentiszteletet.

Máté Ernő lelkész 2000. szeptember 1-től kezdte el segédlelkészi, majd 2002-től rendes lelkészi szolgálatát a dunántúli unitárius egyházközségben. Az egyházközségnek 227 nyilvántartott tagja van.

Krónika – októbertől októberig

– röviden az egyházi élet fontosabb eseményeiről
2011 októberétől 2012 októberéig –

2011

A **János Zsigmond Unitárius Kollégium** és a Balázs Ferenc Oktatási Központ együttműködésében **október 7-én** megszervezték a **maratoni meseolvasást**. A 2006-tól évente megszervezett rendezvény célja az olvasásra és a mesék iránti szeretetre való nevelés. A maratonton a kollégium II., III. és IV. osztályos tanulói vettek részt. A résztvevők egy rövid népmesét vagy népmeserészletet olvastak fel a néző- és hallgatóközönség előtt.

Október 25-én tartotta közös gyűlését az **Egyház Kiadó- és Nyomdabizottsága**, valamint a **Médiabizottság**. Az ülés napirendjén többek közt a következők szerepeltek: az év végi kiadványok helyzete, az idei kiadói terv áttekintése, valamint annak jövő évi előkészítése, a fényképszek munkába állításának ütemterve, a honlap portálosítása, az egyház egységes médiapolitikájára tett javaslattervezet.

A **kolozsvár-belvárosi unitárius egyházközség** és a **kolozsvári unitárius nőszövetség október 27-én**, az Erdélyi Unitárius Egyház Dávid Ferenc Imatermében nőszövetségi összejövetellel egybekapcsolt **zenés áhítatot** szervezett, melynek keretében a 200 éve született Liszt Ferencre emlékeztek. A zenés áhítat rendjén Angi István tartott előadást Liszt Ferencről, utána pedig Horváth Zoltán és Horváth Edit Liszt-zongoraműveket adtak elő.

A Brassó-Újvároshoz tartozó **négyfalusi leányegyházközségben** a **reformáció napjának** alkalmával megemlékeztek a jeles unitárius személyiségekről, köztük Balázs Ferencről és a harminc éve elhunyt Lőrinczi László ürmösi lelkészről. A személyes emlékezéssel átszőtt tiszteletadás szeretetvendégséggel, szőlővel és lágynyérrel ért véget, melynek során a jelenlevők szülőfalujuk lelkészeinek emlékét is megidézték.

November 1-től ismét látható a történelmi tabló a tordai múzeumban. Újra megnyílt a nagyközönség előtt a Tordai Múzeum (B. P. Haşdeu u. 2 sz.), ahol megtekinthető **Körösfői Kriesch Aladár** 1568-as tordai országgyűlést ábrázoló festménye. A múzeum nyitvatartási programja: hétfő kivételével naponta 9–17 óra között. A történelmi tabló **a manzárd részben keresendő, ahol külön termet** alakítottak ki a nagyméretű képnek.

November 6–10. között az Unitárius-Univerzalista Nemzetközi Tanács (ICUU) konferenciát szervezett **Bostonban** nagy létszámú tagszervezeteinek vezetői számára. A tanácskozás célja annak megértése volt, hogy a tagegyházak hogyan véleményezik a nemzetközi tanács eddigi tevékenységét, valamint milyen stratégiai távlatok elérését tartják fontosnak a közeljövőben. Az Erdélyi Unitárius Egyház részéről Bálint Benczédi Ferenc püspök, Kovács István közügyigazgató és Gyerő Dávid előadótanácsos vett részt a konferencián, egyesült államokbeli, nagybritanniai, kanadai és indiai unitárius vezetők társaságában.

November 7–14. között sor került a IV. évnegyedi lelkészi értekezletekre. A kolozs-tordai egyházkörben november 7-én az íriszi egyházközségben, Kolozsváron, a székelykeresztúri egyházkörben november 8-án Székelykeresztúron, a háromszék-felsőfehériek november 9-én Kökösen, a küüllői egyházkörbeliek november 14-én Dicsőszentmártonban, a székelyudvarhelyi egyházkörben november 10-én Homoród-szentmártonban, a marosi egyházkörben pedig november 14-én Nyárádszeredában szervezték.

November 20-án Székelykeresztúron hálaadó istentiszteletre került sor, melyet a templom és a lelkési lakás sikeres felújításának befejeztével szerveztek. Az istentiszteleti szolgálatot Bálint Benczédi Ferenc püspök végezte, Lőrinczi Lajos esperes Isten áldását kérte a gyülekezet életére. Szombatfalvi József lelkész ismertette az egyházközség történetét.

November 29-én a Magyar Köztársaság elnöke, a miniszterelnök, valamint az Országgyűlés elnöke **hagyományos adventi találkozón** fogadták a határon túli történelmi egyházak vezetőit Budapesten, ahol részt vett Bálint Benczédi Ferenc püspök is.

Az adventi időszak beköszöntével az **Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége** (ULOSZ) imaesteket szervezett kilenc egyházközségben. Advent első vasárnapján Sepsiszentgyörgyön tartották az első alkalmat, majd szerre a következő településeken került sor a rendezvényre: november 29-én Ürmösön, december 1-jén Brassóban, 8-án Tordán, 9-én Jobbágyfalván és Nyárádszeredában, advent harmadik vasárnapján Marosvásárhelyen, december 14-én Székelyudvarhelyen, 15-én pedig Csíkszeredában.

A meghitt hangulatban eltöltött alkalmak keretében sor került az ULOSZ által a közelmúltban kiadott **Egy az Isten** című **imakönyv** bemutatására. Az est folyamán a jelen levő szerzők felolvastak a kötetből, illetve közösen zsoltárokat énekeltek az unitárius énekeskönyvből. Az imaest keretében a jelenlevők beszélgettek gyermekkori imáikról, az imádkozással kapcsolatos élményeikről. Csendes ima és közösen elmondott Miatyánk után záróimával és áldáskéréssel végződtek a bensőséges hangulatú adventi találkozások.

Az Erdélyi Unitárius Egyház dr. Czire Szabolcs teológiai tanár, vallás-erkölcsi nevelési előadótanácsos kezdeményezésére idén tavasszal **fel-
nőttképzési tanfolyamokat** indított. Ezek célja a tudatos, cselekvő unitárius identitás megerősítése és a rendszeres tevékenységre való ösztönzés volt. A hangsúly elsősorban a személyiségfejlesztésre, a felnőttek egyházukkal és vallásukkal kapcsolatos gondolkodási és cselekvési mintáztatának a fejlesztésére irányult.

Az év első felében több településen (Székelykeresztúr, Kolozsvár, Kobátfalva és vonzáskörzete, Marosvásárhely – mindkét egyházközségben, Sepsiszentgyörgy) megtartott felnőttképzést ősszel, **november 18–19-én Csíkszeredában, november 25–26-án** pedig a két **brassói** unitárius egyházközségben szervezték meg. A képzések péntek délután kezdődtek, és szombat délután értek véget. Ezek keretében teológiai tanárok tartottak egyháztörténeti, hitéleti témájú előadásokat. A felnőttképzések kivitelezésében a helybeli lelkesek is közreműködtek az egyházközség önkéntességi alkalmainak bemutatásával.

A kolozsvári **unitárius bentlakásban** évente megszervezik a hagyományos **gőlyabált**. A városban tanuló unitárius egyetemi és teológiai hallgatók – szinte kötelező – részvételével zajló gőlyabálra idén **novem-**

ber 24-én került sor a János Zsigmond Unitárius Kollégium Felvinczi György-dísztermében.

November 24–27. között Székelyudvarhelyen negyedik alkalommal szervezték meg a **Székelyudvarhelyi Unitárius Ifjúsági Napokat** *Amikor még csak Isten volt és a rock'n roll...* címmel. A több mint 70 fő részvételével zajlott ifjúsági napokra a más településekről érkezők részére szállást és étkezést is biztosítottak.

A programban a csütörtöki megnyitót összetett műfajú vetélkedő követte, amely péntek délután *Elvis meghalt, kell egy király* címmel izgalmas vetélkedővel folytatódott. Ezt követően közös vacsora, majd maratoni filmnézés volt, ahová a fiatalok magukkal vihették a hálózsakot, a kedvenc kispárnát, és akár ott is alhattak. Szombat délelőtt városi lepkevadászat volt, majd az ebédszünetet követően a résztvevők adventre hangolódtak közös adventi koszorú készítése közben. A szombat esti közös vacsorát fergeteges gitárest zárta. Vasárnap az Ifjúsági Napok résztvevői záró istentiszteleten vettek részt a Bethlen negyedi unitárius templomban, majd kirakodóvásárt rendeztek, végül közös ebéddel mondtak egymásnak és a szervezőknek is köszönetet.

November 24-én *Lakoma és bál Mátyás király udvarában* címmel harmadik alkalommal szerveztek reneszánsz-estet a székelykeresztúri **Berde Mózes Unitárius Gimnáziumban**. A kor hagyományait felelevenítő est hangulatáról ezúttal az iskola XI. A osztályának tanulói és a *Nyelv és kommunikáció* munkaközösség tanárai gondoskodtak. A rendezvény egy háromhetes, intézményen belüli program zárása volt, melyen a gimnázium minden osztálya részt vett. Ez idő alatt a reneszánsz-kori szokásokat, irodalmat, tudományt, zenét, viseletet tanulmányozva a diákok különféle ismeretterjesztő plakátokat készítettek. Ezekből kiállítást is rendeztek a gimnázium dísztermében, amelyet a reneszánsz-est résztvevői megtekinthettek. Az est programja a királyi udvarba érkező vendégek előadásából, lakomázásából és bálozásból állt.

A Romániai Magyar Dalosszövetség, az Erdélyi Unitárius Egyház és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület **november 27-én Márkos Albert** (1914–1981) **zeneszerző** halálának 30. évfordulójára emlékeztet

szervezett. A zenés-verses műsort Bálint Benczédi Ferenc püspök nyitotta meg, a tanárra, karnagyra dr. Benkő Judit emlékezett.

A marosvásárhelyi **kövesdombi unitárius egyházközség december 2-án** ünnepelte temploma **felszentelésének ötödik évfordulóját**. Ez alkalomból november 27-én, advent első vasárnapján az istentisztelet keretében Nagy Orsolya, a Művészeti Líceum IX. osztályos tanulójának hárfaelőadását hallhatták az érdeklődők. December 4-én, advent második vasárnapján az istentisztelet keretében a marosvásárhelyi Unitarcoop Alapítvány irodalmi körének – Kisgyörgyné Barla Júlia magyar szakos tanár vezetésével – Balázs Ferenc-emlékműsorát láthatták, majd istentisztelet után az egyházközség Bözödi György-termében megnyílt Kedei Zoltán festőművész kiállítása.

2012

A **Gondviselés Segélyszervezet** székelykeresztúri irodája adott otthont **2012. január 14–15-én az erdélyi kismamaklubok második országos találkozójának**, valamint a ***Születés Hete* rendezvénysorozat erdélyi főszervezői** tanácskozásának. Az első nap a kismamaklubok működéséről és fejlesztési lehetőségeiről szólt. Összesen hét település klubja képviseltette magát. A résztvevők megállapodtak a Gondviselés Segélyszervezet világhálós *Babarádió*ja (www.babaradio.ro) működtetéséhez való hozzájárulásban – pl. szakmai anyagokkal, műsorokkal, hírekkel. Ezáltal a babarádió az erdélyi kismamaklubok közös információszóró fórumává válik.

A második nap a Születés Hete 2012. évi rendezvénysorozatának erdélyi főszervezői tanácskoztak. Megállapodás született a meghívott előadókra vonatkozóan azzal a céllal, hogy a helyi igényekhez igazodva minél rangosabb szakemberek részvétele legyen biztosított valamennyi helyszínen. Bár a szűkös anyagi keretek határokat szabhatnak a kivitelezésnek, a főszervezők közösen mindent megtesznek, hogy a tavalyihoz hasonlóan sokakat megmozgató rendezvényekkel örvendeztessék meg az érdeklődő családokat, édesanyákat és kisgyerekeiket.

Január 18-án ülésezett az Egyházi Képviselő Tanács **Lelkészképesítő Bizottsága**, ahol újraszervezték a **gyakorló segédlelkészek** értékelését. Az új rendszerben a segédlelkészek egyenként szakmai felügyelet alá kerülnek, melyet a bizottság egy-egy, saját hatáskörben kijelölt tagja lát el. Az egyházi munka egyéni lecsapódását a gyakorló segédlelkész egy általa választott lelkigondozóval (lelkésszel) oszthatja meg. A Bizottság ezzel párhuzamosan átalakította a kiértékelő záróvizsgát is.

Január 19-én Kolozsváron bemutatták **Kovács Sándor** *Angolszász-magyar unitárius érintkezések a 19. században* című könyvét. A kötetet **Benkő Samu** akadémikus ismertette. Közreműködtek: Mányoki Mária (ének), Gergely Bálint (hegedű) és Kósa Krisztián (zongora) művészek.

A Romániai Evangélikus-Lutheránus Egyház szervezésében **január 21-én** ökumenikus istentiszteletre került sor a kolozsvári evangélikus templomban a **Magyar Kultúra Napja** alkalmából, ahol a történelmi egyházak vezetői – köztük **Bálint Benczédi Ferenc** unitárius püspök – szolgáltak. Az ezt követő ünnepi műsoron dr. Egyed Péter egyetemi tanár előadását hallgathatták meg Böhm Károly filozófusról, a kolozsvári színművészeti hallgatók előadásában pedig Heltai Gáspár *Egy nemes emberről és az ördögről* című darabot nézhették meg, valamint elhangzottak Mohay Miklós, Sulyok Imre és Gárdonyi Zoltán szerzeményei. Az ünnepség zárórészeként az egyházközség udvarán leleplezték a Kolozsi Tibor szobrászművész által készített Böhm Károly-plakettet.

Jelentős pályázatot nyert a nagyajtai unitárius egyházközség a faluban található nyolc évszázados templom és az azt körülvevő várfal feljavítására, így pár éven belül Székelyföld egyik turisztikai drágagyöngyévé válhat. Fekete Levente unitárius lelkész elmondta, hogy amint a pályázaton nyert pénz megérkezik, nekifognak a munkálatoknak, melyek előreláthatólag több évig is eltarthatnak majd. Felújítják a templomhajót és a tornyot kívül-belül, a freskókat, a kriptát, kiegészítik a várfalakat, korszerű fűtéssel, világítással látják el a templomot, mely így a környék még látványosabb attrakciójává válhat.

A templom a 13–14. században épült, szentélyét a 15. században építették újra, tornya a 15–16. század fordulójáról származik. Ez utóbbinak egy része a nevezetes 1802-es földrengéskor leomlott, később egy eme-

lettel alacsonyabbra építették vissza. A várfalak építését a 17. század első felében fejezték be, annak a bástyái feltételezhetően Bethlen Gábor uralkodása alatt épültek. A kapubástyát 1993-ban, az egyik sarokbástyát 2001-ben sikerült felújítani.

Felélesztették a fonó hagyományát a kőhalmi unitárius egyházközségben. A tartalmas, színes együtt töltött idő érdekében gyűlnék össze minden héten a helyi nőszövetség tagjai, s miközben a házaszszyonyok versengéséből származó finom falatokat elfogyasztják, Márkos Ervin helybeli unitárius lelkész szórakoztatja a kis közösséget. Vallo-mása szerint a Királyföld és a Homoród mente határán levő első székely faluban, Homoródjánosfalván tarisznyálták fel az anyanyelv, a szülőföld iránti rajongással, s mesét mondani több mint száz évet megélt dédapjától tanult. Ezt a kincset szeretné továbbadni előadóestjein – eddig közel százat tartott –, s ez vezérelte a Fogarason hosszú éveken át szolgáló unitárius lelkészt, hogy színjátszó kört alapítson és működtessen. 18 éves dél-erdélyi szolgálata idején Babits Mihály fogarasi éveit kutatta és dolgozta fel, s elérte, hogy emléket állítsanak Vida Dániel honvéd őrnagynak, az 1848-as harcok fogarasi hőségének. Mindezekon túl néprajzi gyűjtőmunkája is számottevő.

Az Erdélyi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa pályázatot hirdetett a következő teljes- és félmunkaviszonyú egyházi munkakörök április 1-jétől való betöltésére:

1. Püspöki titkár – feladata az Egyház püspökének hivatali munkájában való segítségnyújtás, valamint az általános egyházi szolgálatában való közreműködés;

2. Fejlesztési előadótanácsos – feladata az egyházi stratégiai terv és más fejlesztési tervek, programtervek megvalósulásának elősegítése, a főhatósági testületek munkájának eredményessé tétele, valamint az egyházi jogszabályokról, főhatósági határozatokról és hivatalos közleményekről való általános gondoskodás;

3. Hítéletfejlesztési és missziói előadótanácsos – feladata az Egyház teológiai és társadalmi tanításának megalkotásáról és megjelenítéséről való gondoskodás, a lelkészek szakmai szükségleteinek ellátása, valamint bel- és külmissziós tevékenység szervezése és irányítása;

4. **Médiareferens** – feladata az Erdélyi Unitárius Egyház médiatevékenységének megszervezése, valamint sajtókapcsolatainak felhasználása a belső egyházi és a külső világi közvélemény tájékoztatására.

A pályázatok beérkezésének határideje 2012. február 20-a volt.

Február 3-án, Tamási Áron születésének 115. évfordulójára emlékezve író-olvasó találkozót tartottak a **kobátfalvi unitárius egyházközség** és a **nőszövetség** szervezésében. Jó alkalom volt arra, hogy a meghívott Lőrincz József által gyűjtött és átdolgozott Tamási-anekdotákat tartalmazó *Idő a humorra* című könyv kapcsán elbeszélgessenek a jelenkori magyar irodalom, a székely irodalom jeles képviselőjének életéről, műveiről. Az anekdotákból Lőrincz József és Lőrincz Ilona olvastak fel. Az est folyamán a farsang, a humor hullámhosszán komoly dolgokról is szó esett. A bensőséges találkozó könyvvásárral, dedikációval, tombolával, szeretetvendégséggel ért véget.

2012 első évnegyedében került sor az egyházkörökben az éves **gondnok-presbiteri értekezletekre**. A jelenlevő egyházközségi vezetőkkel Furu Árpád műemlékvédelmi szakmérnök ismertette a szakrális épületek karbantartásának alapelveit. Ezt követően az istentiszteleti helyek kialakítása, felszerelése és díszítése került napirendre.

Március 5–12. közötti időpontra határozta meg az **I. évnegyedi lelkeszi értekezletek** időpontját az Egyházi Képviselő Tanács.

A kolozs-tordai egyházkör értekezleteinek helyszíne Várfalva, a székelykeresztúri egyházkörnek Székelykeresztúr, a háromszék-felsőfehéri egyházkör lelkeszei számára Brassó, a székelyudvarhelyi egyházkörieknek Homoródkarácsonyfalva. A marosi és a kükküllői egyházkörök lelkeszei számára Nyárádgálfalva, illetve Segesvár voltak a találkozók helyszínei.

Március 12-én került sor az **Erdélyi Unitárius Egyház Képviselő Tanácsa** által meghirdetett teljes- és fél munkaviszonyú egyházi munkakörökre jelentkezők meghallgatására és pályázatuk elbírálására. A meghirdetett tisztségek betöltése az alábbiak szerint történt:

Püspöki titkár: Pap Mária.

Fejlesztési előadótanácsos: Szabó László.

Hitéletfejlesztési és missziói előadótanácsos: Székely Kinga Réka.
Médiareferens: Márkó László.

Március 15-én a Magyar Arany Érdemkereszttel jutalmazták **Pataky Józsefet**, az elmúlt két évtizedben kifejtett, a II. világháborúban elesett honvédek nyughelyének és személyének azonosítása, valamint hőseink emlékének méltó ápolása érdekében végzett munkájáért. A Tordai Honvéd Hagyományőrző Bizottság elnökeként 53 településen végeztek kutatásokat, amelyek eredményeként 2473 nyughelyet, illetve elesett honvédet azonosítottak, 37 helyszínen állítottak emlékművet, és több száz jelzett katonasír ápolását biztosítják. Pataky József 2004–2008 között a kolozs-tordai unitárius egyházkör felügyelőségondnoka volt. A kitüntetést Szilágyi Mátyástól, Magyarország kolozsvári főkonzuljától vehette át a Kolozsvári Magyar Operában.

Nagy László lelkész, egyházi főjegyző a marosvásárhelyi kulturális és közösségi élet áldozatos és folyamatos támogatásáért, az erdélyi ügyek melletti kiállásáért, eredményes gyülekezetépítő és esperesi munkásságáért Csíkszeredában vehette át a **Magyar Érdemrend lovagkeresztjét**.

Március 27-én a Bodor Péter Művelődési Egyesület szervezésében az erdőszentgyörgyi Europe Direct információs központ termében vetített képes beszélgetésre került sor **Bözöd jelene és múltja** témájában. A beszélgetésben Zsemberovszky Márta Egyesült Államokból áttelepült tanár, Fazakas Levente unitárius lelkész, bözödi lakosok és meghívottak vettek részt. A jelenlevők megemlékeztek Bözödi György íróról is, akinek jövőben lesz születésének 100. évfordulója.

Április 11–12. között a Magyar Kormány Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkársága, a marosvásárhelyi Lazarénium Alapítvány és a csíksomlyói Csibész Alapítvány Marosvásárhelyen a Bod Péter Diakóniai Központban konferenciát szervezett *Kinek a dolga?* címmel a **romániai magyarság, az egyházak és a cigányság viszonyáról**. A kérdés a mintegy 150 000 romániai magyar cigány beilleszkedési lehetőségeit vizsgálta, a reá adott válasz pedig általánosan kimondta: ennek elősegítése mindannyiunk dolga. Az egyházaké, politikumé, civil szervezeteké és természetesen az érintett cigányságé is. A konferencián az Unitárius

Egyház képviseletében Nagy Gizella tiszteletes asszony és Gyerő Dávid előadótanácsos is jelen volt.

Április 18–19. között Budapesten tartotta ülését az egyházi alaptörvény módosítását előkészítő bizottság.

Április 21-én Budapesten sor került a **Gondviselés Segélyszervezet erdélyi és magyarországi tagozatainak együttes elnökségi ülésére.** A tanácskozáson résztvevő tíz segélyszervezeti tisztségviselő, illetve munkatárs számba vette az erdélyi és az anyaországi tagozatok eddigi működését, összehangolta a további tevékenységi terveket, és körvonalazta az egységes szervezeti keret meghatározó elemeit.

Eszerint a Gondviselés Segélyszervezet anyaszervezetének kerete egyaránt magában foglalja a magyarországi fiókot és az erdélyi területi szervezeteket, amelyek működését közös vezető testületek (országos közgyűlés, elnökség, illetve felügyelőbizottság) irányítják és felügyelik. Emellett a fiókok saját vezető testületek által szervezik meg munkájukat.

Döntés született az anyaszervezet közgyűlésének helyszínéről és időpontjáról (Kolozsvár, 2012. augusztus 14.), amelyre minden segélyszervezeti tagot és érdeklődő egyházi személyt elvárnak a szervezők.

Április 24-i döntése értelmében a **Lelkészképesítő Bizottság** a pályázó **Nagy Adél recsenyédi lelkészt** alkalmasnak találta a berkeley-i Starr King Teológiai Intézet által a 2012/13-as tanévre meghirdetett ösztöndíj felhasználására.

Április 26-án a Román Ortodox Egyház bukaresti székházában ülésezett az elismert felekezeteket tömörítő **Romániai Egyházak Tanácsadó Testülete.** Napirenden a testület működési alapszabályának véglegesítése szerepelt. Egyházunkat Bálint Benczédi Ferenc püspök és Gyerő Dávid előadótanácsos képviselte.

Április 28-án, szombaton, az Erdélyi Szövetség szervezésében **Orbán Balázs emléktábla-avatásra** került sor Budapesten, Orbán Balásznak a Magyar Országház képviselőtagjául választásának 140. és az MTA levelező tagjául választásának 125. évfordulója alkalmából, a Kálvin téri református egyházközség gyülekezeti termében. Egyházunkat Bálint

Benczédi Ferenc püspök és dr. Kovács Sándor teológiai tanár, egyháztörténész képviselte.

Május 7–9. között került sor a **II. évnegyedi lelkészi értekezletekre.** A kolozs-tordai és marosi egyházkör lelkészei május 7-én Magyar-szováton, a székelykeresztúri és a székelyudvarhelyi egyházkör lelkészei május 8-án Székelyderzsben, a háromszék-felsőfehéri és a küllői egyházkörbeliek pedig május 9-én Magyarsároson találkoztak. A lelkészi értekezletek napirendjén a hagyományos bibliamagyarázat, illetve különféle főhatósági és egyházköri ügyek mellett két előadást hallgathattak meg a jelenlevők. **Dr. Ambrus Tibor** *Vezetési és kommunikációs alapismeretek* című interaktív előadásában az intézményvezetés alapelemeit, a belső és külső kommunikációs szempontokat, vezetési módszereket és a problémamegoldó technikákat osztotta meg. **Dr. Selinger Sándor** *Erdélyi unitárius egyházkörök térinformatika alapú adatbázisa* címmel tartott előadást.

A lelkészi értekezletek keretében a Zsinat és a Főtanács 2012. évi üléséről is egyeztettek.

Szabédi Lászlóra emlékeztek Kolozsváron és Szabédon. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, a Romániai Magyar Népfoiskolai Társaság, a Korunk Akadémia, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága és a szabédi unitárius egyházközség szervezésében huszonegyedik alkalommal kerültek megszervezésre a *Szabédi Napok*, melyen Szabédi László költő, újságíró, nyelvész életművére emlékeztek a jelenlevők. Az ünnepség **május 11-én** kezdődött Kolozsváron a Lázár utcai Szabédi László Emlékháznál tartott megemlékezéssel, majd a János Zsigmond Unitárius Kollégiumban tartott előadássorozattal folytatódott. A konferencia befejezése után a Házsongárdi temetőben megkoszorúzták Szabédi László sírját. Szombaton, **május 12-én** a rendezvénysorozat alkalmával ünnepi istentiszteletet tartottak a szabédi unitárius templomban, melyet kulturális program színesített.

Május 12-én került sor a várfalvi unitárius egyházközség lelkészének, Barabás Zsoltnak a beiktatására. A szószéki szolgálatot Bálint Benczédi Ferenc püspök végezte, az új lelkészt Rüszt Fogarasi Tibor esperes iktatta be hivatalába.

Május 12-én a szindi unitárius papilakon vezetőségi tréninget tartott a mészköi unitárius egyházközség újonnan választott keblitanácsa. A képzés célja az együttműködésen alapuló, célokban gondolkodó egyházközségi vezetés kialakítása. A képzés rendjén csapatépítő, párbeszéd-készség fejlesztő játékokra, gyülekezeti genogram (családfa) készítésére és az önkéntes munkát ösztönző interaktív előadásra került sor. A képzés kivitelezésében Újvárosi Katalin székelymuzsnai és Demeter Sándor Lóránd székelyderzsi lelkészek segédkeztek.

Május 16-án és 22-én rendkívüli lelkészi értekezletekre került sor az egyházi jogszabályok új tervezetének véleményezése tárgyában. A kolozs-tordai, küllői és székelyudvarhelyi egyházkörök lelkészei Dicsőszentmártonban, a marosi, székelykeresztúri és háromszék-felsőfehéri egyházkörök lelkészei Székelykeresztúron találkoztak.

Május 19-én Kövenden (kolozs-tordai egyházkör), Ádámoson (küllői egyházkör) és Városfalván (székelyudvarhelyi egyházkör), **június 2-án** Bencédben (székelykeresztúri egyházkör), Bölönben (háromszék-felsőfehéri egyházkör), illetve a marosvásárhely-kövesdombi egyházközségben (marosi egyházkör) szervezték meg az egyházköri közgyűléseket. A közgyűléseken az esperesi jelentés és részjelentések megtárgyalása mellett sor került az Alaptörvény, a Szervezeti és Működési Szabályzat, a választási szabályzat új tervezetének véleményezésére is.

Május 26-án *Térjetez be!* címmel gyülekezeti délutánt szervezett a datki unitárius egyházközség. A templomi áhítattal kezdődő rendezvényen Kisgyörgy Zoltán *Harangoskönyv* című kötetének bemutatójára került sor, majd gyermektevékenységen és szeretetvendégségen vehettek részt a jelenlevők. A rendezvény záró mozzanataként a helyi ifjúsági egyesület előadásában Tamási Áron *Kivirágzott kecskeszarvak* című novellájának színpadi szabad feldolgozását tekinthette meg a közönség.

Június 8. és 9. között Jobbágfalván került sor a marosi egyházkör második alkalommal megszervezett kátévetélkedőjére. A vetélkedőn kilenc egyházközségből huszonhárom konfirmáló növendék vett részt.

Június 9-én a Debreceni Unitárius Egyházközség és az Erdélyt Járók Közhasznú Egyesület közös szervezésében első alkalommal került sor a *Debreceni Székely Nap* megtartására. A hagyományteremtés szándékával életre hívott rendezvényre a debreceni unitárius imaházban és az ahhoz tartozó udvarban került sor.

Az istentiszteleten a szószéki szolgálatot Balázsi László megbízott püspök és Pap Gy. László helyi lelkész végezte. Csíki József gondnok köszöntése után a templomi ünnepség keretében a debreceni Vox Antiqua kamarakórus, Kiss Csaba művészeti vezető vezényletével, az erdélyi népdalok motívumait felhasználó kórusműveket adott elő. A nap folyamán erdélyi lelkészek előadását és Pap Gy. László *Ébredések a Zsidó-hegy árnyékában* című könyvének bemutatóját hallgathatták meg a jelenlevők. A *Ki tud többet Erdélyről* című interaktív vetélkedőn nyolc csapat mérte össze erejét. A nap végén a jelenlevők a Hargitáról hozott fenyőfacsemetét ültették el az Olthévíz–Nagyvárad–Debrecen testvérgyülekezeti kapcsolat megerősítésének szimbólumaként.

2012. június 28-án történelmi jelentőségű eseményre került sor: az Erdélyi Unitárius Egyház és a Magyarországi Unitárius Egyház egyesülésével **újraalakult a Magyar Unitárius Egyház**. Az újraegyesülést megvalósító határozatokat a Magyar Unitárius Egyház Zsinata fogadta el, amelyet az erdélyi és a magyarországi zsinati képviselők közös testülete alkotott. A kolozsvári belvárosi unitárius templomban tartott zsinati ülés napirendjén a következő fontosabb tárgyak szerepeltek: egyesülési határozatok elfogadása, a Magyar Unitárius Egyház alaptörvényének megalkotása, hatályba léptetési határozatok meghozatala.

Az újraegyesült egyház Főtanácsa a következő napokban, június 29–30-án ülésezett, elfogadva a Magyar Unitárius Egyház Szervezeti és Működési Szabályzatát, valamint választási szabályzatát.

Az esemény jelentőségére való tekintettel az Unitárius Közlöny júliusban külön lapszámot jelentetett meg.

Július 17-én ünnepség keretében került sor a **kismedeséri** unitárius gyülekezet feljavított templomának felszentelésére. Az úrvacsoraosztással egybekötött ünnepi istentiszteleten részt vett főtisztelendő Bálint Benczédi Ferenc püspök, Lőrinczi Lajos székelykeresztúr-köri esperes és Gál Zoltán, a gyülekezet beszolgáló lelkése is.

Július 20-án Kolozsváron a Florin Piersic moziban mutatták be *Végletek kerekén* címmel a János Zsigmond Unitárius Kollégium tavalyi, *Pusztuló kövek nyomdokában* elnevezésű biciklitúrájáról készült dokumentumfilmet. Az Unitárius Közlöny augusztusi lapszámában beszámoltunk a Solymosi Zsolt igazgató által szervezett, ez alkalommal a 35 fős csapat a Parâng hegységben található Transalpin útvonal meghódítását megcélzó erőpróbáról. A dokumentumfilm rendezője Varró B. Zoltán operatőr, a forgatókönyvet és a film zenéjét Ercsey-Ravasz Ferenc írta-szerezte, narrátorként pedig Bogdán Zsolt színművész működött közre.

Július 22-én falutalálkozóra került sor a Nyárád menti **Kisadorjánban**. A találkozó istentisztelettel kezdődött, melyen a szászékei szolgálatot Csécs Márton marosvásárhelyi segédlelkész végezte. Bemutatóra került Kisadorjáni Szilágyi Domokos *Itt születtem, ez a hazám* című falumonográfiája, melyet László Márton történész méltatott. A templomi ünnepség után a világháborúban elhunyt hősök emlékművénel koszorúzásra, főhajtásra került sor.

Augusztusban elkezdődtek Románia egyetlen magyar világörökség-templomának a felújítási munkálatai. Az UNESCO Világörökség listáján 189 ország 962 védett értéke szerepel. Ebből 745 kulturális, 188 természeti, 29 vegyes. Romániát 6 kulturális és 1 természeti világörökség kincs képviseli. 1999-ben az Erdélyi Vártemplomos Falvak csoportban szász vártemplomokkal együtt került védettségi listára a **székelyderzsi unitárius vártemplom**. Azóta is egyedül jeleníti meg az erdélyi magyarok értékeit.

A teljes felújításához szükséges engedélyek beszerzésére és a felújítási tervek elkészítésére egy évtizednyi időre volt szükség. Ezek anyagi hátterét a Román Kulturális Minisztérium és Hargita Megye Tanácsa támogatta.

A vártemplom felújítási tervét Tövissi Zsolt műépítész (ATR Line Kft., Csíkszereda) készítette. Megvalósítására az országos restaurálási program keretében a minisztérium közbeszerzési eljárást indított 2,1 millió lej + ÁFA értékben.

A pályázat nyertese, a Rustic Kft. (Nagybánya) 2012 júliusában megkezdte a helyreállítási munkálatokat.

Augusztus 6–12. között nyolcadik alkalommal szervezték meg **Székelyderzsben** az **Evangéliumi Gyermekhetet**. A templomjavítási munkálatok miatt a kultúrház adott otthont az eseménynek, melyen 59 gyermek fordult meg. A hét témája Jézus élete és tanítása volt. A gyermekhét anyagi háttérét pályázati úton a Magyar Unitárius Egyház és Hargita Megye Tanácsa biztosította.

Augusztus 11-én Szejkefürdőn került sor az **Unitáriusok XIV. Találkozójára**, a székelyudvarhelyi belvárosi egyházközség szervezésében. A találkozó harangszóval, a díszlovasok és az Udvarhelyszéki Fúvószenekarának felvonulásával kezdődött. Az ünnepélyt Kedei Mózes, a szervező egyházközség lelkésze, nyitotta meg. A szószéki szolgálatot Solymosi Alpár csíkszeredai lelkész végezte a Lk 6,10 alapján. Az ünnepi rendezvény kulturális műsorral folytatódott. Majd, szokás szerint, a lelkészek vezetésével a jelenlevők az unitárius Orbán Balázs síremlékéhez vonultak a legnagyobb székely emléke előtt tisztelegni. A találkozó szabadtéri néppünnpélynél zárult.

A **Gondviselés Segélyszervezet augusztus 14-én Kolozsváron** tartotta az erdélyi és a magyarországi tagozatok első összehívott **közügyűlését**. Az egyház székhelyén 11 órakor kezdődött közgyűlés napirendjén a következő tárgyak szerepeltek: beszámoló az eddigi tevékenységről és pénzügyvitelről, a további működési irányvonalak megtervezése, az anyaszervezet alapszabályának módosítása és a tisztségviselők (elnökségi tagok) megválasztása.

A közgyűlésre az erdélyi és az anyaországi elnökségek tisztelettel hívták és várták a segélyszervezet munkatársait, az egyházi hatóságok és egyháztársadalmi testvérszervezetek képviselőit, a támogatókat és mindazon személyeket, akik szeretnének kapcsolódni az egyházi szeretetszolgálat és segélyezési munka kibontakoztatásába.

Augusztus 18-án a Viharsarok Egyesület és a helyi polgármesteri hivatal szervezésében megrendezték az **V. Székelymuzsnai Falunapokat**. Az ünnepség ökumenikus istentisztelettel kezdődött az unitárius egyházközség templomában. Istentisztelet után kulturális programokon vehettek részt az érdeklődők a falu Művelődési Házában.

Magyar állami kitüntetésben részesült három unitárius személyiség az augusztus 20-i magyar állami ünnep alkalmából. Dr. Ballók Jolán a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét, **Nagy Ferenc**, a küüllő-sárdi unitárius egyházközség lelkésze a Magyar Arany Érdemkeresztet, **Bencze Ágnes**, a János Zsigmond Unitárius Kollégium alapító igazgatója, nyugalmazott tanára a Magyar Érdemrend Tisztikeresztjét vehette át.

Mészkö adott otthont annak a **gyermektábornak**, melyet a kolozsi és mészköi unitárius gyermekek számára szervezett a két egyházközség. A 2011-ben Kolozson tartott hasonló tábor folytatásaként megszervezett eseményen a tevékenységek és foglalkozások a gondviselés témája köré épültek. Az **augusztus 24–26.** között lezajlott táborban 34 gyermek és képző vett részt.

A táborat a Magyar Unitárius Egyház és a Lakiteleki Népőiskola támogatta.

A **marosi unitárius egyházkör augusztus 25-én**, szombaton szervezte meg a II. Egyházköri Találkozót Nyárádszentlászlón és Nyárádgálfalván. A nyárádszentlászlói unitárius templomban tartott, 11 órákor kezdődő istentiszteleten a szószéki szolgálatot Kovács István sepsiszentgyörgyi unitárius lelkész, egyházi közügyigazgató végezte. Az istentisztelet keretében fellépett a nyárádszeredai Bocskai Dalkör. Istentisztelet után a nyárádgálfalvi polgármesteri hivatal szabadidő-központjában folytatódott a program. Az ünnepi műsor keretében fellépett a Kendi Csillagok, a nyárádszentbenedeki Reménység néptáncsoport és a marosvásárhelyi Fagyöngy citeracsoport, majd Gyepessy László adomamondó és Váradi Imre gitárelőadását hallgathatták meg a résztvevők. A találkozó közös bográcsgulyás elfogyasztásával zárult.

Augusztus 31. és szeptember 3. között Kolozsváron vezetői munkaértekezletet tartott az Unitáriusok és Univerzalisták Nemzetközi Tanácsa (ICUU), amelyen tizennégy európai ország unitárius egyházának elöljárói vettek részt, többek között az Egyesült Királyságból és Németországból, Hollandiából és Lengyelországból, de a skandináv államokból is. A Magyar Unitárius Egyház székházában szervezett tanácskozás küldetése az európai tagegyházak szervezeti és lelki egészségének meg-

vizsgálása, a helyi viszonyok elemzése az unitárius egyháztagság erősödése és növekedése céljából, valamint együttműködési lehetőségek keresése a kölcsönös tanulás távatával. A tanácskozást egynapos látogatás előzte meg Dévára, Dávid Ferenc unitárius egyházalapító emlékművéhez, valamint Gyulafehérvárra, János Zsigmond vallásvédnök fejedelem síremlékéhez. Az értekezlet végén a vendégek Aranyos menti unitárius egyházközségeket látogattak meg.

Egyházköri közgyűlések helyszínei és időpontjai:

Magyarországi egyházkerület: Budapest, október 27.; kolozs-tordai egyházkör: Kolozsvár, október 27.; marosi egyházkör: Nyárádszentmárton, október 27.; küüllői egyházkör: Dicsőszentmárton, október 27.; székelykeresztúri egyházkör: Székelykeresztúr, október 13.; székelyudvarhelyi egyházkör: Székelyudvarhely, október 20.; háromszék-felsőfehéri egyházkör: Vargyas, október 20.

A főhatóság üléseinek helyszíne és időpontjai:

A Főtanács ülése: Kolozsvár, november 24.

Az Egyházi Képviselő Tanács ülése: Kolozsvár, december 7.

A főhatóság jelölőbizottság ülése: Kolozsvár, november 9.

Személyi változások:

Kiss János Csaba kinevezést nyert az aranyosrákosi egyházközség rendes lelkészének, augusztus 1-jétől.

Finta Emese kinevezést nyert a torockószentgyörgyi egyházközség rendes lelkészének, augusztus 1-jétől.

Vass Károly gyakorló segédlelkész ideiglenes kinevezést nyert a sepsiszentgyörgyi kórházlelkészi állásba szeptember 1-jétől, 3 hónapra.

Vass Zsuzsánna székelyudvarhelyi segédlelkész kinevezést nyert a kadácsi egyházközség rendes lelkészének, szeptember 1-jétől.

Szabó Adél Júlia sepsiszentgyörgyi segédlelkész kinevezést nyert a kálnoki egyházközség rendes lelkészének, szeptember 1-jétől.

Sikeres lelkészképesítő vizsgát tettek 2012. szeptember 11-én: Bodor Emese, Csécs Márton Lőrinc, Fülöp Júlia, Márkos Hunor Elemér, Tófalvi Tamás, Vagyas Attila segédlelkészek.

Szeptember 1-jén Sepsiszentgyörgyön tartották az Igazság Napját, a Székely Mikó Kollégium visszaállamosítása elleni tömegtiltakozást. A tiltakozáson részt vevő híveink a helyi unitárius templomban gyülekeztek, ahol Bálint Benczédi Ferenc püspök tartott áhítatot, majd a palástot viselő lelkészek vezetésével a Székely Mikó Kollégium elé vonultak. A tüntetésen Egyházunk nevében, annak főpásztora szólalt fel, hangsúlyozva, hogy a magyar közösségnek azért kellett utcára vonulnia, mert az állam és az egyház viszonya nem tisztázott: „Ne küldjenek bennünket mindig el ebből az országból, amikor jussunkat akarjuk megvédeni. Az iskola volt és lesz mindig a mi második otthonunk, hol becsülettel és szeretettel folyik az oktatás és a nevelés Isten dicsőségére, életünk előmenetelére.”

A korondi unitárius egyházközség hálaadó istentiszteletet tartott szeptember 16-án temploma felújításának alkalmából. A szószéki szolgálatot Bálint Benczédi Ferenc püspök végezte. A műemléktemplom felújítási munkálatait 2010–2012. között végezték a hívek adományaiból, a helyi és megyei önkormányzat, valamint a magyarországi testvértelepülések – Szabadegyháza és Kiskunfélegyháza – támogatásával.

Magyar és angol nyelvű szupervíziós tevékenységeket tartottak Bitán szeptember 24. és 28. között református és unitárius lelkészeknek. A szupervízió egy olyan szakmai tevékenység, mely segíteni próbál a hivatás, a szakma végzésében. A hollandiai Kerk in Actie elnevezésű protestáns alapítvány Sietse Visser (PKN) börtönlelkész, lelkigondozó és Florus Kruyne remonstráns lelkész és lelkigondozó munkáján keresztül már tíz éve támogatja az erdélyi unitárius és református lelkészek hivatás-segítését. A tavalyi évtől kezdődően a kecskeméti Gyökössy Endre Intézet munkatársa, dr. Kocsev Miklós lelkigondozó és hivatás-segítő is bekapcsolódott ebbe a munkába.

A Magyar Unitárius Egyház egyházkormányzati névtára

I. FŐHATÓSÁGOK, EKT ELNÖKSÉGE, FŐHATÓSÁGI HIVATALOK

ZSINAT, FŐTANÁCS, EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Székhely: Kolozsvár, 1989. december 21. utca 9. szám

Postacím: 400750 Kolozsvár / Cluj-Napoca, CP 24.

Tel.: 0264/593236, tel./fax: 0264/595927

Tel./fax: 0364/405557, mobiltelefon: 0742/356036

Elektronikus postacím: ekt@unitarius.org

Honlap: www.unitarius.org

<http://www.facebook.com/magyarunitariussegyhaz>

AZ EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS ELNÖKSÉGE

Bálint Benczédi Ferenc püspök

dr. Máthé Dénes főgondnok

Csáka József főgondnok

Elekes Botond Áron főgondnok

Nagy László főjegyző

Kovács István közügyigazgató

Kászoni József püspöki helynök

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ HIVATALOK

PÜSPÖKI HIVATAL

Pap Mária püspöki titkár

FŐHATÓSÁGI HIVATAL

HITÉLETI, MISSZIÓI ÉS NEVELÉSI ÜGYOSZTÁLY

Székelly Kinga Réka hitéleti előadótanácsos

dr. Czire Szabolcs valláserkölcsi-nevelési előadótanácsos

Márkó László médiareferens

FEJLESZTÉSI ÜGYOSZTÁLY

Szabó László fejlesztési előadótanácsos

KÖZIGAZGATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Gyerő Dávid közigazgatási előadótanácsos

Bálint Róbert Zoltán szerkesztő

Végh Péter rendszergazda

Mezei Melinda Kinga iktató-irattáros

Szabó Zoltán közigazgatási ügyintéző

Bulbuka Csaba gépkocsivezető

GAZDASÁGI ÜGYOSZTÁLY

Dácz Tibor gazdasági előadótanácsos

Baka-Bálint Imola Éva főszámvevő

Kudor Emese pénzügyi ellenőr

Dózsa Éva pénztáros

Furu Árpád építészeti tanácsadó

Gáspár Péter háznagy, bentlakás igazgató

OKTATÁSI ÜGYOSZTÁLY

Andrási Benedek oktatási előadótanácsos

EGYHÁZI KÉPVISELŐ TANÁCS

Hivatalbeli tagok: Bálint Benczédi Ferenc (püspök), dr. Máthé Dénes, Csáka József, Elekes Botond (főgondnokok), Nagy László (főjegyző), Kovács István (közügyigazgató), Kászoni József (püspöki helynök); Dimény József, Kecskés Csaba, Szentgyörgyi Sándor, Lőrinczi Lajos, Simó Sándor, Török István (esperesek); Farkas Emőd, Nagy Zsigmond, Nagy Ferenc György, Bálint Sándor, Dombi Gyula, Gazdag Géza (egyházköri képviselők); a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium, a Berde Mózes Unitárius Gimnázium, az Unitárius Lelkeszek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője;

Választott tagok: Vónya László, Czimbalmos Kozma Csaba, Sándor Krisztina, Kolumbán Gábor, dr. Barabássy Sándor, id. Szombatfalvi József, Demeter Sándor Loránd, Andorkó Ferenc, Ilkei Árpád.

FŐTANÁCSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: a főhatósági szintű állandó szakbizottságok egy-egy képviselője;

Választott tagok: Gergely János, Fazakas Lajos Levente, Gazdag Árpád, Máthé Sándor, Kiss Sándor Loránd, Gál Zoltán;

Választott póttagok: Jakabházi Vera, Jenei László Csaba, Nagy Adél, Retkes Attila.

FŐHATÓSÁGI SZINTŰ ÁLLANDÓ SZAKBIZOTTSÁGOK

HITÉLETI, MISSZIÓ ÉS VALLÁSERKÖLCSI-NEVELÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadótanácsos), dr. Czire Szabolcs (valláserkölcsei-nevelési előadótanácsos), a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának és az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének egy-egy képviselője;

Választott tagok: Rácz Norbert Zsolt, Bartha Márta, Fekete Levente, Lakatos Sándor, Kászoni József.

TEOLÓGIAI ÉS SZAKKÉPESÍTÉSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadótanácsos), dr. Czire Szabolcs (valláserkölcsei-nevelési előadótanácsos), Andrási Benedek (oktatási előadótanácsos); dr. Rezi Elek, dr. Kovács Sándor, Koppándi Botond (a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Karának teológiai tanárai); az Unitárius Lelkészek Országos Szövetségének képviselője.

Választott tagok: Popa Márta, Farkas Emőd, Demeter Sándor Loránd.

OKTATÁSI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Andrási Benedek (oktatási előadótanácsos); a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara, a János Zsigmond Unitárius Kollégium és a Berde Mózes Unitárius Gimnázium egy-egy képviselője;

Választott tagok: id. Szombatfalvi József, Vörös Alpár Vita István, Gazdag Ildikó, Lakatos Sándor, dr. Rüs Fogarasi Enikő.

SZOCIÁLIS ÉS EGYHÁZTÁRSADALMI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Székely Kinga Réka (hitéleti és missziói előadótanácsos), Szabó László (fejlesztési előadótanácsos); az Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége, az Unitárius Nők Országos Szövetsége, az Or-

szágos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet és a Gondviselés Segélyszervezet egy-egy képviselője;

Választott tagok: Páll Krisztina, Orbán Árpád, Tóthné Erdő Mária.

JOGÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Gyerő Dávid (közigazgatási előadótanácsos), Szabó László (fejlesztési előadótanácsos); az egyházi közigazgatási és fegyelmi bíróságok egyetemes szintű testületeinek egy-egy képviselője;

Választott tagok: dr. Mihály Noémi Klára, dr. Sztranyiczki Szilárd, Nagy Zsigmond.

MÉDIA- ÉS KIADÓBIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Pap Mária (püspöki titkár), Márkó László (média-referens), dr. Kovács Sándor (a Keresztény Magvető főszerkesztője), Demeter Sándor Loránd (az Unitárius Közlöny főszerkesztője), Bálint Róbert Zoltán (az egyetemes egyházi kiadványok szerkesztője);

Választott tagok: Rácz Mária, Farkas Wellmann Endre.

GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tagok: Dác Tibor (gazdasági előadótanácsos), Baka-Bálint Imola Éva (főszámvevő);

Választott tagok: László János, Csongvay Attila, Zoltán Csaba, Ferenczi Júlia, Osváth Ilona.

EGYHÁZI BÍRÓSÁGOK

KÖZÉPFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: Darkó Béla, id. Gyerő Dávid, id. Szombatfalvi József, Balázs Sándor

Póttagok: Farkas Emőd, Asztalos Klára, Kovács István, Csete Árpád

FELSŐFOKÚ FEGYELMI BÍRÓSÁG

Tagok: Boros János, Gazdag Géza, Bordi András, Benedek Mihály, Benedek Jakab, Józsa Lajos, Andorkó Ferenc

Póttagok: Németh Levente, Kibédi Emil, Berei István, Fazakas Lajos Levente

KÖZÉPFOKÚ ÉS FELSŐFOKÚ KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG

Rendes lelkészi tagok: id. Szombatfalvi József, **póttagok:** Kovács István, Andorkó Ferenc

Rendes világi tagok: Farkas Emőd, Nagy Zsigmond, **póttagok:** Gazdag Géza, Czibalmos Kozma Csaba

AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ NAGYKÖNYVTÁRÁT IRÁNYÍTÓ BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tag: Bálint Benczédi Ferenc püspök

Választott tagok: Andrási Benedek, Molnár B. Lehel, Pál János, Korodi Alpár

AZ UNITÁRIUS EGYHÁZ LEVÉLTÁRÁT IRÁNYÍTÓ BIZOTTSÁG

Hivatalbeli tag: dr. Kovács Sándor teológiai tanár

Választott tagok: dr. Rüszt Fogarasi Enikő, Pál János, Tódor Csaba, Fülöp D. Alpár

II. BELSŐ INTÉZMÉNYEK

Magyar Unitárius Egyház Kolozsvári Gyűjtőlevéltára

Levéltáros: *Molnár B. Lehel*

Magyar Unitárius Egyház Nagykönyvtára

Megbízott könyvtáros: *dr. Kovács Sándor*

Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerület Könyvtára és Levéltára

Könyvtáros: *Muszka Ibolya*

III. NYUGDÍJINTÉZET

Főkönyvelő: *Király Tünde*

A NYUGDÍJINTÉZET VEZETŐTANÁCSA

Választott tagok: Nagy László, Pap Mária, Lőrinczi Lajos, Rüszt

Fogarasi Tibor, Simó Sándor, Kovács István, Csete Árpád, Bartha Alpár,
Józsa István Lajos, Benedek Jakab, Andorkó Ferenc

IV. EGYETEMES EGYHÁZI TULAJDONBAN LEVŐ VÁLLALKOZÁS

Konviktus Kft. (diákétkeztetés, ételkiszállítás, rendezvények, bisztró)
Ügyvezető: *Balázs András*

V. EGYHÁZTÁRSADALMI ÉS SZAKMAI SZERVEZETEK

Unitárius Lelkészek Országos Szövetsége
Elnök: *Székely Kinga Réka*. Titkár: *Szabó Előd*

Unitárius Nők Országos Szövetsége
Elnök: *Asztalos Klára*. Titkár: *Simó Melinda*

Országos Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet
Elnök: *Fülöp Júlia*. Főtitkár: *Popa Ilona*

Gondviselés Segélyszervezet
Elnök: *id. Szombatfalvi József*. Alelnök: *Zoltán Csaba*
Ügyvezető elnök: *Szabó László*

Lókodi Kiss Rozália Ökumenikus Öregotthon
Igazgató: *Zakariás Klára*

VI. TANINTÉZETEK

Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Kara
dr. Rezi Elek, a rendszeres teológia tanára
dr. Czire Szabolcs, a bibliai teológia tanára
dr. Kovács Sándor, az egyháztörténelem tanára
drd. Koppándi Botond Péter, a gyakorlati teológia tanára
drd. Ferenczi Enikő, a gyakorlati teológia megbízott tanára

János Zsigmond Unitárius Kollégium (Kolozsvár)

Popa Márta fizikatanár – igazgató, Solymosi Zsolt lelkész – igazgató, vallástanár, Bodor Lídia Emese – az unitárius vallás tanára, Apáczai Csilla – a református vallás tanára, Kalamár Alíz – a római katolikus vallás tanára, Máthé Ildikó, Dénes Éva, Demeter Júlia, Bucur Tünde Csilla – a magyar nyelv és irodalom tanárai, Péter Rozália – a kémia tanára, Majó Julianna – a zene tanára, Korodi Alpár – a történelem tanára, Hegedűs Kornélia, Gál Tünde – az angol nyelv tanárai, Bartha Bea, Kiss Biborka, Butyka Anna – a német nyelv tanárai, Cserei Botond – angol–német nyelv tanár, Popescu Teodora Ioana, Bilegan Ionela, Bicăzan Silvana – a román nyelv tanárai, Szekernyés Réka – a földrajz tanára, Jakabházi Annamária, Demeter Albert, Nyitrai János – a matematika tanárai, Almási Ildikó, Szentandrás Lídia – a biológia tanárai, Bodor Lídia Emese, Keresztesi Polixéna – a társadalomtudományok tanárai, Veres Noémi – a képzőművészet tanára, Boda Attila, Szász Miklós-Botond, Lais Róbert – a testnevelés tanárai, Kovács László – a technológia tanára, Komjátszegi-Fábián Réka, Pásztori-Kupán Zita, Majláth Éva, Varga Ildikó, Török Melinda Enikő, Bárdos Réka, Kun Enikő, Varga Gabriella, Finta Erika, Boér Ágota, Diószegi Tímea – tanítónők, Pálfi Levente – tanító, Albert Hajnalka – könyvelő, Lakatos Gabriella – titkárnő, Ágoston-Jancsi Anna – laboráns

Berde Mózes Unitárius Gimnázium (Székelykeresztúr)

Varró Margit matematikatanár – igazgató, András Benedek lelkész – vallástanár, igazgató, Szombatfalvi József lelkész – vallástanár, Lakatos Sándor lelkész – vallástanár, lelki nevelő, Mikó Ferenc segédlelkész – vallástanár, Gagy Dénes – matematika–fizika tanár, Zsidó Csaba – matematikatanár, Lukács Éva, Székely Anikó, Demeter Annabella – a magyar nyelv és irodalom tanárai, Rafai Dalma – a fizika tanára, Bernád Rozália – a kémia tanára, Nagy Levente – a zene tanára, Sipos István – a történelem tanára, Fekete Erika, Tatár Kinga – az angol nyelv tanárai, Pál Izabella, Pitó Emese – a román nyelv tanárai, Kacsó Eszter – a földrajz tanára, Farkas Ágnes – a német nyelv tanára, Pálffy Ákos – a biológia tanára, Csiszér-Rajti Tibor Sándor – az informatika tanára, Czire Alpár – a testnevelés tanára, Józsa Levente – a néptánc tanára, Bálint Rozália, Bartha Márta, Biró Mária, Pap Katalin – tanítónők, Bölöni László tanító, Marosi Árpád református segédlelkész – vallástanár

Kolozsvári Unitárius Óvoda és Bölcsőde

Mikó Zsuzsanna – igazgató, Szabó Anita – vezető óvónő, Dobri Erika, Oláh Orsolya – óvónők, Kriza Gyöngyi – pszichológus-logopédus, Varga Erzsébet, Szabó Melinda, Duló Renáta – gyermekgondozók

VII. EGYHÁZKÖRÖK ÉS EGYHÁZKÖZSÉGEK

1. KOLOZS-TORDAI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Dimény József*

Egyházköri felügyelőség gondnokok: *Pálfi János Árpád, Solymosi János*

Egyházköri jegyző: *Fekete Béla*

Egyházköri közügyigazgató: *Józsa István Lajos*

ALSÓFELSŐSZENTMIHÁLY

Lelkészi család: *Dimény József és Csilla Júlia*

Gondnok: *Domokos Béla*

Énekvezér: *Dimény Csilla Júlia*

ALSÓJÁRA

Lelkész: *Szathmáry Incze Kornél*

Gondnok: *Fodor Lőrinc*

Énekvezér: *Árkosi Alfréd*

ARANYOSRÁKOS

Lelkészi család: *Kis János Csaba és Tünde*

Gondnok: *Gadó Károly*

Énekvezér: *Lőrinczi Károly*

BÁGYON

Lelkészi család: *Fekete Béla és Keresztesi Polixénia*

Gondnok: *ifj. Kiss Dezső, Csép István*

Énekvezér: *Fogarasi Julianna*

DÉLNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Lelkészi család: *Koppándi-Benczédi Zoltán és Ildikó*

Székhely: *Déva* – gondnok: *Balázs Dénes*

Vajdahunyad – kapcsolat: *Kofity Magda*

Arad – kapcsolat: *Major Csaba*

Temesvár – gondnok: *Szász Enikő*

ÉSZAKNYUGAT-ERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

Beszolgáló lelkész: *Bartha Mária Zsuzsánna*

Székhely: Szatmárnémeti – gondnok: *Sándor Gyula*

Nagybánya – gondnok: *iff. Csiki Árpád*

Zilah – gondnok: *Fejér László*

Nagykároly – gondnok: *Imreh András*

Máramarossziget – gondnok: *Gál András*

KOLOZS

Lelkeszi család: *Gyerő Dávid és Bak Ágnes*

Gondnok: *Kovács Imre*

KOLOZSVÁR 1 – BELVÁROS

Lelkeszi család: *Rácz Norbert Zsolt és Mária*

Segédlelkész: *Rácz Mária*

Énekvezér: *Kiss Erika*

KOLOZSVÁR 2 – ÍRISZ

Lelkeszi család: *Mezei Csaba és Melinda Kinga*

Gondnok: *Bodor Ferenc*

Énekvezér: *Kertész Rozália*

Kide – szórvány. Gondnok: *Szabó Lenke*

Dés – szórvány. Gondnok: *Panaiot Mária*

KOLOZSVÁR 3 – MONOSTOR

Lelkeszi család: *Rüsz-Fogarasi Tibor és Enikő*

Gondnok: *Bede Emil*

Énekvezér: *Kertész Rozália*

KÖVEND

Lelkeszi család: *Székely Miklós és Ilona*

Gondnokok: *Egei Endre, Nagy István*

Énekvezér: *Székely Ilona*

Bogátpusztá – szórvány. Gondnok: *Nagy András*

LUPÉNY

Lelkészi család: *Koppándi-Benczédi Zoltán és Ildikó*

Gondnok: *Kovács Sándor*

Vulkán – leányegyházközség. Gondnok: *Balázs Dénes*

MAGYARSZOVÁT

Lelkészi család: *Balázs Tamás és Katalin*

Gondnok: *Bodor István*

Énekvezér: *Csete Erzsébet*

MÉSZKŐ

Lelkészi család: *Bálint Róbert Zoltán és Réka*

Gondnok: *Novák György*

Csegez – leányegyházközség. Gondnok: *Szilágyi Dezső*

Szind – leányegyházközség

Beszolgáló lelkész: *Szabó László*

Gondnok: *Vajas István*

NAGYENYED

Lelkészi család: *Sándor Botond és Erzsébet Éva*

Gondnokok: *Kelemen Ferenc, Makkai Béla*

Énekvezér: *Bajusz Pál*

Marosújvár – szórvány. Gondnok: *Gálffy Endre*

NAGYVÁRAD – BIHAR

Beszolgáló lelkész:

Gondnok: *Kerekes Árpád*

Nagyszalonta – szórvány. Gondnok: *Vaszkán Katalin*

PETROZSÉNY

Lelkész: *Kardos József*

Gondnok: *Szőcs Andrea*

Énekvezér: *László Domokos*

Aninószabánatelep – szórvány. Gondnok: *Bokor János*

SINFALVA

Lelkészi család: *Pálfi Dénes és Ildikó*

Gondnok: *Balla Ödön*

Énekvezér: *Pálfi Ildikó*

TORDA

Lelkészi család: *Józsa István Lajos és Emese Rozália*

Gondnok: *Fodor Béla*

Énekvezér: *Szabó Mária*

Aranyosgyéres – szórvány. Gondnok: *Nagy Csongor*

TORDATÚR

Lelkészi család: *Bodor R. Piroska és Csete Márton*

Gondnok: *Wekerle Tibor*

Komjátszeg – leányegyházközség

Gondnok: *Wekerle Mátyás Levente*

TOROCKÓ

Beszolgáló lelkész: *Finta Emese Erzsébet*

Gondnok: *Király Ferenc*

TOROCKÓSZENTGYÖRGY

Lelkészi család: *Finta Emese Erzsébet és Csaba*

Gondnok: *Bartha Csaba*

Énekvezér: *Imre Elvira*

VÁRFALVA

Lelkészi család: *Barabás Zsolt és Barta Alíz*

Gondnok: *Kolozsi Ernő*

VERESPATAK

Lelkészi család: *Pálfi Árpád és Margit*

Gondnok: *Pálfi Árpád Levente*

Kolozsvári kórházlelkész: *Ferenczi Enikő*

Kolozsvári ifjúsági és egyetemi lelkész: *Fülöp Júlia*

2. MAROSI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Kecskés Csaba*

Felügyelő gondnokok: *Nagy Zsigmond, Barabás Lóránt*

Egyházköri jegyző: *Jenei Sándor Levente*

Egyházköri közügyigazgató: *Fazakas Lajos Levente*

BÖZÖD

Lelkeszi család: *Fazakas Lajos Levente és Angéla Melinda*

Gondnok: *Kádár József*

CSOKFALVA-SZOVÁTA

Lelkeszi család: *Lázár Levente és Demeter Erika*

Gondnok: *Faluvégi T. József, Orbán Pál, Fazakas János*

Énekvezérek: *Faluvégi I. József, Tótfalvi Edit*

ERDŐSZENTGYÖRGY-BÖZÖDÚJFALU

Lelkeszi család: *Demeter Erika és Lázár Levente*

Gondnok: *Osváth Árpád*

Gyulakuta – leányegyházközség. Gondnok: *Széll Pál*

Havadtő – szórvány. Gondnok: *Kis Albert*

IKLAND-NAGYERNYE

Lelkeszi család: *Pálffy Anna-Mária és Tamás Szabolcs*

Gondnokok: **Ikland** – *Áchin Sándor*

Körtvélyfája – *Györgyi Katalin*

Nagyernye – *Györfi József*

Sáromberke – *Nacovici Magdolna*

JOBÁGYFALVA – NYÁRÁDSZEREDA

Lelkeszi család: *Sándor Szilárd és Éva*

Gondnokok: *Mihály Bálint, Csíki Zsolt*

Énekvezér: *Szász Angéla*

MAGYARZSÁKOD

Beszolgáló lelkész: *Varró-Bodoczi Barna*

Gondnok: *iff. Hegedűs Béla*

Bordos – leányegyházközség. Gondnok: *Bernád János*

MAROSSZENTGYÖRGY

Beszolgáló lelkész:

Gondnok: *Ábrahám Dezső*

Szászrégen – leányegyházközség. Gondnok: *Fekete Tas-Tamás*

MAROSVÁSÁRHELY – Bolyai-tér

Lelkeszi család: *Nagy László és Gizella*

Gyakorló segédlelkész: *Csécs Márton Lőrinc*

Vallástanár: *Kedei Ibolya*

Gondnok: *Palatka Attila*

Énekvezér: *Szabó Hajnal Imola*

Beszterce – leányegyházközség

Beszolgáló lelkész: *Solymosi Zsolt*

Gondnok: *Bencze Mária*

MAROSVÁSÁRHELY – Kövesdomb

Lelkeszi család: *Kecskés Csaba és Andrea Noémi*

Irodavezető: *Kiss Matild Paula*

Gondnokok: *Kallós Tamás, Vónya László*

Énekvezér: *Kecskés Gyöngyvér*

NYÁRÁDGÁLFALVA

Lelkész: *Jakabházi Béla-Botond*

Gondnok: *Csíki Ernő*

Énekvezér: *Márkodi Attila*

NYÁRÁDSZENTLÁSZLÓ

Lelkeszi család: *Kiss Mihály és Rozália*

Gondnok: *Benke Csaba*

Süketdemeterfalva – leányegyházközség. Gondnok: *Tóth Péter*

NYÁRÁDSZENTMÁRTON–CSÍKFALVA

Lelkeszi család: *Varga M. Sándor és Edit*

Gondnok: *Fazakas Csaba, Csont Sándor*

Búzaháza – leányegyházközség. Gondnok: *Nagy Erzsébet*

NYOMÁT

Beszolgáló lelkész: *Jakabházi Béla Botond*

Gondnok: *Cseh József*

RAVA

Lelkészi család: *Varró-Bodoczi Barna és Ilona*

Gondnok: *Andrási Sándor*

Énekvezér: *Nagy Ágnes*

SZABÉD

Lelkészi család: *Jenei Sándor Levente és Tünde*

Gondnok: *Jakab László*

Énekvezér: *Szabó Júlia*

SZENTGERICE

Lelkészi család: *Balázs Sándor és Sára*

Gondnok: *Kovács Jenő*

Énekvezér: *Sántha B. József*

Ákosfalva – szórvány. Gondnok: *Berei Ákos*

Harasztkerék – szórvány. Kapcsolat: *iff. Bör Elek*

Nyárádszentbenedek – szórvány. Kapcsolat: *Pásztor Jenő*

SZENTHÁROMSÁG

Lelkészi család: *Hegedűs Tivadar és Erika*

Gondnok: *Fazakas Ilona*

Énekvezér: *Csiki Izabella*

Kisadorján – leányegyházközség. Gondnok: *Adorjáni Pál*

SZÉKELYKÁL

Lelkészi család: *Molnár Attila és Mónika*

Gondnok: *Mihály Ignác*

Iszló – leányegyházközség. Gondnok: *Fogarasi Sándor*

Kisillye – leányegyházközség. Gondnok: *Nagy József*

Marosjára – szórvány. Gondnok: *Csók Mihály*

VADAD

Lelkész: *Pál Ádám*

Gondnok: *Szakács Áron*
Énekvezér: *Nagy István*

Marosvásárhelyi kórházlelkész: *Pavelka Attila*

3. KÜKÜLLŐI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Szentgyörgyi Sándor*

Felügyelő gondnokok: *Nagy Ferenc György, Molnár Kis Sándor*

Egyházköri jegyző: *Jenei László Csaba*

Egyházköri ügyigazgató: *Veress Ferenc László*

ÁDÁMOS

Lelkeszi család: *Fülöp D. Alpár és Erika Anna*

Gondnok: *Miklós József*

Énekvezér: *Szilágyi Pál*

BETHLENSZENTMIKLÓS

Lelkeszi család: *Veress Ferenc László és Tímea*

Gondnok: *Udvar Árpád*

Énekvezér: *Udvar Zita*

Magyarszentbenedek – szórvány. Gondnok: *Solymosi József*

DÉSFALVA

Lelkeszi család: *Szentgyörgyi Sándor és Tünde*

Gondnok: *Kiss László*

DICSŐSZENTMÁRTON

Lelkeszi család: *Nagy Endre és Rozália*

Gondnok: *Udvar Miklós*

Énekvezér: *Nagy Rozália*

Radnót – szórvány. *Szakács Magdolna*

HARANGLÁB

Lelkész: *Kiss Zsuzsánna és Sándor Lóránd*

Gondnok: *Jakab Attila*

KÜKÜLLŐDOMBÓ

Lelkészi család: *Péterfi Sándor és Erika*

Gondnok: *Loghin Sándor*

Énekvezér: *Székelly Wolf Katalin*

KÜKÜLLŐSÁRD

Beszolgáló lelkész: *Nagy Ferenc*

Gondnok: *Kádár Erzsébet*

MAGYARSÁROS

Lelkészi család: *Bálint Imre és Mária*

Gondnok: *Balázs József*

Énekvezér: *Dezső Margit Hajnalka*

MEDGYES

Lelkész: *Márkos Hunor-Elemér*

Gondnok: *Fehér László*

Nagyzeben – leányegyházközség. Gondnok: *Sonn Éva*

PIPE – SZÁSZNÁDAS

Lelkészi család: *Jenei László Csaba és Ildikó*

Gondnok: *Orbán Vencel, Gergely János*

Énekvezér: *Jenei Ildikó*

SEGESVÁR

Lelkészi család: *Benedek Jakab és Enikő*

Gondnok: *Sánta Mózes*

Énekvezér: *Benedek Enikő*

Fehéregyháza – leányegyházközség

Gondnok: *id. Oroszhegyi Ernő*

SZŐKEFALVA

Lelkészi család: *Kiss Sándor Loránd és Zsuzsánna*

Gondnok: *Kertész János*

Énekvezér: *Magyari István*

Küküllőszéplak – leányegyházközség. Gondnok: *Bordi András*

Vámosudvarhely – leányegyházközség. Gondnok: *Kristály Attila*

4. SZÉKELYKERESZTÚRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Lőrinczi Lajos*

Felügyelő gondnokok: *Bálint Sándor, Lőrinczi László*

Egyházköri jegyző: *Gál Zoltán*

Egyházköri közügyigazgató: *id. Szombatfalvi József*

ALSÓBOLDOGFALVA

Lelkeszi család: *Vida Rozália és Zsombor Ferenc*

Gondnok: *Gagyai István*

BENCÉD

Lelkeszi család: *Makkai-Ilkei Ildikó és Csaba*

Gondnokok: *Mózes László, Pál Ferenc*

BÖZÖDKÖRISPATAK

Beszolgáló lelkész: *Szász-Cserey Katalin*

Gondnok: *Péter Géza*

CSEHÉTFALVA

Lelkeszi család: *Lőrinczi Lajos és Tünde*

Gondnok: *Szentpáli Imre*

Énekvezér: *Deák Dénes*

CSEKEFALVA

Lelkeszi család: *Moldován Szeredai Noémi és Gergely*

Gondnok: *Kiss Elek*

Rugonfalva – leányegyházközség. Gondnok: *Márton Dezső*

ÉNLAKA

Lelkeszi család: *Dancs Lajos és Etelka*

Gondnok: *Bálint Mihály*

Eted – szórvány. Gondnok: *Nagy Zoltán*

FIATFALVA

Beszolgáló lelkész: *Vida Rozália*

Gondnok: *Vass Mihály*

Énekvezér: *Gagyai Attila*

FIRTOSMARTONOS

Lelkészi család: *Szász-Cserey Katalin és Botond*

Gondnok: *Kibédi Emil*

Firtosi láz – szórvány. Gondnok: *Tóth Judit*

FIRTOSVÁRALJA

Lelkészi család: *Sipos László és Mónika*

Gondnok: *Bálint Sándor*

GAGY

Lelkészi család: *Gál Zoltán és Magdolna*

Gondnok: *Pál Mihály*

Kismedesér – leányegyházközség. Gondnok: *Tóth Ernő*

KADÁCS

Lelkész: *Vass Zsuzsánna*

Gondnok: *Csutak Sándor*

KEDE

Beszolgáló lelkész: *Moldován Szeredai Noémi*

Gondnok: *Márton András*

KISSOLYMOS

Lelkészi család: *Tőkés Lóránt és Csilla*

Gondnok: *Nagy Gyula*

Énekvezér: *Buzogány Lajos*

Nagysolymos – leányegyházközség. Gondnok: *Szilágyi Márton*

KOBÁTFALVA

Lelkészi család: *Csáki Levente és Melánia*

Gondnok: *Bálint Endre*

KOROND

Beszolgáló lelkész:

Gondnok: *Bíró Lajos*

Fenyőút-Pálpataka – leányegyházközség

Gondnok: *Tófalvi Lajos*

NAGYMEDESÉR

Lelkészi család: *Sipos Mónika Rebeka és László*

Gondnok: *Solymosi Sándor*

SIMÉNFALVA

Lelkészi család: *Szén Sándor és Csilla*

Gondnok: *Bíró József*

SZENTÁBRAHÁM

Lelkészi család: *Berei István és Enikő*

Gondnokok: *Fenyédi Mihály, Tamási József*

Énekvezér: *Benkő Béla*

Magyarandrásfalva – leányegyházközség

Gondnok: *Keresztes István*

SZÉKELYKERESZTÚR

Lelkészi család: *Szombatfalvi József és Anna*

Segédlelkész: *Mikó Ferenc*

Gondnok: *Palkó Zoltán*

Énekvezér: *Bak Erzsébet*

Betfalva – szórvány. Gondnok: *Szécsi Irén*

SZÉKELYSZENTMIHÁLY

Lelkészi család: *Kiss Gergely és Ibolya*

Gondnok: *Kovács Lajos*

SZÉKELYSZENTMIKLÓS

Beszolgáló lelkész: *Pitó Attila Zoltán*

Gondnok: *id. Bálint Sándor*

TARCSAFALVA

Lelkészi család: *Pitó Attila Zoltán és Székely Mónika*

Gondnok: *Molnár Domokos*

Énekvezér: *Székely Mónika*

TORDÁTFALVA

Beszolgáló lelkész: *Lőrinczi Lajos*

Gondnok: *Boros Sándor*

ÚJSZÉKELY

Lelkészi család: *Jakab Zsolt Mihály és Borika*

Gondnok: *Buzogány József*

Énekvezér: *Jakab Borika*

5. SZÉKELYUDVARHELYI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Simó Sándor*

Felügyelő gondnokok: *Dombi Gyula, Mezei Domokos*

Egyházköri jegyző: *Ilkei Árpád*

Egyházköri közügyigazgató: *Kelemen Szabolcs*

ABÁSFALVA

Lelkészi család: *Barabás Áron és Edit*

Gondnok: *Gergely Attila*

CSÍKSZEREDA

Lelkészi család: *Solymosi Alpár és Erika*

Gondnok: *Dombi Gyula*

Hargitafürdő – szórvány. Gondnok: *Bálint Károly*

GYEPES

Lelkész: *Orbán F. Dezső*

Gondnok: *Cseke Béla*

Énekvezér: *Cseke Elek*

GYERGYÓSZENTMIKLÓS

Lelkészi család: *Pál János és dr. Andorkó Orsolya*

Gondnok: *Sándor Lehel*

Csikszentdomokos – szórvány. Gondnok: *Román Erzsébet*

Balánbánya – szórvány. Gondnok: *Pap Rozália*

HOMORÓDALMÁS

Lelkészi család: *Csete Árpád és Tordai Tímea*

Gondnok: *Csíki Áron*

Énekvezér: *Kádár Vencel*

HOMORÓDJÁNOSFALVA

Lelkészi család: *Simó Sándor és Melinda Tímea*

Gondnok: *Benedek István*

Énekvezér: *Timár Dénes*

Homoróddaróc – leányegyházközség

Gondnok: *György Izabella Zsófia*

HOMORÓDKARÁCSONYFALVA

Lelkészi család: *Benedek Mihály és Enikő*

Gondnokok: *Szentpáli Géza, Béla G. József*

Énekvezér: *Bogdán András*

HOMORÓDKEMÉNYFALVA

Beszolgáló lelkész: *Barabás Áron*

Gondnok: *Tódor Zakariás*

Énekvezér: *Vass Pál*

HOMORÓDSZENTMÁRTON

Lelkészi család: *iff. Szombatfalvi József és Erika*

Gondnok: *Timár Gyula*

Énekvezér: *iff. Zsombori Levente*

HOMORÓDSZENTPÁL

Lelkészi család: *Tódor Csaba és Éva*

Gondnok: *Burján József*

Énekvezér: *Tódor Éva*

HOMORÓDSZENTPÉTER

Lelkészi család: *Székely Kinga Réka és Zsolt Csaba*

Gondnok: *Máté Balázs*

Énekvezér: *Máthé Ilona*

HOMORÓDÚJFALU

Lelkészi család: *Ilkei Árpád és Judit*

Gondnok: *Benedek Dénes*

Énekvezér: *Kelemen Hunor*

Székelyzsombor – leányegyházközség

Gondnok: *Jobb Margit*

Segédgondnok: *Dávid Géza*

KÉNOS

Lelkészi család: *Andorkó Attila és Gál Kinga*

Gondnok: *Gál Attila*

Lókod – leányegyházközség. Gondnok: *Jakabffy András*

OKLÁND

Lelkészi család: *Kelemen Levente és Éva*

Gondnok: *Bartha Dénes*

Énekvezér: *Kovács Irén*

RECSENYÉD

Lelkész: *Nagy Adél*

Gondnokok: *Nagy Elemér, Dáné Mihály*

SZENTEGYHÁZA

Lelkész: *Kelemen Szabolcs*

Gondnokok: *id. Berki Sándor, László Zoltán*

Homoródfürdő – szórvány. Gondnok: *Tódor Gyula*

SZÉKELYDERZS

Lelkészi család: *Demeter Sándor Loránd és Újvárosi Katalin*

Gondnok: *Dénes Jenő*

Énekvezér: *Pál Ákos*

SZÉKELYMUZSNA

Lelkészi család: *Újvárosi Katalin és Demeter Sándor Loránd*

Gondnok: *Nemes Zoltán*

SZÉKELYUDVARHELY 1.

Lelkész: *Kedei Mózes*

Vallástanár: *Bencze Ilona*

Gondnok: *Márton Dénes*

Énekvezér: *Orbán Gyöngyvér*

SZÉKELYUDVARHELY 2.

Lelkész: *Rüsz Domokos*

Segédlelkész: *Lőrinczi Levente*

Vallástanár: *Varga István*

Gondnok: *Littasi Gyula*

Énekvezér: *Bán Miklós*

VÁROSFALVA

Lelkeszi család: *Lőrinczi Botond László és Krisztina*

Gondnok: *Csáka Dénes*

Énekvezér: *Demeter Dénes*

Székelyudvarhelyi kórházlelkész: *Katona Dénes*

Székelyudvarhelyi egyházköri ifjúsági lelkész: *Tófalvi Tamás*

6. HÁROMSZÉK–FELSŐFEHÉRI EGYHÁZKÖR

Esperes: *Török István*

Felügyelő gondnokok: *Boros János, Erdő B. Vilmos*

Egyházköri jegyző: *Szabó Előd*

Egyházköri közügyigazgató: *Szabó József*

ALSÓRÁKOS

Lelkeszi család: *Szabó József és Mária*

Gondnok: *Szőcs János*

Énekvezér: *Antal P. Antal*

Kaca – leányegyházközség. Gondnok: *Pál Albert*

ÁRKOS

Lelkeszi család: *Székely János és Enikő*

Gondnok: *ifj. Ördög Zoltán*

Énekvezér: *Márk Attila*

Tusnádfürdő – leányegyházközség. Gondnok: *Máthé Attila*

BARÓT

Lelkeszi család: *Kiss Alpár és Aranka*

Vallástanár: *Nagy Réka*

Gondnok: *Fazakas László*

Énekvezér: *Ilkei Tünde Gabriella*

Köpec-Köpecbánya – leányegyházközség. Gondnok: *Zoltán Éva*

Olasztelek – leányegyházközség. Gondnok: *Péter Erzsébet*

Bardóc – szórvány. Gondnok: *Gáspár Mária*

BÖLÖN

Lelkészi család: *Kozma Albert és Erika*

Gyakorló teológiai hallgató: *Molnár Imola*

Gondnokok: *Bíró András, Uzoni István*

Földvár – szórvány. Gondnok: *Dombi Gábor és Eugénia*

BRASSÓ 1 – ÓVÁROS

Lelkészi család: *Máthé Sándor és Szendike*

Gondnok: *Erdő B. Vilmos*

Énekvezér: *Bartus Szende Enikő*

Feketehalom – leányegyházközség. Gondnok: *Kovács Mózes*

Vidombák – leányegyházközség. Gondnok: *Tóth János*

BRASSÓ 2 – ÚJVÁROS

Lelkészi család: *Szász Ferenc és Bokor Katalin*

Gondnok: *Huszár Sándor*

Négyfalu – leányegyházközség. Gondnok: *Kádár András*

DÉLERDÉLYI SZÓRVÁNYEGYHÁZKÖZSÉG

FOGARAS-BUKAREST

Lelkészi család: *Vagyas Attila és Boldizsár Beáta*

Gondnokok: *Sofletea Marosi Ágnes, Ács Beáta*

DATK

Beszolgáló lelkész: *Török István*

Gyakorló teológiai hallgató: *Major László*

Gondnok: *Kallos Incze*

Énekvezér: *Soós Dénes*

FELSŐRÁKOS

Lelkészi család: *Kotecz József és Réka*

Gondnok: *Pető Elemér*

Énekvezér: *Fitori Miklós*

KÁLNOK

Lelkész: *Szabó Adél Júlia*

Gondnok: *Ütő Judit*

Sepsibodok – leányegyházközség. Gondnok: *Deák Ferenc*

Étfalva-Zoltán – szórvány. Gondnok: *Deák Zoltán*

KÓHALOM-HOMORÓD

Lelkész: *Márkos Ervin*

Gondnokok: *Toró Zoltán, Nagy József*

Énekvezér: *Gál Gyula*

KÖKÖS

Lelkeszi család: *Bíró Attila és Annamária*

Gondnok: *Nagy Csaba Géza*

Énekvezér: *Bíró Annamária*

NAGYAJTA

Lelkeszi család: *Fekete Levente és Judit*

Gondnok: *ifj. Barabás András*

Énekvezér: *Fekete Judit*

Miklósvár – leányegyházközség. Gondnok: *ifj. Balázs Sándor*

Középajta – szórvány. Gondnok: *Marczi Mária*

OLTHÉVÍZ

Lelkeszi család: *Török István és Lőrincz Melinda*

Gondnok: *Bálint Ágoston*

Énekvezér: *Balázs Mózes*

KŐRÖSPATAK

Lelkeszi család: *Tordai Ernő és Melinda*

Gondnok: *Bedő Zsolt*

SEPSISZENTGYÖRGY

Lelkeszi család: *Kovács István és Ágnes*

Gyakorló segédlelkész: *Vass Károly*

Gyakorló teológiai hallgató: *Mátéfi Tímea*

Vallástanár: *Pál Tünde*

Gondnok: *Gazdag Géza*

Énekvezér:

Kovászna – leányegyházközség

Gondnok: *Murvai Buzogány László*

Sepsikilyén – leányegyházközség. Gondnok: *Füzi Imre*

SEPSISZENTKIRÁLY–BOTFALU

Lelkészi család: *Adorjáni Levente és Gyöngyvér*

Gondnokok: *Kiss Ernő, Bálint György*

SZENTIVÁNLABORFALVA–KÉZDIVÁSÁRHELY

Lelkészi család: *Buzogány-Csoma István és Csilla-Mónika*

Gondnokok: *Gábor Vilmos, Bucs Ildikó*

ÜRMÖS

Lelkészi család: *Szabó Előd és Kata*

Gondnok: *Mihály Zoltán*

Énekvezér: *Urák János*

Apáca – szórvány. Gondnok: *László Ilona*

VARGYAS

Lelkészi család: *Andorkó Ferenc és Rozália*

Gondnok: *Sütő Gábor*

Énekvezér: *Varga Tímea*

Székelyszáldobos – leányegyházközség. Gondnok: *Farkas Ida*

Sepsiszentgyörgyi kórházlelkész: *Buzogány-Csoma Csilla*

7. MAGYARORSZÁGI UNITÁRIUS EGYHÁZKERÜLET EGYHÁZKERÜLETI KÉPVISELŐK TANÁCSA, EGYHÁZKERÜLETI HIVATAL

Püspöki helynök: *Kászoni József*

Főgondnok: *Elekes Botond Áron*

Egyházkerületi jegyző: *dr. Szent-Iványi Ilona*

Egyházkerületi felügyelőgondnok: *dr. Barabássy Sándor*

Egyházkerületi közügyigazgató: *Máté Ernő*
Egyházkerületi főszámvevő: *Szekeres Piroška*
Előadótanácsos: *Gazdag Árpád*

BUDAPESTI UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Lelkeszi család: *Kászoni József és Mária*
Gondnok: *dr. Hatfaludy Zsófia*

BARTÓK BÉLA UNITÁRIUS EGYHÁZKÖZSÉG

Lelkeszi család: *Léta Sándor és Erika*
Gondnok: *Sepsi-Kovács Éva*
Gondnok-pénztáros: *Fergely Felicián*

PESTSZENTLŐRINC

Lelkész: *Szent-Iványi Ilona*
Gondnok: *Giba Ferenc*

DEBRECEN

Lelkeszi család: *Pap Gy. László és Margit*
Gondnok: *Csíki József*

FÜZESGYARMAT

Lelkeszi család: *Balázsi László és Mária*
Gondnok: *ifj. Kovács Lajos*

Gyula és Környéke Szórványegyházközség
Szórványgondnok: *Kispálné Romvári Etelka*

HÓDMEZŐVÁSÁRHELY

Lelkeszi család: *Kiss Mihály és Tünde*
Gondnok: *dr. Ravai Elek*

Szeged – leányegyházközség. Gondnok: *dr. Kiss Tibor*
Duna-Tiszaközi Szórványegyházközség
Gondnok: *Balázs Mihály*

KOCSORD

Lelkeszi család: *Bartha Zsuzsánna Mária és dr. Bartha Károly*
Gondnok: *Jakab Ferenc*

GYŐR

Lelkészi család: *Sándor Gyula Máttyás és Jancsovics Zsuzsanna*

Gondok: *Budai László*

MISKOLC

Lelkészi család: *Kriza János és Lakatos Csilla*

Gondnok: *Elekes Huba*

DUNÁNTÚLI SZÓRVÁNY

Lelkész: *Máté Ernő*

Gondnok: *Bandi András*

VIII. GYERMEKNEVELÉSI SZABADSÁGON LÉVŐ LELKÉSZEK

Mikó Amália segédlelkész, *Kiss Zsuzsanna* lelkész, *Lakatos Csilla* lelkész

IX. NYUGDÍJAS LELKÉSZEK NÉVJEGYZÉKE

Adorjáni Rudolf, Albert Attila, Andrási György, Bedő Béla, Benczédi Ferenc, Bencző Dénes, Benedek Sándor, Bíró József, Bíró Mihály, Dimény András, Egyed Dániel, Farkas Dénes, Farkas László, Fazakas Endre, Fekete Attila, Ferencz Gábor, Fodor Dénes, Kecskés Lajos, Keresztes Sándor, Kibédi Pál, Kiss Jenő, Kozma Albert id., Lakatos Gyula, Lőrinczi Károly, Nagy Ferenc, Nagy Ödön, Nemes Dénes, Nyitrai Levente, Nyitrai-Németh Csongor, Pálffy Tamás, Szász Dénes, Török Áron, Török Elek, Vass Mózes

Tartalom

Bálint Benczédi Ferenc: <i>Köszöntés az Olvasónak</i>	5
Keresztnevek és névnapok az unitárius naptárban	30
Egyházi ünnepeink 2013-ban	38
Nemzeti ünnepeink.....	38
Húsvét időpontja 2022-ig	38
Jelentős egyházi évfordulók 2013-ban	39
Január	41
Szabédi László: <i>Válassz</i>	43
Újvárosi Katalin: <i>Mindennapi választásaink</i>	44
60 éve halt meg Ürmösi József.....	46
Pál János: <i>A szövetkezeti mozgalom unitárius vonatkozásai.</i> <i>A szövetkezeti eszme</i>	48
Február	59
Szemlér Ferenc: <i>Könyörgés szelídségért</i>	61
Lakatos Csilla: <i>Szintkülönbség</i>	62
320 éve kezdte meg Háromszéken püspöki vizitációit Almási Gergely Mihály.....	63
Furu Árpád: <i>Az erdélyi unitárius építészeti örökségről</i>	64
Március	79
Bárd Oszkár: <i>Én meg akarom magam tartani!</i>	81
Balázs Ferenc: <i>Húsvét</i>	82
100 éve született Bözödi György	84
Bözödi György: <i>Nehéz a föld</i>	88
Április	93
Reményik Sándor: <i>Szeretnék példát venni...</i>	95
Máthé Sándor: <i>Nyugtalanság</i>	96
100 éve született Erdő János.....	98
Erdő János: <i>Az ember</i>	102
145 éve született Vári Albert	104

Vári Albert: <i>Mért vagyok én unitárius?</i>	105
Május	107
Balázs Ferenc: <i>Búcsúszó és köszöntés</i>	109
Mikó Ferenc: <i>Megtérés</i>	110
100 éve halt meg Szentkatolnai Bálint Gábor	111
György Lajos: <i>Szentkatolnai és a magyar nyelv</i>	116
Június	119
Bartalis János: <i>Egy-akolban...</i>	121
Szabó Előd: <i>Alázat a szövetségre</i>	122
135 éve született Márkos Albert	123
Vári Albert: <i>Mért vagyok én unitárius?</i>	124
Győrő Dávid: <i>Unitáriusok és univerzalisták a Fülöp-szigeteken</i>	126
Július	143
Szemlér Ferenc: <i>Megáldom a betűket</i>	145
Rácz Nobert: <i>Szavak</i>	146
50 éve halt meg Kelemen Lajos.....	148
Molnár B. Lehel: <i>Unitárius levéltárügy</i>	150
Augusztus	159
Dsida Jenő: <i>Egyszerű vers a kegyelemről</i>	161
Moldován-Szeredai Noémi: <i>Adj erőt, Uram!</i>	162
50 éve halt meg Pálffy Ákos	163
Pálffy Ákos: <i>Vigéjzárvány</i>	165
Szeptember	169
Bözdödi György: <i>Őszi Hálaadás</i>	171
Csécs Márton Lőrinc: <i>Próbálkozás Isten előtt</i>	172
250 éve született Körmöczy János	173
Czire Szabolcs: <i>Vallás és tudomány találkozása a Biblia-kutatás és a módosult tudatállapot-kutatás mezsgyéjén</i>	175
Október	187
Reményik Sándor: <i>Istenarc</i>	189
Lőrinczi Lajos: <i>Búzakoszorú</i>	190

250 éve született Augusztinovics Pál.....	192
Asztalos Klára: <i>Őrizője vagyok-e az én felebarátomnak?</i>	193
Szabó László – Székely Kinga Réka: <i>A Gondviselés Segélyszervezet egyházközösségi és hitelvi alapjairól</i>	196
November	199
Kabós Éva: <i>Romok felett</i>	201
Tófalvi Tamás: <i>Novemberi gondolatok</i>	202
140 éve született Pálffi Márton.....	203
Mezei Csaba: <i>A mi unitárius énekeskönyvünk</i>	204
Kelemen Kincső: <i>Egy napom az erdőben</i>	210
December	215
Bartalis János: <i>Végállomás felé</i>	217
Andorkó Attila: <i>Az idő</i>	218
Demeter Sándor Lóránd: <i>Jóakarat emberei</i>	220
Egyed Emese: <i>Könyörgés</i>	222
Unitúra	223
A Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerületének egyházközösségei	223
Krónika – októbertől októberig	235
A Magyar Unitárius Egyház egyházkormányzati névtára	253

